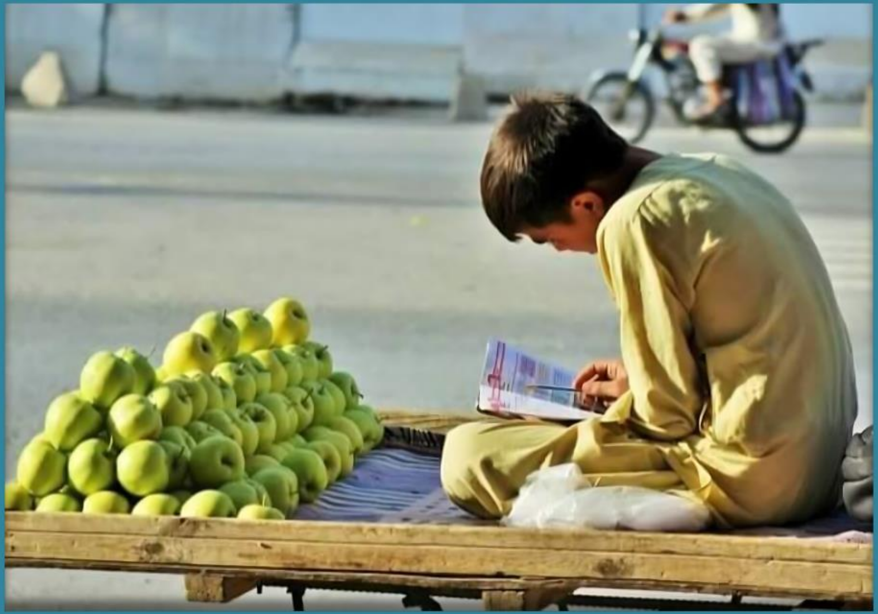

چیراق

ایشانچ تؤره

www.ezgu.org

ایشانچ تؤره

چیراق

حکایه‌لر تؤپلمی

یازووچی‌نینگ چاپدن چیققن اثرلری:

١. اؤزبېک ادبیاتی فرهنگی (استاد عالم کؤهکن بیلن بیرگه‌لیکده)
٢. حاضرگی اؤزبېک تیلی (مارفولوگیه)

مجازي ترماقلر آرقه‌لی نشر ایتیلگن اثرلر:

١. نوایي‌نی انگلش (مقاله‌لر تؤپلمی)
٢. سینشته (حکایه‌لر تؤپلمی)
٣. چیراق (حکایه‌لر تؤپلمی)

چاپگه تیار اثرلر:

١. ینه قـَیته‌من (مینی‌رومان)
٢. اوچره‌شه‌یاتگن تاغلر (شعرلر تؤپلمی)
٣. بایقوش (صادق هدایت‌نینگ «بوف کور» رومانی ترجمه‌سی)
٤. بیر قیشلاق‌نینگ کؤز یاشلری (قصه)
٥. دوتار چؤغلری (قادر مرادي‌نینگ «سُرمه و خون» رومانی ترجمه‌سی)
٦. مقاله‌لر تؤپلمی

چیراق

ایشانچ تۆره

www.ezgu.org

چیراق

حکایه‌لر تۉپلمی

ایشانچ تۉره

۱۴۰۲ ه.ش.

www.ezgu.org

کتاب بیلگیلری

کتاب آتی:	**چیراق**
یازووچی:	**ایشانچ تؤره**
نشرگه تیارلاوچی:	**محبوب الله توران**
صفحه‌لرنی ترتیبگه سالووچی:	**محبوب الله توران**
مقوا چیزووچی:	**محبوب الله توران**
چاپ ییری:	
نشر ییلی:	**۲۰۲۳/۱۴۰۲**
چاپخانه:	
تیراژ:	

www.ezgu.org

اوشبو حکایه‌لریم تۉپلمینی جاندن عزیز سېویکلی عمر یۉلداشیم زهرا جان‌گه بغیشله‌دیم.

ایشانچ تۉره

www.ezgu.org

علیحده منتدارچیلیک اظهاری

مېنینگ شعرلریم، حکایه و باشقه ژانرلرده‌گی یازگنلریمنی بیر یېرگه تۉپلب، نشرگه تیارله‌گنی اوچون **محبوب الله جان توران**گه چین کۉنگلیمدن صمیمي منتدارچیلیک بیلدیره‌من. بیلمه‌من بو مشقتلی ایش جوده کۉپ پېشانه تېری تۉکیش و آلتین وقتنی ایه‌مسلیک عوضیگه عملگه آشیریله‌دی. قنچه مقته‌سم شونچه کم. بار بۉلینگ **محبوب بېک**، چرچه‌منگ دېیمن. سیزنینگ بو اولوغ خذمتلرینگیز آلدیده قرضدارمن. شو اۉرینده برچه ایجادي ایش و فعالیتلرینگیزگه پروازلر تیلب قاله‌من. ینه–ده مهم و جدي فرهنگي ایشلرنی قیله‌آلیشینگیزگه ایشانه‌من. تنینگیز ساغ، قلمینگیز کېسکیر و کۉرکم بۉلسین.

ایشانچ تۉره

www.ezgu.org

اۋقووچیلر دقتیگه!

قۋلینگیزده‌گی اوشبو رساله، استاد ایشانچ تۋره جنابلری حکایه‌لری‌نینگ ایکـّینچی تۋپلمی‌دیر. اونده، تورلی موضوعلرنی اۋز ایچیده آلگن ۲۸ ته حکایه سیغدیریلگن. بو حکایه‌لرنینگ کتـّه قسمی ملتیمیزنینگ اچـّیق-چوچوک حیات مسئله‌لری بیلن باغلیق‌دیر. بو رساله خلقیمیز خذمتیگه یېتیب بارگنیده، اۋقووچیلرنینگ دقتینی اۋزیگه تارتیشی اوچون ایشانچیم تۋله.

بو رساله‌نینگ یازووچیسی حرمتلی استاد ایشانچ تۋره‌نینگ عمرینی اوزون تیلشیمیز بیلن بیرگه، استادنینگ قلمی اۋتکیر و الهام پريی‌لری او ذاتنی هیچ قچان ترک اېتمسلیگینی آرزو قیله‌میز. نصیب اېتگن بۋلسه، حماسه‌لرنینگ دوامینی-ده اۋقیب باره‌میز البته!

شو اۋرینده اېسلش کېره‌ک که، کمینه، اۋزبېک تیلی‌نینگ حقیقي خذمتکارلریدن بیری بۋلمیش عزیز استادیمیزنینگ اجتماعي ترماقلر آرقه‌لی نشر اېتیلگن اثرلرینی جمعلب، اولرنی ترتیبگه سالیب، قیـَته نشرگه تیارله‌یاتگنیم اوچون اۋزیمنی به‌غایت خورسند حس قیلیب، کوچیم باریچه بو ایشنی دوام اېتدیریشگه عهد قیلگنمن. حیات باقي اېسه، اولرنینگ بَریسی ترتیبلی روشده البته که خذمتینگیزگه یېتکزیب بېریله‌دی.

حرمتلر ایله

محبوب الله توران - کابل

www.ezgu.org

www.ezgu.org

مندرجه‌لر

قاره باتیرلر ۱
قۋزغالان ۱۱
اَلنگه ۱۷
کوتیلمه‌گن خط ۲۹
حاکم ۳۸
بیرینچی قۋنغیراق ٤٤
ایکـّینچی قۋنغیراق ٥۱
قاره قوش ٥٦
کۋز مونچاق ٦۳
اوچره‌شوو ۷٤
قلدیرغاچ ۷۹
مکتبده سینگن کۋنگیل ۸٦
توشده‌گی اۋیلر ۹٥
قبردن قـَیتگن مهمان ۱۰۰
اېوریلیش ۱۱۰
ایلک سباق ۱۱۸
بـَیرم ۱۲٥
بۋلسه بوتگار، بۋلمسه حکایه ۱۳۲
قـَیده‌سن تینچلیک–آمانلیک؟ ۱٤۰

www.ezgu.org

كۆرگولیکلر ۱٤٤
ارمان ۱٥۱
اۆلیم یاپینچیغی ۱٥۸
وصیتنامه ۱٦٥
غۆرلیککه شۆرلیک ۱۷۲
خان آییم ۱۷۹
آق رومال ۱۸٦
درد ۱۹۲
بیر پرچه نان ۱۹۹

www.ezgu.org

١. قاره باتيرلر

قاره باتیرلر

قهرمانیمیز اېنگ چېککه قیشلاقلردن بیریده یشه‌یدی. هیچ قنده‌ی امکانیت یۉق. اونینگ آتی ابراهیم، صولتلی کۉرینیشی بار. اونینگ لبلری اوستیده اېندی‌گینه سییره‌ک–سییره‌ک توکلر سبزه اوره باشله‌گن. اېلکه‌لری کېنگ–کېنگ؛ سېر غیرت، یوزلری آپـّاق، قۉللریدن کوچ یاغیلیب تورگن کبی؛ تازه‌لیگیدن تیشلری قارده‌ی پارلب توره‌دی؛ ساچلری غاو، قاشلری قویوق، بۉیی ناوچه‌دن کېلگن، بورنی اېسه قیلیچده‌ی، بۉینی هم عادتده‌گیدن کۉره اوزونراق. کۉرکلی بیر باله.

اۉقیشدن بیراق قالگن بو باله‌نینگ ذهنی راسه اۉتکیر، خاطره‌سی چۉنگ تینیق، اۉیلشلری تېره‌ن. باردی مکتب اۉقیب، عالي معلوماتلی بۉلگنیده اېدی، بیر معناده ایگنه‌نینگ کۉزیدن نق تویه‌نی اۉتکزرده‌ی قابلیتی بار. بو کېتیشده، یولدوزلرنی نروانسیز اوره‌یاتگن بۉلیب اولغه‌یيشی بار گپ. افشوس که، اولکن شهرلرگه باریب اۉقیی دېسه قۉلی یېتمه‌ی توریبدی. اوستیگه–اوستک تینیمسیز بی‌ثمر اورروشلر توپراق، قومگه اۉخشب، انه‌شونـقه گوهرده‌ی استعدادلرنینگ کۉزینی یاپیب تشله‌گن.

کتـّه–کیچیک ابراهیم‌گه بیرار آفت داریشدن خواطرده. باله‌سیگه آمانلیک تیله‌گن آته–آنه تون و کون خدایلب چیقه‌دی. زۉر قابلیتی طفیلی ابراهیم‌گه «قرآن»نی یادلـتیش اوچون یقین–اوزاقدن مجاهدلرنینگ سۉره‌ب کېلگنی کېلگن. بیراق آته–آنه بونگه سیره کۉنیشمه‌یپدی. اولرنینگ نِیتی بیر یۉلینی قیلیب، رواجلنگن چېت مملکتلرگه یوباریش. باله اېسه اۉرته‌ده سرسان.

***

www.ezgu.org

کتّـه بیر حادثه یوز بېریب، ابراهیم یشه‌یاتگن قیشلاققه برق تارتیلدی. بنا بۆلگندن بویان یالقین‌نینگ طعمینی تاتمه‌گن قیشلاققه نور اوله‌شیلدی. قیشلاق‌نینگ یوزی چقنب آچیلدی. چقماقده‌ی چـقیلگن برق نورلری، ابراهیم‌نینگ هم کۆزینی آچدی. کم‌قنجیغه آته–آنه اوییگه تلویزیون ساتیب آلیشدی. باله‌کَـی باره سالیب تلویزیوننی یاقدی. ماوي شیشه‌دن پارله‌گن نورلر آرتیدن مجازي دنیا اېشیگی هم لنگ آچیله باشله‌ی کېتدی. نور پرده‌لر آرتیده‌گی دنیا جومباقلری، معلومات آمباریگه ابراهیم‌نینگ کۆزی ایلیندی. قره‌سه که، برق سیملری آرقه‌لی تلویزیون بېتیگه طرفه–تومن تصویرلر بلقیب چیقماقده. کېتیدن دانا کیشیلر تیلیدن معنالی فکر و چوقور اۆگیتلر ینگره‌ماقده. ینه توگه‌مس و اوزلوکسیز کۆزلرنی قوونه‌تر[1] منظره‌لر تره‌له‌یپدی. ابراهیم‌نینگ اۆی–فکرلری، زمانوي جانلی تۆلقینلر گپلری بیلن اویغون–ماس. او کانالّلرنی المشتیرگن سه‌یین واقعه–حادثه‌لر توبیگه شونغیب بارر، چنقاق بیر حالتده موجلر بغریدن سوزیب کېله‌یاتگن عجایباتلر قعریگه یېتگوده‌ی بۆلیب تورر، بولرنینگ بـَریسینی آقیزمه‌ی، تامیزمه‌ی قۆشنیسی‌نینگ قیزی رعناگه اَیتیب بېریشگه آشیقردی.

تلویزیونده کۆرسه‌توولر دوام اېتیب توریبدی: بالەلرگه اَتـب نمایش اېتیله‌یاتگن قۆغیرچاق اۆینلری؛ چـَیقه‌لیب، شاشقین کلـّه‌مه‌شاق آقه‌یاتگن دریا سوولری؛ شمال آلیب قاچه‌یاتگن مَیسه‌لرنینگ مه‌یین سیلکینیشلری، پریلری‌نینگ اېشیلیب–اېشیلیب رقصگه توشماقلری؛ حیات‌بخش قۆشیق و نفیس صنعت اثرلر اجراسی؛ تینیب قالگن یاغمیردن کېین بولوتلر آرتیدن بۆزه‌ریب چیقه‌یاتگن رنگین کمه‌لکلر؛ گۆزللرنینگ یاییب تشلنگن تۆلغاق ساچلریدېک تاغ بغریدن قویولیب توشه‌یاتگن سکره‌مه‌لر[2]؛ قیز–باله، اېرکک–عیاللرنینگ اېرکینلیگی، جلوه ساچیب تورگن آچیق–ساچیق قیافه‌سی؛ قیراقلرگه شدت ایله اوریله‌یاتگن دېنگیز تۆلقینلری؛ کتـّه–کتـّه شهرلرنینگ قاق اۆرته‌سیده کۆککه

[1] قوونتماق: خورسند، شاد قیلماق.

[2] سکره‌مه: شرشره.

www.ezgu.org

بۉی چۉزگن آسمان اۉپر بنالر؛ یَیلاولرده[1] اۉیناقلب، یَیره‌ب، معععرب اۉتله‌یاتگن قۉی–قۉزیلر؛ یم–یشیل درختلر برگلری آره‌سیدن چوغورلب اوچیب–قۉنه‌یاتگن سَیراقی قوشلر؛ آشقاواق[2] پلـّه‌سیگه اۉخشه‌گن آی‌مامانینگ کۉکده بی‌تینیم سوزیب باریشی؛ آنه یېرگه زرّین یاغدولرینی ساچه‌یاتگن آپـّاق بابا قویاش‌نینگ پارلب توریشی؛ گل–چېچکلر اوزره تورلی–تونیس رنگلرگه قناتی چه‌ییلگن کپه‌لکلرنینگ چرخ اوروشلری؛ ماوي آسمان بغریدن یېرگه قره‌ب میلتیللب تورگن سان–سناقسیز یولدوزلر؛ خلـّص، اۉت–اۉلنلر یپراقلریدن مولدیره‌یاتگن تامچیلر... خیاللرینی بند اېتدی. بو نرسه‌لرنی ایلک بار زنگاری اِکرانده کۉرگن ابراهیم، حیرتدن برماقلرینی اییه‌گیگه توتگنچه خیالگه چۉمدی. یورسه–تورسه رنگمه–رنگ بو طرفه عالم، اېندی، تلویزیون اِکرانیده اېمس، خودّی اونینگ مییه‌سیده گـوده‌لنه‌یاتگن بۉلیب قالدی. او شونده‌گه‌چه بونده‌ی بیر گۉزل و یاقیملی دنیا، بختیار حیات بارلیگینی عقلیگه سیغدیره‌آلمه‌دی. ابراهیم بو کبی بی‌غبار، تینچ و آسایشته لحظه‌لر بارلیگینی شوندن کېین حس اېته باشله‌دی. یۉق اېسه، دنیاگه کېلیب کۉز آچیبدی که، کۉرگنی فقط اوروش، کلفت، مصیبت؛ بمب، تۉپ، تانگ، میلتیق، هر خیل اۉق یراقلرنینگ ناخوش صداسی و قاره کونلر.

تلویزیون ابراهیم‌نینگ آنگیده توب بوریلیش یسه‌دی. اۉقیمیشلی بۉلمسه–ده، خیال کوچی بیلن اۉزیچه حیات و دنیانی قریچله‌ی باشله‌دی. اۉراقده‌ی–اۉراقده‌ی سواللرگه رۉپه‌ره کېله‌وېردی، کېله‌وېردی. نخاتکی، یشش فقط اوروشدن عبارت بۉلسه، دېگن اۉی اونینگ روحینی ضبط اېتردی؛ ایچینی ویران قیلیب کېتر اېدی. نخاتکی انسانلر کولگی نیمه‌لیگینی اونوتیب، شاد–قووناق یششنی بیلمسه‌لر؟ –دېیدی اۉزیچه. نېگه

[1] یَیلاو: چاروا ماللر اېرکین اۉتله‌یدیگن کېنگ دله، میدان؛ اۉتلاق.

[2] آشقاواق: پلک آتیب اۉسه‌دیگن، شپه‌لاق برگلی، کرنـَی‌سیمان ییریک سریق گـُللی، بیر یاکه کۉپ ییللیک پالیز اۉسیملیگی و اونینگ تورلی شکللرده بۉله‌دیگن ییریک حاصلی.

www.ezgu.org

انسان بۉلر–بۉلمس نرسه‌لرگه اوچونیب، اۉلیکلرگه سیغینب، فقط ییغلب اۉتسه–یه!؟ دېگن آغیر سۉراقلر اونی کۉپ قیینه‌یدی.

اېوریلیشلر، اۉزگریشلر تأثیریده ابراهیم قـَیته توغیلیشنی آرزولب قاله‌دی. مییه‌سیده مُهرلـنیب قالگن مینگلب قۉرقینچلی صحنه‌لرنی بیردن اۉچیریب، یوویب تشله‌سم، دېیدی–یو، چاره تاپه‌آلمه‌یدی. بیر سیم ایچیده شونچه‌لر حیرت و حکمت یاشیرینیب ینه مېن بیلمه‌گن الـّه‌قنده‌ی سر–اسرار بۉلسه کېره‌ک، قوروغور بو سیمده، دېگن فکر بیلن یوره‌دی. ایکـّی–اوچ کون بیلگنی ایچیده بۉلیب، تفکّرگه غرق یشب کېله‌دی. کۉرگن–بیلگنلرینی بیراو بیلن بۉلیشگیسی، دردلشگیسی کېله‌وېره‌دی. هه، کۉنگلیگه سیققنی، ایشانگنی قۉشنی‌سی‌نینگ قیزی بیرگینه رعنا. هلی اونگه اَیتر گپلری مۉل...

آلغاق–تۉلغاق زمانلرده آته–آنه‌سی زومدن کوزه‌تیب بارماقده اېدی. سوادسیز ساده عایله‌نینگ خشونت‌سیز تورموشی برکتیدن ابراهیم‌نینگ مییه‌سی بوتون قالدی. او بیر کونی آته–آنه‌سیگه گپ قاتیب: –نېگه کۉچه باله‌لری مونچه‌لر قۉپال، سۉکه‌غان، جنگری؟ نېگه باشقه عایله‌لرده دایم اوروش؟ اکه–اوکه، آپه–سینگیل، اېر–خاتین، برچه–برچه‌لری بیر–لری بیلن یاقه–مشت؟ نېگه کۉچه باله‌لری شیرین سۉز اَیتیب کولیشنی بیلیشمه‌یدی؟ آخر نېگه آدملر بیر–بیرلریگه ایرتقیچ قشقیرلرده‌ی[1] معامله قیلیشه‌دی؟ نېگه نېگه، نېگه؟ –دېیه کېتدی. –اصلیده آدم–آدم بیلن دشمن اېمس بالم. بلکه اولرنینگ اۉی–نـیتی بیر–بیرینی انکار اېته‌دی. دنیامیز هر خیل فکرلرگه تار بۉلیب قالدی بالم. آدملر دومه‌لاق یېر میدانیده سیغسه–ده، اولرنینگ نـیتلری، فکر و افکاری سیغمه‌ییدی؛ بیراونینگ اَیتگنینی قیلمه‌سنگ، یوروغیدن یورمه‌سنگ آدملر باشینگه عیب قه‌لب تۉرت کتابگه کافر چیقره‌وېره‌دی. دنیا شونقه بۉپ قالدی جانیم بالم. قنی اېدی بیزنی شو غریب حالیمزگه قۉییشسه. پېشه‌نه‌ده یازیلگنینی کۉره‌میز–ده اېندی، تۉره‌م،

[1] قشقیر: بۉری.

www.ezgu.org

–قیلیچ آته اۆغیلی‌نینگ سواللریگه جواب قیلرکن، –عاقبت بخیر بۆلسین بالم، دیب خۆرسینیب قۆیه‌دی.

***

... ایرته‌سی کونی کیچ پـَیت اوخلشدن آلدین ابراهیم تلویزیونینی ایسکی چاپانگه اۆره‌ب، نیگه‌دیر اوزوم‌زارلر آره‌لب کۆتریب، آلیب باریب، قه‌لینراق تاک‌نینگ تـَگیگه تیقیب قۆیدی، بیکیتدی. بیر قولاچ نرراقده، کیه‌گه اۆخشه‌گن کیکسه تاک آستیدن اۆزیگه جای سالیب، ایسکیراق شالچه‌سینی تۆشب، بغرینی جۆیه‌نینگ بیتیگه تشلب یاته‌وبردی. آره–سیره ابراهیم، تویه یورسه کۆرینمه‌یاتگن جۆیه‌لرگه؛ تاکلرنینگ منظره‌سیگه کۆز قیری تشله‌یدی. تۆلین آی‌نینگ نورلری آستیده کۆم–کۆک باغ‌نینگ رنگلری بۆغیق توسگه کیرگن. نظریده تاکلر برگلری انچه‌گینه سۆلغین. بیراقلر یوزیده‌گی آغریقلر و خسته‌لیک زنگینی، یامغیرلر هم اَریته‌آلمسده‌ی بیر حالت. عجایب منظره‌لر: تیپ–تینیق اوزوملر کیلینلرنینگ برماغیگه اۆخشب سوزولیب تورر، کمه‌لکلر گیر–گیر اَیله‌نر؛ چـَتیشیب کیتگن تاکلرنینگ بۆغینیده ییغیلگن شیره‌سی اوزره بینگک، زامبیرلر این قوریب آلیشگن. یکّه–یریم تاکلرنی بی‌مزه ازغیشلر چنگه‌لی ایله بۆغیب تورگن. حسینی اوزوم تاکی اوستیده اۆرگیمچک تۆرینی یاییب تشله‌گن. بیتـّه–یریمته سرغه‌یگن تاک برگلری جۆیه پشته‌لیگیگه قاوجیره‌ب توشگن. ابراهیم انه‌شو جایده توننی کونگه اولشی کیره‌ک. کۆنگلی غش؛ باشیده خوف–خطرلر همان کۆلنکه سالیب توریبدی. «بیر کون بۆلمسه بیر کون باسمه‌چیلرنینگ تشلـنیشی بار» دیگن اۆیلر ابراهیم‌نینگ ایچیدن اۆته باشله‌دی. بۆز بالده؛ اۆزینی تینچیته‌آلمه‌ی، مینگ خیال ایچیده آواره، مینگ کوی جن کۆچه‌لریدن سرسان–سرگردان.

بیرآز اۆتمه‌ی کۆچه‌دن گوسوردب کیله‌یاتگن آتلرنینگ کیشنه‌شی، ابراهیم‌نینگ ایچیگه غلغله سالدی. بختی کولیب شو پـَیت ییتگیل ایسه‌یاتگن تون شمالی تۆخته‌گن. شیغیرله‌یاتگن تاکلرنینگ آوازی هم تینگن. ابراهیم نینگ قولاغی آوده، بیکینیب آلگن

www.ezgu.org

یېریدن باش کۉتریب، تېوره‌ککه قره‌یمن دېسه، قوخ–قوخ قیلیب یۉتلگوده‌ی بۉلسه بارمی؟ یاکه پیش–پیشلب قتـیّقراق نفس آلسه، بو حالت باشنی کونده‌گه قۉییشده‌ی بیر گپ. ابراهیم مرجان اسملی ایتچه‌سینی اۉلگوده‌ی یخشی کۉره‌دی. یخشی‌یم که اۉشه کېچه، اونینگ پناه تاپگنینی مرجان‌گینه پـَیقه‌مه‌ی قالگن. ایسیمدن بیلیب، آرقه‌مدن کېلمسه کاشی، دېب دغ–دغ تیتره‌یدی. خیالیده کیمدیر «سېنمی کافر تیرّانچه ابراهیم!» دېگنده‌ی گۉیا. قنده‌یدیر تېمیر قۉللر خودّی تاماغیدن بۉغیب اوشلب، تاکلر آستیدن جانسیز تنه‌سینی سودرب آلیب چیقیب کېته‌یاتگنده‌ی. حتی که، بیلـگیده‌گی ساعت میللری‌نینگ چیق–چیقلـشی کتـّه قیامت باشلـنیشیدن نشانه‌ده‌ی کۉرینه‌دی. ابراهیم بیلـگیده‌گی ساعتنی سېکین یېچیب، غدیر–بودیر کېسکنی کۉتریب تـگیگه قۉیماقچی ایدی هم که، برماقلری اوچیده شپـّاتدن اوزون قۉنغیر چَیان اۉرمه‌لب کېله‌یپدی. «وای داد آنه جان!!!» –دېیه بار کوچی بیلن بقیرماقچی بۉلدی. اوییده‌گی ایتی، باسمه‌چیلرنینگ باستیریب کیره‌یاتگن آتلرگه آسیلیب، هاو–هاولب هوره باشله‌دی. قسیر–قوسیر تاووشلر آره‌سیدن بېگیم خاله‌نینگ «کیم‌سیلله؟ نیمه‌گه کېلدییلر اۉزی؟ بیزدن باشقه‌نی تاپمه‌دییله‌می؟ تۉشه‌نریمیز یېر، یاپینریمیز آسمان، بیزله بیر کمیغل آدملربیز، سیلر آلیب کېتردېک نرسه‌میز یۉق آغه‌لر!» دېگن سۉزلری ابراهیم‌نینگ قولاغیگه اېشیتیلدی. یوره‌گی گورس–گورس اوره‌یاتگن باله‌نینگ نفسی بیردن ایچیگه توشیب کېتدی. آغزی–بورنی اۉره‌لگن قشقیرسیمان آدملرنینگ گپلریگه ایت‌نینگ هکّیللب هوریشی خله‌قیت بیریب توربیدی.

– اېمچگینگدن درختگه آسه‌یمی؟ کوچیگینگنی باغله مېکه‌جین! عقلی کلته قنچیغ!!! – دېب غۉنغیلله‌دی آتینی تیزگینلب[۱] تورگن قاره باتیرلردن بیری.

[۱] تیزگین: جلاو.

تیزگینله‌ماق: جلاولب تورماق.

www.ezgu.org

بېگیم خاله کوچوگینی قوچاغلب، آووتماقچی بۆلیب: –یا تنگریم نیمه بۆلهیپدی؟ –یىغیسی بۆغزیگه تیقیلیب توریب، –بیر پس جیم تورگین جانیم، چقیریلمهگن مهمانلرنینگ گپی بار ایمیش، –دېدی هیجان بیلن مرجان کوچوگینینگ باشینی سیلهیاتیب. ایتنینگ تاووشی پسهیمهدی، عکسینچه، آوازی زۆرهیگن سری زۆرهیدی. نیمه قیلمهسین بېگیم خاله ایتینی تینچیتهآلمهدی.

بیر پـَیت قاره باتیرلرنینگ شدت ایله ایزغیب، خانهلرنی آغدر–تۆنتر قیلیشلری باشلندی. ایلکهلریده کلاشنیکوف قورالی کۆترگن؛ بېتلرینی جون باسگن، بیر ییلده هم بیر بار حمام یوزینی کۆرمهگن، توغلیبدی که، تیشلریگه بورس تېگمهگن؛ کتـّه ایشتانی بۆربابییده کلهوهلنیب تورگن قاره باتیرلردن قنغسیگن شۆر هیدلر اَنقیب، قیلیچ آتهنینگ اویینی ایسگه تۆلدیردی. صفهنینگ بیر چېتیدن بېلی آغریب، آیاغی سینیب یاتگن قیلیچ آتهنینگ قاره مهمانلرگه قرهته: –قرآننی شفا کېلتیرهمن، خدادن قۆرقینگلر، آنت ایچیب اَیتهمن که، بیز بېگناه بندهلرمیز، دېگن یالباریشلری قولاققه چـلیندی.

– سوبودینگگه سوو قویهمیز، هلی سېن منجـلَهقی[1]، سېن خام کلهلرنی سیخدن اۆتکزیب، کباب قیلهمیز، بۆغیزلرینگگه ایریتیلگن قۆرغاشین قویهمیز، –دېدی بېگم خالهنینگ آق آرهلهگن ساچلرینی قیسیمیده توتملهگن قاره باتیرلردن بیری. شونده غضبدن قانی قـَینهگن قیلیچ آته غیرتی جۆش اوریب عصاسینی قۆلیگه آلرکن، اۆرنیدن سپچیب توریب:

– ناموسلرینگ بارمی اۆزی سېن قشقیرلرنی، –دېیه قۆزغالماقچی بۆلدی–یو، اۆرنیدن تورهآلمهدی؛ «وا دریغ!» –دېب اۆتیره قالدی.

***

[1] منجـلَهقی: ناتۆغری یۆلگه کیرگن؛ بوزوق.

www.ezgu.org

تېرگه باتگن ابراهیم تونگی قاره فرشتهلر بیلن آنهسی آرهسیده بۉلهیاتگن تارتیشوو، مشمشه، قیی–چوولرگه بیر قولاق آسماقچی بۉلدی. ینه وهیمه باسیب یانباشلهدی. قرهسه که، پارتلشده یاریلگن قاره پولادگه اۉخشب قاپ–قاره چِیان اۉنگ قۉلیدن کۉکسیگه قرهب، اۉرمهلهیپدی. شو زمان بیردن گورسیللب کۉچگن ملتیق آوازی تون‌نینگ بغرینی سۉتیب، ساکنلیکنی بوزیب یوباردی. شوندن سۉنگ کوچوک‌نینگ بېزوواته آوازی جیمیب کېتدی.

قاره باتیرلر بېگیم خالهنینگ داد–وایلریگه قرهمهی، خانهلرنی بیر–بیر تینتاو قیلیب چیقیشدی. تونگی باتیرلردن بیری قۉلیده کبرا ایلانگه اۉخشهگن قانلی قمچیسینی اوشلهگنچه هوانی کېسیب–کېسیب اۉینهتردی. رحم‌سیز بو قاره باتیر درّاو:

– کلمهنگنی کېلتیر کافر! قنی تیلبیزین؟ اۉغیلینگگی تاپ دېیمن! –اولر قیلیچ آتهنینگ یاقهسیدن اوشلب، بیر جایگهچه سودرب باردی، –اگر اۉغلینگگینی تاپمهسنگ سېنی آتگه باغلب، اوییینگدن آلیب چیقیب کېتهمیز–ده، بیقینینگدن دریچه آچهمیز، –دېیه دغه سالیشدی.

یاناغی اوزره اونگهچه سیم–سیم کۉز یاشی تۉکهیاتگن بېگیم خاله:

– اۉیینگگه اۉت توشکورلر، تلویزونمیز یۉق بیزده، اۉغلیم بۉلسه، یان قیشلاققه باباسی‌نینگ اوییگه کېتگندی، او اېرتهگه، قـَیتیب کېلهدی، بیزگه رحم قیلینگ، –دېیه اولّیگه یهلیندی؛ سۉنگ کۉکهگی کېسیلیب قرغیشگه توشدی.

کیر ساقاللری سېرپهیگن تونگی قاره مهمانلر اَچّیق بیلن برق سیملرینی اوزه کېتدی. ینه بیر بار کلاشنیکوف میلیدن تر–ترلهگن بیر سیدره اۉقلرنینگ قیزیل آلاوی کۉک یوزیده چقنب کېتدی. بېگیم خالهنینگ یاییلگن ساچلری مرجان‌نینگ قانگه باتیب یاتگن جسدینی یاپیب تورر، عیال‌نینگ محزون کۉزلری بېداو آتلر هۉل قیلیب کېتگن لای ایچیدن قیلیچ آتهنینگ بۉم–بۉش جاییگه قرهب تیکیلردی.

www.ezgu.org

کیشنه‌یاتگن آتلرنینگ توپور–توپورلری باشلندی. گوسور–گوسور ایچیدن قیلیچ آته‌نینگ: –آه تنگریم اۆزینگ مدد ببر، اۆزینگ پناهینگگه آل بیزنی!! احوالیمیز بیر سېنگه عیان!!! جگریم‌نینگ بیر بۆلـگی، تابوتیمنی کۆتره‌یاتگن اۆغلیم، تیلب آلگنیم الوداع ابراهیم!!! عمر یۆلداشیم، عزیز یاستیقداش ببگیم سېن بیلن هم خیر بادا! اېندی الوداع، الوداع!!!! دېگن سۆزلری اوزاق–اوزاقلردن ایلـَس–ایلـَس اېشیتیلیب، کېین جیمیب کېتدی.

****

اۆشه تاک پناهیده رعنانینگ عکسینی بغریگه باسیب یاتگن ابراهیم، اونیتیلمس سرداشی‌نینگ یارقین خاطره‌سینی اېسله‌یاته‌دیر اېدی. سلطنت تختیگه چیقیب آلگن حکمرانگه اۆخشه‌گن، به‌هیبت چیـَان‌نینگ شرپه‌سی، اۆته هیجان و قۆرقوودن هوشینی یوقاته یازگن ابراهیم‌نینگ ساووق تنه‌سیده، حکم سورردی. نامراد آنه اېری قیلیچ آته و عزیز اۆغلی ابراهیم‌نینگ داغ و ماتمیده اۆرته قالدی.

۲۰۱۱

تورانتو، کانادا

www.ezgu.org

٢. قۆزغالان

www.ezgu.org

قۆزغالان

قۆزغالان‌نینگ بیرینچی کونی ایدی. توشدن سۆنگ، کوتیلمه‌گنده، رادیودن ینگره‌گن کېسکین هیجانلی «کوی» تره‌لماقده ایدی. بو عادي بۆلمه‌گن بیر فوق‌العاده وضعیتنی اېسگه سالردی. یورتده قنده‌یدیر بیر اولکن حادثه، بوریلیش یوز بېرگنیدن دلالت بېریب توریدی. سراسیمه‌لیک کۆلنکه‌سی آستیده اوزون قولاق گپلر همه یاققه ترقلگن... بیردنیگه چومالی اینیگه سوو قویگنده‌ی بۆلیب، بوتون مملکت تۆزیدی؛ آدملر هم آیاققه توریب قۆزیدی. نیمه‌لیگینی بیلمسه–ده، انسانلر «انقلاب» دېگن سۆزنی اۆشنده اېشیتگن بۆلدیلر. ماهیتینی کېینراق بیلیب آلیشدی. مامه قلدیراققه اۆخشب دهشتلی گومبیرلب کېتگن «انقلاب» چقماقلری اۆز آرتیدن قنده‌ی وهیمه‌لی تیتراق، قۆرقینچلی پارتلشلر، هیبتلی قۆپاریشلر، شدتلی تېبره‌نیش، ویران قیلگووچی سیلکینیش و اۆپریلیشلر آلیب کېلیشینی هلی هیچ کیم اۆیلب کۆرمه‌گن. تینچ یشب کېله‌یاتگن آلامان[1] بو نرسه‌لرنی قَیدن بیلسین. «یشه‌سین یۆقسیللر!!!»، «ایشچیلرگه شان–شرفلر!»، «اۆلسین بایلر!!»، «یشه‌سین دهقانلر!»، «آلغه، آلغه و آلغه!!!» شعارلر قولاقنی قامتگه کېلتیرردی. کۆزلرنی قمشتیرووچی الوان یلاو، بَیراق و بَیراقچه‌لر کیشیلر قۆلیده شدتلی هیلپیرردی؛ قلدیرغاچگه اۆخشه‌گن قیز–ییگیتلر قیرمیزی کییملرگه بورکـنیب، «انقلاب» ترانه‌لری آستیده، مارشلر تۆلقینلرینی وجودگه کېلتیرگنلر. انقلاب‌نینگ بیرینچی کونی. اېندی بو یاغی هورا–هورالر... توتیب آل، اور–ییقیت، سلـّه دېسه کلـّه‌لرنی کېلتیریش...

---

[1] آلامان: اۆز–اۆزیدن، کوتیلمه‌گن حالده تۆپلنگن آدملر؛ خلایق.

www.ezgu.org

ساعت ايكـّيگه دَور شهر آدملرى، بازارچيلر، مكتب اۆقووچيلرى قۆلّريده دسته گللر توتگنچه، ينگى مهماننى كوتيب آليش نيتى بيلن بلديه ميدانچه‌سى آلديده تۆپلنيشدى. اَنيقراغى هر ياقدن سوريب كېلتيريلدى اولر. بير آز اۆتمه‌ى، كېتمه–كېت تيزيلگن بېش–آلتى ماشين غير اېتيب شهرگه كيريب كېلدى. شاديانه هورالركۆتريشگن آلامان قيچقيريقلرى ايله «يشه‌سين خلق!!!»، «يشه‌سين انقلاب!»، دېگن شعارلرنى اَيته باشلشدى. بيرينچى قاره‌متير توسده‌گى جيپ مۆتردن بيلكلرى توريلگن، اوزون بۆيلى، قباغى آسيق، بُروتى سيخ–سيخ، تورقى قاره‌يگنراق بير كيشى توشدى. گولدوراس قرسكلر آستيده، ينگى حاكمنى باشلب كېليشدى. زينه‌دن تېپه‌گه كۆتريليب باره‌ياتگن حاكم موشتومينى بالغه‌دېک توكّن حالده تۆغرى باريب، منبرنى اېگلله‌دى و آدملرگه قره‌ته آتشين نطق قيله كېتدى. قۆپال كۆرينيشلى، لَقمه‌ليک قيليشدن تايمه‌ى، سۆكانغيچ بو شخص دغل سۆزلرنى اَيتيشدن قالمه‌دى. بو تعيينلنگن قۆرساق[1] حاكم اېدى. هيچ نرسه‌نى بيلمه‌ى، انگره‌ييب قالگن اولوس‌نينگ كۆنگلينى آووتيق سۆزلر بيلن آلگن بۆلدى حاكم تۆره. ينگى حاكم «ق» حرفينى اَيته‌آلمسدى. كيمدير آرقه‌دن «بونيسى هم اۆشه دغه‌لردن–او!»، دېب غۆنغيلله‌دى. شو پـَيت اۆزينى سېرگک توتگن كيشى: «تيلينگنى تيى[2]، كلفت و دربدرليكلر هلى آرتده؛ آمان بۆلسک كۆره‌ميز باغده‌گى باغ گلينى!» –دېيه بايه‌گى آدمنى تيرسگى بيلن تورتيب قۆيدى. حاكم انقلابي نطقيگه دوام بېردى:

– اوو خلق آگاه بۆلينگ! بوگون كله‌خۆرلرنى اېزيب ينچيش دَورى. بيليب قۆينگ: سيز بوگوندن باشلب قرضدن آزادسيز، اۆز تقديرينگيزگه اۆزينگيز خۆجه‌يين‌سيز! دېگن گپلر قيليب كمبغللرنى بايلرگه قرشى آبدان قـَيره‌دى.

[1] قۆرساق (قۆرس): كيشيگه قتـّيق تېگه‌ديگن؛ قۆپال، دغل، تۆنگ.

[2] تييماق: بيرار ايش–حركتدن تۆختماق، اوندن اۆزينى ياكه كيمسه‌نى قـَيترماق؛ باسماق، اېرک بېرمسليک.

www.ezgu.org

عمر بۈیی کېکیرتگی‌گه‌چه قرضگه باتیب، بیری ایکـّی بۈلمه‌ی کېله‌یاتگن یۈقسیللرنینگ هم یوره‌ک توگونلری آچیلیب، وجودی یَیره‌ب یازیلدی. خودّی، ایلکه‌لریدن تاغ آغدریلگنده‌ی بۈلیب، شو ایکـّی ساعتلیک نمایشدن یېنگیل تارتیب، چوقور–چوقور نفس آلگن بۈلدیلر. قووانگندن کۈز یاشی هم قیلدیلر. کۈپچیلیک «انقلاب»دن اۈز حمایتنی بیلدیردی اۈشنده. شو وقت ییغیلیشگنلر آره‌سیدن بېش کیشی سوغوریلیشیب، اۈزلری بیلن ایرگشتیریب کېلگن گۈدک باله‌کَی‌لرینی حاکم‌نینگ آلدیگه آلیب چیقدی و کېلیب حاکم‌نینگ یانیده توریب آلدیلر. اۈزلرینی بیرین–کېتین منه بونده تَـنیشتیره بېردی:

– مېن خاک عبدالصمد دهقان‌من. منه شو اۈغلیم عبدالرزاقنی انقلابگه بېردیم، –دېدی اۈغلیچه‌سی‌نینگ قۈلینی حاکم‌نینگ قۈلیگه توته‌یاتیب.

حاکم ایسه، باله‌نی کۈکره‌گیده کۈتریب: –منه، یشه‌سین انقلاب فرزندلری، –دېب یومروغینی[1] هواگه صلابتلی سیلکیب–سیلکیب قۈیدی.

گلده‌گی آدم قیلیچ اکه ایدی. او هم تۈرت یشر باله‌سینی یېتکلب کېلرکن، اۈزینی منه بونده‌ی تَـنیشتیردی:

– مېنی همه‌لریز تانیسیلله. کمبغل‌نینگ باشقه نرسه‌سی بۈمه‌یدی. مېن هم منه‌شو اۈغلیم ممه‌نظردی انقلابگه بېردیم، –دېدی سېوینگنیدن و ایچیده قووانچ بیر قیافه‌ده.

نوبت اوچینچی آدمگه کېلدی. اۈزینی منه بونده‌ی تَـنیشتیردی او:

– بیلیب قۈیینگله، مېن بایلرنینگ قۈلیدن کون کۈرمه‌گن بیر قلـّاش[2]، یاقه یلنگ تنگری‌قول‌من. بیله‌سیلله، یاشیم ایلّلیکده بۈسه یم، شو انقلابگه عسکر بۈلیشگه تیارمن. اۈغیلچه‌م توردینی بېردیم انقلابگه.

[1] یومروق: مُشت.

[2] قلـّاش: مفلس، قشـّاق.

www.ezgu.org

شو ذیل تۆرتینچی، بېشینچی آدم هم یوره‌گی‌نینگ بیر بۆلگی بۆلمیش باله‌لرینی انقلابگه تارتیق قیلدیلر. کۆرینیشدن نوبت اوزونلشیب بارردی. اولر بیرار بویورتمه اسایده ایمس، چیندنم کۆنگیل امری ایله شو ایشگه قۆل اوریشدی. ایشانگنیدن شونده‌ی قیلیشدی. شوندن سۆنگ حاکم‌نینگ شدتلی رۆده‌پا[1] و بی‌مزه سۆزلری اداغیگه یېتدی. سۆنگ نمایش کېتیدن نمایش باشلنیب کېته‌وېردی؛ هوراگه هورالر اولـشیب کېته‌بېردی. کیمدیر سوریک-سوریک قۆیلرینی، ینه کیمدیر پَیکال-پَیکال یېرلرینی انقلابگه بغیشله‌دی. نمایش-مېتینگ شونچه‌لر کۆپه‌یدی که، اَیریم آدملر وقت تاپه‌آلمه‌ی، اۆز کسب و کار، تیریکچیلیک و یوموشلریدن اَیریلدیر. بو وضعیتدن چمه‌سی بیر آی اۆتگن ایدی. گولدیرب یاریلگن انقلاب چقماقلری کېتیدن طوفان، داوول، قیران[2]-سورانلر[3] باشلنیب کېتدی. آدملر «انقلاب»گه قرشی قۆپدیلر، سېل کبی قلقیب آیاقلَـنه باشلشدیلر. قیشلاقلردن آسایشته‌لیک اَریی باردی. کۆچه-کۆیده آدملر آره‌سیده «قاره رویخط»، دېگن عباره پیدا بۆلدی.

***

کۆپ اۆتمه‌ی، باش-باشداقلیک[4] اَوجیگه میندی. مجاهدلر قیلمیشینی حسابگه آلمه‌گنده، بیر-بیریدن اۆچ آلیب اۆلدیریشلرنینگ اداغی یۆق. مصیبت اوستیگه مصیبت. ینه اوزاق-یقیندن مشئوم خبرلر ترقه‌له باشلندی. توتیلر قنچه؛ اوشلب آلیب کېتیلگن قنچه؛ جاییده، اوییده آتیب اۆلدیریلگنلر قنچه... هر تور جنایتلرنینگ کېتی کۆرینمه‌یاتیر.

---

[1] رۆده‌پا: بی‌اۆخشاو، قۆپال، بی‌سۆنـَقه‌ی.

[2] اۆلدیریش، قیرغین.

[3] سوران: کوچلی شاوقین، شاو-شوو؛ کتـّه قیینچیلیک، مشقت.

[4] باش-باشداقلیک: هیچ قنده‌ی ترتیب-انتظام بۆلمه‌گن، هر کیم اۆز باشیگه ایش توتگن؛ اۆز باشیمچه، بی‌باش.

www.ezgu.org

شهر ساکنلیک آغوشیده تینچ آله‌یاتگندی. قیشلاقلر بېجیریم اویقوده ایدی. بو یېرلرده یکّه‌–یریم ایتلرنینگ هوریشدن تشقری مطلق ساکنلیک حکمران. تینچ آدملر شیرین اویقوده؛ خوش–ناخوش توشلر میبه‌لر قتلمی بۆیلب واقعه–حادثه تۆقیتگن بۆلسه عجبمس.

یېر اوستیده، آسمان تگیده؛ آی چیقمه‌گن بیر آقشامده؛ بوتون جانزاد تین آله‌یاتگن آنلرده؛ یازگی تونلرنینگ سقلین کېچه‌لریدن بیریده؛ توننی کونگه اولب اوخلشدن محروم چال–کمپیرلر نظریده؛ یریم تونده بېش آتر میلتیق کۆچدی. زلورالی میلتیق تاووشی تون‌نینگ قاره یاپینچیغینی چاک–چاکیدن سۆکیب یوباردی. شو تون تینچلیک دېگن آلتین وقت زیغیرده‌ی ساچیلیب کېتدی. میلتیقلر آلدین–کېین بېش مرته اۆق اوزیلگنیدن، هاو–هاولب تورگن ایتلرنینگ–ده آوازی اۆچدی. قارانغی کېچه جیم–جیت ساکنلیک شهر باشیگه قـَلین اورتوگینی[1] یاپیب قۆیدی. یولدوزلر آلتین بلداققه اۆخشب قاره چادر آرتیدن مولتیللب کۆز یاشی قیلگنده‌ی تاوله‌نردی. تونگی شمال الـلّه قـَیسی چیرقیرب ییغله‌یاتگن خاتینلر، قیز و گۆده‌کلرنینگ نالیش و اینگره‌شلرینی ایلک بار تینچ قولاقلرگه تامچیلب تامیزه‌یاتگندی...

۱۹۸۸

شبرغان

---

[1] اورتوک: پرده.

www.ezgu.org

۳. اَلنگه

(رومانتیک حکایه)

www.ezgu.org

اَلنگه

(رومانتیک حکایه)

یاشلیگیم بېباشلیگیم... کؤچه‌نی چنگیتیب، اؤرتاقلریم بیلن اؤینشدن هلی تؤیگیم یؤق پـَیتلر ایدی. اَینیقسه گلبهار جان بیلن یشینمه‌چاق اؤینش – جان و دلیم! لبلریم اوزره مه‌یین توکلر اېندی سایه ساله باشله‌یاتگن. اؤیین آره گلبهارنی باله‌لرچه اېرکه‌لب، بغریمگه بیر قوچیب قؤیه‌من. چؤلپیللتیب کؤمـّه‌سیدن اؤپه‌یین، دېسم اویه‌له‌من. یاناقلری اوستیده اؤینب تورگن کاکلچه‌لرینی شمال آلیب قاچگنده، یوره‌گیم آرتیدن قوویب یېته‌آلمسدی. او قاچه‌دی، مېن قووه‌من. یېته‌آلمه‌گن وقتیمده کلـّه‌پؤشیمنی آلیب بالدیرلرینی گزلب آته‌من. قیقیر–قیر کولگیچلریدن ذوق آله‌من. بالده‌ی تیلیدن مېن اوچون آووتیق سؤزلر تامیب تورردی. گلبهارنینگ یېغیسی هم کولگیسی هم قاشی‌نینگ اوستیده. کون بؤیی تؤییب–تؤییب بیرگه مستانه اؤینشه‌میز. اؤیین قیزیگن تابده، آتم–آنم ایش–یوموشگه چقیرمسه‌یدی کاشکی، دېیمن ایچیمده. بیرار یېنگیل قیلیغیم سبب گلبهارنینگ مېندن رنجیب قالیشیدن قؤرقه‌من. شونینگ احتیاطدن ایش آله‌من. یوز بورمه‌سین تـَغین او مېندن، دېگن اؤیلرگه باره‌من. باردی او مېندن یوز اؤگیرسه بارمی، آسمان اؤییلیب باشیمگه تؤتنتریله‌دی... بوندن بدترراغی هم یوز بېریشی ممکن. شونده‌ی بؤلسه بارمی، سېوینچلریم اېندی آیـّاق موغچه‌له‌گن اؤریک گللری‌دېک بیردن تؤکیلیب یېرگه توشیشیدن هـَدیک‌سیره‌یمن... سېوگی لذتیدن هلی تاتمه‌گن اېسم–ده، قنده‌یدیر شیرین تویغولر حسلریمنی قیتیقله‌ی‌بېره‌دی. گلبهارنی تېز–تېز کؤرگیم کېله‌بېره‌دی... وقتلریم اونینگ خیالی ایله قاریشیب کېتگن. اونگه مقتاولر یاغدیریب،

www.ezgu.org

قۆشیقلر تۆقیب دلیمده زمزمه قیلیب یوره‌من. همّه‌دن مهمی گلبهارگه قۆشنی ایکنیمدن آغزیم قولاغیمده. اونی باشقه باله‌لردن قیزغانه‌من. اَینیقسه غله‌میس دنگلدن خوفسیره‌یمن. یاقه ویران بی‌مزه باله ایدی. شادیانه قووناق لحظه‌لریمیز تۆی، بیره‌ملرگه اولشیب کیته‌دی بعضاً. بی‌غبار باله‌لیک آنلر ایدی او زمانلر!

***

بوگون قربان هییتی! هر ییلی هییت کیلیشینی اینتقیب کوته‌من. مین هییتگه عاشق بۆلگندیم تۆغریسی. بو کونلرده کۆپلرنینگ مرادی حاصل بۆلر، مینی‌–ده اوستیم بیتر، آیاغیم کاووش کۆرر، ایگنیمگه چاپان ایلینردی. شونده‌ی ینگی کییم‌–باش بیلن آتم مینی سیلر ایدی هر هییتده. کیلیشگن قیزلرنی اَیتمه‌یین. تینیق یوزلر یسن‌–توسنلر بۆیاغیده تاولنه‌دی. بۆیینلرده خفه‌بند، برماقلرده اوزوک، قۆللرده بیلک اوزوکلر، قولاقلرده سیرغه‌لر، بورونلرده بورونچاق، یناقلر قیپ‌–قیزیل، ممه‌لر قیزیل آلمه‌لرنی ایسلته‌دی. زلف و کجکلر ایلان و چَیان کبی کۆرینیش بیره‌دی. گیژده‌له‌–گیژدنگ چیلدیرمه، دف و دایره‌لر اونی[۱] یوره‌گیمگه غلغله سالر ایدی...

خورسندچیلیگیمدن ایرته‌لب توریب آلیب، یوز و قۆلیمنی یوویب، تۆق ماوي کۆیلک‌– ایشتانیمنی کییدیم. آنم بۆلسه یاقه‌م‌نینگ باغلرینی یخشی نِیتلر ایله بایله‌دی و مینگه اَتب تیککن طومارچه گللی قیزیل تاقّـینی باشیمگه قۆندیردی. چیزیق‌–چیزیق، یۆل‌– یۆل یشیل تۆنچه‌منی ایگنیمگه ایلدی آنم. انه شونقه، هییتگه تیارگرلیک زۆر بۆلردی اۆشه کیزلر. شهردن اوزاقراقده یشه‌یمیز. اوچ‌–تۆرت چقریم آیاقده یوریب، نمازگاهگه یِتیب آلیشیمیز کیره‌ک. آتم‌نینگ یۆلگه چیقیشینی صبرسیزلیک بیلن کوته‌من. خودّی پایگه قۆییلگن تایچاقده‌ی سکرب‌–سکرب توشه‌من سویونگنیمدن...

***

[۱] اون: سپس، آواز.

www.ezgu.org

بوگون قربان هییتی! آتم بۆلسه آغیز آچمه‌ی، طهارت آلیب، جامع مچیتیگه چیقیشگه شَیله‌نر ایدی. آتم‌نینگ تۆنی‌نینگ اۆنگیریگه آسیلیب آلدیم. قربان هییت نمازینی اۆقیگنی آته–باله جۆنه‌دیک. اصلیده آتم مېنی: «اۆغلیم سېن هم اېندی امّت بۆلدینگ، بېش وقت نمازینگنی اوزمه‌ی اۆقیگین، اولوغ هییت کونلری امامل‌ردن اۆگیت–نصیحتلر اېشیتگین، ایمانلی–دیانتلی بۆلگین بالم!»، دېب عیدگاهگه آلیب باریشگه تیارلب اېدی. اۆن آلتی یاشنی تۆلدیریش آلدیده‌من. بیره‌ملردن هم کۆره، اۆیین–کولگی مراقلی اېدی مېن اوچون. ینه هییتدن قـَیتیب کېلیب، اۆشه «باله‌لیگیم پاشـّالیگیم!» دېگن اُمیدده‌من. تېنگقورلر بیلن اۆینب، میریقیب کون اۆتکزیشدن یخشیسی بۆلمسه کېره‌ک. یامانلر قۆییشسه بیزنی باله‌لیک گشتیمیزگه. راست گپ، باله‌لیک مُلکیگه کۆز آله‌یتیره‌یاتگن، بو طبیعي اېرکنی باله‌لردن تارتیب آله‌یاتگن کیمسه‌لر آز اېمس تېوره‌ک–تاشیمیزده. کېله‌جک قاراغنی...

***

بو هییت ایلک بار عیدگاهگه باریشیم اېدی. بۆساخه هتلب کتـّه کۆچه‌گه چیقیشدیک. «منه مېن هم ییگیت بۆلدیم» قیلیب، قۆشنیمیزنینگ اۆییلگن پخسه دېواریدن بۆیینیمنی چۆزیب، سه‌تنگ ییگیتلر قطاریگه قۆشیلگنیمنی کۆز–کۆز قیلیش مقصدیده‌من. شونده ینه «منه مېن کېتدیم گلبهار!!!» –دېیه ییگیتلرگه خاص صلابتلی قیچقیردیم. قۆلیده کۆکیمتیر سفال کاسه اوشلب تورگن گلبهار هم، قیقیرده‌گنچه کولدی و مېنی کوزه‌تگنی دروازه‌گه چیقدی. «هییت قوللوق! یخشی باریب کېل مراداّ!!»، دېب کوزه‌تیب قۆیگن بۆلدی مېنی. مېن بۆلسه، آدملر آره‌سیده کیچکینه گـَوده‌م بیلن فاتحلرگه اۆخشب ایشترابلش بیلن آلغه آدیمله‌یمن.

قیشلاقداشلریمیز بیلن آت–اولاولرده اوزاق–یقیندن کېله‌یاتگن یۆلاوچیلر آقیمیگه قۆشیلدیک. گېرده‌یگنچه کېته‌یاتیب، اۆرتاقلریمگه آته‌یین «هی باله‌لر!» –دېیه قۆل کۆتریب کۆرینیش بېره‌من. ایلان ایزلی ینگی تۆنچه‌م‌نینگ شیرازه‌سینی سییریب،

www.ezgu.org

تېکیسلب بارركنمن، «قنی اېندی كتـّهلر صفیگه قۆشیلگنیم ذوقینی گلبهار اۆزیب تویسهیدی، كۆرسهیدی» –دېیمن ایچیمده. یۆل باسهمیز، قویاش آدم بۆیی كۆتریلگنده عیدگاهگه یېتیب بارديک. كتـّه جامع مچیتده تومنات آدم، جایِنمازلرینی تۆشب، قبلهگه یوز بورهیاتگندی. بیز هم جایِنمازیمیزنی تۆشب، صفگه تیزیلیب، تیزّهده چۆككهلب اۆتیردیک. مېن هم آتمنینگ یانیدن تیزّهمده چۆكدیم، یېرلشدیم. بندهلری صاف كۆنگیل ایله تسبیح آغدریشیب، یرهتگنگه ذكر اَیتیب، هییت نمازینی اۆقیشگه چاغلنهیاتگندی. مؤمنلرنینگ یېرگه كۆز سوزیب الله‌گه توبه–تضرّع قیلیشلریدن جوده قتـّیق تأثرلندیم. خودّی فرشتهلرگه اۆخشب بۆشلیقلرده پرواز قیلهیاتگندهیمن. امّا، نماز قندهی باشلنیب، نیمه بیلن توگهشیدن یخشی واقف اېمسمن، گرچند آتم توشینتیرگن بۆلسهلر هم. نمازلیكنی یخشی دۆندیریب اۆقییآلمهیمن. آیتلرنی اَیتیشده گېپیم چووهلیب كېتهبېرهدی. «ف» حرفینی اَیتیشگه تیلیم اۆگیریلمهیدی، اَیلنمهیدی–ده. چله–چولپه بیلگنلریمنی معنالهیآلمهیمن. تیلیم عربچهگه یخشی كېلیشمهگنیدن تهییب كېتهمن. ایزّه[1] بۆلیشدن قۆرقیب، ركوع و سجدهنی بیر–بیریگه اَلمشتیریب قۆیمهیین تـَغین، دېگن اۆی حكمران مېنده؛ شوندن كۆپ خواطرده اېدیم. باشقهلر باش قۆیسه مېن آیاقده توریب آلسمه!؟...

***

باریشیمیز بیلن باش امامنینگ وعظلری كرنَی، آواز كۆترگیچلردن[2] ینگرهیاتگن اېدی. اۆشه صحنهدن اېسیمده قالگنینی اَیتسم: یازنینگ اۆرتهلری اېدی. هوا دیم، بۆغیق. جامع مسجد شهر آرقهسیده جایلشگن. هییت طفیلی شهرنینگ غله–غاووری اېندی تینهیاتگندی. سماوار، هوتللردن كۆتریلگن قویوق توتون جامع مسجد اوستیدن تۆلغنه–تۆلغنه سوزیب اۆتهدی. تنگریگه التجاده بۆلگن كیشیلرگه بو منظره یخشی عیان اېدی.

[1] ایزّه ~ استهزا.
[2] آواز كۆترگیچ: لاود اسپیكر.

www.ezgu.org

قیامتدن گپ کېتدی، قوتغو[1] تنیمیزنی چولغب، روحیمیز قت–قتیگه کیرب باررّدی. باشیمیز اوزره آغیر سکوت چۉککن. همّه پروردگاری بیلن رازلشماقده. یاشی اولوغلر آخرتنی اېسلب، سیم–سیم کۉز یاشی تۉکماقده‌لر. مؤمن–مسلمانلر خدا حضوریده جزا و حساب–کتاب کونیگه حاضر و ناظر توریشیبدی. مېنینگ خیالیم قیشلاغیمده – گلبهارده. مېن هلی ینگی کییمیمنی بۉیداشلریمگه کۉرستیب اولگورگنیمچه یۉق. ایچیمده گلبهار یاقثن منگو اۉت تشقریگه اَلنگه آله‌یاتگنده‌ی گۉیا. هوش و خیالیم اۉشنگه بند. تنگری حضوریده بونده‌ی احوالگه توشیشگه مېنگه اِذن بېریلمه‌گنینی، کېین–کېین یېتیم قاتگنده انگلب یېتدیم. اولوغ ایام کونی، او یم نماز اوستیده گلبهارنی اېسله‌گنیم گناه دېب یازیلگن بۉلسه کېره‌ک. توشونیب یېتدیم، گناه اېکن بیلسم! وعظنی یخشی توشونمه‌سم، عربچه گپلرنینگ معناسینی بیله‌سم–ده، بار وجودیم بیلن بنده‌لیک ارادتی ایله تینگلر اېدیم. یاش باله‌من؛ قیسی گناهیم اوچون توبه قیله‌یین؟ شونینگ اوچون حیاتده کۉپ باره یېقیلیب، قاقیلیب یېغلشگه تیار اېمس اېدیم. باله‌من–ده، کولیشنی یخشی کۉره‌من، کولیشنی. باش امام حضرتلری چۉزیق ساقاللرینی کفتیگه ایشقه‌لب توریب، تاماغینی قاقیب، تاووشینی صافلب وعظلریگه دوام بېریب جمله‌دن شوندی دېدیلر: «مؤمن–مسلمانلر! الله یۉلیده چیدملی بۉلینگیز، ربّیم سیزنی سینه‌ماقده. اونینگ یۉلیده همّه نرسه‌لریمیزدن وازکېچیشیمیز شرط. جانیمیزدن هم! روح و جانیمیز اونینگ آلدیده گراو. خدانینگ بویروغیدن بۉیین تاولب بۉلمه‌یدی. پیغمبرلر اوّلا شو یورووققه اطاعت قیلیب، اۉزلریدن فداکارلیک کۉرستگنلر. منه قره‌نگ که، بنده‌لیک حقی حضرت ابراهیم اولوغ تنگری شرفیگه اۉز اۉغلی اسماعیلنی قربان قیلماقچی بۉله‌دی. اۉشنده حضرت ابراهیم اۉغلی اسماعیلنی قربانگاهگه آلیب چیقه‌دی. اونی ییقیتیب، سۉیماقچی بۉلیب، بۉینیگه پیچاقنی تیره‌یدی... –دېدی–یو، آدملر

[1] قوتغو (قوتقو): قۉرقوو باسیش، قۉرقوو.

www.ezgu.org

هۆنگ–هۆنگ ییغلشگه باشلهدی. مېن اېسه وهیمهگه توشیب، تامیرلریمده وحشت یورگورگیلب، قاره تېرگه باتدیم. قۆرققنیمدن سکرب اۆرنیمدن توردیم. ابراهیم اکهنینگ اۆغلی اۆرتاغیم اسماعیل اېسیمگه توشیب کېتدی، ییغلب یوباردیم. قۆرققنیمدن کوچیم باریچه چیرللب بقریردیم. و اۆرنیمدن سپچیب، تیسهریلیب، عیدگاهنی ترک آیلب، بیردن زینغیللهدیم[1]. کاووشلریمنی قۆلیمگه آلیب، آرقهمگه قرهمهی قاچدیم. کېلهیاتیب، مېنی گلبهار بو احوالده کۆرسه نې بۆلرکن؟ دېگن خیاللر ایچیمدن اۆتدی. بالهلیک ذهنیم سۆراقلری هجومیگه قالدی. نېگه اللهگه قان کېرهک؟ دېگن سوال ایچیمنی کېمیره باشلهدی...

وای داد! کۆز کۆریب، قولاق اېشیتهیاتگن گپ بۆلمهدی. بالهلرنی بوندهی جایلرگه آلیب باریش شرطمیکن؟ –دېب اۆیلب قالدیم. بالهلیک روحیمنی قوتغو پرچهلب یوباردی... جانیم باریچه قیشلاغیمگه قرهب یوگوردیم. چاپه–چاپه اوییمگه آنمنینگ قاشیگه یېتیب آلدیم. یۆلده مېنی تـَنیش، ناتـَنیش کۆرگنلر هم بۆلدی. بو گونگی غروریمگه درز کېتدی شېکیللی، دېب اۆیلهدیم اۆزیمچه. کېله سالیب، بیر چوقور خۆرسینیب، آنمنینگ قۆینیگه باشیمنی قۆیدیم. آقرگن رنگ و قوتیمنی کۆرگن آنم «خیرت بۆلسین بالم» قیلیب، بسم الله، بسم الله، دېب بیردن قارهکویه ایچیردی و سۆرهدی: –نیمه بۆلدی بالم، نمازینگنی اۆقیمهدینگمی، آتنگ قنی؟ –آنم باشیمنی سیلهی توریب.

– ملا امام هییت نمازیده: «اسماعیلنی آتهسی پیچاق بیلن سۆیماقچی بۆلگن...، – دېدی. آته یم اۆز بالهسینی سۆیهدیمی؟ –دېب وحشتگه توشدیم. قۆرققنیمدن قاچیب کېلدیم آنه جان، –جواب قیلدیم آنمگه. ینه آتم دۆپـّاسلمهسینلر، اورمهسینلر، مېنی سقلنگ، دېب آنمگه یالباردیم.

---

[1] زینغیللهماق: جوده تېز یورماق، زیپیللهماق، غیزیللهماق.

www.ezgu.org

بو احوالیمنی کاشکی، گلبهار کۆرمَسه‌یدی، دېگن اۆی ایچیمدن اۆته‌یاتگندی یم که، او قۆلیده اېندی تندیردن چیققن بوغدای نانینی کۆرتریب، حاولیمیزگه کیریب کېلدی. اویـَتدن درّاو اوی تۆریده‌گی بېشیک آرتیده بوسیندیم[1]، بېکینیب آلدیم اوندن... بو قیلیغیم اوچون آتمدن راسه کلتک یېسم کېره‌ک، دېب اضطراب ایچره هنسیره‌ش بۆلدی. ایچیمگه تیتره‌تمه توشگن. بو ایشیم بیلن آنم‌نی خورسند قیلمه‌گنیمدن افسوسده اېدیم...

***

نماز اۆقیلیب، آدملر ساوغه–سلاملری بیلن اویلریگه قـَیته‌یاتگندی. کۆپ اۆتمه‌ی آتم هم اویگه کیریب کېلدیلر. اوی‌نینگ بیر چېتیده بوکچه‌یگنچه اۆتیریب قالدیم. بیردنیگه تال برگیدېک تیتره‌ی کېتدیم. کۆز اوچی بیلن آتم‌نینگ اوضاعینی بیر–بیر کوزه‌تدیم. اَفتیدن آتم‌نینگ اچّیغی چیققن–و، بیراق، مېنی اورردېک درجه‌ده اېمس. تغین آنم مېن اوچون بهانه تۆقیی باشله‌دی. بیر–ایکـّی پیاله کۆک چاینی ایچیب، هاووریدن توشدی آتم. مېنی کاییشگه باشله‌دیلر. کیفیتیم توشیب سۆلیگنمن؛ اېرته‌لبکی شدت مېندن اَریگن. هییت آلدی یۆلبرسدېک غوروللب اېسم، منه اېندی قناتلری شلپه‌ییب توشگن موسیچه‌گه اۆخشب توریبمن. شوندن کېین آتم‌نینگ یوزیدن کولگی قاچدی. نیمه بۆلسه بۆلر، فقط شولرنی گلبهار بیلمسه بۆلدی، –دېیمن اۆزیم بیلن اۆزیم. اۆزی اسره‌سین، بیلسه بارمی، سویـَگیم سینیب، ساچیلیب بیر پول بۆلمه‌ی قاله‌من. —آتنگنی شرمنده قیلدینگمی هلی سېن تیرّانچه؟ هلی آدملر آلدیده یوزیمنی یېرگه قره‌تدینگمی؟ کۆچه‌گه چیقمه‌گودېک قیلدینگمی؟ آدم بۆلمه‌یسن، سېندن هیچ نرسه چیقمه‌یدی! – دېب راسه کاییدیلر آتم. هوا گولدیرب، چقماقله‌دی–یو، هر نې، یاغمیر یاغمه‌ی اۆتدی اوستیمدن. اۆشه کونی ایچیم زردابگه تۆلدی. یره اوستیگه گزه‌ک... شوندن کېین

---

[1] بوسینماق: بوقینماق، یشینماق.

www.ezgu.org

آتمنی یامان کۆریب قالدیم. آتم کۆزیمگه اشدّي دشمن بۆلیب کۆریندی. آَینیقسه آتم‌نینگ: «سېن هیچ کیم‌نینگ دردیگه تېگمه‌یسن، بیلیملی بۆلمه‌یسن!» دېگن سۆزلری سویک–سویکلریمگه سنچیلیب داریدی. گلبهارگه کېره‌ک بۆلمس اېکنمن، دېب اېزیلیبلر کېتدیم.

***

اېندی اۆیلب قره‌سم، اۆشه یاشده‌گی حرکتیم طبیعي بیر حال اېکن. باله روحی سینیشینی هیچ کیم اۆیلب کۆرمه‌گن. اویده، کۆچه‌ده، مکتب، مچیت، تۉی–بیره‌ملرده خشونت. بونده‌ی شرایطده باله ساغلام اۆسیشیگه هیچ قنده‌ی کفالت یۉق. او کتـّـه‌ییب جمعیتدن اۆچ آلمه‌ی قۆیمه‌یدی... چونکه، اونی محیط شونده‌ی خۆرله‌گن. خلص، بو گونگی بۆلیب اۆتگن گورونگنی یازغیره‌ی، ایچیمنی بیر بۆشته‌ی، دېب اوییمدن کۆچه‌گه چیقدیم. رۉپه‌رمدن ابراهیم اکه‌نینگ اۆغلی، جانه جان اۆرتاغیم اسماعیل چیقیب قالدی. اونی کۆریب سویوندیم. اسماعیل کیفیتیم بوزوقلیگیدن حیرتلنیب:

– نیمه بۆلدی، تینچلیکمی؟ –دېب سۆره‌دی.

اسماعیلگه بارینی ایجه‌لب[1] آَیتیب بېردیم. –سېنینگ حقینگده یامان اۆیلرگه باردیم، اۆرتاغیم‌سن–ده، –دېدیم اونگه. اسماعیل اېسه، «چوق–چوقلب» مېنگه همدردلیک بیلدیردی. بیر آز دردیمنی آلدی. سۆنگ صحبتیمیز باشقه موضوعگه کۆچدی.

***

باشیمدن کېچیرگنلریمنی گلبهار بیلمه‌سین زاره! آبروییم توشه‌دی، مېن کیم دېگن بۆله‌من؟! هلی حلاوتینی کۆرمه‌گن، طعمینی تاتمه‌گن سېوگی اۆتینی اۆچیریب قۆیمه‌یین تغین، دېگن اۆیلرگه باره‌من. گلبهارگه نسبتاً عشقیمدن هیچ کیم خبردار اېمس. اېندی اۆیلب کۆرسم گلبهارگه نسبتاً کۆنگلیم‌نینگ جیزیلـّشی عقلي محبّت

---

[1] ایجه‌لب ~ هجالب.

www.ezgu.org

ایمس ایکن. شونچه که، بیٔ‌غبار باله‌لیک تویغولری ایکن. باله‌لیککه خاص ساغینچ، مهر ایکن اۉشه‌لر. قیشلاقلرده سیوگی حقیده سۉز بۉلیشی هم ممکن ایمسدی. بونی بیلیشسه بارمی، آنه‌دن ایمگن سوتیمنی بورنیمدن پیلته–پیلته قیلیب چیقرمه‌ی قۉیمه‌یدیلر. تیریمگه سامان تیقیشلری اَنیق. سیویش، سیویلیش گناه بیزده.

***

شوندن سۉنگ آتم‌نینگ گپلریگه تیرس حرکت قیله باشله‌دیم. مکتبنی یخشی اۉقییمن، دیب اۉزیمگه سۉز بیردیم. نایاب ساحه‌نی تنله‌دیم. اونگه نسبتاً ایچیمده هم قیزیقیش همده ایستک بار ایدی. اۉقیش بیلن بیرگه ساحه‌مگه عاید مهم کتابلرنی تۉپلب، اۉزیمنی یخشیلب قوراللنتیردیم. ایخچم‌گینه کتابخانه توزدیم. یۉقاتگن دنیامنی کتابلردن قیدیره باشله‌دیم. سینگن، غیژده‌لنگن شخصیتیم ارّه‌نینگ قیرگیندی‌سیگه[1] اۉخشب، کتابلر ارا ساچیلیب کیتدی گۉیا. مین ایندی انه‌شو زیغیرده‌ی بُرده‌لگن «مینیم»نی کتابلر ورقلریدن بیتّه–بیتّه‌لب تیریب، تیکلشیم کیره‌ک. یۉقسه، مینده یششگه چانس یۉق درجه‌ده، ایلگریده قلتسین وضعیتلر بار، دیب کۉپ اۉیله‌دیم.

***

اولغه‌ییب، کتابلرنی تیتکیله‌ی باشله‌دیم. ییللر دوامیده ییققن کتابلریم ورقلریده یخشی–یامان خاطره‌لریم موزلب یاتگندی. هر بیر سطریده نگاهلریم مرجاندیک تۉکیلگن. اۉشه پَیتلری (اۉقیش ییللریم) کیملر بیلن اوچره‌شگنیم؛ قَیلریردن قَیتیب کیلگنیم؛ کتاب دوکانلری‌نینگ انقیب تورگن هیدی؛ ستودینتلرنینگ، قیی–چوو قیلیشیب، فاکولته‌دن چیقیشلری صداسی، داملەلرنینگ علم–فندن بیرگن سباقلری آهاری؛ قویاش‌نینگ ایسّیق تفتی، سایه‌لرنینگ ساکنلیگی، یاتاقخانه‌نینگ کیچکی فضاسی؛ چیراقلرنینگ کولیب تورگن نورلری... انه‌شو کتابلر ایچیده جای تاپگن. کتابلر بیلن سۉزلشه‌من؛ اولر

[1] ارّه‌نینگ قیرگیندی‌سی: ارّه پوره‌سی.

www.ezgu.org

اېرینمه‌ی مېنی تینگلشه‌دی. بیراق، مېن اولرنینگ سۆزلرینی اېشیته‌آلمه‌یمن. کتابلر هم مېنگه اۆخشب، خسته، هارغین، افگار، ایچلری تۆله حسرت.
اوزاق ملاقاتدن سۆنگ، آخری کتابلر بیلن تیل تاپیشه‌آلمه‌ی، باشی بېرک کۆچه‌گه تیقیلیب قالدیم. آتم‌نینگ اَیتگنلری اېسمگه توشدی. راستدن هم هیچ کیم بۆله‌آلمه‌دیم مېن. آتم‌نینگ اَیتگنلری تۆغری چیقدی... اۆقیگنلریم‌نینگ نانینی یېیه‌آلمه‌دیم. بیلگنلریمنی بیراولر بیلن بۆلیشه‌آلمه‌دیم...
چاره تاپه‌آلمه‌ی کتابلردن اۆچ آلماقچی بۆلدیم. کتابخانه‌نی بۆشتیب، حاولی‌نینگ اۆرته‌سیده قه‌لشتیردیم عزیز کتابلریمنی. بنزین ایدیشینی هم زېرخانه‌دن آلیب چیقدیم. قۆلیمده گوگرد، کتابلرنی یاقیشگه جزم قیلدیم. یاقمه‌سم بۆلمه‌یدیگنگه اۆخشه‌یدی. مېن کتابلرگه: سېنلر مېنگه وفا قیلمه‌دینگ، دېدیم... شو پـَیت قرشیمده گلبهار پیدا بۆلدی. قربان هیبتی کونلری گېپیریب بېرگنیم اۆشه سیز بیلگن گلبهار. اېندی او کیچکینه قیز اېمس، اېسینی ییغیب آلگن، کېلیشگن، کۆرکلی انسان. اونینگ حیاتی، تورموشی حقیده هیچ نرسه بیلمه‌یمن. او سۆز و صنعت کوچیگه ایشانگن؛ کتابسېور بربسته قیز... او همّه گپلرینی مېنگه اَیتیب بېرگنیچه یۆق. بو گونگی تراژیدي‌نینگ شاهدی بیرگینه گلبهار. او کتابلرنی قوتقزیشگه شاشیلردی. گلبهار: –مراد اکه قیلمنگ بو ایشنی، شیطانگه هی بېرینگ، قرارینگیزدن وازکېچینگ، –دېدی او.
احمقانه ایشگه قۆل اوره‌یاتگنیمدن راضی اېمس اېدیم. ییللر خاطره‌سی کۆز اۆنگیمدن بیر–بیر تیزیلیب اۆته باشله‌دی.
– کتابلرنی اېمس، قۆی اۆزیم‌نینگ سینیب بۆلگن شخصیتیمنی یاقه‌یین، اۆتمیشیم‌نینگ کولینی کۆککه ساووره‌ی، –دېدیم گلبهارگه. و برماقلریمده توتیب تورگن گوگردنی چـَقیشگه چاغلندیم. ینه گلبهار مېنگه یقنلشیب، زارلنیب یـلینیب التماس قیلدی:

www.ezgu.org

– یاقمنگ مراد اکه! اچّیقدن توشینگ، کتابنی کویدیره‌یاتگن قاره کونلر آرتده قالدی. قاره کوچلر اپندی باشیمیزگه سایه ساله‌آلمه‌یدی. بیلیم مپوه‌له‌یاگن پـَیتلر هلی آلدینده، –دپدی یوپه‌تیش معناسیده...

کۋزلریمگه یاش اَیلنیب، هیجانلریم بۋغیمزگه ییغیلیب، توگون–توگون بۋلیب تیقیلدی. گلبهارنینگ توّلا قیلیشلریگه قولاق آسمه‌ی، تۋکیلگن بنزین اوزره گوگردنی چقدیم. بیردن کتابلر لاپیللب یانه باشله‌دی. اولردن کۋتریلگن اَلنگه ماوي آسمانگه اۋرلب[1] کپتدی. کپچمیشیم‌نینگ بپهوده کوللرینی آخریگه‌چه کۋریشگه کۋنگلیم بپتلمه‌دی[2].

۲۰۰۵ – تاشکپنت

[1] اۋرله‌ماق: یوقاری کۋتریلماق، بلندلب کپتماق.

[2] بپتله‌ماق: باتینیب بپتمه–بپت کپلماق، رۋپه‌ره بۋلماق، یوزمه–یوز کپلیشگه جرئت قیلماق.

www.ezgu.org

۴. كوتىلمەگەن خەت

www.ezgu.org

کوتیلمه‌گن خط

– مېنگه قره، سوادیم اۉرته بۉسه یم، حیات، کیشینی غوجغان[1] اۉی و تشویشلرگه قاریب، فیلسوف قیلیب قۉیرکن؛ یاش اۉتگن سری آدم‌نینگ حیاتگه قره‌شلری چوقورلشیب باره‌وېررکن. مېنینگ ایچیم عقللی گپلردن تۉلیب کېتگن. قولاق بۉلسه بس، مغزلی گپلر–و، اۉگیتلردن قنچه کېره‌ک بۉلسه تۉقیب تشله‌ی‌بېره‌من؛ مېندن آله‌وېرسین شاعر اکه‌لریمیز. سۉزلریم‌نینگ آستیگه: «بازار، لاله زار، آزار، مزار...» – دېگن قافیه‌لرینی تیرکب قۉیسه‌لر بۉلدی، نقد حکمت‌نینگ اۉزی بۉله‌دی قاله‌دی. توشیندینگمی خاتین! یخشی یم سېن بار اېکنسن بو یالغانچی دنیاده. یۉقسه ایچیم غمباده بۉلیب، ترسه یاریلیب اۉلردیم. آنده–سانده سېنگه دردیمنی اَیتیب ایچیمنی بۉشتیب توره‌من هر قله‌ی، بارینگگه شکر، –دېدی طبعیتی سهل تینیق تارتگن متین خاتینیگه. و برماقلری آره‌سیده بورقیب تورگن یۉغان سیگارنینگ آخرگی توتونلرینی شیمیریب–شیمیریب تارتدی.

– منه بو بیر کاسه ناردان‌گینه قتیقنی ایچه قالینگ، کېنراق ایسیققینه کۉک چای دملب بېره‌من آته جانیسی. یخشی اوخلمه‌گنسیز، بایه باشیز آغریگندی، اوستیگه–اوستک چرچه‌گنسیز، بیر آز دم آلینگ یانیزده‌من آته‌سی، –دېبیه قۉلیده‌گی چیننی کاسه‌نی خان تخته‌گه قۉیدی دلبر. یانیگه اۉتیریب آلیب، آزگینه کنجد مایی سوریب، اېری‌نینگ اېلکه‌لری، بۉینی و کۉکره‌گینی بیر–بیر آوقه‌لب[2] قۉیدی رحمی کېلگنیدن.

[1] غوجغان: شخص یاکه نرسه‌نینگ معلوم درجه‌ده‌گی حرکتلی تۉپ حالتی؛ غوج، تۉده.

[2] آوقه‌له‌ماق ~ اوقه‌له‌ماق.

www.ezgu.org

متین قالاق یورتدن رواجلنگن مملکتگه مهاجر بۋلیب کېلگن. دولت حمایه‌سیده یشب کېله‌دی. اۋسرراق آدم. حیاتدن اۋکسیگن یېرلری جوده کۋپ. ییقیلیب، قاقیلیب، کۋرمه‌گن عذابلر عوضیگه اېللیک یاشگه‌چه یېتیب کېلگن. قیسی بیریدن باشلب، نیمه بیلن توگـتیشینی بیلمه‌یدی. زۋر بېریب خاتینگه تشلنه‌دی. قانون ایشله‌یاتگن آزاد اۋلکه‌ده یششیگه قره‌مه‌ی، مینغیلله‌ی–مینغیلله‌ی دلبرنی اېزیب، کۋکه‌گینی کېسگن. بۋلمه‌غور نرسه‌لر اوستیده اویده هر کون جنجل.

شنبه کونی اېدی، اېرته‌سی دم آلیش. متین و دلبرلرنینگ شنبه، یکشنبه کونلری اَنیق قیله‌دیگن رېجه و ایشلری یۋق. آره‌لر ساووق، مناسبتلر ترنگ تارتسه حضور–حلاوت قاله‌دیمی عایله‌ده؟! بېشته قیز، هر بیری بیر دنیا. اولرنینگ کۋنگلیدن باریب، اَیه‌ب یشش آسانمی؟ تینچ حیاتده‌گی خونابه سبب ساعت، هفته، آی، دېگن توشونچه‌لر اېسلریگه هم کېلمه‌یدی.

بولر یشه‌یاتگن شهرده قهرتان قیش فصلی حکمران. بولوتلی هوا رحمسیز تېپـّـه‌دن تیش قـَیره‌یدی. اۋته ایزغیرین، اطرافگه منفی ۳۳ درجه‌لیک ساووق چۋککن. آیلر اَلمشیب، نق بیر هفته‌دن کېین کېچه–کوندوز تېنگلشه‌دی. بو قهرتان اوزون کېچه‌لرنی متین آتملشیب، قیته–قیته اۋزیچه مراقلی اۋتکزیشدن اۋزگه چاره‌سی یۋق. شونگه عمل قیلیب هم کېله‌یپدی او. سیقیلیشلرگه برداشی قالمه‌ی، «آبِ رحمت»دن نجات ایزلب یشه‌یدی. اونینگ بو گونگی احوالی ینگیلیک اېمس ذاتاً. بې‌سۋنـَقه‌ی، قیلیقلری غلطی. گزه‌کسیز سیپقره‌دی پیاله–پیاله عَراقلرنی. ایچیش‌نینگ باشیده–یاق غیمیرلشگه توشه‌دی؛ اۋرته‌سیده آغزی کۋپیکلب[1]، شته‌لاق آتیب فلسفه تۋقییدی؛ آخریده اېسه یاریلگن پوفکده‌ی شلپه‌ییب تۋشکده یاتیب آله‌دی. آخرگی کونی کۋپراق ایچگنیدن راسه چرچه‌دی؛ کیفی آشدی، اېسیدن آغیب بې‌حال بۋلدی. کۋرپه‌چه‌سیده یانباشب

[1] آغزی کۋپیکله‌ماق: معناسیز، قورووق نرسه‌لرنی تیلگه کېلتیرماق.

www.ezgu.org

یاتگن متین قیزریب، بۆزریب، جاییدن بیر توردی، بیر اوزلدی، تاولندی، تۆلغندی، سۆنگ شیره کیف بیر حالتده ایچی توتاقیب، عادتده‌گی دانالیگی توتیب، ینه سۆزگه کیردی: –اېشیت خاتین! –سۆزیگه زۆرغه دوام ببردی، –اېر–خاتینلیکنی هر کیم هر نرسه‌گه مېنگزه‌یدی. بیراو «بیر قۆش هۆکیز» دېسه، باشقه‌لری «آی بیلن قویاش»گه اۆخشته‌دی. بو تصویرلر یخشی–کو–یه، بیراق، شیره‌سی، مزه–یو بۆیاغی کمراق–ده، نظریمده. مېنگه قالسه، اېرنی – قویاش، خاتیننی بۆلسه کونگه باقرگه[1] تقـّاسله‌گن بۆلر اېدیم. بونده معنا کۆپ.

– نیمه، دنیا آچدیزمی بو اۆخشه‌تیشنی قیلیب، یاکه ادبیاتده بیرار ینگیلیک یسردینگیزمی؟ آدمزادنینگ اېلکه‌سیده‌گی آغیر یوکنی یېنگیللـترمیدیز؟ اۆخشتسه‌ییزم، اۆخشتمه‌سه‌ییزم، شو اېسکی تېگیرمان تیقیر–تیقیر اَیلنه‌ببره‌دی، خۆجه‌یین! اۆرگیلدیم پلسفه–ملسفه‌ییزدن، –دېدی و باش برماغینی یاناغیگه توتگنچه، کولگی اره‌لش جیلمه‌ییب قۆیدی دلبر.

متین‌نینگ قانی قـَینب غضبی کۆزیدن تاشه‌ببردی. و دلبرگه قره‌ب:

– هلی گیپمگه تېرس ولدیره‌دینگمی سېن مېکه‌جین؟!

– میلی بو گل کېچیردیم، سۆزیمنی خوب تینگله. بو اۆخشه‌تیشیمده معنا بار خاتین. بو دېگنیم، سخاوتلی قویاش یېرگه نور ساچیب یوکسکلیکدن پارلب توره‌دی، بو قنده‌ی یخشی! کونگه باقر اېسه آچیق یوز بیلن، یومشاق و مه‌یین جیلمه‌یگن بیر کۆرینیشده قویاشگه قره‌ب اَیلنه‌وېره‌دی. بابا قویاش اېسه، تا یوزیگه قاره چادرینی تارتمه‌گوچه، کونگه باقر شو ذیل اېگیلگنیچه اېوریله‌وېره‌دی. قره، تشقی تاماندن هم خاتین بیلن کونگه باقر اۆرته‌سیده متناسبلیک، اۆخششلیک بار.

---

[1] کونگه باقر: گلِ آفتاب‌پرست.

www.ezgu.org

– خی شونده‌ی‌می هلی؟ شاعرلیک قیله‌پیسیز–و، ترازونی تۆغری، تېنگ توتمه‌یپسیز آته‌سی. بو بیلن اېر خاتیندن اوستون توره‌دی، خاتین بیر عمر اېرنینگ حکمیگه بۆی سونیب یششگه محکوم، دېماقچیسیز–هه چمه‌مده[۱]؟ –اعتراض قیلگن بۆلدی دلبر هزل معناسیده. –هه، حقیقتنی اَیتدیم–ده، خاتین. «تۆغری گپ توققنینگگه یاقمه‌یدی»، –دېگن مقال بار تیلیمیزده، –دېیه قۆرس کېلدی. –بو حقیقتینگیز مېنگه یاقمه‌یدی. شونی بیلدیم که، کۆپ اۆقیی‌بېریش هم یره‌مس اېکن. یخشی یم که، فاکولته–ماکولته اۆقیمپسیز. خفه بۆلمنگ–و، «عقللی‌لیک بلاسی...» دېگن گپ بار. –اونداق اېمس، همّه بیلگن یخشی گپلرنی سېن بیلیشنی ایستمه‌سنگ، عیب اۆزینگده خاتین! – خاتینلرنی کۆزگه ایلمه‌ی، کم‌سیتگن اېرککنی کۆریشگه کۆزیم یۆق –دېب دلبر گپنی چۆرتته کېسدی. –هه، راست. اېسکی کتابلرده «خاتین‌نینگ ساچی اوزون، عقلی کلته بۆله‌دی، –دېییشگن مشایخلر. –بو گپیز هم یاقمه‌دی مېنگه آته جانیسی. زهر–زوقومنی ایچیب توگتینگ، باریب جایینگیزگه کیرینگ گۆر پنه بۆلیب. بو شاعرانه تصویرلرینگیزنینگ بۆیاغیدن کۆره، آغوسی، سووی–سېلی کۆپ؛ زرداب مېنیمچه. – نیمه‌سی یاقمه‌دی؟ –کۆزینی چیقریب بقره‌یدی متین تېنتکلرگه اۆخشب. –نیمه‌سی یاقمه‌دی سېنگه؟

– بو قۆپال و دغل گپلریز بیلن تیلیب–تیلیب توزله‌یسیز خاتینیزنی!

– خاتیننی اېرکک‌نینگ چپ قبورغه‌سیدن یره‌تگن اېکن پروردگار، –دېب تۆغری اَیتگنلر. چونکه، قبورغه قیِیشیق بۆله‌دی، توزه‌تیش‌نینگ علاجی یۆق. تۆغریله‌یمن دېسه سینیب کېته‌دی، –شمه قیلدی خاتینیگه.

– آته‌سی، مېنی هم اېرککلر حقیده بیر اېشیتگنیم بار اَیته‌یمی؟ –دېدی دلبر.

– آغزینگ جاییده توریبدی، تیلینگ چیققن، اَیته‌بېر قولاغیم سېنگه!

[۱] چمه: اۆلچاو، معیار. بو یېرده شېکیللی، مېنینگ فکریمچه معناسیده.

www.ezgu.org

***

دلبر کۆینی[١] اَینیب، قوسیب، حالسیزلنه باشله‌گن پـَیتلر. قۆرققنیدن اېریکه باشی قارانغی بۆلگنینی اَیتمه‌یپدی اَته‌یین. علاجی باریچه یشیریشگه حرکت قیله‌دی. اَیتسه هم بۆله‌دی–یو، بیراق، بېش قیزدن کېین آلتینچیسی کیم بۆلیب توغیلیشیدن یوره‌گی تکه–پوکه. کېتمه–کېت قیز کۆره‌بېریشدن اېری‌نینگ آلدیده اویـَتده قالگن. اېریدن اېشیتگن طعنه تاشلری، قیبناقلردن، ییغله‌ی–ییغله‌ی تینکه–مداری قوریگن.
اېللیک یاشنی قاره‌له‌گن متین‌نینگ بیلـَکلریدن کوچ یاغیلیب توره‌دی. قۆپال و قۆرس کیشی. غۆریلله‌گن آوازی بار. اېلکه‌لری کېنگ، بۆیی بلند، دۆنگ پېشانه، ساچیگه اېندی–اېندی آق قۆنه باشله‌گن، اۆستیریب–اۆستیریب ساقال قیرتیشله‌یدی. قاشلرینی چیمیریب گپیره‌دی. تېز–تېز تمه‌کی توته‌تیش اونینگ عادتی. سېر توک کۆکسینی سیلب گپیره‌یاتگنده، یاشیگه یره‌شمس قیلیقلر قیله‌دی. اونینگ یوره‌گیده دایم اۆغیل کۆریش تویغولری تۆلقینلنیب کېله‌دی. بیر گپ بارده‌ی عادي چَیقه‌لیشلر بیلن تینچیمه‌یاتگن کۆرینه‌دی بو پۆرتنه[٢] تۆلقینلر. باره–باره سورانلب کېتیشی ممکن؛ شونینگ اوچون هم عایله‌دن تینچلیک کۆتریلگن. باله‌لرنینگ لبلریدن کولیگی اَریگن.
متین چېت اېلده یشه‌گنی اوچون اۆز یورتیده‌گیدېک خاتینگه بې‌ملال قۆل کۆتره‌آلمه‌یدی. غربت دیاریگه آشیب کېلیب یشه‌یپدی. «اۆزگه یورتگه کېلدینگمی، تقدیرگه تن بېریدیشدن باشقه یۆلینگ یۆق»، –دېب کۆره‌دی. آلدینگیدېک خاتینینی آچیقدن–آچیق کم‌سیتیب، دۆق–پۆپیسه قیلیشلری، کلتکلشلر یۆق. ناچارلیکدن بیر آز بۆینی بۆشب، یومشاقلشگن.
یک‌شنبه کونی بۆلدی. تشقریده ساووق‌نینگ درجه‌سی آرتسه آرته‌دی–یو، سیره پسه‌یمسدی. ایزغیریقدن آدم اېتی زیرقیرب، تیرناقلر سیتیلب چیقه‌یاتگن درجه‌ده

---

[١] کۆینی ~ کۆنگلی.
[٢] پۆرتنه: کوچلی دېنگیز تۆلقینی، اوزاق دوام اېته‌دیگن داوول، بۆران؛ طغیان.

www.ezgu.org

ساووق. سۆنگگی دم آلیش‌نینگ ایکـّی کونی کۆپ هم تاتلی بۆلمسه–ده، اچّیق و یامان هم اېمسدی. اۆرته‌ده کوچلی قانون و انتظام حکمران؛ اېنگ مهمی عیاللر حق–حقوقینی تـَنیب آلگن بیر جمعیتده، متین‌نینگ سری‌یاغده‌ی اېریشدن باشقه علاجی هم یۆق. شکر قیلسه‌لر بۆله‌دی–کو؛ کۆپدن بېری اېر–خاتین اۆرته‌سیده ایلیقلیک هواسی اَریگن.

متین‌نینگ بیر اۆغیلگه ارمانی هلی سۆنگنیچه یۆق. او خاتینی‌نینگ یوکلی بۆلگنیدن خبرسیز. کونلردن بیر کونی دلبر آخری اېریگه اَیتدی ینه باله کۆرگنینی. اېر–خاتین‌نینگ ایچیده: «بونیسی کیم بۆلیب توغیلرکن؟» –دېگن اۆی–فکرلر غلغله سالیب توریبدی.

متین دلبرگه: –باله کۆز یارشدن آلدین بیر داکترگه باریب تېکشیره‌میز میلی‌می خاتین؟ –دېدی دردی ایچیگه سیغمه‌ی. –میلی آته جانیسی، خۆب بۆله‌دی؛ اوندن کېین نیمه قیله‌میز؟ –دېیه سوال بېردی اېریگه. –اۆغیل بۆلسه عالي بخت؛ قیز بۆلسه آلدیریب تشله‌یمیز، اېندی توشینگن‌دیرسن خاتین؟! –اۆزیز بیله‌سیز اده جانیسی. –اۆزیم بیلسم، اېرته‌گه دوشنبه کونی تیار بۆلیب تور. –میلی آته جانیسی، –گناهکارلرگه اۆخشب، قلتیراق آوازده اون چیقردی، –خوب بۆله‌دی.

***

دلبر اېرته‌لب بروقت توردی. باله‌لرینی کیینتیریب، یېدیریب، ایچیریب مکتبگه جۆنتدی. اوینی تۆلدیریب تورگن، میر غضب متین اېرته‌لبکی چاینی ایچه‌یاتیب، خاتینگه تیکلیب تۆنغیلله‌دی. –تیارمیسن؟! –هه، تیارمن. —جۆنه‌دیک بۆمه‌سه هم.

اېر–خاتین اتوبوسده اۆتیریب، کسلخانه‌گه جۆنب کېتدیلر. یېتیب آلیب داکتر حضوریگه کیریشدی. حُسن و قامتی کېلیشگن چیرایلی عیال دوکتور یومشاققینه سلاملشیب: – مرحمت کیرینگ، کېلینگیزلر، سیزگه یاردم کېره‌کمی، –دېدی آته–آنه‌گه شیرین آواز بیلن. –خاتینیم حامله‌دار بۆلگن، قیزمی، اۆغیلمی‌لیگینی بیلماق اوچون تېکشیریشگه

www.ezgu.org

آلیب کېلدیم، –دېدی متین داکترگه قره‌ب. –بیر ساعت ایچیده انالیز نیتجه‌لرینی اَیته‌من، –دېدی دوکتور خانیم.
دلبر تېکشیرووودن اۉتدی. یوره‌کلری دغ–دغلب، نتیجه‌نی کوته باشلشدی اېر–خاتین. بیر ساعت اۉتگچ عیال داکتر ینه تبسّم ایله سلام بېریب کیریب کېلدی. سۉنگ اېر–خاتیننی اېرگشتیریب، خانه‌سیگه آلیب کیردی. داکتر «حاضر سیزگه نتیجه‌نی اَیته‌من» –دېیه قاغازلرنی تیتکلشگه توشدی و قووناق بیر قیافه‌ده، کولگیچ بیلن نتیجه‌نی اعلان قیلدی: –خانیم و جناب، سیزلرنی تۉغیله‌جک غایت گۉزل و ججّـی‌گینه قیزه‌لاق بیلن تبریکله‌یمن!
متین و دلبرلرنینگ قۉلتیغیدن تربوزی توشگنده‌ی شلپه‌ییب قالدیلر. دلبر بیر چوقور خۉرسینیب، نیمه‌لرنی‌دیر اۉیلب اۉکسیندی. متین درّاو داکترنینگ گیپینی کېسیب، آغزینی تۉلدیریب: –کېچیره‌سیز خانیم، باله‌نی آلدیرماقچیمیز، –دېدی تاپ تارتمسدن. –نیمه اوچون شونده‌ی قیلماقچیسیز جناب، –دېدی داکتر بمب یاریلگنده‌ی هوا ایچیده اۉته حیرتلنگن بیر قیافه‌ده. –شۉرلیک، بیزنینگ بېشته قیزیمیز بار. یېته‌دی، آلتینچیسی کېره‌ک اېمس! –دېدی متین کۉزلری پیر–پیرلب. –کېچیره‌سیز جناب، بیزنینگ مملکتده سیز اَیتگن سببگه کۉره باله‌نی آلیب تشلمه‌یدیلر. اونگه اِذن بېریلمه‌یدی؛ جنایت حسابلنه‌دی. –التجا قیله‌من خانیم، یاردم بېرینگ، یاردم، –دېدی متین هیجان اَره‌لش. –سیزلرگه بخت–سعادت تیله‌یمن. ایش یوزه‌سیدن سیزگه اجره‌تگن وقتیم منه توگب قالدی. شوندن کېین بیر آز توشینتیریش قیلیب: –بۉپتی، تمام والسلام، –دېدی داکتر و خیرلشدی.
اېر–خاتین خوناب بۉلیب اویلریگه قـَیتیشدی. یۉلده کېله‌یاتیب دلبر سیم–سیم ییغله‌دی، «بوندن کېینگی طعنه–تاشیگه قنده‌ی چیده‌یمن» –دېگن اۉی–خیالگه قاریلیب کېتدی.
***

www.ezgu.org

آرەدن بىر هفته اۆتدى. كېچكى دسترخوان اوستىده بوتون عايله تورلى كيفيتده سۆزلشيب تورر، موسيقه ايشيتر، تلويزيون كۆرر، كيچيک فرزندلرى اوى وظيفەلرينى بجرەياتگندى. متين كيچيک قيزچەسيگه «پوسته»دن خبر آليب كېل قيزيم، –دېيه بويوردى. «خوب بۆلەدى آته جان» –دېب قيزچه سكرب–سكرب، باريب، قۆلدەگى آچقيچى بيلن «پـوسته» ايشيكچەسينى آچيب، كبوترنينگ قناتيدېک بير دسته پاكتنى اويگه آليب كېلدى. خطلر آرەسيده بير ناتـَنيش پاكت دقتينى تارتدى. متين اوّل شو پاكت خطينى آچدى. پاكتده انگليس تيليده يازيلگن منه بو جملەلر اونينگ دقتينى اۆزيگه تارتدى:

«جناب متين! حاملەدار عياليڭز بالەسينى تېكشيريش اوچون، كسلخانەميزگه مراجعت قيلگن ايدينگيز. سيز اۆشنده اۆغيل و قيز بالەلر اۆرتەسيده فرق قايل بۆليب، عيال جنسينى اجرەتيب كمسيتگنينگيز يوزەسيدن قانونگه موافق سيزنى ۱۲۰۰ دالر جريمه تۆللشگه مجبور، دېب تاپديک... اعتراضينگيز بۆلسه محكمەگه مراجعت قيليشينگيز ممكن.» بو خطنى اۆقيگن متين آغزى لنگ آچيليب، قاره تېرگه باتدى، وهيمه اَرەلش بير وضعيتده، اسكليتدېک جاييده قاتيب قالدى. او پوليس كېليشيدن جدّي خواطرده ايدى. متين ديوار بېتيده آسيقليق كتـّـه قوياش و كون باقر منظرەسيگه تيكيليب اۆيگه تالدى.

www.ezgu.org

٥. حاکم

www.ezgu.org

حاکم

بوندن چمه‌سی بېش ییل بورون، اۉزبېکلر غاو یشه‌یاتگن بیر ولایت‌نینگ بختی کولیب باقیب – یۉق، شۉری قوریب، او یېرگه بیر جرّار حاکم[۱] تعینلنیبدی. سهل کم قیرق حاکمنی باشیدن اۉتکزگن بو ولایت آدملری‌نینگ اَفتیدن، آشیغی آلچی توریب، نانی یاققه باته‌دیگن بۉلیبدی. آدملر، عقلی کلته، دغدغه‌سی اوزون بو حاکمنی یخشیلب عزّت–اکرامگه باتیریشیبدی. کیملردیر ضیافت اویوشتیریب تۉن کییدیریشگن؛ کیملردیر آیاغی آستیده جانلیغ چیقریشگن؛ ایس چیقرگنلر هم کۉپ بۉلیشگن. بیر عمر یاریب–یالچیمه‌ی کیلگن بیچاره خلق «کۉرگولیکلریمیز اونوت بۉلدی شېکیللی!» –دېیه شادیانه‌چیلیک قیلیشگن. حاکم تۉره‌نینگ یېگنی آلدیده، یېمه‌گنی آرتیده بۉلیب قاله‌وېرگن... اېل‌نینگ نظری توشگن حاکم ایش قیلشنی بیلمسه–ده، قرچیغه‌ی قوشدېک هر شاخ، بـتـّه‌لر باشیده پیدا بۉله‌وېریبدی.

حاکم بۉلسه – اۉزی خان، کۉلنکه‌سی میدان. یاشی اېللیکدن اۉتگن، تیرجه‌ییب گپیرگنده بقره‌یگن کۉزلری ایچیگه تارتیب، لبلری بې‌اختیار بیر بوریشر، بیر چووه‌لر ایدی. کولگیسی هم، غضبی هم بورنی‌نینگ اوچیده. گپیره‌یاتگنده تیشلرینی بیر–بیریگه قـیرر، چۉزینچاق یوزلری تره‌نگله‌شر، گاها آغزیدن توفیک اوچقونلری پارتلب توررردی. جماعت حضوریده کۉرینیب قالگن حاکم آدملر تیلیدن اۉزیگه حمد و ثنالر یاغیلیشینی ایستردی. جوده–جوده ایستر ایدی. خیال سوریب، یوره‌یاتگنده ایکـّی تامانیدن آدملر

[۱] حاکم: والي.

www.ezgu.org

صف تارتیشیب، «قولوق عالم پنا!» دېگودېگ اېدی گۆیا. قندینگنی اور، دَورینگنی سور، دېگن اۆیلر ایچیگه غلغله سالیب تورگنینی اونینگ کۆزلریدن اۆقیب آلسه بۆلردی. عمل، منصب آتیگه مینیش نیمه‌لیگینی بیلمه‌گن بو آره‌ده «بېنگیل طبعیت، قرساق[1]، ایلان یاغینی یله‌گن آدمگه ولایتنی تاپشیریب بۆله‌دیمی؟» –دېگنلر هم بۆلدی.

کۆپ اۆتمه‌ی حاکم‌نینگ چۆنتگی قپـّه‌یدی، بایلیک آرتدیردی. شوندن سۆنگ گېرده‌ییب یوریشلر باشقچه بۆلدی. قۆلینی کۆکسیگه قۆییب تعظیم ایله کوتیب آلیشلردن اېتی کۆیلگیگه سیغمه‌یدی. حاکم یوره‌یاتگن کۆچه‌لر سوو سېپیلیب، چنگلری یاتقزیله‌یاتگن کونلر کېلدی. حاکم ولایتگه کېلیب–آق، اۆزیگه اۆخشه‌گن هم تباقلردن تاپدی. قارینچه‌سی آسیلیب تورگن حاکم‌نینگ ایشی بۆیین‌باغینی توتملش، عطر سېپیب ساچلرینی تره‌ش، ایشخانه‌سیده سگریت توته‌تیب قدم اوریش، بېهوده‌گه قاغاز تیتیش، وقت–بېوقت جرنگلـتیب تیلفونده سۆز قاتیش... بۆلدی. «زمان زۆرنیکی، تماشا کۆرنیکی»، دېگن گپلرنینگ شمالی حاکم تۆره‌نینگ باشینی سیلب، دماغینی چاغ قیلیب قۆیدی.

خیالیگه بیر فکر اوریلدی. اۆزیچه «حاکم بۆلدینگمی بیر ایش قیل اېندی. آتینگ قالسین بو ملکده» –دېب اۆزینی سالدی. اش–پش دېگونچه ینگی حاکم شاشیلینچ مجلس اۆتکزدی. مجلسده: «شهر کۆچه‌لری نامینی ابدي‌لشتیریش» مسأله‌سی کۆنده‌لنگ توره‌دیگن بۆلدی. قتنشووچیلریدن بیری سۆز رشته‌سینی قۆلگه آلیب: «والی صاحب حضرتلری! باشینگیز اورزه سیزگه کۆکدن دعا–یو سلاملر یاغیله‌بېرسین. مبارک قدمینگیز کۆزیمیزدن اَریمه‌سین. سایه‌نگیز باشیمیزدن اۆکسیمه‌سین. بیز حاکم‌سېور و حکومت‌پرور خلقمیز. یوز ییلگه یقین وقت آره‌سیده بیزگه حاکم بۆلیب کېلگنلرنینگ بیرارته‌سی هم قۆلی، چۆنتگی بۆش کېتمه‌گن. وقتیده عزّتینی قیلیب، قۆلینی اوشلب،

[1] قرساق: تولکیگه اۆخشش، لېکن اوندن کیچیکراق ییرتقیچ حیوان.

www.ezgu.org

دعالرینی آلیب، انه شوندەی بختیار یشب کېلماقدەمیز... خذمتینگیز توگەمسدن حقینگیزنی ادا قیلیش بیز اوچون هم فرض، هم قرضدیر. بو خیرلی ایشینگیزگه هم یرەتگندن توفیق سۆرەیمیز» –دېدی.

اۆرتەکش آدمنینگ ایلیق سۆزلرینی جان قولاغی بیلن تینگلەگن حاکم، اَیلـنر اۆریندیغیدن جیلیب[1]، سالون اۆرتەسیگه کېلیب، ینه جاییگه باریب اۆتیردی و کلته یېنگلی ایکـّی قۆلی بیلن اۆزینی قوچاغله‌گنچه، تېپه‌گه قرەب قهقهه آتیب، سېوینگنیدن کولیب یوباردی. سۆنگ، چۆنتگیدن قیمت بها «مال برو» پاپوروسینی[2] چیقریب، طلا رنگ یاندیرگیچ ایله یاقدی. تۆییب–تۆییب تمەکیدن تارتدی. اۆپکەلری‌نینگ بۆشلیقلرینی اچّیق توتوندن تۆلدیردی. کېین سۆزلەی باشلەدی:

– «کمونستلر دَوریده «ولادیمر ایلیچ بریژنیف» نامیگه قۆییلگن کتـّه شاه کۆچەنینگ تقدیری نیمه بۆلەدی برادرلر؟ اوّل شونی گپلشیب آلسک، دېماقچی ایدیم. اگر گپلریمگه کۆنیب، راضیلیک بیلدیرسنگیز مېن شو قومیته[3]نینگ رییسلیگینی اۆز بۆینیمگه آلەمن، خوبمی اکەلر؟»

اۆتیرگنلردن ینه بیر آدم: قوللوق! بیر آغیز سۆزینگیز بیز اوچون پادشاه امری‌دېک اولوغ، بویورینگ حضرتیم، –دېدی.

حاکم اېسه اېنـَغەنین:

– «گپنی توشینه‌دیگن آدملرگه آفرین اَیتەمن، –کۆرستگیچ برماغی بیلن منگلەیینی قـَشیدی، –مېنینگ خذمتلریمنی بیلگن، شخصیتیمنی تن آلگن و توشینگن عزیزلریمگه اَیته‌دیگن سۆزلریم شوکه، ۱۴ کیلومیترلیک اۆشه مشهور شاه کۆچه شخصاً مېنینگ آتیمگه قۆییلسه! نیمه دېیسیز؟ مېن هر ییلی بیر کۆچه نامیمگه قۆییلسین، دېب

---

[1] جیلماق: جاییدن سیلجیب تورماق.

[2] سکریتینی.

[3] قومیته: کمیته.

www.ezgu.org

اَیتمه‌یپمن، باری یۆغی بیر کۆچه او هم بیر مرته. چونکه مېن سیزنینگ حاکیمینگیزمن. شو ولایتنی بیر مملکت، دېب اۆیله‌سنگیز، مېن اونینگ عالي حکمداری یعنی پادشاهی‌من. «پادشاه اللهٔنینگ یېرده‌گی سایه‌سی»، –دېییلگن کتابلریمیزده. حاضر هم ناتو، پاتو، امریکا–پمریکه، کرزی–پرزی‌لرینگ مېنینگ قاشیمده چولول هم دېیه‌آلمه‌یدی. حاکم بۆلسه مېندېک بۆلسین–ده»! –دېدی زۆر وجاهت بیلن.

باشیده قاره کۆلی باش کییم قۆندیرگن شو ییغینده‌گی ینه بیر کیشی:

مولوی صاحب! اولوغ تنگری آتی بیلن شو کتـّه کۆچه‌نی حاکمیمیزنینگ مبارک نامی بیلن «ابدي»لشیشیگه دعا قیلیب قۆل کۆترینگ، –دېیه اونگه سۆز بېردی. مولوی بۆلسه، اَیتیلگنیدن اۆن برابر احتراس ایله حاکم اۆتیرگن اداره‌نی مقتاولی عربچه سۆزلر بیلن تۆلدیریب تشله‌دی.

قرار قبول قیلینیشی بیلن مجلسده‌گیلر دراّو، شهردن تونوکه‌سازنی[1] چارلب کېلیشنی بویوریشدی. بیر زومده تونیکه‌ساز حاکم تۆره اداره‌سیگه یېتیب کېلدی. تونیکه‌ساز اۆشه، آدرسده‌گی کۆچه، اولوغ حاکیمیمیز «!» نامیگه قۆیییلسین، دېگن خطنی آلدی–ده، «خۆپ بۆله‌دی»، –دېیه قۆلینی کۆکسیگه قۆییب، آرتیگه قـَیتدی. شونده‌ی قیلیب، خطاط تاپدیریب، لوحه‌گه حاکم‌نینگ نامی یازیب قۆییلدی.

اېرته‌سیگه حاکم‌نینگ اسمی بیتیلگن لوحه‌نی بیتون[2] دېوارگه آسیش مراسمی اویوشتیریلدی. شهر کۆچه‌لریدن آدملر حاکم نطقینی تینگلش و مراسمنی کۆریشگه شاشیله‌بارر اېدی. دولت اداره‌لریدن ماشینلرده اۆتیرگن مأمورلر هم اۆشه یاققه آقیب باریشدی. ساعت اۆنگه باریب، آدملر ییغیلیشدی، حاکم‌نینگ نامی یازیلگن لوحه

---

[1] تونوکه: تام یاپیش و باشقه مقصدلر اوچون مخصوص تیارلنگن یوپقه، تخته–تخته تېمیر.
تونوکه‌ساز: حلبی‌ساز، تېمیرچی.
[2] بیتون: سمنت، بوتون، پخته، کانکریت.

www.ezgu.org

بیتون‌گه قاقیب، یخشیلب قاتیریلدی. قـَیچیلر آلینیب، قـَیتان[۱] کېسیلدی. گولدوراس قرسکلر چالیندی. کتـّه تاواقده‌گی نقل و چاکلیتلر کېلگنلرگه اولـَشیلدی. شیرینلیگنی ایلک تاتیش حاکم اختیاریده قالدی. آغزی‌نینگ سولـَگی آقه‌ی دېب تورگن حاکم تشکّرلر اَیتیب تورگندی که، ایگم نظر شاعر جمعیت آره‌سیدن سوغوریلیب چیقدی-ده، ایکـّی آغیز سۉز اَیتیشگه حاکمدن اذن سۉره‌دی و کۉنگلیده‌گی سۉزلرینی گپیره کېتدی:
- «عزیز ملتیم، بو یورت جوده کۉپ قاره چارشنبه‌لرنی باشدن کېچیرگن. ایکـّی مینگ ییللیک پارلاق اۉتمیشیمیز بار. بو ولایتده اۉزبېک پادشاه‌لری، امیرلری، خان و بېکلری، همده شهزاده‌لری‌نینگ توپراغی یاتیبدی. دانا، ایلپرور عالم و شاعرلری کۉپ بو ولایت‌نینگ. محمّد گل مهمند و قبیله‌چیلرنینگ ظلم و جفالری یېتمه‌گنیدېک، یوره‌گیمیز، روحیمیزنینگ اینگ چوقور نقطه‌سیدن جای آلگن بو کۉچه‌نی حاکم‌نینگ نامیگه قۉییش عدالتدن ایمس! بو کېلگیندیلر کېلیب کېته‌وېره‌دی، بیراق، خلق و یورت اۉز جاییده منگو قاله‌جک. عقلی بار آدم تیریکلیگیده مونده‌ی احماقانه ایشگه قۉل اورمه‌یدی. حاکم سیزنینگ خذمتگارینگیز، اونینگ آلدیده ایگیلیب، بوکیلیب توریشینگیز یره‌مه‌یدی. حاکمنی اوشلب توره‌دیگن هم سیز بۉله‌سیز، ایشدن هـَیدش حقوقی هم سیزگه بېریلگن. بونده‌ی شرمنده‌لیککه قرشی عصیان کۉترینگ، ظلمگه باش ایگمنگ، یورتینگیزنی آیاق آستی قیلیشگه قرشی تورینگ. بونی عدالت و دموکراسی دېیدیلر. قنی ویکیلیکس، بیر ملت‌نینگ قدریتلرینی آیاق آستی قیله‌یاتگن حاکم‌نینگ اوشبو قیلمیشینی فاش ایتسه! قنی آچیق مطبوعات!؟ -سۉزلرینی شاشیب اَیتیشگه اولگوررکن، شاعرنی مجلسدن سوریب چیتلشتیردیلر. چیت ایللیکلر آلدیده اونی بند زندان قیلیشگه باتینه‌آلمه‌دی حاکم. خوفسیزلیک چاره‌لرینی کۉریش مقصدیده، لوحه‌نی کېچه-کوندوز قۉریقلش وظیفه‌سی ایچکی ایشلر اداره‌سیگه یوکلـَتیلدی.

کۉر و کۉر یشش‌نینگ زمانه‌سیدن بیر شینگیل.

---

[۱] قـَیتان: فیته.

www.ezgu.org

٦. بيرينچى قۆنغيراق

www.ezgu.org

بیرینچی قۉنغیراق

عمر یۉلداشیم بیلن مکتب‌نینگ بیرینچی قۉنغیراق تدبیریگه باردیک.

– زنگ باسیب اۉتیره‌بیره‌سیزمی آته خان؟ بوندن قیرق–اېللیک ییل آلدینگی حیاتدن سۉیلنگ! باله‌لیگینگیز، مکتب دېگنلریدېک. بیز ژورنالیستلرگه قیزیق–ده بَری–بیر، – دېدی قۉلیده میکرافون کۉترگن ییتگیتچه. تدبیرگه قـتنشگن آته خان آلتمیشنی اوریب قۉیگن. چوقور اۉیگه تالیب، برماقلری ایله مـَنگله‌یینی قـشی‌یاتیب گپگه کیردی:

– آه باله‌لیگیم! شۉر اۉتمیشیم! نیمه‌دن باشلب نیمه بیلن توگتسم اېکن اۉشه آنلرنی؟ گپیره‌ی دېسم اۉز قۉلیم بیلن یره‌مگه توز سېپه‌یاتگن بۉله‌من. اۉتمیشنی تیلگه آلرده‌ی اېمس؛ باری عذاب–عقوبت. میلی، روحیم سینیب، پرچه‌لنگن عمردن بیر شینگیلینی حکایه قیله‌یین اونده: یتـّی–سکـّیز یاشده اېدیم چمه‌سی. کېچه‌گیدېک اېسیمده، همه‌سی خاطره‌مده میخلنیب قالگن. کۉز آلدیمگه کېلتیرسم، اۉشنده آتم–آنم، آپم، اکه‌لریم مېنی جانی قتـّیق بۉلسین معناسیده «بو ارزنده‌میز» کتـّه بیر حیات سیناویگه برداشلی بۉلسین، –دېیه کون بېرمه‌گنلر. بۉلر–بۉلمسده پۉله قاوون‌دېک قیلیب بیری قۉییب، بیری اوره‌بېرگن. یوزیم شپه‌لاق، تـَرسکیلردن شفتالودېک قیزیب کېتر، بورنیم قانب، باشیم یاریلب، قۉلیم چیقیشی–سینیشی عادتی حالگه آَیلنیب قالگندی. مشتک‌کینه باله اېسم–ده، کلتک–تیاققه اۉرگنیب قالیبمن. حقیمنی آلمه‌گن کونیم، کیفی‌لرگه اۉخشب، بیر نرسه یېتمه‌گندېک، اېتیمگه قیچیتمه کیرردی. آخری باریب،

www.ezgu.org

جسماني قیيناقلر هم تأثر قیلمس، بیراق، دۆق–پۆپیسه‌دن اۆلگودېک قۆرقه‌دیگن بۆلیب قالدیم.
شولرگه قره‌مه‌ی، راستینی اَیتسم توزوک‌کینه شۆخ و بوزمه‌کار باله بۆلگنمن. کۆپ شوملیکلر قیلگنمن: قیش اوچون غملب قۆییلگن کۆزه‌لردن بیلکلریمنی شیمـَریب، شینـّی اۆغیرلب، آغیز–بورنیمنی شیره‌گه باتیریب یېگنیم یېگن اېدی. کۆرپه‌لر ییغیلگن سِرصندیق‌دن قۆلیمنی تیقیب مه‌ییز اۆغیرلب، نیفه‌مگه اوریب، کۆچه‌گه زینغیللر اېدیم. اویدن اۆمرگنلریمنی[1] اۆرتاغلریم بیلن بۆلیشیب یېر اېدیک. تینیب–تینچیمه‌ی قرغه، قیرغی، چومچوق، مَینا قوش بالەسینی توته‌یین، دېب قۆللریمنی غارلرگه سوققن کونلریم کۆپ بۆلگن. بیر کونی اوییمیزنینگ دېوارینی تېشیب، قۆشنی‌نینگ حاولیسیگه اۆتیب قالگنیمده آیاغیمدن ایت قاپیب آلگندی. هر دایم کۆچه باله‌لری بیلن آلیشیب، کاووشیمنی یوقاتیب، کویلگیمنی ییرتیب، یاقه ویران اوییمگه ییغلب قـَیتردیم...
ینه اۆشه اچـّیق‌قینه جزاگه رۆپره کېله‌من... عایله‌مده‌گیلردن اېمیقه‌من[2]؛ هـَدیک‌سیره‌یمن. اولر یخشیلب کۆزیم‌نینگ اۆتینی آلیشگن–ده. قنچه‌لر قوویب قرغـَمه‌سین آنمنی قتـّیق سېور اېدیم. اینجیقلیگیم توتیب، بېزاوته‌لنیب ییغلشگه توشه‌من، خیقّیللشلریم هیچ کیمگه یاقمسدی. اېنتیکیب، خۆرسینیب، کۆز یاشی قیلگنیمده، آنم باشیمنی سیلر، یاناقلریمدن اۆپر و قـَیناق مهری تۆله قوچاغیگه باسردی مېنی. اورسه یم، سۆکسه یم، حیاتده بیرگینه سویـَنچیغیم، تیرگکیم شوگینه آنم اېدی. آنم‌نینگ بو آووتیق مهری تنیمده‌گی برچه آغریق، قیيناقلر زنگینی یوویب کېتردی.
انیق اېسیمده. هر ییلی مکتبگه باله یازدیریلر اېدی. کتـّه حیات «سیناویگه» مېنی الـّه قچان عایله‌م تیارلب قۆیگن. مکتبگه یازدیریش قنداق بۆلرکن؟ نیمه قیلینرکن او یېرده، –دېیه کۆپ قیزیقه‌من. ینه–پسقملردن باله‌لرنینگ تبراق کۆتریب مکتبگه باریب–

[1] اۆمرماق: یشیریقچه آلیب کېتماق، اۆغیرله‌ماق.
[2] اېمیقماق: هورکیب تورماق، باتینه‌آلمسلیک.

www.ezgu.org

کېلیشینی آبدان کوزەتەمن. مکتب حقیدە تۆلەراق تصورّگە اېگە بۆلەیین، دېب اولرنینگ آغزینی پایلب گپ اۆغیرلەیمن. بیری «اۆقیتووچیم مېنی راسە اوردی، اېتیمنی توزلەدی»، ایکـّینچیسی مېنی باپلب سـَوەلەدی، کاووش تیشلتدی»، دېسە اوچینچیسی قویروقلری تیلینگنیدن، ینە باشقەسی «سرمعلم قولاغیمدن چۆزدی»، دېردی، ینە بیراوی باشقە هنگامەلردن سۆز آچردی... بولرنی اېشیتیب–آق، ساووق تېر باسیب، اېت–جانیم جونجیکردی...

معلومات تۆپلب آلدیم اۆزیمچە. مکتب دېگنی اۆیلەگنیمدېک اېمس چیقدی. اونی اېسلەگندە دراّو، اۆقیتمس، تربیە بېرمس، قیّیناققە سالەدیگن، جزا بېرەدیگن بیر جای مییەمدە گـَودەلنەدی. بونیسی هم اوییمگە اۆخشر اېکن، دېب اۆیلردیم. قولاغیمگە یخشی جرنگلمەیاتگن بۆلدی بو سۆز. همّەدن قۆرقینچیلسی ملا آلدیدە اۆقیش اېدی. بونیسینی–کو، اۆز کۆزیم بیلن کۆپ بار کۆرگنمن، جودە–جودە اَیەنچلی و قلتیس... ملا دېگنی کۆزینگگە قۆرغاشین قویەدی؛ روحینگنی قوریتیب، منقورتگە اَیلنتیرەدی قۆیەدی. قـَیگە بارمەیین تېپکی، ترسکی شو جزا، جزا، جزا. سویـَگیم قاتمەگن اېسە–دە، دنیانی فقطگینە عذابدن عبارت، دېب توشینگنمن. دنیاگە کېلدینگمی، قیّیناقلرینی تاتیب اۆتیشگە محکومسن، دېب توشیندیم دنیانی. انگلەدیم کە، عذاب–شکنجە عایلەدن باشلنیب، مکتبدە اَوجیگە چیقرکن. بوندەی مکتبلرنینگ اچّیق مېوەسی اۆلەراق «بیز» ناشدلر شوندەی قیلیب، جمعیتگە تقدیم اېتیلرکنمیز... کېلەجگ بیزنینگ قۆلیمیزدە اېمیش!

ایچیمدە قۆرقوو، وهیمە این–اویە قوریب آلگن. بیلەمن، بوگون–اېرتە رویخطگە توشیشیم بار. مېنی هم مکتبگە سودرب بارەدیلر بیر کون. اۆلیب قوتیلمەسم، تیریکلیکدە قوتیلیش یۆق اوندن. کېچە–کوندوز شونی اۆیلەیمن. هر قدمدە تېنگقورلریم «آرقەنگگە پۆستک باغلب بارەسن» –دېیە یاتگندەی گۆیا. خیالگە باتەمن. اۆرتاقلریم تصویرلەگن صحنەلر ایلان–چـَیان بۆلیب اېسیمگە بیر–بیر توشەدی. خیالیمدە کیم،

www.ezgu.org

قندەی، نېگه سـَوەلەیدی؟ اۆزیمگه سوال بېرەمن. اېسلەسم–اېسلەمەسم خیالاً، قۆلیمدە ماميق[١] بیلن سریاغ توتگن حالدە آنم‌نینگ یانیگه باریب: «آنه جان یرەمگه ملهم قۆیینگ دېیمن!». خیالیمدە کلتک ضربیدن اېتیم مامەتلاق[٢] بۆلیب کېتگن. تنەمدن قانلر سیریقیب چیقەیاتگندەی گۆیا. اکەلریم، اویدەگیلر بیلیب–بیلمەی، تـغین خیمچەلر جاییگه قۆل تېگیزمەسین دېیمن... سینگیلچەم «هلی مکتبگه بارگنینگچه یۆق–کو، نیمه مونچه خوناب‌سن»، دېگودېک بۆلەدی. آنم بۆلسه یېنگی‌نینگ اوچی بیلن یوزیمنی اَرتیب، «قۆلی سین‌سین اۆشه معلمینگنی الهیم!» –دېیه قرغشگه توشەدی. هوشیمدە هم توشیمدە هم شو احوال. بېزیللب ییغله‌گنیمنی بیرارتەسی کۆریب، یوپەترمیکن، آووترمیکن، دردیمنی آلرمیکن، دېیه اۆیلب قالەمن. اۆزیمگه: «سېن هلی گۆدک‌سن–کو، منه شوندەی پیشیب، تاولـنیشینگ کېرەک، حیات شو اېکن!» –دېیمن ایچیمدە. کۆپ باره اۆزیمگه: «بو نیمەسی؟ نیمه مېن بو دنیاگه فقط کلتک یېییش اوچون توغیلگنمنی؟» –دېب سوال هم بېرگنمن. جوابی بوگونگەچه یۆق. بونی «کتّـه حیات سیناوی» دېیدیلر! اونگه مکتب جواب بېریشی کېرەک.

کونلردن بیر کونی خانەمیزنینگ بیر چېتیدە چرخ ایگیریب اۆتیرگن آنم‌نینگ بۆینیگه اېرکەلنیب آسیلیبمن. آنم بۆلسه:

– هر نې، بو ییل رویخطدن توشدینگ بالم، –دېدی رحمی کېلیب، –سېنی مکتبگه آلمەیدی قۆرقمه بالم.

آنم‌نینگ بو گپینی اېشیتیب، اۆشه لحظه ایلک بار یوزیمگه کولگی یوگیرگندەی بۆلدی. خیریت! کولر کون هم کېلرکن؛ چوقور بیر نفس آلیب تین آلەی دېسم، دروازەنینگ اېشیگی تق–تقلەدی. یورەگیم شیرّ اېتدی. جان هاووچلب بیردن سامانخانەگه یوگوره باریب بېکیندیم. سامان‌نینگ اچّیق توتونی اۆپکەمنی ضبط اېتیب، دماغیمگه

---

[١] ماميق: پخته.

[٢] مامەتلاق: قتّـیق کلتک ضربیدن تنەده قان تلەشیب، کۆکریب کېتگن جایلر.

www.ezgu.org

اۉرنـشییدی. تۉستدن یۉتل توتیب کېت-کېتدن قوخ-قوخلب یۉتلدیم. بیر پـیَت ایلکمده ساووق بیر قۉل اۉرمه‌له‌یاتگنده‌ی بۉلدی. خودّی غارگه توتون هَیدب تولکینی توتگنده‌ی قیلیب، ایلکه‌مدن کیمدیر کۉتردی. ساچیم، کییمیم اوستیگه قۉنگن چنگ و سامان پـخالّلرینی سییریشگه هم اولگوره‌آلمه‌دیم. ناتَـنیش کیمسه «قه‌یاققه قاچه‌سن تیرّانچه!» -دېب حاولیگه سودرب آلیب چیقدی مېنی. آتم اویده ایمس ایدیلر. آنم قنچه داد-وای قیلمه‌سین، قَـیده‌سن مکتب، دېیه احمد چپ-راست[۱] زیریللتیب دمیگه سالدی مېنی. معلوم بۉلشیچه مېن اۉشه ییلی مکتبگه یازیلگن ایکنمن. باریشیم مکتب‌نینگ آچیلیش کونیگه تۉغری کېلیبدی. مېنی احمد چپ-راست تۉغری اداره‌گه آلیب باردی. اونده‌گه‌چه جرنگلب بیرینچی قۉنغیراق چـلَیندی. اداره‌ده مېن بیلن هیچ کیم گپلشمه‌دی. کتّـه میدانلیکده باله‌لر صف تارتیب تیزیلشگندی. باله‌لرنی صنفلرگه بۉلیب آلیشماقده ایدی. اۉشنده کۉز تگیدن سېکین اطرافنی بیر-بیر کوزه‌تدیم. قۉلیده خیمچه کۉترگنلر اَنیق معلملر ایدی. اۉقیتووچیلر خودّی مال، قۉی، پاده‌نی هیده‌یاتگنده‌ی باله‌لرنی اویاققه، بویاققه سوریب ایلتیشردی. آیاقلرنی باغلب خیمچه‌لش، قۉلی کفیگه اوریش، صنف دېواریگه باشنی اوریش، قولاقدن چۉزیش، آغزیده کاووش تیشلـتیش، برماقلری آره‌سیده قلم سالیب قیسیب جزالشلرنی کۉزیم بیلن کۉردیم. بَری اۉیله‌گنلریم راست چیقدی. بو مکتب ایمس جزاله‌یدیگن جای ایکن.

مېنی اۉقیتووچی ابراهیم خانگه تاپشریشدی. سۉنگ باله‌لر بیلن گله‌لشیب صنفگه باردیک. تبراقلریمیزنی یېرگه تشلب، چنگگه باتیب، اۉقیشلرنی باشلب یوباردیک. اۉقیتووچیمیز بیزنی قۉرقیتیش مقصدیده بیر سیدره خمچه‌لب اۉتدی. اوندن کېین معلمیم ابراهیم خان قۉلیگه بۉرنی[۲] آلیب، تخته‌گه شونده‌ی دېب یازدی:

- «الف»، -کلتککه اۉخشه‌یدی،

---

[۱] چپ-راست: ملازم، خادم.

[۲] بۉر: تباشیر.

www.ezgu.org

– «ج»، –تۇغه‌ناققه، –دېدی.
بو تـَنیش ایکـّی سۆزنی ایشیتیب، یوره‌گیم زیریللب کېتدی. اۇن ایکـّی ییل تیاق یېب مکتبنی بیتیریش‌نینگ اۇزی بۇله‌دیمی؟ آدمنی حیوان قیله‌یاتگن شرقي و ملي تربیه کونلری هلی آلدینده ایدی.
ژورنالیستگه شولرنی حکایه قیلیب بېردیم. رواجلنگن مملکتده بو گپلر اېرتککه اۇخشب کېته‌دی. مکتب‌نینگ بیرینچی قۇنغیراغیگه باریب، المیم تازه بۇلدی قـَیتنگی. شونده، کېچمیشیمگه، آرتگه نظر ساله‌من، منه شو تویغو و کېچینمه‌لر ایچیمدن اۇته‌دی:
«باله‌لیگیم پاشالیگیم» –دېگن مقالنی ایشیتگنیمدن بویان انگله‌دیم که، کۇنگلیمنی چولغب آلگن بي‌غبار حس–تویغولریم کیرلنگن؛ حیات غنچه‌لری اَیاوسیز[1] تاپتلگن، تېپیب غیجیملنگن و اېرته سۇندیریلگن؛ مېندن برچه آرزو–ایستکلرنی تارتیب آلیشگن اېکن. حیاتیم‌نینگ ایلدیزلری قۇپاریلگن؛ عمر اپیلری اوزیلگن، مېن توغیلمسدن–آق، بختی قاره بۇلگن اېکنمن. شونده‌ی مکتب و افلاس اۇتمیشگه توپ اوردیم. عایله‌ده، کۇچه‌ده خۇرلندینگمی، انساني مهر–محبـّتدن ماسوا اېتیلدینگمی، بیلگین که، اولر بیر کون ایرینگ، زرداب بۇلیب یره‌لر تویبدن تشقریگه آتیلیب چیقه‌دی. کېین هیچ نرسه بیلن دوالب بۇلمه‌یدی.
ینه آرتگه قره‌ب باقه‌من. بو یره‌لرنی اۇشنده اۇیین–کولگی، مهر–محبت، الـّه تبسّم بیلن دوالش ممکن ایدی–کو. هیچ کیمگه اَیتیب بۇلمس بو دردنی قۇغیرچاق آلیب بېریش، اویینچاقلرگه آشنا قیلیش، قۇللردن توتیب اېرکه‌لب اۇینه‌تیشلر بیلن درمان اېتسه بۇلمسمی ایدی؟ اېرتکلر اَیتیب، الـّه‌لر تینگلتیب، شیرین اویقو آغوشیده بو درددن قوتیلیش ممکن ایدی–کو، اخیر...!

سېپتمبر، ۲۰۰۷
شیربوروک، کیبیک – کانادا

[1] اَیاوسیز: رحم و شفقت‌سیز.

www.ezgu.org

٧. ايكّــينچى قۆنغيراق

www.ezgu.org

ایکــّینچی قۉنغیراق

«بیرینچی قۉنغیراق» ناملی حکایه‌ده کۉز آچگن یورتیم‌نینگ تعلیم احوالینی، «ایکـّینچی قۉنغیراق» آتلی حکایه‌ده بۉلسه، شو چاغده یشب تورگنیم مملکتده‌گی اۉقوو حالتینی تصویرلشگه اوریندیم. شرطلی روشده اونی شونده‌ی آته‌دیم. ایکـّی جمعیتده اۉقیتیش تیزیمیده‌گی تفاوتلر حقیده خلاصه چیقریش ابسه سیز عزیزلرگه حواله.

آگست آیی‌نینگ ۲۶ ینچیسی. ینگی اۉقوو ییلی‌نینگ ایلک کونی. باشقه بیر معناده بو سنه – بیرینچی قۉنغیراق‌دیر! عادتده اَیریم اۉلکه‌لرده سهل‌کم اوچ آیگه تنفسگه چیققن باله‌لر ینه قـَیته اۉقیشگه یوزلنه‌دیلر. باله‌کـَی‌لر اۉقوو قورالّری–یو، کۉنگیل تۉله ذوق–شوق بیلن «السلام مکتب»! دیبه قیی–چوولـشیب اۉقوو درگاهلریگه کیریب باره‌دیلر.
باله‌لر اۉن سکـّیز یاشگه تۉلگونچه اجتماعي حمایه حسابیده یـشب کبله‌یاتگنلری باعث، اولر قشـّاقلیک، آچلیک، یالانغاچلیک، کسللیک، داری–درمانسیزلیک، اویسیزلیک و باشقه اجتماعي دربدرلیکلردن الـّه قچان قوتیلیب بۉلیشگن. اینديلیکده بو عزیز باله‌کـَیلر بختیار حیات قوچاغیده اۉسیب، اونیب اولغه‌یماقده‌لر... مکتب اۉقیب تعلیم آلماقده‌لر.
کوزنینگ سۉنگگی پلـّه‌سی. انساننی غریب اۉیلرگه تالدیرووچی لحظه‌لر تاباره یقینلشماقده ایدی. بیتـّه–یریمته پیراقلر چیتی خودّی، زرحلگه باتیریلگنده‌ی سرغه‌ییب، قیزریب کبله‌یاتیر ایدی. ینه اوچ هفته‌گه ییتر–ییتمس کۉزنی قووانتیرگووچی یشیل‌گینه توس آلگن درختلر بو فصلده ماوي، سریق، قیرمیزی، ارغوان رنگلرگه بورکنه‌دی. بو

www.ezgu.org

یورتلرنینگ شوندهٔی خاصیتی بار ایکن. بو ییرلرده آفتابلی کونلر جوده کم. قچان قره‌منگ باش اوزره قـلَین بولوتلر سوزیب یورر، یامغیر گاه شاشقه‌لاق، گاه داووللب، گاه–ده شیویر–شیویر یاغر؛ گوریلله‌گن شمال تینمه‌ی ایسر، اَیریملرده گولدوراس سالیب چقماق چقیب هم توره‌دی. بو وطن‌نینگ قهره‌تان قیشی و قارلی کونلری ایسه، بۆلکچه داستان.

کوتیلمه‌گنده، دوشنبه کونی ایرته‌لبدن آسمان چینـّی کاسه‌دیک تینیقلـشیب هوا صاف آچیلیب کیتدی. بیر پس اۆتیب قویاش چره‌قلب، سخاوت نورلرینی ساچه باشله‌دی. اُقیانوس اوزره کون باتردن تۆلیشیب کۆتریلگن قـلَین–یۆغان بولوتلر یاغمه‌ی توریبدی. مکتب‌نینگ بیرینچی کونیده باله‌لرنی اساساً، آته–آنه‌لر اۆقیشگه ییتکلب ایلته‌دیلر. بیز هم شونده‌ی قیلدیک. باله‌لرنی ایرگشتیریب یۆلگه چیقدیک. اوییمیزدن بیر چـقریم نریده ییرلشگن مکتبگه غاو درختلر آره‌لب، زیپـّه ییتیب باردیک. ایکـّی قـوه‌تلی مکتب بیر تیپه‌لیکده اسپالت یۆل یاقه‌سیده سۆلیم طبعیت قۆینیده جایلشگن.

اۆشه کونی مکتب‌نینگ اساسي کیرر ایشیگی تورمکلب قۆییلگندی. ایشیک آینه‌سیدن ایچکریگه کۆز تشله‌سک، مکتب مدیری، اۆقیتووچیلر و باشقه ایشلاوچیلر تیارگرلیک کۆریش مقصدیده اورینیشیب یوریشیبدی. شو پـَیت ایچکریدن آپـّاق یوزلی، قاشلری قلدیرغاچ قناتلری‌دیک ایگیلگن، بۆیی بلند، کلته ییڭگلی قیزیل کویلک کییگن گۆزل بیر خاتین مرمرگه اۆخشه‌گن آق بیلکلرینی کۆترگنچه، کولیم‌سیره‌ب سلام قیلرکن فرانسوس تیلیده:

– «تۆغنی اگوش سیل وی پیلی!» –دیدی. اۆزبیکچه اَیتگنده بو: «مرحمت قیلیب، سۆلگه بوریلینگ» –دیگنی بۆله‌دی. چپگه قـَیریلدیک، تیمیر اوستونلر آره‌سیدن اۆتیب مکتب حاولیسیگه کیردیک. تیوره‌کده‌گی اویلردن آته–آنه‌لر، اۆغیل–قیز باله‌لرینی ایرگشتیریب کیله‌یاتگندی. کۆپ اۆتمه‌ی مکتب حاولی‌سیده همه‌میز تۆپله‌نیشدیک. بیرینچی قۆنغیراق تدبیریگه قیزّیق–پیشیق تیارگرلیک کیته‌یاتگندی. بو مکتبده

www.ezgu.org

فرانسوسلرگه قره‌گنده افريقا و عرب دولتلريدن كېلگن مهاجر اۋقووچيلر كۆپراق اېدى. مكتب حاوليسيده سپورت ميدانچه‌سى بار. حاولى‌نينگ بير چېتيده ينگى اۋقوو ييلى مناسبتى بيلن سۆزگه چيقيش اوچون تاووش كۆترگيچ اسبابى قۆييلگن. باله‌لر حلقه‌لرگه آسيليشيب قوم اوستيده سكره‌شردى؛ يـَيره‌ب اۋينه‌شردى. باله‌لرنينگ يوز–كۆزيگه شۆخليک و شوق شرپه‌لرى تاشماقده اېدى. مكتبنى حقيقي شاديانه چولغه‌گن. مشاهده يوريتيب، ساليشتيريش اوچون بو صحنه‌لر قالاق مملكتلرده‌گى وحشيلرچه تربيه اصولينى كۆرگن آدمگه قيزيق توييلركن. مېن اېسه بار دقّـت بيلن تدبيرنى كوزه‌تيب توريبمن.

باله‌ليک يېتـّى–سكـّيز ياشيمنى بير اېسله‌ديم. اۋشه ويرانه‌گه اَيلنگن مكتبيمنى كۆز آلديمگه كېلتيرديم. بو گونگى كونده آسمانده‌گى قوياش، آى و يولدوزلرنى حسابگه آلمه‌گنده اۋشه كونلردن درک بېرووچى نرسه‌نينگ اۋزى يۆق. بو يېرده يولغون خيمچه–يو كلتكلر اۋرنينى مهر–محبــّت، ساغلام تربيه اېگلله‌گن. «زېر» و «زبر»ينى اَيته‌آلمه‌گنينگ اوچون هيچ كيم سېنينگ تومشيغينگنى يېرگه ايشقب، تيلينگنى جوراب، بورون رومالى بيلن بوره‌مه‌يدى. قيل كۆپريک، گـُرز، ايكـّى باشلى ايلان، اژدرها، منگو آلاوده يانيش و گۆر عذابى بيلن باله‌نى هيچ كيم قۆرقيته‌آلمه‌يدى. بۆلر–بۆلمسده آته–آنه‌لر جاوره‌شمه‌يدى. هيچ كيم باله‌ليگينگده روحينگنى سينديره‌آلمه‌يدى. باله‌لر دولت‌نينگ قتـّيق حمايه‌سيده.

بو يېرلرده باله جوده–جوده عزيز[1]. باله‌گه پۆپيسه قيليش، اونى قۆرقيتيش، كۆز آله‌يتيريش، اوروش، بقريش و قاش–قباق قيليش جنايت حسابلنه‌دى. حتّا، ناتـَنيش

---

[1] كانادانينگ كيبيک دېگن ولايتيده آدملر آره‌سيده چين–هزيل قوييده‌گى گپلر يوره‌دى:

بو يېرده (كيبيک‌ده) بيرينچى اهميت–اعتبار باله‌گه،

ايكـّينچى اعتبار–اهميت خاتين–قيزلرگه،

اوچينچى اعتبار–اهميت ايتگه،

www.ezgu.org

بالهگه التفات قیلسنگیز هم قانونی جوابگرلیگی بار. چونکه بولر «باله آزارلیک»نینگ اچّیق عاقبتلرینی تجربه قیلیشگن-ده. بالهنینگ شۆخلیگی اینجیقلیگی، ییغلش-سیقتشلری بیراوگه سیره آغیرلیک توغدیرمهیدی. نورمال قبول قیلینهدی. انهشولرنی چینهکمیگه «بالهلیگیم – پاشّالیگیم» -دېسهلر کېرهک.

ییغیلگنلر اۆز جایلریده توریشیبدی. برچهنینگ لبیده تبسّم. تیلیده شیرین سۆز. کېلگنلر ارا تنیشوو، قویوق سلاملر، قۆل قیسیشلر، هزل-هوزول، گپ-سۆزلر و کۆنگیل آلیشلر مۆل. بو یېرلرده بیرینچی قۆنغیراق کونی مکتب مدیری سۆزگه چیقیب، همّهنی ینگی اۆقوو ییلی بیلن تبریکلهیدی. اۆقوو رېجهلری بیلن بیر آز تنیشتیریشدن سۆنگ اۆقیتووچیلرگه صنفلرنی بۆلیشتیریب بېرهدی اېکن.

مکتب مدیری سۆزگه چیقمسدن آلدین، عیال-اېرکک ارهلش اۆندن آشهراق انسان تورلی اېرتک حیوانلری قیافهسیده صحنهده حاضر بۆلیب، بالهلرگه قۆشیلیب تیرجهییشیب تورهوېریشدی. افتیدن بولر بیرار جانلی کۆرستوو نمایش قیلهیاتگنگه اۆخشب توریبدی. یۆق، معلوم بۆلدی که، بو آدملر اصلیده، بالهلر هر کونی تلویزیونده، کتاب، مجله و کارتونلرده کۆریب، اوچرهتیب یورگن حیوانلر قیافهسیدهگی اۆقیتوچیلر اېکن. مکتب بالهلری جزالاوچی شدّاد اۆقیتووچیلر بیلن اېمس، بلکی اېرتک حیوانلری بیلن تنیشیب، قۆل اوشلهشیب درس اۆقیشگه صنفلرگه بۆلینیب کېتیشه بېردی. آته-آنهلر فرزندلرینی اۆزلری سویگن اېرتک قهرمانلریگه تاپشیریب اوییگه قیتیشدی.

تۆرتینچی اهمیت-اعتبار اېرککلرگه قرهتیلهدی.

www.ezgu.org

۸. قاره قوش

(حقیقتگه اَیلنگن مجاز)

www.ezgu.org

قاره قوش

(حقیقتگه اَیلنگن مجاز)

قیزیل–قۆنغیر قاواق اَریلرنینگ غونغیلله‌ی‌وېریشی، چیگیردکلرنینگ چیریللـشی، یان قۆشنیلر حاولیسدن بۆدنه‌لرنینگ پیتپه‌لق آتیب سَیره‌شلری، تاووقلرنینگ قه–قغلشی؛ طرفه رنگلی کپه‌لکلرنینگ پیریللب اوچیب–قۆنیشلری مېنده اۆزگه‌چه بیر کیفیت توغدیرگندی. ایپگه اۆخشه‌گن اوزون چیزیق بۆیلب حرکتلنه‌یاتگن چومالیلر، قدیمگی صلابتلی «ایپک یۆلی» کاروانینی اېسگه ساله‌دی.

سلقین هواده اۆتیریب قـَیسی‌دیر کتابنی اۆقیشگه شَیلـَنه‌یاتگندیم چمه‌سی. بالاخانه آستیده اوزونه توشگن صفه اوزره اۆتیررکنمن، شمال‌نینگ مه‌یین اوریلیشیدن اۆیناقله‌یاتگن درخت پیراقلری‌نینگ شیتیرلیه‌گنچه سېکین–سېکین سیلکینیب تیتره‌شلری خیالیمنی اۆزیگه قره‌ته‌دی. عجیب منظره. برگلر سیرتیگه یاییلگن بابا قویاش‌نینگ بایه‌گی زرّین نورلریدن، یېرگه، گیلمگه توشیب تورگن سرغیش تنگچه‌لر عکسی بیردنیگه کۆزدن غایب بۆلدی. هلیگی پیراقلرنینگ شیتیرله‌ی تیتره‌شلری هم تینیب قالدی. یۆقاریدن کۆتریلگن پاریم‌گینه یېل آدم‌نینگ اېتی–باشی، بۆینی، قویی–قۆنجینی[1] معشوقه‌نینگ تۆلغاق ساچلریگه اۆخشب، یوماشققینه سیلب–سیپیب اۆتماقده اېدی. شو پـَیت قبله‌دن سوزیب کېله‌یاتگن، اۆرکچ–اۆرکچ[2] اۆره‌مه بولوتلر تامچیلب

[1] اېتیک، مسح و شو کبیلر آیاق کییملری‌نینگ بالدیرنی، ایلیکنی اۆره‌ب توره‌دیگن یوقاری قسمی.
[2] اۆرکچ: دۆنگ، حجمی کتـّه.

www.ezgu.org

اۉتدی. کېتیدن هوا گولدیره‌دی؛ چقماق چقیلدی–ده، هر نې قوپوب بېرمه‌دی. یۉل باشله‌گن چومالیلر هم اینلریگه کیریب کېتیشدی.
چوقور اۉیگه باتدیم. نېگه‌دیر، کۉزیمنی کۉکدن اوزه‌آلمه‌یپمن. خیالگه بېریلیب افققه تیکلیب قالەمن. قدیمی آسمان اۉزی‌نینگ بېحد شکللری ایله اۉزگه‌چه توس آلگن. نظریمده آدملرنینگ اوشلمه‌ی قالگن آرزو–ایستک، اۉی و خیاللری انه‌شو چېکسیز ماوی آسمان بېتیده اۉییب، قـزیب یازیلگنده‌ی گۉیا. حتّا، مېنینگ خام اۉیلریم هم. همّه نرسه‌نینگ سِری شو آسمانده دېب بیله‌دیلر. شو سببدن بۉلسه کېره‌ک آدملر تینمه‌ی کۉککه باقه‌دیلر. قنچه باقیشمه‌سینلر، بـَری–بیر اونینگ یشیرین، عقل یېتمس سِرلری آلدیده عاجز قالیب، ناچار سکوتگه چۉکیب کېته‌دیلر. ینه، آدملر یېرده کۉرگن اۉز مصیبت، کلفت، الملری اۉچینی انه‌شو قۉل یېتمس آسماندن آلگودی بۉلیشه‌دی. آ هووووو!! کۉم–کۉک آسمان الـلّه قچان کیشیلرنینگ قرغیشیگه مبتلا بۉلگن. آدم‌نینگ زواله‌سینی قاریگندن بېری یېردن کۉککه نسبتاً قرغیشلر اَریمه‌یپدی. آسمان هم سۉکینیش و قرغیشلردن تۉیمسلیگینی اثباتلب بېرگن. مېن هم ایچیمده قه‌لـشیب‌یاتگن شۉر، اچّیق ارەلش سۉزلرنی داد سالیب ساووره‌ی دېسم، آسمان‌نینگ بوجمه‌یگن یوزیده ایگنه اوچیده‌ی جای قالمه‌گن... افققه چوقورراق کۉز قده‌یمن. ینه اۉشه حیرت. اما، یانیمده‌گی چومالیلر نېگه‌دیر ناتینچلر. اولر اینلریدن چیقیشیب، ینه تیریکچیلیکلریگه باشلشگن. تیزیم–تیزیم بۉلیشیب آلغه یۉل باسماقده‌لر...
هواده بولوتلر قان تلشگنده‌ی قیرمیزی توس آلگن. جگردېک قیزرگن بولوتلر قچاندیر یېرده یوز بېره‌جک خونرېزلیکلردن درک بېریب تورردی. هه، آسمان دېب اَتلمیش تۉنتریلگن کۉک گنبذده گپ کۉپ. اونده حیرتلنرلی واقعه–حادثه‌لر مۉل–کۉل. انه اۉشه‌لرنی بیلیشگه اینتیلیب یشه‌یدی ایکن آدم باله‌سی. شو محل، خیال قناتیده چېکسیزلیک سَری اوچه باشله‌یمن، اوچه‌من–و، ینه چوقورراق اۉیلشگه توشه‌من.

www.ezgu.org

کۉپ اۉتمه‌ی، چېکسیز بۉشلیق قعریدن، قویوق بۉلوتلر آره‌سیدن بیر تۉپ قاره قوش سوغوریلیب، شدت بیلن مېن تامان اوچیب کېلماقده اېدی. ایلَس-ایلَس اېسیمده، قاره قوشلر کۉرینیشدن عادّي قرغه‌لرگه اۉخشب کېتر اېدی. بیراق، قرغه‌گه قره‌گنده، اولرنینگ مَوجه‌سی سهل کتـّه‌راق، قناتلری اوزون-اوزون، چۉزینچاق کۉرینیش بېرردی. اولر یوکسکلیکدن اوچه‌یاتگنده، نشانگه تامان قوییلیب باره‌دی-ده، ساووق نفسی ایله اۉشه یېرنی کۉمیردېک قاره‌یتیریب کویدیره‌دی. قاره قوشلر سایه‌سی تیککن نرسه قاوجیرب قوریی باشله‌یدی. قاره قوشلرنینگ شوم، ساووق و سنقیب اوچیشلری قنده‌یدیر بختسیزلیکدن درک بېرردی. اولرنینگ بوتون اوضاعینی میه‌مده چیزیشگه اورینه‌من. قاره قوش حقیده مامه‌مدن اېشیتگنلریم بار اېدی. امّا، اۉز کۉزیم بیلن کۉرگنلریم مېنده چوقور ایز قالدیردی. خاطره‌مده مُهرلنیب قالگن برچه اېسکی ایزلرنی اۉچیریب یوباردی بو یاووز قوشلر. بیر زوم اۉتمه‌ی، هلیگی قاره قوشلر پستله‌گنچه اوستیمدن گوریللب اوچیب اۉتدی. قۉرقنیمدن: یاپیریم اېی! بو نیمه‌سی؟! دېیمن اۉز-اۉزیمگه. کۉز اۉنگیمده تیمیرسکیلنه‌یاتگن آت چوماليلر غاریده، کوتیلمه‌گن وضعیت یوز بېره‌دی. بونگه‌چه عادي حرکتلنه‌یاتگن چوماليلر، قاره قوشلرنینگ تشویشلی و هجومکارانه اوچیشینی سېزیب، بیردن قۉزغالانگه توشه‌دی. آت مورچه‌لرنینگ تلپسلب، شاشیلینچ قۉزغالیشی افتیدن اۉلکه‌ده، کتـّه بیر فاجعه یوز بېرگنگه اۉخشب کېتردی. شو پـَیتگه‌چه چوماليلر بیر یۉنه‌لیشده باریب قـَیته‌یاتگن بۉلسه، قاره قوشلر شرپه‌سیدن سۉنگ، یۉنه‌لیشلری باشقه کۉچه-یو یۉللر تامان اۉزگره‌دی.

اۉرنیمدن توریب بیر-ایکـّی قدم آدیمله‌دیم. قۉللریمنی پېشانه‌مگه توتیب آسمانگه قره‌ب، قاره قوشلر ایزینی قیدیریب، تېوره‌ک-اطرافگه کۉز سالدیم. شو یاشگه‌چه هلی بېری بونده‌ی قیغولی کیفیتگه توشمه‌گندیم. قاره قوشلرنینگ ایکـّینچی سوزیلیب اوچیشیگه ینه کۉزیم ایلندی. بو یاووز قوشلر، اېندی چېچکلب، یېراق یاییب،

www.ezgu.org

داوچەلەگن[1] یم–یشیل درختلر و کۆم–کۆک اۆت–اۆلنلرنی کویدیریب، قاوجیرەتیب قۆیدی. شوندن کېین، ایچیمدەگی اضطراب تاباره کوچەیه باردی. قۆزغالگن چومالیلر ینه–ده، ناتینچلندیلر. اولر حقیده کۆپراق اۆیلەی کېتدیم. مورچەلرگه یقینلشدیم... آیاغیم آستیده قالیب، ینچیلیب کېتمەسین اوچون اولرنینگ غاریگه یاووقلشماقدن تییندیم. نظریمده، بو گـَل چومالیلر کېسکین کۆپەیگندەی بۆلدی. هه، اولر حدّدن تشقری تۆزیشیب غارلریدن تشقریگه چیقیشگن.

آسمانگه ینه تیکیلەی دېب توریب ایدیم که، دهشتلی اوچیب کېلەیاتگن قاره قوشلر کۆرکم بیر باغنی نشانگه آلیب، بیر پسده قاپ–قاره کۆمیرگه اَیلنتیریب قۆیدی. نیمه بۆلدی اۆزی دېیمن ایچیمده. اولر باغ–راغلرگه دشمن‌می‌لر؟ ینه سۆراق بېرەمن. قاره قوشلرنینگ گـَلمه–گـَل قۆرقینچلی اوچیشلری دوام اېتەیاتگندی. اولر ینه نیمەلرنی بوزیش و ویران قیلیشگه چاغلـنیشەدی ایکن؟ دېب اۆیلب قالدیم. قاره قوشلر نوبتدەگی اوچیشلریده ایکینزارلرنی مۆلجلگه آلەیاتگندی. نې تیل بیلن اَیتەی که، اېندی، حاصلگه تۆلیب، باشاقلەیاتگن ایکینزارلرنی هم کویدیریب کولگه اَیلنتیریب قۆیدی. قاره قوشلرنینگ حمله قیلیب اوچیشلری تین آلمەی توریبدی. یاووز قوشلر، بو نوبت کیلپ اوریب، کۆم–کۆک سووگه قناتلرینی بیر–بیر تېگیزه کېتدی. بیردن بو حیات سووی قانگه اَیلندی.

قاره قوشلرنینگ کېتمه–کېت اوچیشی آدملرنینگ عادي حیاتینی ایزدن چیقریب یوباره یاتیر ایدی. بو بختسیزلیکنی کۆرینگ که، قاره قوشلرنی ایل–یورت باشیدن اوزاقلشتیریشگه انسان کوچی یېتمەی توریبدی. اونگه قرشی چومالیلرده هم شدتلی صدا اویغانگندەی گۆیا. شو تابده، کۆنگلیمده توغیلگن اۆی–خیاللرنی گپیرەی دېسم تیلیم سۆزگه بارمەییدی. توشیم‌می؟ دېسم، کوپـّه–کوندوز. کیفیتیم خیره تارتگن اېسه–

[1] داو: بۆیی بلند، یۆغان و بەقوت. داوچەلەماق: بۆیی یېتماق، یۆغانلشماق.

www.ezgu.org

ده، کۆز عینک بیلن تېوره‌کنی یخشی کۆره‌آله‌من. قریلیق هلی بېلیمدن اونچه‌لر قتّیق اوشله‌گنی یۆق. بیراق مامیقده‌ی ساچلریم باشیمگه آغیرلیک قیلیب توریبدی. اۆتمیشگه بیر نظر تشله‌یمن. قنده‌ی زمانلرده یشه‌گن اېکنمیز؟ بونقه‌سینی هلی بېری کۆرمه‌گن اېدیم. بوتون دقتیم بیرتقیچ قاره قوشلرنینگ وحشیانه حرکتیگه قده‌لگن. نهایت وهیمه باسگن هیجانلی لحظه اشتراکچیسی بۆلیب توریبمن. واقعه–حادثه‌لرنینگ توبیگه یېتگیم کېله‌دی...

شونده:

«صبردین یخشی یۆقتور پېشه قیلسم،

بو یۆلده صبر یۆق اندیشه قیلسم.

–دېگن شاه بیت تیلیمگه کېله‌دی...

بیر پس آیاق اوستیده توریب قالدیم. قاره قوشلر پروازی کمه‌یدی. بۆیلگن لحظه‌لر تیندی شېکللی دېب تورگندیم. بیر پَیت قۆل کفی بیلن ایېنی سییرگنده‌ی شیویلله‌گن آواز قولاقلریمنی یلب اۆتدی. بیردن اۆرنیمگه اۆتیریب آلدیم. کیچیکلیگیمده اۆرگتیلگن ایریم–سیریملرنی قیلیب بیر نرسه‌لرنی اۆقیبی دېسم اۆزیمنی الده‌گنده‌ی بۆله‌من. چونکه، معنالرینی بیلمسدن، مېن اَیتماقچی بۆلگن بو سۆزلر بیلن جانلی حیات و تیریک طبعیت اۆرته‌سیده هیچ قنده‌ی علاقه و اویغونلیک یۆق. کتّه جومباققه یوزلنیب توریبمن. تۆپاری[1] تیلده اَیتیلسه بو کۆرگن منظره‌لریمنی قیامت، آخر زمانگه مېنگزش ممکن. قاره قوشلر تورلنیب بارماقده؛ اۆلیمدن آرتیب قالگن چومالبلر هم اېزلیب، قیینه‌لیب یششگه دوام ببرماقده‌لر.

اۆیلریم بیلن آلیشیب توریبمن. نخاتکی، اش–پش دېگونچه دنیا توگب قالسه–یه؟ شو زمان، گله‌سیدن اجره‌لگن بیر قاره قوش قرشیمده‌گی پست‌گینه دېوارگه کېلیب قۆنه‌دی.

---

[1] تۆپاری: جوده ساده، عادي، قیلویرلیکنی بیلمه‌یدیگن.

www.ezgu.org

او کۆرینیشدن سان–سناقسیز چومالیلرنی بیر–بیر تېریب یېماقچیدەی شـَی بۆلیب توریبدی. رۆپەرەمدەگی دېوار اوستیده داقی‌یونس[1]دن قالگن بیر رادیو قۆییلگندی. بو گـَل آت مورچەلرنینگ حرکتی تېزلشیب کېتدی. بو قاره قوشلر چومالیلرگه تېگمسدن، یوزینی دېوار اوستیگه قۆییلگن رادیو تامان بوریب، کاساودەی قارەییب کېتگن پنجەلری ایله رادیو موروره‌تینی[2] بورەماقچی بۆلدی. بیر–ایکـّی سیلتەدی. سۆنگ، رادیو موروه‌تینی تومشوغی بیلن ایتره توریب غیقیللـتیب چۆقیدی. درّاو رادیو سنـّب کېتدی. «انقلاب کویی» باشلنیب کېتدی. اۆته تأثیرچن، زیلوارلی بو کوی کیشیده غلطی کیفیت توغدیرەدی. اۆشه کوینی هیچ قندەی سۆز بیلن افاده قیلیب بۆلمەیدی. مونی قرەنگ! انقلاب کوییني قاره قوشلر باشلب بېردیلر. ینگرەیاتگن کوی باشیمدن خیالیمنی اوچیردی. اۆیلشگه کوچیم، مداریم یېتمەی قالدی... مجازنینگ قهرمانلری بۆلمیش قاره قوشلر هم، چومالیلر هم موراساسیز[3] یشب کېلماقدەلر.

۲۰۰۵/۱۲/۳۰

شیربوروک، کیبیک – کانادا

---

[1] داقی‌یونس (دقیانوس): قدیم روم امپراتورلریدن بیری.

[2] موروەت (موربت): گوتک، رادیونینگ آوازی و موجینی اۆزگرتیریش مقصدده بورەب قۆییلەدیگن پېچ‌گینەسی.

[3] موراسا: اۆز ارا کېلیشوولی مناسبت؛ کېلیشوو، کېلیشووچیلیک.

www.ezgu.org

٩. كۆز مونچاق

www.ezgu.org

کۆز مونچاق

قۆش هۆکیزدېک‌کینه اېر–خاتین اېدیلر. بیر نرسه‌نی حسابگه آلمسه شو پـَیتگچه تورموشلریدن نالیگن یېرلری یۆق. حیاتگه اینتیلیب تینچ یشه‌دیلر. بیر نازبان بیر مراد، ایکـّله‌سی بیر–بیریگه مناسب قلـّیغ–کویاولر. یاش کېلین–کویاو تورموش قوریشگندن کېین بیر تیرناققه زار بۆلیب، باله کۆریشنی نېچه ییل کوتیشدی. نازبان بۆییده بۆلمه‌ی یوره‌بېردی. باله‌سیزلیک عذابی اونینگ تینچینی آلیب قۆیدی. نظریده یېتگن–یېتمه‌گن اونگه: «نېگه باله‌نگ یۆق؟» –دېیه یاتگنده‌ی اېدی. کۆچه–کۆی، قۆنی–قۆشنیلر آره‌لریده: «عیب خاتینیده‌میکن، یاکه مرادده‌می؟» –دېگن دوو–دوو گپلر. اوستیگه–اوستک، اېسکی تـَنیشلریدن زبیده بیر کونی نازباننی نې اېلتیب، نې کېلتیریب «بیر تیرناققه زار بختی قرا» –دېبدی له‌پنگلب. شو گپلرنی اېشیته‌بېریب، آخری اۆزینی گناهکار حس قیله‌یاتگن بۆلدی نازبان آی. باله کۆریش ایلینجیده قۆلیدن کېلگن بار حرکتینی قیلیب کېلدی. امید اوچقونلری هلی اونینگ یوره‌گیدن اوچیب کېتگنیچه یۆق. «هلی یم باله کۆره‌من دېدیم‌می، کۆره‌من!» –دېگن گپیده توریبدی. شو تاپده، دنیانینگ منه مېنمن دېگن دانشمندلری هم کېلیب: «آو خاله! اۆزینگیزنی مونچه قیینه‌منگ، اېزمنگ، روحینگیزنی یېمیریب یره‌له‌ی‌بېرمنگ، بیله توریب، بیر مظلوم و محکوم چقه‌لاقنی بو آشفته دنیاگه کېلتیریب اۆتیرمنگ، اۆبال بۆله‌دی. باله توغیب گناهگه قالیب نیمه قیله‌سیز آپه! نیمه‌گه دېگنده، بیر یاقدن قیرغین–برات اوروشلر، باشقه تاماندن بو آنه زمینده یېتیشماوچیلیک؛ کسل–بېمارلیک، خاتین–قیزلرنی

www.ezgu.org

کمسیتیشلر، ناچارلیک، جنسي زۆرهوانلیک، دیني، سیاسي ماجرالر، انسانلرنی قول قیلیب ساتیش، داری–درمانسیزلیک و اینگ مهمی تعلیم و تربیهگه قۆل ییتمسلیک بیداد سالماقده. بیر اۆیلب کۆرینگ–ـه، شوندهی شرایطده بالهسیزلیکنینگ اۆزی سیز اوچون بخت ایمسمی اخیر؟» –دیسه یم، کۆنهیاتگن احوالده ایمسدی نازبان.

نیمه قیلیبدی، بورنی آقیب، آیاق–قۆلی یره، یوزی–باشی دانهلب کیتسه هم بولرگه باله کیرهک! کمبغل عایلهده توغیلگن فرزندلرده اختیار بارمی؟ توغیلهجک بوندهی بالهلر البته که آته–آنهدن آلدین قوماندانلرگه، بچهبازلرگه اسقاتهدی[۱]... اولرنینگ بیر توزاغیگه ایلینسه بارمی، قوتیلیشنینگ یۆلی یوْق. بو یۆلنی بارسه کیلمس دییدیلر.

آخری یاش عایله اۆغیل فرزند کۆریشدی. سوت اوستیگه ینه بیر اۆغیلگه آنه بۆلدی نازبان. سویونگنیدن جانی ایچیگه سیغمهییدی. آلدیندن بیشیکنی چۆغدهی قیلیب یسب قۆیدی. تیلب آلگن ایکـّی‌گینه بالهگه کۆز تیگمهسین قیلیب، بیشیگیگه قۆشهلاق کۆز مونچاق هم تقدی. حتـّا، آوچیلردن بۆری آشیغینی تیلهتیب، کۆز مونچاق یانیدن اونی یم آسدی. بیشیککه قۆنغیر بخملدن طومارچه قیلیب باشی سریدن ایلیب قۆیدی. خورسندلیگیدن الـّهلری قۆشیققه آیلنیب کیتدی. بو بیر کم دنیاده ارمانلری اوشلدی نازبان و مرادلرنینگ.

نیمه بۆلسه–ده، نازبان و مرادلر عایلهسیده دنیاگه کیلگن گۆدکلر ییقیلیب، سوریلیب اولغهیدی؛ سویهگی قاتدی اولرنینگ. نازبان و مراد کوییب، یانیب تاپگن–توتگنلرینی شولرگه صرفلهدی. باقدی، باولهدی.

***

غلام سخی و غلام نبیلر هم کتـّه بۆلیب، کمالگه ییتدی... اکه–اوکه هنوز آته–آنه قرهماغیده. نازبان و مراد اولرنینگ کیلهجگینی اۆیلب، کۆزلری تیریکلیگیده، باش ینه

[۱] اسقاتماق (اسقتماق): کیرهک بۆلماق، کونیگه یرهماق، ایش بیرماق.

www.ezgu.org

حاولیسینی–ده، تیله‌کی اۉغیللری‌نینگ آتیگه رسمي‌لشتیریب هم ببردی. آته–آنه‌گه باشقه قیلردیک ایش قالمه‌دی چمه‌سی، ارمانیمیزگه یېتدیک، –دېیه یشب کېته‌وېردیلر. قره‌نگ که، چرخ–فلک اَیلنیب، اۉغیللر غلام سخی و غلام نبی‌لر اویلــنیشدی، باله–چقه کۉریشدی... اولر هم آته–آنه بۉلدیلر. آله خۉرجین اېلکه‌لریگه توشدی. کونینی کۉریب اۉز ارابه‌لرینی تارته باشله‌دیلر. کونلر اۉتیب، کتـّه عایله‌نینگ تینچی یۉقاله باشله‌دی. سېکین–استه آته–آنه اۉز اوییده آرتیقچه‌لیک قیلدی. غلام سخی و غلام نبی آته–آنه‌گه غیريي‌لیک قیله باشلشدی. آته–آنه‌نی بیر چېتگه سوریب قۉیدیلر. آش–ناندن هم رزقلری اوزیلدی. اولر اۉز اویلریده سیغیشمه‌ی قالدی آخر عاقبت.

باریب–باریب، اۉغیللرنینگ قاره قازانلری اَیری–اَیری بۉلدی. هر کیم اۉز کولچه‌سیگه آلاو تارته‌یاتگن بۉلیب قالدی. آلدی–قاچدی، میده–چویده گپلر کۉپه‌یه کېتدی. آته–آنه‌گه قیا باقمس بۉلیشدی بیر کونگی تیله‌کی اېرکه‌تای اۉغیللر. بیر تیشلم نان، بیر کاسه قاره یاوغان شوروه‌نینگ هم کېتی تقه–تق اوزیلدی. کېکسه‌ییب قالگن آته–آنه آچرچیلیک تارته باشلشدی. بی‌شام باش قۉیه ببردیلر. آخری تونشگه اۉزلریگه تعیین خانه تاپه‌آلمه‌ی، ییر–خاتین اَیوان‌نینگ بیر چېتیده بیر–بیری‌نینگ پینجیگه[1] کیریب، تونني کونگه اولب چیقه‌دیلر. یاستیق هم یۉق. یاشی بیر ییرگه باریب قالگن آته–آنه «شونیسیگه یم شکر!» –دېیه تیشنی–تیشگه قیسیب، یشب توریشیبدی بیر عمللب. قۉنی–قۉشنیدن آش–آوقت اوله‌شیله‌دی هر قله‌ی.

موسیچه‌دېک‌کینه نازبان مامه اوی دېواریگه تــَیه‌نیب، کۉز یاریغیده اۉتین–چۉپ، تقیر–توقیر، پتــّی–ستــّیلر آستیده قالیب کېتگن اۉشه بېشیکنی تاپیب آلیب، سودرب–سودرب، چنگی چیقیب یاتگن برنده‌نینگ آخریگه اېلتیب، ایکــّله‌سی یشه‌ی تورگن جایده، بېجیریم‌گینه قۉیدی.

---

[1] پینج: کیمسه یاکه نرسه‌نینگ یانی، بیقینی؛ بغری.

www.ezgu.org

چالی مراد بابا غمگین بیر کۆرینیشده:

– کمپیر! نیمه قیله‌سن ایسکی بېشیکنی سودرب، –دېدی هارغین بیر آوازده، اۆنگ قۆلینی پیشانه‌سیگه توتیب تیکیلرکن.

– نیمه قیلردیم چال، اۆزیمیزگه پرده بۆسین، باش پنه بۆسین دېیمن. بیر یاغیمیزنی یاپه تورسین–ده، –ایشیتیلر–ایشیتیلمس آهنگده، –منه ایکـّی تامانیمیز دېوار، بو طرفیگه بېشیک قۆیه‌میز. توشینددیزمی ایندی؟ –دېدی چالیگه.

برنده بورچگیده ایکـّی کیشی سیغرده‌ی جای قیلیندی. ایسکی–توسکیلرینی ته‌شیب، او یاق، بو یاقلرینی یاپیب آلگنده‌ی قیلیشدی. ایسکیراق لتـّه–لوتـّه‌نی اولب–قوره‌ب، تېپه‌لریگه تیکسه‌لر، نق جۆگیلرنینگ اوییگه اۆخشر ایدی.

مراد بابا تیرسگینی بوکیلگن کۆرپه‌چه‌گه بېریب، یانباشله‌یاتیب:

– قریلیک ایکن، کېچقورون توشه‌بېریشی بیلن آدم‌نینگ وهیمه‌سی آرتیب، اویقوسیزلنرکن. توندن قۆرقه‌دیغان بۆلیب قالیبمن کمپیر! –دېدی.

– گیینگیزده جان بار چال! مېنینگ هم باشیمگه ارواحلر گیر–گیر اَیلنیب تورگنده‌ی گۆیا، –دېدی قاشلری چیمیریب تورگن، بۆیی بوکچه‌یگن نازبان کمپیر.

بایه‌گی بېشیک ایندی اولرگه باشقه معنا کسب ایته باشله‌دی. چال–کمپیرنینگ نظریده اۆشه‌گینه بۆشب قالگن بېشیک، مونگلی تیبره‌نه‌یاتگن کهنه دنیاگه اۆخشب کېتر ایدی. بېشیک یېر کرّه‌سی سینگری یخشیدیر، یاماندیر هر بیر تیریک جانزادنی اۆز بغریگه آله‌دی. بېشیک ینه آنه سیّاره‌گه اۆخشب، کېلگوسی نسللرگه اۆز کۆکسیدن جای بۆشه‌تیب توره‌دی. بېشیک هم یېرگه اۆخشب بۆش قالمه‌یدی.

بېشیک یانیده اۆتیررکن چال–کمپیر سۆنگگی یریم نانینی بیر کاسه سوو بیلن یېب توگتدیلر. اولرنی بوندن بو یاغی – کېله‌جگی قیینه‌ماقده ایدی. آته–آنه هم قۆینی بۆشب قالگن شو بېشیککه اۆخشه‌یدی. ایندی بېشیککه هیچ کیم‌نینگ ایشی توشمه‌ییدی. بوگینه بېشیکنی زاره تېشه، بالته کۆترگن کیر قۆللر غیژده‌لب تشلمه‌سه،

www.ezgu.org

یاقیب، یاندیریب یوبارمسه ایدی کاشکی، دېیدی چال–کمپیر. هلی، آنه الـّـهسی‌نینگ ایسّیق، یاقمیتای و پاریم‌گینه صداسی اۆره‌لیب توریبدی بو بېشیکده. بېشیک‌نینگ یاغاچلریگه مه‌یین‌گینه اوریلگن آنه‌نینگ نالیشلری ساچیلیب یاتبیدی. چقه‌لاق‌نینگ اینگیللب ییغلشلری، قیقیردب کولیشلری–یو شۆخلیکلری شو بېشیک فضاسیدن یاغیلیب توریبدی هنوز. بېشیکدن آنه‌نینگ هیدی همان دماغلرگه اوریلیب، حضور–حلاوت بغیشلب توره‌دی. بېشیک‌نینگ سویه‌گینی ققشه‌تیب، زیرقیره‌ته‌یاتگن نرسه – بیرگینه یالغیزلیک. ویرانه‌گه اۆخشب هاووللب قالیشدن قۆرقه‌دی بېشیک... بو بېشیک آته–آنه اوچون هم اولکن دنیا، همده ججـّـی‌گینه کلبه. بېشیک بیلن باغلیق خاطره‌لر چال–کمپیرنینگ روحینی کېمیریب باره‌پیدی. هلی آلدینده یششدن بار. قنده‌ی قیلیب کون کېچیریش، نیمه یېب–ایچیش مسأله‌سی، کیینیش، یاپینر، تۆشه‌نرلری توریبدی هلی آلدینده.

پینه‌کی قیلیشدن بورون چال–کمپیر بوندن کېین قنده‌ی قیلیب رۆزغار تېبره‌تر مسأله‌سیده باش قاتیرماقده ایدیلر.

– منه اۆغیللریمیزنینگ دسترخوانیده تۆکیب قۆییلگن رزقیمیز هم توگه‌دی. نیمه قیله‌میز ایندی کمپیر؟ بېلدن کوچ کېتدی، کۆزدن نور. آیاغیمیز گۆر لبیگه باره‌ی دېب تورگن بیر پـَیتده نان گدایی بۆلیشدن اسره‌سین، –دېدی چال کمپیریگه گپ تشله‌گن بۆلیب.

– خی اۆیله‌منگ، خدا پاشا! «نان گدایی بۆلسنگ بۆل، جای گدایی بۆلمه» –دېگنلر. اۆزی تېشیب قۆیگن تاماغنی بیر لقمه نان بیلن سیبلر اخیر، –دېب قۆیدی کمپیر.

– قیزیغ گپیره‌سن کمپیر، هلی آسماندن بیر نرسه تشله‌گنینی هیچ کیم کۆرمه‌گن. عکسینچه، میلیونلب آدملرنینگ عذاب–عقوبت ایله خۆرلنیب اۆلیشینی کۆریب توریبدی پروردگار. مېن دنیانینگ عذابلرینی شو قادر مطلقدن کۆره‌من. اونگه شولر یاقه‌دی شېکیللی، یۆقسه نېگه همّه یاقنی گلستان قیلیب قۆیمه‌یدی؟ بیزنی مونچه‌لر سینب نیمه

www.ezgu.org

قیلەدی یرەتگن؟ همّەسینی اۆزی بیلەدی-کو! -کمی-کۆستینی مېندن سۆرەمەیدیمی؟ اَیتیب بېرردیم قـَیته بندەلرینگگه ایشانمه دېب. بیزنی هم بوندن بتر قاره کونلرگه سالرمیکن تنگریم؟ انه شوندن قۆرقەمن کمپیر.

- نیمه، سیزده آی کۆرییمی؟! باشقەلردن بیرار آرتیق جاییگیز بارمی یاکی؟ گپیزدی قره نگ-ـه!

- تېشیک تاماغنینگ غلبەسی کۆپ اېکن کمپیر!

- بیراونینگ محنتینی-کو قیلیشگه یرەمەیمیز. تیلمچیلیک قیلەمیز-ده.

بابا:

- ایش قیلیب تـَنیش-بیلیشلردن اوزاقراققه بارەیلیک، کۆرگن- بیلگنلر فلانیلر گدایلیک قیلیب یوریبدی، دېمەسینلر تـَغین. هر حالده محلەده اۆزیمیزگه یرەشه آبروییمیز بار اېدی بیر زمانلر. تۆغریمی؟ شو گپنی اېسدن چیقرمەیلیک کمپیر!

مامه هم کۆز یاشلری جـَودیرب:

- میلی! نه چاره، -دېدی چالیگه.

- اۆکسینمه، کۆز یاشی قیلمەگین کمپیر! منگلەییمیزگه یازیب قۆییلگن اېکن شو کونلر. تقدیرنی تـَیبیر قیلیب بۆلەدیمی؟

- بالەنگدن تارت دېگن اېکن خداییم، -دېدی کمپیر، چوقور آه تارتیب.

- اۆزینگنی باس، کۆز یاشی قیلمه، -قۆلیدەگی رومالی بیلن کمپیری‌نینگ کۆزلرینی اَریتدی، -قۆلیمیز کلته بۆگن مینن، تیلیمیز قیسقه اېمس. آدملرگه یېدیرگنمیز وختیده، -دېدی چال... غیرتی جوش اوریب.

-بو زمانلرده: «بار اېدی، بار اېدینی قۆیینگ؛ منه، بار-باردن گپیرینگ»، دېیدی آدملر. شوندەی بیر پـَیتده یشەییمیز چال، -دېدی مامه قلتیراق آوازده.

تونّی بیر عمللب اۆتکزیشدی چال-کمپیر. بابا اېرتەلب توریب نمازینی اۆقیب آلدی. اېر-خاتین بیر-بیریگه تیرکەشیب، کۆچەگه چیقدیلر. مامه کوموش رنگ کتـّه

www.ezgu.org

قرسی‌نینگ بیر اوچی بیلن باشینی تنغیب[1] باغله‌دی. بابا اېسه بۆز سلـّه‌سی‌نینگ قیستیریلگن پېچینی توشیردی. عصاسینی قۆلیتیغیگه توتیب سییره‌ک ساقالینی برماقلری بیلن تره‌دی. کمپیر چالی‌نینگ قۆلتیغیگه سویه‌نیب، ایکـّله‌سی سېکین آدیمله‌ی باشله‌دی.

جمعه کونی اېدی. قویاش آپـّاق اېته‌گینی یایمسدن-آق، اېرته‌لب چال-کمپیر تیلمچیلیب قیلیشگه، اونچه اوزاق بۆلمه‌گن جمعه بازار شهریگه یېتیب آلدیلر. شهر گـَوجوم اېدی.

دوکانلر قرشیسیده‌گی اَریقلردن اۆیناقله‌گنچه، اۆره‌لیب، بوره‌لیب شلبـّا سوولر آقر، اېرته‌لبکی شمال اېپکینلریدن مجنون تال، آق‌قه‌یین، غوجوم و خیمچه توتلر یاله‌لری اېگیلیب اۆینشه‌یاتگندی. ساتووچیلر بیلک-بالدیرلرینی شیمَرگنچه، تونیکه ایدشلرده سوو سېپیب، دوکان آلدی چنگیمسلیک اوچون توپراقلرنی یاتقزه‌یاتگندی. آت-اېشکلرده اوزاق-یقینلردن کېله‌یاتگن بازارچیلر آقیمی هم کوچه‌یگندی. سماوارلردن، قویوق توتونلر کۆککه اۆرله‌یاتگن اېدی. باشلریده سېبت کۆترگن نانبایلر : «آلیب قالینگ، منه ایسـّیق نان» -دېیه رسته‌لر بۆیلب نانلرینی ساته‌یاگندی. دوکاندارلر چارپایه‌لر اوستیده کرسیلله‌گن کنجد حلوانی سیندیرر، قندلتچی‌نینگ[2] قۆلی-قۆلیگه تېگمه‌ی ساچ حلوا، کله قند، تیشلمه، تُرشک، پسته، بادامرنی چقـّان-چقـّان ترازیگه سالیب پولـله‌ماقده اېدی. یۆل یاقه‌سی بۆیلب، سوداگرلر بۆجی، شال، بۆریا یاکه، پلاستیک قاغاز تۆشب، کیمدیر جییده، کیمدیر زغیر یاغی، باشقه بیراو قوروت، قورووق مېوه‌لر؛ ینه کیمدیر سچاقلریگه گـُل سالینگن ایشتانباغ ساتماقده اېدی. مۆترلر غیز-غیز اۆتیب توریپدی. اوسته تېمیرچیلر تق-توق، گرس-گورس قیلیشیب، رۆزغار بویوملری یسه‌ماقده. بازار-

[1] تنغیماق: محکم سیقیب، اۆره‌ب، اَیلنتیریب باغله‌ماق؛ چندیماق.
[2] قندلتچی: قناد.

www.ezgu.org

ده، هر کیم بیر نرسەنی آلیش یاکه ساتیش بیلن بند. کون بۆیی غله–غاوور آوازلر بازاردن اَریمەیپدی.
چال–کمپیر بازار رستەلری بۆیلب تیلمچیلیک قیلەی دېسه، گدایلر ادبیّاتیدن، یعنی تیلمچیلر ایشلتەیاتگن سۆزلردن بېخبرلر. «بیز اۆغیللریمیز قۆلیدن کۆچەگه هیدەلدیک، آچ–نهار، دربدر بۆلدیک» –دېیشگه تیللری بارمەیدی. آدملرنینگ یورەگینی سَری‌یاغدەی اېریتەیاتگن جملەلر توزیب، تیلمچیلیک قیلیشنی اېپلەی‌آلمەیدیلر. آدملردن یاردم سۆرەشنی بیر–بیریگه سالیب، کوننی هم اۆتکزیب، نامراد بۆلیب، آخری اویلریگه قـَیتیشگه مجبور بۆلدیلر. تینکه–مداری قوریگن اېسه–ده، چال–کمپیر تېبرەنه–تېبرەنه یۆلگه روانه بۆلدی.
****

چال–کمپیر حاولیگه کیرماقچی بۆلیب ایدیلر هم که، ایچکریدن ناتـَنیش آوازلر اېشیتیلدی. بالەلر قیی–چوو سالەیاتگندی. درّاو حاولی دروازەسینی آچیب، تۆغری ایوان چېتیده قۆییلگن بېشیک تامان، اۆز کلبەلریگه کېلەبېردیلر. بیردن قـَیسیدیر خاتین شنغیللەگن آوازی بیلن:
– آوو قـَیگه بارەیپسیزلر؟ تیلمچیلیک قیلماقچی بۆلسنگیز کۆچەده تورمەیسیزمی؟ بیر بُرده ناننی خدا یۆلیده اۆزیمیز آلیب باریب بېرردیک» –دېدی تروەقەیلب[۱].
کمپیر اېسه اۆغیللری‌نینگ آتینی بیر توتیب:
– «آاا غلام سخی، غلام نبی! بۆلرینگ کیم؟»، –دېدی.
اۆغیللریدن آواز چیقمەدی. اوندەگەچه، بیر اېرکک کیشی‌نینگ:
– حاولی بیزنیکی، بیز ساتیب آلدیک، اۆغیللرینگیز باشقه شهرگه کۆچیب کېتدیلر بو یېردن! –دېگن دۆریللەگن تاووشی اېشیتیلدی.

---

[۱] تروەقەیلەماق: یلپەیماق، لەپنگلەماق.

www.ezgu.org

اوی ابگه‌لری «چیقینگلر، چیقینگلر!» قیلیشیب، چال–کمپیرنی زۆرلب، سوریب چیقردیلر حاولیدن. بۆلیب تورگن وضعیتدن حیرتده قالگن مامه زار–زار ییغلشگه کیردی و بېشیگینی آلیب، کۆچه‌گه چیقیشدن اۆزگه چاره تاپمه‌دی.
چال–کمپیر نیمه قیلرینی بیلمه‌ی تشقریده قاتیب قالدیلر. ایکـّی ساعتلردن کېین تون قاره پرده‌سینی شهر اوزره تۆشه‌دی. منه، نان گدایلیک یېتمه‌گنی‌دېک، جای گدالیک هم بولرنینگ یاقه‌سیدن اوشله‌دی. اېندی بولر قَـیگه بارسین؟ قه‌یېرده اوخلشسین؟ آسمان بلند، یېر قتـّیق.
چال–کمپیر بېشیک‌نینگ ایکـّی تامانیدن اوشله‌شیب، جاندن عزیز محله‌نی ترک قیلیب، او یېردن کۆپ هم اوزاق بۆلمه‌گن «غریب آته» زیارتی سَری یۆل آلدیلر. قاش قاره‌یمه‌ی توریب، اولر زیارتگه یېتیب، کملیکلری کېلیب، هۆنگ–هۆنگ ییغلب، سغـَنه‌گه[1] آیاق باسیب کیریشدی. چال–کمپیر اۆتیرگن جایلریده، هنسیره‌شدن تۆختب، اۆلگنلر روحیگه دعا قیلیب، یوزلریگه فاتحه تارتدیلر.
مامه تپ–تقیران یېرگه اۆتیریب، مقبره‌ده‌گی جِن چراقنی یاقدی. اۆغیللرینی اېسلب کۆز مونچاقلر و بۆری آشیقلرینی سیلب–سیلب، تبرّک سنب کۆزلریگه سورتیب اۆپدی. باله‌لرینی ساغینیب، یادلب، تۆییب–تۆییب ییغلشدی ایکـّله‌سی. کوچی–مداری کېتگن آنه قۆلیگه درخت خیمچه‌لریدن سوپورگی یسب زیارت تېوره‌گینی بیر سیدره سوپوریب، سیپیریب چیقدی. چال–کمپیر انه‌شو «غریب آته» مزاریده مجاور بۆلیب، یشب توره‌بېردیلر. زیارتچیلر اَته‌گنلرینی تشلب، شوگینه نوراني قریه‌لرنینگ بیر هاووچ دعاسینی آلیشگه احتیاج سېزدیلر.
زیاترچیلر «غریب آته» مزارینی اېمس، کۆپراق قریه‌لرنی اېسلب، شوگینه بېشیککه اخلاص قۆییب، یخشی–یامان کونلریده اوندن کۆمک سۆره‌گووچی بۆلدیلر. آدملر

[1] سغـَنه: مقبره.

www.ezgu.org

زیارتگه «بېشیک آنه»، دېیه ایکـّینچی نام بېریشدی. هر توس متاعلرنی، تورلی نـِیتلر قیلیب، بېشیککه ایلیب کېته‌یاتگن بۉلیشدی آدملر. تیرناقلریگه زار آته–آنه اۉغیللر هجریدن ییلغه‌ی–ییغله‌ی کۉر بۉلدیلر. شو «غریب آته» زیارتیده دنیادن کۉز یومدیلر. بلا–قضالردن آمان قالگن بېشیک انه‌شو سرسان–سرگردان چال–کمپیردن یادگار بۉلیب قالدی.

اوکتوبر، ۱۹۸۳
تاشکېنت

www.ezgu.org

١٠. اوچرەشوو

www.ezgu.org

اوچرەشوو

اوشبو حکایه تخمین ۱۷ ییل بورون یازیلگن بۆلیب، اۆزیده کۆپ حقیقتلرنی مجسّم ایتردی. اونی بیر قـَیته اۆقیب چیقیب یورەگیم ویران بۆلدی. قۆرقیب کېتدیم راستی گپ. بو حکایه روحیتیمگه قتـّیق تأثیر قیلدی. بیاختیار کۆزلریم یاشلنیب کېتدی. یورەگیم بېتلـمەدی. حکایه جاییده یۆق قیلدیم. اَیریم دۆستلر «یخشی بۆمبدی...» –دېییشدی. اېندی اۆبال بۆلمەسین اوچون مذکور حکایەنینگ عمومي مضمونینی بیان قیلەمن. اورجینالینینگ اۆرنینی باسەآلمسلیگی انیق.

راوي اَیتەدیر:

ساووق یورتده یشەگنیم اوچون کۆپلب واقعه–حادثه شو ساووقده یوز بېرگنیگه تانیق[1] بۆلگنمن. کېلینگ اولردن بیرینی اَیتیب بېرەی: اېرتەلب بروقت اویدن چیقیب، بسلر بېکتیگه باریب آلدیم. آسمان قباغی آسیق، کۆکده هیچ نرسه کۆرینمەیدی. ماوي آسمان دماغیدن ایزغیرین نفسینی ترەتەیاتگندی... نیمه بۆلسه هم تکنالوژی برکتیدن شرایطلر زۆر بۆلگنی اوچون آدملر قهرەتان ساووقلرده اذیت چېکمەیدیلر.

[1] تانیق: شاهد، گواه.

www.ezgu.org

تۆرت يريم دقيقه اۆتيب ايدى يم كه، بس كېليب قالدى. نمرەسى «۷» بۆليب، قارەمتير قيزغيش توسى بار ايدى. بس‌نينگ ايچى ايسّيق، اۆريندیقلرى يومشاق، آينەلرى تيپ-تينيق. اوچته يۆلاوچى بس‌نينگ اوچ جاييگه اۆتيريب آليشگن، اۆز خيالى بيلن منزللريگه تامان كېتەياتير ايدى. مېن بۆلسم شو بس‌نينگ آخريگه باريب اۆرنشديم. يۆليم سهل اوزاقراق؛ قيرق يېتّـى دقيقەده يېتيب آليشم كېرەک ايدى.

كېتەياتيب، قالاق يورتلر بيلن بو رواجلنگن مملكت اۆرتەسيدەگى تفاوتلرنى قياسلب كۆرەمن؛ عقليم شاشەدى. بيليم و دانش عوضيگه قۆلگه كېلگن بو يوتوقلر-و، بې‌حساب امكانيتلرنى كۆريب اۆيگه باتەمن. بۆينيگەچه خرافاتگه كۆميلگن اۆلكەلرده انسانلر نې-نې مشقتلرنى تنـيده توييب، قيسقه عمرلرينى رنج و عذاب بيلن باشدن كېچيريب، آخرى اۆليم‌نينگ چنگەليده ايزيليب جان بيرەديلر. بسگه چيقيشيم بيلن منه شو اۆى-فكرلر ميىەمنى اشغال ايتدى. آخرى باشيم قاتيب اۆيگه چۆميب قاليمن. يريم اويقى، يريم هوش حالتيدەمن.

شو پـَيت كۆز اۆنگيمده بير نرسه شرپه[1] سالگندەى بۆلدى. ايلغر-ايلغەمس[2] تصوريمده كفنلى بير مرحومگه اۆخشەدى. خيال قناتيده تفكّر افقلريده پرواز قيليب بارماقدەمن. بير پـَيت شو شرپه كۆزلريمگه انيقراق كۆرينيشده؛ قرەسم يانيمده اۆتيريبدى - نق اۆليک‌نينگ اۆزى. قۆرقيب كېتيب يا پيريم ايى! -دېديم. كيم‌سيز؟ بو يېرده نيمه قيلەسيز؟ مېنگه نيمه ايشينگيز بار ايدى...؟ -ديبه سۆراققه توتديم اونى.

جواب قيلمسدن او هم مېنى سۆراق قيله باشلەدى. مېن بو وضعيتدن، مرحوم اۆليكخانەدن قاچيب چيقمەگن بۆلسين تـغين، دېگن اۆيگه بارديم. يۆق، يۆق!!! اوندەى بۆليب چيقمەدى.

[1] شرپه: قولاققه چلينر-چلينمس تاووش؛ كيمسه ياكه نرسەنينگ غير-شيره، بيلينر-بيلينمس قارەسى، افادەسى؛ شوندەى سايه.

[2] ايلغەماق: عقل، كۆز، قولاق بيلن سېزماق.

www.ezgu.org

... شوندن سۆنگ ایکّیمیز دۆست بۆلیب آلدیک. اۆلیک‌نینگ برچه سۆراقلریگه جواب بېردیم. بیر–بیرگه ایشانیب ایستلگن نرسه‌نی سۆره‌ی‌بېردیک. مېن مرحومدن کۆپ نرسه سۆره‌دیم. رحمتلر بۆلسین اۆلیککه برچه سۆراقلریمگه جواب بېرگنی اوچون. بیراق، بیر سوالیمگه جواب بېریشدن باش تاوله‌گن ایدی.

اۆشه کونلر قۆلیمده بیر مجله توشگندی. اونده بامیان بوداسی هیکلی صورتی توشیریلگن بۆلیب، قیزیق معلوماتلر چاپ قیلینگن ایدی. مرحوم هم مجله‌گه کۆز قیری سالدی. اۆلیک‌نینگ کۆزیدن آقّن یوم–یوم یاشلر مجله بېتیده‌گی بودا هیکلینی هۆل قیلیب تشله‌دی... حیرتلندیم!

اۆرته‌میزده ساغینچ–دۆستلیک رشته‌لری قتّیق باغلندی. مېن اونگه: سېن هم یالغیز، مېن هم یالغیزمن. کېل آنده–سانده شو غربت‌آبادده اوچره‌شیب توره‌یلیک، –دیدیم. او هم:

– «میلی، راضی‌من. سیزدېک دردکش دۆست تاپگنیمدن باشیم کۆککه یېتدی...، – دېب خورسندلیک بیلدیردی.

بسدن توشماغیمگه بېش دقیقه قالیب ایدی. مېن مرحومدن: اېندی خیرلشه‌میز، کۆرگنده کۆرشگونچه، –دېدیم. او یم:

– میلی اي تیریک انسان! حیات‌نینگ قدریگه یېت، –دېب ایدی که، یالبواریب اوندن نېگه برچه سۆراقلریمگه جواب قیلدینگ؛ نېگه یورتینگنی مېنگه تَـنیشتیرمه‌دینگ؟ – دېب سۆره‌دیم.

– نیمه‌نی سۆره‌سنگ سۆره عزیز دۆستیم؛ مېندن وطنیم حقیده هیچ نرسه سۆره‌مه، سۆره‌ب بغریمنی اېزمه، –دېدی.

ایکّیمیز هم بیر وطندن ایکنیمیزنی بیلیب توریبمیز. مېن یورتیمنی اَیتیب، تَـنیشتیریب، اویـتگه باتسم؛ او یورتی حقیده لام–میم دېمه‌ی سکوتگه چۆککن ایدی. قۆللریم بیلن

www.ezgu.org

باشيمنى چنگللەگنچە اۆيگە تالديم. سۆل تامانيمگە باقيب قرەسم جايى بار و جولى يۆق.

دسمبر، ٢٠٠٧

شيربوروک، كيبيک - كانادا

www.ezgu.org

١١. قلدىرغاچ

www.ezgu.org

قلدیرغاچ

بهار کۆرپه‌ده‌ی یم–یشل سپپینی دشت و دله، باغ و راغلر، کۆپچیب یاتگن ییلاولرده یایه باشلگن کونلر ایدی. تانگگی مه‌یین یېللر اۆت–اۆلنلرنی «بۆلدی اېندی! هی تورینگیز، هی تورینگیز!!!» –دېبه قیتیقلب اویغاته‌یاتگندی. شودیرینگلر تونده ییققن تیپ–تینیق دُرلرینی غنچه‌لر قولاغیگه تامچیلب–تامچیلب تامیزه‌یاتگن آنلر اېمسمی؟! گل–چېچکلر قیبغاس[1] آچیلگن پـَیت؛ داو–درختلر اۆز شاخچه‌لریگه اینجو شاده‌لر آسیب آلگنده‌ی جلوه‌لنردی. یشیلگه بورکنگن درختلر شمال اېپکینیدن شۆخ تۆلقینلر بغریده چـَیقه‌لیب توررردی. طرفه رنگلرگه چه‌ییلگن کپه‌لکلر قناتی قویاش‌نینگ یریم نورلری آستیده تاولنیب–تاولنیب، یلتیره‌ی‌دیر ایدی. سَیراقی قوشلر کۆکلم نغمه‌لرینی تینیمسیز ترنـّم اَیلب تورر، چومچوقلرنینگ چوغورلشلری، قـورت–قومورسقه‌لرنینگ یېر اوزره قیمیرله‌ی باشله‌گنی، کیشیلرده بهاري کیفیت اوله‌شیلگنی شونده انسانلر یوزیدن بیلینیب توررر ایدی.

اوییمیزدن سوغدی کۆتریلگن بۆلسه–ده، اوزون قیش‌نینگ آغیر یوکیدن قالگن ساووق شرپه‌لرنی، ایس چراغیمیز «نری بار، نری بار» قیلیب اۆز باشیدن اوزاقلشتیره‌یاتگنده‌ی گۆیا. تېمیر ایس چیراق‌نینگ یوزینی یېر یاغی‌نینگ کویه‌سی خیره‌لشتیرگن. چیراق‌نینگ تېپه قسمیده فیلته‌دن کۆتریله‌یاتگن قویوق توتون کویه باغلب کېتگندی. قارانغی توشیشی بیلن انه‌شو تېمیر ایس چیراق بیزنی اۆز اطرافیگه چارله‌یدی. غیره–

---

[1] قیبغاس: همه‌سی برابریگه، یاپـّه‌سیگه، شیغه.

www.ezgu.org

شیره یاغدوسیده آوقتیمزنی یېب آله‌میز–ده، بیر–بیریمیز بیلن غیدی–بیدیلرنی تۆخته‌تیب، یاستیق اوروشی قیله‌میز. بیر پس اۆتیب، کولگیلریمیز ییغیگه اَیلنه‌دی قاله‌دی. آنه‌میز بقیر–چقیرلریمیزدن قولاغی قامتگه کېلیب، داد–وایگه توشیره‌دی. اۆیین–کولگی، ییغی–سیغی، آچ–تۆقیمیز بیلن بیزنی اۆز بغریگه آلگن شوگینه اوییمیز علیحده بیردنیا ایکن.

شو بهار کېزلری عایله‌میزگه بیر جفت قلدیرغاچ کېلیب قۆشیلدی. نق تېپه‌میزده، اېندی چیغ سالینیب، سوواقدن چیققن خانه‌میز بالاری‌نینگ کاوه‌گیده این قوریش حرکتیده بو قوشچه‌لر. بو حالت، بیزگه دنیا ایچیده ینه بیر دنیا قوریلگنده‌ی توییله‌دی. شونده آنم منه بو قۆشیق و اَیتیملرنی بیزگه اَیتیب بېرگندی:

اوچیـــــــب کېلر قلدیرغاچ،
اونگه اېشـــــــیگینگنی آچ.
قناتلری قـَیریلــــــــــــگن،
گله‌ســــــیدن اَیریلگــــن.
بېش کون کۆکلمده مهمان،
سېویب بۆلینـــگ مهربان.
سوو ایچـسنـگ قۆلیم تباغ،
اوییم سېنـــــگه یشیل باغ.
قلدیرغاچــیم، قــــلدیرغاچ،
قاپ–قاره ایــلادن قـــاچ.

...

بو قلدیرغاچلر اوچی اچّـه و اینگیچکه قناتلرینی یازیب حاولیمیز فضاسیده، بیر یېرگه قوییلیب، بیر آسمانگه شدت بیلن مستانه اوچیب کۆتریلردی. بیر نېچه بار اوییمیزگه کیریب–چیققن بو قلدیرغاچلر، کېچه‌گینه خانه‌میز تېپه‌سیده اۆزیگه این قوره‌من، دېب

www.ezgu.org

جای بېلگیلب کېتگندی. اېندی اۆشه بالار کاوه‌گیده یریم دایره‌سیمان اویی‌نینگ چیزمه‌سینی تیکلش اشتیاقیده اېدی بو ناز قوشلر.
قلدیرغاچلر این قورگنی اوییمزگه تېز–تېز قتنه‌ی باشله‌گنلر. قره‌سم اولر ایلک کونی قۉیننی بالارگه بېریب، بېش–اۉنته‌چه خس–خَشکنی بیر–بیریگه قه‌لشتیریب، یامغیر لایی و آغزی‌نینگ سۉلَگی بیلن قاتیریب چیقیشه‌یپدی، و تیللری اوچی بیلن اویه‌گه پرداز بېریب، بېزه‌ماقده‌لر. ایشلری توگه‌گچ، قوشچه‌لر اوخلشگنی وقتینچه‌لیک مکانلریگه قـَیته‌یاتیر. هه‌دېمه‌ی قویاش یوزیگه کول رنگ پرده‌سینی تارتدی.
آنم طاقچه‌ده‌گی اېسکی ایس چراقنی یاقدی. عایله‌ده بیر اۆزیمیز. آنم قلدیرغاچلر خاصیتی حقیده کۉپ حکمت بیلردی. اۆشه‌لردن گپیره باشله‌دی شو آقشام:
– قلدیرغاچلر بهار و کۉم–کۉک طبعیتنی جوده سېویشه‌دی. بوگینه قوشچه‌لر اۆته عقللی، تېز اوچر، بې‌آزار، کۉچمنچی بۉلیشه‌دی. قلدیرغاچلر آلیس–آلیس یورتلردن، قیشلاقلر، اۆلکه، شهر و مملکتلر، حتـّا قطعه‌لر آشه انسان مهری بیلن قاریلگن بهار هیدینی اېسلب، یۉلگه چیقیشه‌دی... –دېردی آنم.
قلدیرغاچلرنینگ قۉنغیراق‌دېک آوازلری، خودّی تام بالارلریدن باشیمیز اوزره یومشاق یاغیلیب، قـَیتیب اوی دېواری بېتیده عکس صدا تره‌ته‌یاتگندی. الیکـَین چیراق‌نینگ خیره یالقینلری آره‌سیدن قلدیراغچلرنینگ ینگی قوره باشله‌گن اینیگه تیکیلیشیب:
«قلدیرغاچلر خوش کېلیب‌سیز! عشق بیلن قورگن عمارتینگز مبارک و بردوام بۉلسین عزیز قوشچه‌لر!» –دېیه تیلکلر تیله‌یمیز. تون و کون اۆز مرامیده اَیلنیب توریبدی. وقت اۆتیب، تون اۆرنینی کونگه بۉشه‌تیب بېردی. تانگ–سحردن قلدیرغاچلر «چوغور–چوغور» قیلیشیب، اوییمیزگه آلدین–کېین اوچیب کېلیشدی. اوی بالارلریگه باریب سېکین قۉندیلر.
قۉش قلدیرغاچلر تومشوغیده تشیب کېلگن خس–خَشکلرنی بیر دانا معمارگه اۆخشب قاریب، قوریش ایشیگه دوام اېته‌وېردیلر. افتیدن این‌نینگ توگه‌مه‌گن جایی قالگن.

www.ezgu.org

میتّـی‌گینه آیاقچه‌لری بیلن یامغیر سوویدن پیدا بۆلگن کولمککه قۆنه‌آلمس ایکن، اولر اوچه‌یاتیب آغزیگه سوو و لای آلیب کیلیب، اویه‌سینی تیکیسلب پرداز بیرماقده.
ایرته‌سی کون هوا بیتیب، بیر آز مامه‌قلدیراق[1] بۆلدی. تـغین، شریللتیب قوییب بیردی. شونده هم قلدیرغاچ‌نینگ تیز–تیز قتنب اوی قوریشی اَریمه‌ی توریبدی. آدم بنا سالگنی کبی بیز بیلمه‌گن میده–چویده ایشلری کۆپ بۆلسه کیره‌ک. اولر شو گۆزل فصلده تخم قۆییب باله آچیریش ایلینجیده. دنیاگه کیله‌جک پۆله‌پانلرنی[2] پروازگه شَی قیلماقچی و رۆزغارنی انه‌شولر بیلن بیرگه تارتیشنی اۆیله‌یاتگندی چمه‌سی.
اۆن کونگه یـیتر–یـیتمس قلدیرغاچلر مشتدیک‌کینه چیرایلی اویه‌سینی قوریب بیتکزیشدی. قوشچه‌لرنینگ اوسته‌لیک بیلن قوریلگن کوموش رنگ اویه‌سی یریم آی کبی اوی بارلاریدن کۆرینیش بیره‌دی.
بو آقشام قلدیرغاچلر تشقریگه اوچیب کیتمه‌ی اویه‌سیده قالیشدی. آنم قولیده‌گی نم تارتگن گوگرد بیلن الیکـَین چراقنی یاقدی. چیراق‌نینگ یالقین–نورلری آرتیده، آنه قالدیرغاچ کوموش رنگ اویه‌گینه‌سیده، ایرککی‌نینگ پینجیگه کیریب آلگن؛ بیر–بیری‌نینگ پـَتینی تومشوقلری بیلن ایسکه‌لب، سیوگی نغمه‌سینی پس آوازده بیر–بیریگه اَیتیشه‌یاتگنده‌ی توییلدی. اولر پسده آدملر بار، دیمسدن چیمیلدیققه کیرگن قیز–ییگیت‌دیک وصال آقشامیده، بیر–بیری‌نینگ محبّتیدن تاتی‌یاتگندی.
بیراولرنینگ ایشیگه اَره‌لشمسدن، غریب‌گینه اوییمیزده شۆیله‌میزنی ییب، پرده‌میزنی قیله‌یاتگندیک. بیز بۆز باله‌لر نیمه‌لرگه اینتیله‌یاتیرمیز. باله‌لیک–ده، نیمه‌دیر ایسیگه توشیب، اوکم کۆرپه‌نی تیشله‌گنچه پیقیر–پیقیر کولیب یوباردی. قلدیرغاچلر همان سیوگی آغوشیده تین آلماقده ایدیلر...

---

[1] مامه‌قلدیراق: چقماق چقیلماق.
[2] پۆله‌پان (پله‌پان): قوشلرنینگ قنات چیقرمه‌گن یاکه ایندی‌گینه چیقره‌باشله‌گن باله‌لری؛ گۆدک باله‌لرنی، یاشلرنی ایرکه‌لتیب اَیتیله‌دیگن سۆز.

www.ezgu.org

آنم بیرار یاققه چیقیب، اېشیکنی یاپیب تورمکلسه‌لر، آله‌زرک قلدیرغاچلر اۉق‌دېک اوچیب کېلیب، دېرَزه‌می یاکه تام مۉریسیدن‌می کیریشگه تلپینیشردی. مېن قلدیرغاچلرگه کۉپ باقیب توردیم، رزم سالدیم. قلدیرغاچلر اۉته تېزلیکده هوانی کېسیب، آلتی تامانگه اوچه توریب اۉز ارا ملاقاتلرنی تأمینلشرکن. اولرنینگ تۉده‌سی آدملر جمعیتیدن کۉپ هم فرق قیلمس ایکن. انسان بیلن قلدیرغاچلر عقل–ذکاوت تاماندن بیر–بیریگه جوده–جوده اۉخشش کۉرینه‌دی.
کونلردن بیر کونی قلدیرغاچ جۉجه‌لری‌نینگ چیی–چییله‌گن تاووشی اېشیتیله باشله‌دی. آغیزلرینی کتــّه آچگن پۉله‌پانلر آته–آنه‌لری تشقریدن دان–دون تاپیب کېلگونگه قدر، تېپه‌دن جیغ–جیغلشیب تلپینیشه‌دی. قوشچه‌لر یېگولیک کېلتیریشی بیلن جۉجه‌لرنینگ چیی–چیی تاووشلری تاباره بلندلشه‌دی.
قلدیرغاچلرنی کۉپدن بېری کوزه‌تیب یورگن آنم:
«اولر یېتــّی کونده بېشته تخم آچدی. ییگیرمه کون دېگنده، باله قلدیرغاچلر اۉز اینینی تیکلشه‌دی، –دېدی تېپه‌گه قره‌ب توریب.
اوییمیزده قلدیرغاپلر حیاتی کتــّه بیر بیتمس داستان بۉلیب قالدی. چیراقنی اۉچیریب، جای–جاییمیزگه کیردیک بو کېچه‌سی.
اېرته‌لب بروقت اویغاندیک. آتم الیکــَین چیراقنی یاقیب اۉرنیدن توردی. مېن هم اویقیم اوچیب، کۉرپه‌دن سېکین‌گینه سیرپه‌نیب چیقدیم. جفت قلدیرغاچلر هم باله قوشچه‌لرگه یېگولیک غملش مقصدیده بۉلسه کېره‌ک، اویه‌لرینی ترک قیلیب اوچیب کېتدیلر.
بیر آزدن سۉنگ، چیغ–قمیشلر آره‌لب شیغیر–شیغیر سېس قولاققه چلیندی. پۉله‌پانلرنینگ چیغیلله‌گن آوازلری بارگن سری زۉره‌یه باشله‌دی. حیرت بیلن کۉز سالدیم؛ تېپه‌گه، قلدیرغاچلرنینگ کوموش رنگ اویه‌سی تامان قاپ–قاره بۉغمه ایلان سودره‌لیب باره‌یاتگندی.

www.ezgu.org

تۇزۇكراق بىلىش مەقسىدىدە ئىلىكـَىن چىراقنىڭ پىلىلىگىنى كۆتۈردۈم. جىدّى قوشچەلەرنىڭ ئاۋازلىرى بىرىن-كېتىن سۆنە كېتتى. سۆڭگگى پۆلەپاننىڭ تاۋۇشىنى ئېشىتىر-ئېشىتمەس چىراقنىڭ ياغدۇسى خىرەلشدى ۋە بىردىن خانەمىز تىم قاراڭغىلىق تۈبىگە چۆكدى.

٢٠٠٦ — بهار فصلى

شىربوروك، كىبېك — كانادا

www.ezgu.org

١٢. مەكتەبدە سىنگەن كۆڭگىل

www.ezgu.org

مکتبده سینگن کۉنگیل

ایلس–ایلس اېسله‌یمن. بیر کون کېکسه بیالوژی معلمی شونده‌ی دېگندی:
«مکتب! آدملر بو نام قولاقلرگه قنچه‌لر خوش‌معنا و یاقیملی جره‌نگله‌گنینی توشونیب حس اېتسه‌لر اېدی... بو سۉز بغریده یاروغلیک، دانالیک و حقیقت یاتگنینی بیلسه‌لر اېدی. همّه‌سی مکتبدن باشلنه‌دی. مکتبدن قالدینگمی آدم بۉلیب سیره یالچیمه‌یسن...». مکتب‌نینگ ینه بیر معناسینی بیالوژی معلمی اَیتمه‌گن اېکن اۉشنده. ایکـّینچی معناسی مېنینگ تقدیریمده کۉرینیش بېردی.
مکتبده گپ کۉپ. مکتبنی قاره‌لاوچی، اونی «شیطان اویی، یاووزلیک مکانی، دهري‌لیک ترقـتووچی بوزوق خانه...» –دېگووچیلر هم آز اېمسدی بیزنینگ قیشلاقده. مکتب حقیده‌گی هم ایجابي هم سلبي قره‌ش ایلدیز آتگن زمانلر اېدی. آدم باله‌سی یخشی–یامان ایچیده یشب، آخر–عاقبت بیرینی تنلر اېکن.
١
آدملر اۉز باله‌لرینی مکتبگه یازدیریشدن قۉرقه‌یاتگن دَور بۉلردی. «مال–حال، اېکین–تېکین، رۉزغار بار»، –دېب اۉغیللرینی علاجی باریچه مکتبگه یازدیرمه‌ی، یشیریشگه اورینردیلر. کیمدیر بیراونینگ مکتبگه چیقر باله‌سی بار دېب، شیطانلسه بارمی، اۉرته‌ده کتـّه جنجل باشلنیب کېتیب، «باله‌منی چوغیللبسن» –دېب بیر–بیری بیلن یوز کۉرمس بۉلیب قالیشردی.

اَیتیشلریچه کونلردن بیر کونی سرمعلم صنفگه کیریب: «بالهلر! قیشلاغیزده مکتبباب آشنهلریز بارمی؟» –دېب سۉرهگنده، قۉشنیمیزنینگ اۉغلی ممدیار درّاو، آدم قوریگندېک مېنی اَیتگن اېکن سرمعلمگه. کېین بیلسم قاغازگه توشیبمن، اوییمیزگه مکتب چپ–راستی قیدیریب کېلگندن سۉنگ، آته–آنم بو گپدن خبر تاپدیلر. پههاه! اونچه–مونچه گپ اېمس بو. اېندی قندهی بۉلهدی؟ مېنی مکتبگه قۉیّیشسه، تپّـی–تېزهکنی کیم قیلهدی؟ اۉتین–چۉپ کیم تېریب کېلهدی؟ بازار–اوچار، تېگیرمان، مال باقیش، چېلکلب سوو کېلتیریشلرنینگ اۉزی بۉلهدیمی؟ بالهمیسن شولرنی قیلیشگه مجبورسن! سویهگینگ قاتمسدن عایلهدهگی تېمیر قانونگه باش اېگیشینگ شرط. مېنی مکتبگه قۉییشگه هیچ پـَیت راضی بۉلمهگن آته–آنم، بیلمهدیم، نیمه بۉلدی–یو، کۉنگلی یومشب:

«شوگینه یم بارسین مکتبگه، بیر نرسه بۉلر!» –دېگن خلاصهگه کېلگنلر. مېنینگ آتیم عوض. بیر نرسه هلیگهچه اېسیمده یازیلگندهی توریبدی. آلتی کیلومتر یـَیاو یۉل یوریب مکتب باردیک، آتم مېنی مکتبگه یازدیردی. اۉزی اېسه قـَیتیب ایش–یوموشی یوزهسیدن آرتگه قـَیتدی. اۉشه کونی–یاق، قۉلیمگه کتاب توتقزیشدی مکتبدهگیلر. تېراقسیز باریب اېکنمن، بېتلری کتّـه–کتّـه کتابیمنی اېتهگیمگه سالیب آلدیم...

۲

مکتب بیر تېپهلیکده جایلشگن اېکن. تومنات بالهلر، مکتب میدانینی باشیگه کۉترگودېک شاوقین سالیب اۉینشهییدیلر. اۉرتهده بیر خوشهوا حوض بار، شیشهدېک تینیق سوودن تاشیب توریبدی. حوضنینگ تېورهگیده قـَلین اېکیلگن مجنونتال و تېرهکلر آسمانگه بۉی چۉزیب تورهدی. شمالدن سیلکینهیاتگن مجنونتال و آقهیینلرنینگ[۱] سایهسی، کیلپ اوریب تاولنهیاتگن سوو اوزره تیترر، سوو اېسه درختلر

[۱] قهیین: شمال تامانده اۉسهدیگن، تېرهکسیمان تیک، پۉستی آق درخت.
آقهیین: آق تېرهک.

www.ezgu.org

پیراقلریگه ایپار تره‌تیب اؤپیچ آله‌یاتیر ایدی. مکتب ملازملری قؤللریده پقیر[1] توتگنچه تیوره‌ک–اطرافگه سوو سیپر، سوپوریب–سیپیریب، مکتب محیطینی آسایشته توتیب، گللرگه بیر–بیر سوو بیره‌دیر.
باله‌لرنینگ سووگه قره‌ته آتیلگن نانلری، تخته اؤچیرغیچ، بؤر، غؤره، داوچه و میده تاشلریدن پیدا بؤلگن حلقه–حلقه موجلر حوض‌نینگ قیرغاغیگه یومشاق اوریلیب، قیراغاغیده ایندی سبزه اورگن اؤت و اؤلنلرنی مه‌یین سیلکیتیب قؤیردی. مین هم باشقه باله‌لردیک، حوض سووینی تؤلقینلنتیریب، روحلنیب اؤینشگه عشقباز بؤلیب قالدیم. افلاس حالتیده ایمس شفاف آنلری‌نینگ عاشغی بؤلگنمن. سوو اؤرته‌سیده‌گی جیمجیمه تؤلقینلرنینگ تؤرت یاققه تره‌لیشی بیر حالت بؤلسه؛ قؤلینگگه خیمچه آلیب سوو بیتیگه چلپللتیب اوریشدن توغیلگن موجلر باشقچه بیر منظره‌نی چیزیب بیره‌دی. اَینیقسه اؤمگنینگنی تشلب بو سوودن شیمیریب ایچیش‌نینگ مزه باشقه بؤله‌دی.

۳

هلی صنفگه کیرگنیمیز یؤق. بهار. تامچیلب تورگن یامغیر بیر آز تیزلشدی. درخت یاله‌لریگه اوریله‌یاتگن یامغیر تامچیلری، پیراقلر اوستیگه دومه‌لب توشر، کیین کتـّه‌راق تامچیگه اَیلنیب، لیمـّالیم حوض سوویده یانغاق‌دیک–یانغاق‌دیک قؤنغیراق حاصل قیلردی. بیر پـَیت هوانینگ قباغی آچیلیب، بؤشه‌شیب یامغیر هم تیندی.
انه اؤشه کونی قؤلیمده توتیب تورگن بیر بؤلک ناننی سووگه باتیریب، تیشله‌یمن دیب ایدیم هم که، تیل‌گینه‌مدن بینگک[2] چـقیب آلدی. «آنـــنـــه جان!!!» دیب چیریللب بیغله‌دیم. هیچ کیم حالیمدن خبر آلمه‌دی. تیلیم شیشیب، آغزیمگه سیغمه‌ی قالدی. آغریق کوچه‌یگنی سبب اؤرنیمدن قلقیب توردیم. سیلکینیب تیبره‌نه‌یاتگن حوض

---

[1] پقیر: چیلک، سطل.
[2] بینگک: اریچه.

www.ezgu.org

سوویده، سینیب–سینیب تیتیره‌یاتگن سایه‌مگه کۆزیم توشدی. گۆدک‌من–ده. کیمدیر کېلیب یوپتسه کاشکی ایدی دېیمن.

۴

مېن عاجز و کم گپ باله ایدیم. باله‌لر بیلن یاقه آلیشیب، مُشتلشیب، مزه‌نگلیک قیله‌آلمه‌گنیم دایم مېنگه دکـّی[1] بېرردی. اولر مېنی «قۆرقاق» –دېب اۆستیمدن کولیشردی. مېن ابسه اوروشقاق و جنگریلیک قیله‌آلمسدیم. تینچ–ایناق یشه‌ی دېیمن– و، بېزاری باله‌لر دۆپـّاسلشگنی دۆپـّاسلشگن. اولر مېنی اۆز حالیمگه قۆییشمس ایدیلر. بولرنینگ همّه‌سیگه اَیریم معلمل‌ریمیز عیبدار ایدی. اولر عوضنی شونداق قیلینگلر، دېب بویوررد‌ی.

۵

دنیانینگ عذابینی کۆریب بۆلسه هم مکتبگه باریب کېله‌من. کۆپ پـَیتلری آیاق یلنگ یۆل باسیب باره‌من؛ مکتبنی سکـّیزینچی صنفگه‌چه زۆرغه اۆقیب کېلدیم. مکتبیم‌نینگ ابنگ یخشی کونی تیش آغریقده‌ی بیر گپ ابدی مېن اوچون. شو قوریب کېتگور مکتبگه ایزیللب، ییغلب باره‌من، بېزیللـب، جـَوره‌ب قـَیته‌من. آیاق یلنگ، یوپون[2] احوالیمنی کۆریب باله‌لر مېنگه نقه تـقیب مسخره‌لشردی.

اۆقوتوچیلریم مېنگه قۆیمه‌گن نامنی قۆییشیب چیققندیلر. مېنینگ بیرگینه آتیم کتـّه بیر شجره‌گه اَیلنیب کېتدی مکتبده. منه اولرنینگ بیر نېچه‌ته‌سی بیلن سیزلرنی تـنیشتیره‌ی: «عوض منقه»، «عوض شوم‌تکه»، آتیمنی قۆشیب اَیتیش قیینلیک قیلدی شېکللی، اولر مېنی یکـّه لقب بیلن اته‌ی باشله‌دیلر: «بۆرداقی»، «پکـَنه»، «شۆر تومشوق»، «پتاق»، «ابشک تېپگن»، «تۆلخومچـه»، «جولقون‌بای»، «کوچوک غـَجیگن»، «خیلمیک»، «تـره‌»، «سۆتک»، «بیتیمچه»، «داودیر»، «آوسر»،

---

[1] دکـّی: قتـّیق تنبیه، تعذیر، کاییش.

[2] یوپون: قیینچیلیککه قالگن، ناچار، اوستی–باشی خراب.

www.ezgu.org

«پادەوان»، «تیپرەتیکن»، «اۋراق،»، «تۆغەناق»، «قوربقـّـە»، «دۆلتە» و... بیر باشیمگە شونچە نام–ـە! حیرانمن. کم‌سیتیشلر جانیمنی غیجدەلب کېتەیپدی.

سیقیلگنیمدن وقت تاپسم حوض یاقەسیگە باریب، بالەلرچە سوو بیلن دردلشیب اۋتیرەمن. بو حقارت قیلیشلر، طعنە تاشلریدن قوتیلەی، دېب شوناملرنینگ بـَرینی حوض سوویگە تشلەماقچی بۆلەمن اۋزیمچە. سوو مېنگە عکس صدا بیرەدی:

«یۆق ابی! برکە تاپکور. مېنینگ دردیم اۋزیمگە یېتەدی. کۆزگودېک یلتیللب تورگن یوزیمگە تېککن تاش، خیمچە، کېسکلر، آیاق سوقیب تېپەلشلر یېتیب آرتەدی اۋزی» – دېدی. هیچ نرسە قیلمسە–دە، شوگینە سوو دردیمنی اېشتەیپدی–کو، دېگن اۋیگە بارەمن. هر نې یورەگیمگە تسکین بۆلیب توریبدی. سوونینگ مېنگە قرەب تېرمولیشلرینی کۆریب توریمن. روحیم سینیب، بدنیم ازاّنچە ققشەگن. اوستیمدە آغیر یوک، نې قیلەی باشیم ایگیک. تنیم آرام آلسین، دېیە قۆللریمی حوض‌نینگ شفاف سوویگە سالەی، دېب برماقلریمنی سووگە اوزەتەمن–دە، سوونینگ: «تنیم افگار، تیلکە پارە» –دېگن سۆزی اېسیمگە توشیب، بیردن قۆلیمنی تارتیب آلەمن. سوو بیلن شیرین‌گینە اوچرەشوویمیزنی مکتب‌نینگ تنفـّس قۆنغیراغی بوزەدی. ینە اۋشە سووگە تاش آتیشلر، یاغاچ، کېسک، اخلت تشلشلر و حتا توف آتیشلر باشلنەدی. بیر قرەسم، اېگم کل‌نینگ کلەپوشی، غلام‌نینگ ایشتانی، خداییبردی‌نینگ چاریغی، مرادنینگ تبراغی، سوو اوستیدە بیر باتیب، بیر چیقیب سوزیب تورگنیگە کۆزیم توشەدی.

۵

مکتبدە مېنگە اۋخشەگنلر تاپیلیب توررپی. بۆلمەدی، بیر کونی اۋرتاغیم بای‌نظر بیلن تیل بیریکتیریب، مکتبدن قاچدیک. بو ایشیمیز باشیمیزنی غـَلوەدن بیر نېچە ساعت اوزاق توتیشگە یاردم بېرر، دېگن بۆلسک، بیراق، بیر کوندەگی دردیمیز ایکـّی برابر کۆپەییشینی اۋیلب هم کۆرمەگن ایکنمیز افسوس، بدتر بۆلدیک...

www.ezgu.org

انه اېندی آلدینگده دریا، آرقه‌نگده آلاو. قه‌یاققه یورسنگ هم نتیجه بیر. شوندن کېین آته–آنه‌گه بهانه تاپیله‌دی؛ مکتبگه اېسه آرقه‌گه پۆستک باغلب باریشدن اۆزگه چاره یۆق. ایشیمیز جر، ادیر، یولغون[1]–سکساول‌زارلر، بوزوق قیشلاق و خرابه‌لر، پنه–پسقمنی[2] تاپیب بېرکینیش اېدی. آخری بیزنی چپ–راستیلر قیدیریشیب تاپیب، مکتبگه سودرب، آلیب باریشدی. اداره‌گه یقینلشرکنمیز، معلملر یلقاو[3]، تنبل، اوی وظیفه‌سینی قیلمه‌گن و مکتبدن قاچگنلرنی سَوه‌لشلرگه کۆزیمیز توشه‌دی. اېتیم جیمیردب کېتدی. دغ–دغ تیتره‌یمن نوبت مېنگه کېله‌دی، دېب.
اۆشه پَیت دهلیزده هلی کلتکنی کوتیب توریشگن اۆقووچیلر هم بار اېدی. اولر خودّی، محکوم و مظلوملرگه اۆخشب، آغیزلریده کاووش، ایکّـی قۆللری آسمانده تیک، بیر آیاق اوسیتده توریشردی. بو آره‌ده مېنی کۆرگن صنف باله‌لری، «انه عوض باتیر، انه عوض باتیر!!» –دېیشیب، قۆللرینی مېنگه بیگیز قیلیشردی جایدن توریشیب. اولرنینگ بونده‌ی دېب چقیریشلریده جان بار اېدی. مېن کلتک–تیاقدن پیشیب کېتگن اېدیم. آیاغیم‌نینگ تگی تیلینیب، شپـّاتلریم، هـَیده‌لگن یېرگه اۆخشب، تېری تشلب کېتگندی.
نوبت مېنگه کېلدی. مکتب اداره‌سی‌نینگ سوو سېپیلگن سمیت میدانچه‌سیده، آیاقلریمنی ملازملرنینگ سلـّه‌سی بیلن قتـّیق باغلب یېقیتدیلر. تویه‌لاق‌دېک بۆکیرگنلریم فایده بېرمه‌دی. حوض تېوره‌گیده اۆسیب یاتگن دسته–دسته درخت خیمچه‌لری تېگر اېدی... تیرسک و تیزّه‌لریم بیلن اېمکلب یوریشگه مجبور بۆلدیم. هیچ کیم مېنی سۆراقلب کېلمه‌ییدی. شو آره‌ده بیردن تنفسگه قۆنغیراق چـلیندی. بیر عمللب حوض یاقه‌سیگه یېتیب باردیم. بو گل حوض‌نینگ مصفـّا سووی انچه کمه‌یگن، اولّگی طراوتی کېتگن، لایقه؛ تینیقلیگیدن نشانه هم قالمه‌گن. برگلری

[1] یولغون: سکساوول، گلی میده، آقیش، میده برگلی بوته.
[2] پسقم (پستقم): خلوت، آدمدن خالی جای، آولاق؛ پستک.
[3] یلقاو: ایش‌یاقمس، دنگسه.

www.ezgu.org

سۆلغىن درختلر خودّى، مېنگە رحمى كېلگن‌دېك اېگىلىب توريبدى. «كېل برگلريم–له يشيرەى سېنى» –دېگندەى. قوشلرنينگ آلدينگى هيجانلى چوغورلشلرى يۆق...
حوض قيراغيده ايكــّى‌گينە پستك تېرەكچەلر آرەسيده سېكين اۆتيريب آلديم. سووگە حسرتلە تېلميريب قرەيمن. او مېنگە رحم‌دلليك بيلن باقەدى. اۆرتەميزدە هيچ كيم يۆق.
راسە چرچەگنمن؛ خيمچەلر آغريغيدن كرخت بۆليب شو جايدە پيىنككە[1] كېتيب قاليبمن. بالەليك توشيمدە، بير صحراگە باش آليب كېتيبمن. هيچ بير آبادليك، سوو، درخت، اېكين–تېكينلردن درک يۆق. بير زمانلرى يامغير سووى آقغن دشتلر تقيرگە[2] آيلنيب، ققرب ياتيبدى. بير قريچ اۆسگن شاخ–شبــّە و بوتەلر قاوجيرب قوريب ياتگنميش.
بير تېپەليكدن پستگە قرەېمن. آليسدە تيكيلگن بيرگينە آق اۆتاو دقــّتيمنى اۆزيگە تارتەدى. تلپاسلنيب، اونگە يېتيب آلديم. اۆتاونينگ اېشيگى يابيق. ايچيدە هيچ كيم يۆق اېكن. اۆتاونينگ چنغەراق[3] و كېرەگە[4]لريدن مونگلى الــّە صداسى قولاغيمگە اېشيتيلەياتگندەى. اۆتاونينگ چيغ–قميشلرى اۆز بغريدن اَيريليق كوييني ترەتماقدە اېدى. شو اطرافدە مېن اۆقيب يورگن مكتب هم بار اېميش. اۆشە كتــّە، اۆشە عجايب مكتب بۆلسە نورب ييقيليب ياتيبدى. مكتب حوضى‌نينگ درختلرى تگ–تاميريدن سوغوريليب كېتيلگنميش. اوروشدن قالگن ويرانەگە اۆخشەيدى. اۆشە قدردان حوضگە تامان سيلجييمن. اونينگ شيرين‌گينە سوويدن سيپقرگيم كېلە دى... قيدەسن اېسيز مكتبيم!

[1] پيىنک: اويقى يېتيلگن حالت؛ مودراق؛ اۆى–خيال.
[2] تقير: گياه اۆسمەيديگن قتــّيق يېر؛ يَيداق، يلنغاچ.
[3] چنغەراق: اۆتاونينگ اوستكى قسميدەگى تونوک چمبرەگى.
[4] كېرەگە: اۆتاونينگ قميشلردن ايشلنگن دېوارى.

www.ezgu.org

حوض‌نینگ سووی قوریب قالگن. قویاش تفتیدن تگی مینینگ تیلینگن قۆل–آیاغیمده‌ی ققرب یاتر، ایگم کل‌نینگ کله پۆشی، غلام صغیرنینگ کتابلری، خداییبردی‌نینگ تبراغی، آچیل‌نینگ چپلیسی، جوره‌قول‌نینگ چاریغی، بۆری‌نینگ یازوو تخته‌چه‌سی و نهایت بوزوق باشی «پشتو» معلمی‌نینگ سینیب یاتگن دسته–دسته قاره خیمچه‌لری قوریب، قاوجیرب یاتردی.

www.ezgu.org

۱۳. توشده‌گی اۆیلر

(فنتستیک حکایه)

www.ezgu.org

توشده‌گی اۉیلر

(فنتستیک حکایه)

احتمال، سیزده هم بۉلگندیر بونده‌ی حالت. آتمدن قالگن اېسکـی پخسه اویده یالغیز یشر اېدیم. اوی دېواریده بیر تابلو آسیغلیق توررد‌ی. تابلو اوزره اۉرگیمچک‌نینگ اېسکی تۉرلری چۉزیلیب یاته‌دیر. شو تابلوده صدفگه اۉخشه‌گن زرّین سینیق بیر کېمه دېنگیز قیرغاغیده جیلغه‌لر[1] آره‌سیده، اۉز یۉللاوچیلریدن بۉشب، ساکن اۉمگنینی[2] تشلب یاتیبدی. صدف‌سیمان بو کېمه‌ده بیر سیّاره‌نینگ تقدیری نقش تاپگندی... شو منظره‌گه باقیب، اۉیچن بیر حالده پینککه کېتیبمن اېکن.

شونقارگه[3] اۉخشب ماوي آسمان بغریده اوچیب بارر اېدیم. جیمجیت قارانغی آسمان قولاغیگه سیرغه تاقیب آلگن آنلر بۉلگیچ اېدی. کۉکده‌گی غوج–غوج یولدوزلر سفره‌ده ساچیلگن زرگه اۉخشب، یوکسک کایناتدن بل–بل یانه‌یاتیب، باشیمنی سیله‌یاتگنده‌ی اېدی گۉیا.

کۉکدن اېسه‌یاتگن پاریم‌گینه اېپکینلر مېنی قۉلمه–قۉل قیلیب، اوه‌یله‌گنچه، اۉلکه‌لردن–اۉلکه‌لرگه آشیرماقده. بیردن کۉکده شونغیب تۉغریمدن کېله‌یاتگن قویوق بولوتلر تۉلقینیگه اوریله‌من. بولوتلرنی کېچیب، مصفّا آسمان قۉینیگه ینه اۉزیمنی آته‌من. چېکسیزلیک تامان بې‌خواطر پروازیمگه دوام بېرردیم. اۉزیمی جوده یم بې‌غبار و

---

[1] جیلغه: تاغ و تاغ یان‌بغریدن آقیب توشه‌دیگن کیچیک سای؛ ییلغه.

[2] اۉمگن: سینه، کۉکس.

[3] شونقار: لاچین‌سیمانلر عایله‌سیگه منسوب کوچلی ییرتقیچ قوش.

www.ezgu.org

يېنگىل حس قىلەمن. توشدە بۆلسىن، بوتون تشويش و آغرىقلرنى آرتدە قالدىرىب، چېكسىزلىك آغوشىدە اوچىب يورىش، نېچاغلىق مراقلى بۆلىشنى اۆيلب هم كۆرمەگن اېكنمن. بىر هم ياقىملى كە، او شىرىن لحظەلرنى تعرىفلشگە تىل عاجزلىك قىلەدى. توشدەگى خياللر قوچاغىدە آرام آلىشدېک راحتبخش آنلر ترک اېتمسە اېدى كاشكى! دېيمن. بو يوكسكلىكدە، فقط بىرگىنە، يامغىر ياققن توپراقنىنگ هىدى يېتمەيدى خلاص. شو تاپدە، تېپەدن بىزاوتەلنىب، آنە زمىنگە كۆز قىرى تشلەيمن. بىردن احوال اۆزگرەدى. كۆزىمگە يېر سيارەسى چنگ-تۆزان، قـلىن تومن و قاپ-قارە توتونلر اىچىدە آغىر نفس آلەياتگن جان ذاتگە اۆخشر اېدى.
زىلدېک آغىر و قارە يوک يېر اوستىگە ياپىرىلە توشگنسىمان. يشىل سيارەمىزدن، هر خىل تېمىر-تىرسكلردن اجرەلەياتگن يشىن ذرەچەلرى، اۆتە اىنگىچكە تىغ اوچىدېک بدنىمگە سنچىلر، كۆككە قرەب اۆرلەياتگن[1] زهرلى توتونلر، اۆقتىن-اۆقتىن[2] نفسىمنى قىسر، اۆتە كوچلى باسىم اېسە، مىيە تالەلرىنى اىلدىزلرىدن قۆپارىب تشلەگودېک اېدى.
آچىق فضادە ينە قنچەلر اوچگنىم اېسىمدە اېمس...
كېنگ بۆشلىق قعرىگە شونغىب بارر اېكنمن، آلدىمدن آلتىن رنگلى بىر صدف كېمە سېكىن سوزىب كېلەدى. كۆرىنىشى دېنگىز صدفىنىنگ خودّى اۆزگىنەسى. كېمەنىنگ قويرىوقلرى بۆلسە، قاوورغەسىمان پررەلر بىلن قاپلنگن. مېن صدف كېمەنىنگ يرىم آىدېک آيلنە توشگن تومىشغىدن اىچكرىگە كىرىب آلدىم. گنبذگە اۆخشەگن صدفسىمان كېمە قابىغىنىنگ اىچكى تامانىدە سان-سناقسىز امضالر نقشلنگن. اللّـه قـىسى يازوولر بىلن مُهرلنگن قلم اىزلرى كهنە بىر تمدّن حقىدە نىمەلرنىدىر حكايە قىلىب توربىدى. افتىدن[3] فلاكتگە اوچرەگن سيّارەلردن قوتىلىب قالگن كىملرنىنگدىر

[1] اۆرلەماق: بلندگە قرەب كۆترىلماق.
[2] اۆقتىن-اۆقتىن: بعضاً-بعضاً، گاه-گاه.
[3] افتىدن: تخميناً؛ چمەسى.

www.ezgu.org

حسرتنامه‌لری یازیلگنده‌ی بو یېرده. مېن هم صدف‌سیمان کېمه‌نینگ بیر چېتیده «یېردن کۋککه اولاقیب چیققن بیر مسافرنینگ سۋزلری» –دېب بیتیب قۋیدیم. اۋزی اوچر اوشبو صدف کېمه‌ده، قتـّیق جایلشیب آلدیم. هه‌دېمه‌ی، بیر میتـّی[1] پلانیتگه[2] باریب قالیبمن. میتـّی سیّاره‌نینگ کیچیک آرالچه‌سیگه، تون یریمیدن آققنده موربت‌گینه قۋنیبمن. بو یېرده «چقه‌لاقلر مملکتیگه خوش کېلیبسیز!» –دېگن بیتیک کۋزگه تشلنیب توریبدی. اولر بیردن کېه‌لک‌دېک یانیمگه اوچیب کېلیبدیلر. یېرده‌گی حیات‌نینگ اۋزگینه‌سی اېمیش اولرده هم. بیراق، فرقی شونده‌ی که، همّه یاق ساکن. بو یېرلرده منگو آسایشته‌لیک حکمران اېمیش...

آغیزلری قیقیرله‌گن کولگیگه تۋله، لۋپـّی یوزلی چقه‌لاقلر خودّی سوو پری‌لری‌دېک اۋز اۋلکه‌لریده قوشگه اۋخشب اوچیب یوریشیبدی. آق یوویب، آق تره‌لگن بوگینه ججّیلر قووناق، تۋق حیاتدن اۋزگه‌سینی کۋرمه‌گنلر؛ حتاکه تصور هم قیلمه‌یدیلر. آغیزلریده اېمیزه‌ک، بۋیین و بیلکچه‌لریده فیروزه مونچاق تاقیلگن کۋرینیشده بۋلیشر اېدی. چقه‌لاقلر باش برماغیده‌گی تیرناقچه‌لریگه باقسه‌لر بس، اولر تېگره‌سیده طرفه قۋغیرچاقلر حاضر بۋلیشر اېکن. چقه‌لاقلر مملکتیده‌گی حیات طرزی، یېرده‌گی تورموش کۋرینیشیگه اۋخشب کېتر، بیرگینه قانون–قاعده و ترتیب جهتیدن فرق قیله‌دی اېکن.

چقه‌لاقلر توغیلیب–آق، خوف–خطر، قۋرقینچ، زۋره‌وانلیک، یاووزلیک کبی توشینچه‌لردن ماسوا قیلینگنمیش. مېنی کۋرگچ، پۋله‌پانلر شاشقه‌ناقلب حضوریمگه کېلیشیب سلام قیلیشدی. اولر بیلن یخیشی‌گینه تۋییب صحبت قوریبمن. سوال–جوابلر بۋلیبدی آره‌میزده. چقه‌لاقلر بیرگینه نرسه‌نی بیلیشگه قیزیقر اېدیلر. او هم بۋلسه، چقیریلمه‌گن مهمان‌نینگ قه‌یېردن، قـَی‌سیّاره‌دن کېلگنینی بیلیش اېدی. باشقه نرسه‌لر بیلن اولرنینگ مطلقا ایشی بۋلمسدی.

---

[1] میتـّی: کیچیک.

[2] پلانیت: سیاره، یولدوزچه.

www.ezgu.org

بو صحبت‌نینگ میوه‌سی اۆله‌راق، «مینگ بیر سوالگه، مینگ بیر جواب» کتابی انه‌شو یورتده یازیلیبدی. کتابنی یازیشده تیکشیر–تیکشیرلر، تفتیش قیلیش مقصدلری اصلا بۆلمه‌گن. اینگ یومشاق، لطیف و معتبر سۆزلر بیلن نهایه تاپگن بو کتاب ایکّـی سیّاره حقیده تۆله معلومات بیره‌آلرمیش. کتابنی قوچاغله‌گنچه اۆی سوریب تورگن حالتده، چرچاقدن ینه کۆزلریم اویقیگه ایلینیبتدی.
ییرگه میخلنگن وجودیم ساووق‌قینه تانگگی شبـّاده ییل ویزه‌گیدن سیسکه‌نیب کیتدی. کۆز آچیب قره‌سم توشیم ایکن وا دریغ! باشیمنی یاستیققه قۆیگنچه، کۆزلریم اوی دیواریگه باریب قده‌لدی. اوی‌نینگ درز کیتگن پخسه دیواری بیتیده بیر تابلو آسیغلیق ایدی. او تابلوده کۆم–کۆک دینگیزنینگ بۆییده، اطرافیده آلتین بلیقچه‌لر اۆینه‌یاتگن صدف چیزیلگن ایسکی تابلو جانگه کیریب، مین بیلن سۆزلشیب تورگنده‌ی ایدی خیالیمده. مأیوس کۆزلریم بیلن بو نادر توش سایه‌سینی ایسکی‌گینه تابلونینگ تصویری آرقه‌سیگه مُهرلب، صدف‌سیمان کیمه نقشلنگن منظره‌سی آستیگه چیزیب هم قۆیدیم. اۆزگه سیاره‌ده‌گی کۆرگنلریمنی بیر کتاب قیلیب یازدیم. اونگه «چقه‌لاقلردن» –دیب آت قۆیدیم.

جنوری، ۲۰۱۳
تورانتو، کانادا

www.ezgu.org

۱۴. قبردن قَـیتگن مهمان

www.ezgu.org

قبردن قــَیتگن مهمان

راوي حکایه قیله‌دیر:

قیش یقینلشیب قالگن کونلر. توشگه قالگنده سیرچه‌لب قار یاغه باشله‌دی. کېتیدن شیبــّاتلب یامغیر یاغدی. تونلری هوا موزلمه درجه‌ده ساوویدی. مېن اوییمدن کۉچه‌گه چیقدیم. ضرور ایش یوزه‌سیدن اوچره‌شگنی باره‌ی–بارمه‌ی قیلیب، کۉچه بۉییده تورگن ایدیم. بې‌اختیار بېش–آلتی آدیم یوریب یۉل یاقه‌سیگه یېتیب باردیم. شو پــَیت بیر شخصي ماشینه غیرّ اېتیب کېلیب یانیمده توردی:

– یۉل بۉلسین دۉستیم، چیقینگ ماشینه‌گه!

– هارمنگ اکه، –دېیه حال سۉره‌شدیم و ماشینه‌نینگ آلدیده اۉتیردیم.

– قله‌یسیز آغم، –دېدی التفات بیلن هــیداوچی.

– رحمت.

– سۉره‌ش‌نینگ عیبی یۉق، اکه قېرده ایشله‌یسیز؟ –دېب سۉره‌دیم هیداوچیدن قیزیققن بۉلیب.

– مۉرگده[1] ایشله‌یمن، –قۉلیده‌گی یاندیرگیچ بیلن سگرتینی توته‌ته‌یاتیب، –دېدی هــیداوچی.

– هزللشمه‌نگ اکه! –دېدیم اېتیم جیمیرلب.

– راستینی اَیته‌ییمن، اۉلیکلرنی سقله‌یاتگن جایده ایشله‌یمن.

– بدنیم ساووب کېته یازدی اکه گپینگیزدن.

[1] مۉرگ (Morgue): اۉلیکخانه.

www.ezgu.org

– نیمه‌گه؟

– اۈلیکدن قۆرقه‌من–ده، اکه!

– ساده ایکنسیز! اۈلیکدن قۆرقمنگ، –قۆلینی ماش و برنج ساچیگه ایلترکن، –آدم‌نینگ تیریگیدن قۆرقینگ اوکه، –دېدی ایللیک بېش یاشلرده‌گی هیداوچی.

– بَری‌بیر بیلیگم کېله‌دی–ده، مۆرگده اۈزی نیمه ایش قیله‌سیز؟ تـغین گپیمنی ملال آلمنگ برادر!!

– منه آلینگ، منه بو گزیته‌نی اۈقیب چیقینگ آغه–اینی...

منزلگه هم یېتیب آلدیم. ماشیندن توشه‌یاتیب جریده‌نی آلدیم–ده، پولینی تۆلـله‌دیم هیداوچی‌نینگ.

اۈلیم بو – «تابو»، یاپیق و بېرکیتیلگن بیر نرسه. اونینگ سِرینی بیله‌ی دېب، ایچیگه کیریب بۆلمه‌یدی، اطرافیدن هم اَیلنیشگه اذن بېریلمه‌گن. نیمه بۆلگنده هم اۈلیم حقیده اول–بول نرسه‌لرنی بیلگیم کېله‌دی. اوییمگه باریب کتـّه قیزیقیش بیلن گزیته‌نی آچیب اۈقیبه باشله‌دیم، اونده منه بولر یازیلگن ایکن:

سِرلی صندیق آچیلمیش...

«...انسانیت اۈلیم آلدیده همان عاجز. اۈلیمنی آدملر وحشي‌لرچه قبول قیله‌دیلر. او بیز اۈیله‌گنچه‌لیک قۆرقینچلی و جیرکنچ حادثه ایمس. اۈلیم حقیده هر کیم هر نرسه دېیدی. بیراق، علم‌نینگ بو باره‌ده انیق اَیته‌دیگن گپی بار.

ازلدن بویان اۈلیم –«قاپده‌گینی قادر بیله‌دی»– دېگنده‌ی بیر گپ بۆلیب قالماقده. علم‌نینگ: «انسان هر بیر تیریک جانزاد کبی یاشینی یشب، آشینی آشب، حیات کاروانیدن اوزیلیب قالیشی مقرر» –دېب قۆیه قالیشی‌نینگ اۈزی یېترلی ایمس. دانالیک نورلری بو یاپیق، منگو جیملیک‌نینگ قتلملرینی یاریتماغی لازم. علم اۈلیمدن کېینگی جریانلر حقیده آخرگی سۆزنی اَیتیشی کېره‌ک. یۆقسه، باشیمیزده خرافات و بدعت بېداد قیله‌وېره‌دی. بس شونده‌ی قیلینمس ایکن، علم هم اۈلیم آلدیده عاجزدیر. بو سِرلی

www.ezgu.org

صندیقنی آچیشگه عالملر جماعه‌سی سۋز و فکر اَیتمسه‌لر–ده، اَیریم ایزقور شخصلر اوشبو سِرنی بیلیش و اونی آچیش مقصدی بیلن تشبّـثنی اۋز قۋللریگه آله‌دیلر.
اَیتیشلرگه کۋره، شرق مسلمان یورتلرده ۷۰–۸۰٪ آدملر تیریکله‌یین کۋمیلرمیش. باشقه دینده‌گی اۋلکه‌لرده هم معلوم درجه‌ده انسانلر چله کۋمیلرکن. حتا، رواجلنگن دولتلرده هم، آدمنی «اۋلدی» دیب، تیریکله‌یین کۋمیش حاللری هم اوچرب توره‌دی…
تاکه دولتلر اۋلیم سِرینی بیلیش اوچون سرمایه یاتقزمس ایکن، انسانیت اۋلمسدن کۋمیلیشگه محکوم اېتیله‌وېره‌دی. زیرا، آدملر تۋله–تکیس اۋلمسدن، تورلی–تومن بختسیز واقعه‌لر یاکه طبیعي روشده بیر مدت یوره‌گی تۋختب قالیب، مییه‌ده‌گی برچه معلوماتلرنی وقتینچه یۋقاتیب قۋییب، شو کویگه توشیب قاله‌وېریشی هم ممکن.!»
یۋقاریده‌گی مقاله‌نی اۋقیب وهیمه‌گه توشدیم. الـّه قنده‌ی تقدیر بیلن کۋمیلگن مینگلب مرحوملرنی اېسلب اېسیم چیقه‌ی، دېدی. نخاتکه شونچه انسان تیریکله‌یین کۋمیشگن بۋلسه‌لر–هه، وا دریغ دنیا! –دېیمن اۋزیمچه.
گزیته‌ده اۋقیگنیم معلومات ایچکی دنیامنی اَغدر–تۋنتر قیلدی. بو جیرکنچ صحنه روحیمنی قبض قیلیب آلدی. هر لحظه اۋلیب کېته‌یاتگنده‌یمن خیالیمده. شو اۋقیگنلریم باشیمگه توشه‌یاتگنده‌ی گۋیا.
هلی، کۋز کۋرمه‌گن سودالر اوچون کیم بیلن خیرتکلشه‌سن؟ –دېیمن ایچیمده. آدم ایسّیق جان، قان باسیمی کۋتریلیشی ممکن؛ دایم روحي تاریقیش و اضطرابلر ایچره یشه‌یدی آدمزاد. طبابت عالمیده کلینیک اۋلیم حادثه‌سی بار نرسه. تورلی سببلرگه کۋره کوماگه کېته‌یاتگنلر سانی قنچه؟… اۋلیمگه علمي تشخیص قۋیيلمس اېکن، احوال اۋزگرمه‌یدی.

www.ezgu.org

اۆلیکلرنینگ آرقەسیدن آبرو آخترەیاتگنلرگه، قارین باقیب، کون کۆرەیاتگنلرگه انصاف بېرسین اۆزی؛ شوم نـِیت، یوها[1]، کۆتەنی[2] ملالرگه تۆزیم بېرسین، دېیمن خیالیمده. بو نې شرمندەلیک؟! قانینگ ساویمسدن آلیب باریب گۆرگه تیقیشسه–یه! دهشت اېمسمی؟ ...شو اۆیلر مېنی ترک اېتمەدی. تیریکچیلیک تشویشلری بیلن قاوریلیب یشەسم–ده، اۆزیمنی بیر لحظه بۆلسین آویتەآلمەیمن.

کونلردن بیر کونی یورەگیم بېحضور بۆلیب، باشیم اَیلنیب، کۆزیم‌نینگ آلدی قارانغیلشیب کېتدی. هۆپیققنیمدن یانیمدەگی اوستوننی اوشلشگه زۆرغه اولگوردیم... آرەدن قنچه وقت اۆتگنینی بیلمەیمن. باشیم اوزره یقینلریم فریاد سالیب ییغله‌یاتگندی. آنم بېچاره ساچ یولیب، آتم اېسه یاقه ییرتیب کۆز یاشی تۆکماقده اېدیلر. انچه اۆتیب، تېورەگیمده کېچەیاتگن نرسەلرنی بیلیب توریبمن. جگرلریمگه بلند آوازده: «قۆرقمنگلر مېن یخشیمن، بیر آز یورەگیم بوزیلدی» –دېدیم یاتگن جاییمده. هیچ کیم گپیمنی اېشیتمەدی. جان تلواسەسیده قتـّیق بقیردیم. گپیمگه جواب بۆلمەیپدی. مېن احوالنی بیلیب توریبمن. یاش اولوغلر ملانی چقیریب کېلتیردیلر. قرشیلیک بیلدیریشیم فایده بېرمەدی. بِری‌بیر ملا بۆلسه، بیردن یاسین توشوردی. مېن ولدیرەمنگ، ییغیشتیرینگ بو سۆزلرنی اېشیتیشگه طاقتیم یۆق، –دېدیم تاووشیم باریچه قیچقیریب. جگرلریم اَیریلیق سۆزلرینی اَیتیب ییغلشدن تۆختمەیپدی.

قۆلیمدن اوشلنگ تورەمن دېدیم. جواب بۆلمەیپدی. مېن هلی اۆلگنیم یۆق، دېگن سۆزنی قولاقنی ییرتگودېک درجەده بۆکیریب اَیتدیم. هیچ کیم گپیمگه قولاق آسمسدن آدملر اۆز ایشلری بیلن بند. مېن اولر نزدیده اۆلیکمن.

کیم‌دیر جغیمنی باغلەدی، کیم‌دیر آیاقلریم‌نینگ باش برماقلریدن باغلشدی. بیردن:

---

[1] یوها: برچه جانوارلرنی ارەلش یېب، یوتیب یوبارەدیگن افسانەوي مخلوق؛ یېب تۆیمس، آچ‌آفت.
[2] کۆتەنی: یېب تۆیمس، آچ کۆز.

www.ezgu.org

«بۆلینگ، تېزلشتیرینگ، جنازەنی وقتلیراق اېلتیب توپراققه تاپشیرەیلیک. جمعه کېچەسی! خدانینگ عزیز مهمانی بۆلەدی» –دېدی ملا رجب اوزون تسبیحنی آغدرەیاتیب.

اېندی بولر مېنی تیریکلەیین کۆمیشەدی، دېب تاووشیم چیققنچه بقیردیم آخرگی مرته. کۆپچیلیک‌نینگ ییغی–سیغیسی، گـَوجوم آدملرنینگ غله–غاووریدن قولاقلریم بیتەی دېدی. کۆپ اۆتمەی مېنی کۆرپەگه اۆرەب غسلگه–یووینتیریشگه آلیب باردیلر... کېین تابوتگه قۆییشدی. قیی–چوو کۆککه کۆتریلدی. کۆپچیلیک بۆلیشیب مېنگه جنازه اۆقیشدیلر. سۆنگ قبرستانگه آلیب باریشدی... سناقلی دقیقەلردن کېین لحدگه قۆییشلرینی بیلیب توریبمن. تاماغیم قیریلگنیدن آوازیم اۆچیب قالگن... ینه هوشیمنی یۆقاتیب، اۆزیمدن کېتیب قالیبمن. اېنگ آخرگی سۆزیمنی اَیتەآلمەدیم... قـزیلگن ینگی قبر اوزره آلامان[1] تۆپلنیشیب توریشدی. گۆرکاو[2] و ینه بیر ایکـّی آدم قۆلمه–قۆل قیلیشیب مېنی قبرگه قۆیدیلر. ینه اېسیمنی یۆقاتیبمن...

کیم‌دیر:

– یوزینی قبلەگه قرەتینگ، –دېدی.

ینه کیم‌دیر:

– کېسکده یازیلگن کلمەنی منگلەییگه قۆیینگ، دېدی.

مېنی کۆمدیلر. مراسمدن کېین مزاریمنی ترک قیلمسدن:

«هوو مسلمانلر! اَیتینگ بو آدم قندەی آدم اېدی!» –دېب ملا امام آدملردن سۆرەگندیر.

دفن مراسیمگه قتنشگنلر بیر آوازدن:

– یخشی آدم اېدی، دېب یالغان شهادت بېریشگندیر. دینیمیزده تقیه قیلیشگه رخصت اېتیلگن–دە. شونیسی اَیەنچلی که، اۆشه مراسمده هیچ کیم:

---

[1] آلامان: خلق، مردم

[2] گۆرکاو: قبر قـزووچی، قبرکن.

www.ezgu.org

– بو آدمنی تیریکله‌یین کۉمدینگیز، –دېب اَیتمه‌گن افسوس.

... بیر پـَیت قره‌سم ساووق و قویاش تېگمه‌گن یېرنینگ نمی آرقه‌مگه موزده‌ی تېگه‌یپدی. بورنیمگه توپراق‌نینگ هۉل هیدی کېلیب اوریلدی. اېندی مېن یاریق دنیانینگ مصفـّا هواسیدن ماسوا اېدیم.

اۉلگنیمده غیبت، میش–میشلردن فارغ بۉلرمیدیم، دېیمن قیسقه اۉی–خیاللر ایچیده. بو مکانگه بېوقت کېلتیریب قۉیگنلری الم قیلماقده اېدی. بیر پـَیت کۉزیم آچیلیب کېتدی. جسدیم یاتگن قنغسیگن هوا هیدی و تار، قاب–قارانغی جایدن باشقه هیچ نرسه یۉق اېدی بو یېرده. جان وهیمه‌سی بیلن لحددن باش کۉتردیم. انکر–منکر اېسیمگه هم توشگنی یۉق. یخشی هم که کېلمه‌دی...

او بېرحم مېندن عربچه سۉره‌سه نیمه دېب جواب قیله‌من. اولر اۉزبېکچه‌نی بیلیشمسه؟... یېتـّی باشلیک ایلان، گـُرز، قیل کۉپریک اېسیمگه هم کېلمه‌یپدی. اگر اۉلسم، قنده‌ی ساووق و یاقیملی هوا که مېنینگ تینچلیگیمنی بوزمه‌یپدی... شونیسدن راضی اېدیم اۉشنده.

کېینراق، قبرده اویغانیب کېتدیم. بیردن: «یاتگن گۉرینگ کېنگ بۉلسین، دېگن مقال اېسیمگه توشدی». نیمه قیله‌ی، آسمان بلند یېر قتـّیق. فکر و ذکریم قبردن چیقیب قاچیش. بونینگ علاجی بارمی اۉزی؟... حیات بو – فقط حرکت. ایکـّی قۉلیمنی ایکـّی یانیمگه تیره‌ب، بار کوچیم بیلن توریشگه چیره‌نیب[1] حرکت قیلدیم، فایده بېرمه‌دی. قاپ–قاره تېرگه باتدیم. نفسیم بارگن ساین قیسیله‌یپدی. اۉز اۉلیمینگ‌نینگ تماشاچیسی بۉلیشدن کۉره دهشتلیراق صحنه بۉلمسه کېره‌ک حیاتده.

اۉنگ تاماندن سۉلگه تۉلغنیب اۉگریلدیم. یوره‌گیمده قبردن چیقه‌من دېگن امید هلی سۉنگنیچه یۉق. ایکـّی تیرسگیمنی یېرگه تیره‌ب لحدنینگ آیاق تامانینی تاوانیم بیلن

---

[1] چیره‌نماق: بیرار مقصدده بار کوچینی ایشگه سالیب حرکت قیلماق؛ کوچنماق.

www.ezgu.org

سیلتب–سیلتب تېپدیم. آیاق سـَریمده بۆشلیقنی اېسلتگووچی گوم–گومله‌گن آواز اېشیتیلدی. زلوارلی تېپیشگه دوام بېردیم. تېپکی شدتیدن بیر تۆده توپراق پستگه نوره‌ب توشدی. اۆییلیب قالگن اېسکی قبر آرقه‌لی یېتیب کېلگن ساووق‌قینه شمال دیمیقیب یاتگن لحد هواسینی ینگیله‌دی.

آه دېب، تۆییب–تۆییب نفس آلدیم. آرقه‌مگه سیلجیب، اۆییلیب آچیلگن تېشیکدن تیمیرسکیلنیب چیقدیم تشقریگه، سۆنگ اېسکی آچیق مزارگه توشدیم. آلدین اۆلگن مرحوم‌نینگ جسدیدن نشانه بېرمه‌دی. کفنیم بیلن آیاق اوستیده تیک توردیم. بولوتلر سوزه‌یاتگن آسمان دقـّتیمنی اۆزیگه تارتدی. قنی اېندی آچیق هواده کېزیب یورسم. آغزیمگه کېلگنینی سندیراقلب اَیتسم، هیچ کیم مېنگه بیر نرسه دېمسه. حیاتده کېچیکدیم شېکیللی!

قویاش باتیشیگه ایکـّی ساعتچه‌لیک وقت بار اېدی چمه‌سی. تېریسی تارتیلگن کییکده‌ی کفنگه اۆره‌لگن حالده تېپه‌لیکدن اطرافگه قره‌دیم. مزار اطرافیده قۆیلر اۆتلب یورگن اېدی. مېنی کۆرگن قۆیلر بیردن هورکیدی و گوریللشیب قاچیشدی. وضعیتدن خواطرلنگن چۆپان آله‌زرک[١] بۆلیب قالدی. نیمه‌لر یوز بېرگنینی یخشی پـَیقه‌مه‌دی.

– بو مېن، اېلمراد اکه! مېن اېشمت بۆله‌من، –دېدیم.

– اېی توبه یېی! بو یېرلرده نیمه قیلیب یوریبسیز اېشمت اکه، –دېدی چۆپان.

– سیز سۆره‌منگ، مېن ایتمه‌ی، –دېدیم.

باشیمدن اۆتگن کلفتلرنی بیر–بیر توشینتیردیم اونگه.

– مېن اۆلمه‌گن اېدیم. تیریلگنیم هم یۆق...

– توشینه‌من.

---

[١] آله‌زرک بۆلماق: او یاق–بو یاققه بېسرانجام قره‌ماق، النگ–جلنگ بۆلماق.

www.ezgu.org

درّاو بیر گپ ایسیمگه توشدی. ایریم–سیریملرگه کۉره، اۉلیک‌نینگ قـَیته تیریلیشی نحس–یاووزلیک دیگنی. اونی اوریب دۉپـّاسلب اۉلدیریشه‌دی...
– کۉریب تورگنینگیز احوالده – کفنده محله‌مگه باریشیم ممکن ایمس. مېنی تاش باران قیلیب اۉلدیریشه‌دی. قیامتلیک اکه‌م بۉلینگ، باریب عایله‌مگه، اکه–اوکه‌لریمگه یاتیغی بیلن توشینتیرینگ. اولر وهیمه‌گه توشیب، قۉللریگه میلتیق، کلتک کۉتریب کېلیشمه‌سین ینه. مېنی کېلیب آلیب کېتیشسین بو یېردن. بو گپدن باشقه هیچ کیم خبر بۉلمه‌سین، –دېدیم چۉپانگه.
– سیزگه یالباریب، ایلنیب اَیتگنلریم منه شولر.
چۉپان گپلریمنی دقت بیلن ایشیترکن، حیرت یاقه‌سینی اوشله‌دی.
– خاطرینگیز جمع بۉلسین اکه، دېگنینگیزنی قیله‌من البته! –دېدی و یوگوره سالیب، ایکـّی چقریمچه‌لیک محله تامان یۉل آلدی. کېچقورونگی شمال تنیمگه تیغ‌ده‌ی سنچیلر ایدی.
مېن ایسه ساووق‌قاتگنیمدن یوپقه کفندن ایسّیقلیک کوتیب اۉتیرگنچه تیتره‌یمن. قولاغیم آستیده قبرستان مرده‌لری‌نینگ عالم–عالم حکایت، شکایت، آه و ناله‌لری، غم و حسرتلری ایشیتیله‌یاتگنده‌ی.
اولر مېنگه:
«قوم و قرینداشلریمیزگه باریب اَیتینگ، اولر خرافاتدن باش کۉترسینلر، اۉزلری توشینمه‌گن ناغره آستیده اۉینمه‌سینلر. بارسه–کېلمس منزل‌نینگ یېمه‌گن سامسه‌لریگه پول تۉله‌مه‌سینلر. بېریلگن عزیز عمرنینگ قدریگه یېتسینلر. ایرتک و افسانه‌لرنینگ یالغان دغدغه‌لریگه اوچونمه‌سینلر» –دېماقده ایدی گۉیا!
آره‌دن بیر ساعت اۉتر–اۉتمس اکه‌م ایگمبېردی، اوکه‌م خالمراد، گل‌شفتالو رومالگه سالینگن کییمیمنی کۉتریشیب کېلیشدیلر. ایز–چوو ییغلشگه توشدیک. بیر–بیریمیزنی سېوینچ کۉز یاشی ایله بغیریمیزگه آلدیک. تۉییب–تۉییب قوچیشدیک بیر–بیریمزنی.

www.ezgu.org

یقینلریم هر قلەی توشینیبدی، نحس دېب مېنی قـَیته اۆلدیرمەدیلر–کو! خیرت، دېدیم ایچیمده. یقینلریم ساووقدن اسرەنیش مقصدیده اېلمراد چوپان‌نینگ کېپەنگینی[1] اېگنیمگه کییدیردیلر. اولر مهمانیگه اوخشەتیب مېنی سېکین اویگه آلیب قـَیتدیلر. قالگن عمرنی یشب کېتیشیم، مال سۆییب قان چیقریش، خیرات اۆتکزیش، ملالرنی تاماغینی مایلشگه حاجت یۆق... دېیمن ایچیمده.

[1] کېپەنک (کېبەنک): ایچی کیگیزدن بۆلگن چکمان، چاپان.

www.ezgu.org

١٥. ئاپرېلىش

www.ezgu.org

اېوریلیش

عذر، قهرمانیمیزنی هر تامانلمه تـَنیشتیره‌آلمه‌یمن. بو اۉسل[1] ایش. چونکه بیزنینگ جمعیتیمیزده شیرین یالغان اېرتکلری حکمران‌دیر!

عبدالله اکه بیر کونی چمه‌سی منه شولرنی مېنگه اَیتیب بېرگن اېدی:

اېندی مېن کیملیگیمنی بیله‌ی، دېب کۉپ اۉیله‌دیم. اۉزلیگیم و ایچیمده کېچه‌یاتگن تویغولریم حقیده سیز بیلن بیر دردلشه‌ی:

قره‌سم یاشیم انچه‌گه یېتیب قالیبدی. اۉیلب کۉرسم منقورتلشیب بۉلیبمیز. بیز یاله‌لری کېسیلیب، یپراقلری یولیب آلینیب، موته‌لنگن[2] و قوریب قالگن توت درختیگه اۉخشه‌یمیز.

حیات درختی‌نینگ آچیق و درز کېتگن کاوه‌کلریده قورت-قومورسقه‌لر اویه قوریب آلگنلر. بیر-ایکـّی قتـّیق تېپکی بیلن بو ملت درختی بیر کونی قولب توشیب، قاره یېرگه منگو باش قۉییشیمیز بار گپ. بیز اۉزلیگیمیزدن بوتونله‌ی اجره‌لیب، قاره خلققه اَیلنیب قالگن بېچاره آدملرمیز... بیله‌من بو گپلریم کۉپچیلیککه آغیر باته‌دی. بیراق، نه چاره «اَیتسم تیلیم، اَیتمه‌سم دلیم کویر». امـّا، شولردن کېین:

توشده کېچگن ارمانلر

یاروغ عالمگه کېلیب، آزادلیک توشنچه‌سینی انگلشیم بیلن اۉزیم‌نینگ کېلیب چیقیشیم بابیده، کۉپ اۉیله‌ی باشله‌دیم. باشیده، نوایي بابامیزدن اۉقیگن بیر حکمتلی سۉز

[1] اۉسل: یره‌مس، یامان؛ بي‌معنی.

[2] موته‌له‌ماق: قیرقیب، اوچیریب یاکه کېمیریب پرچه‌له‌ماق.

www.ezgu.org

مېنینگ یوره‌گیمگه غلغله سالدی. اولوغ نوایي: «اېل نېتیب تاپگه‌ی مېنی، گر مېن اۉزیمنی تاپمه‌سم!» –دېگن اېکنلر. شو دانا فکرنی اۉقیب اۉزیمنی ینه بیر قـَیته تاپیش و آچیشگه اورینه‌من. ارمانلی دنیا–ده!

تاریخیمیزنینگ اۉنقیر–چۉنقیر یۉللریگه کیریب چیقه‌من... بو آلاولی یۉللرنینگ کۉپی غالبلیک بیلن کېچگن... بیراق، مېنینگ زمانیم اېسه، مظلوملیک، محکوملیک، منقورتلیک و مغلوبیتدن باشقه نرسه اېمس. نېگه شونده‌ی؟ –دېب اۉزیمگه سۉراق بېره‌من. بوگوننی و اۉتمیشینگنی بیلیش قیزیق–ده، بری‌بیر. آنگیمیزده توگون بۉلیب قالگن اَیریم حالتلرنی آچیشگه شاشیله‌من.

بونی تقدیر دېیدیلر!

ملتیم – تورکي خلقلرنینگ بیر بۉغینی سنه‌لمیش اۉزبېک‌دیر. بونی هېچ قچان تانمه‌یمن[۱]. مېن هم برچه بشر اولادی کبی بیر انسانمن. لېکن، باشقه بشر فرزندلریدن بیر فرقیمیز بار. اولر اېرکین‌دیرلر، نام و نشانلری هم اۉز جاییده. بیزچی؟

یۉق! اولرده‌ی اېمسمیز. اولر اۉز حقوقلرینی بیلیشه‌دیلر... تیل و ملتیم خصوصیده اۉیلر اېکنمن، قره‌سم بونی هم بیزدن تارتیب آلیب قۉیبیدیلر؛ حجتلرده بیزنی افغان، دېب یازه‌دیلر! بو – دنیاده مثلی کۉرینمه‌گن ظلم اېمسمی؟

ملت–کو قۉلدن کېتگن. چونکه هېچ کیم مېن اوغان اېمسمن، –دېب اَیته‌آلمه‌یدی–ده. پالوان آغیزلردن بیری یۉق! –دېب اَیتسه‌لر بارمی، بیر مشت اوندن نېچه پتیر بۉلیشینی یخشی بیله‌دی اولر. اگر ایشانمسه‌لر بیرار اوغانگه سېن «اۉزبېک‌سن» –دېب اَیتسینلرچی؟ کۉزلرینی باریب لندندن آچه‌دیلر...

تیل کۉنگیل کـَلیتی

راستی گپ، بو حقده سۉز آچیشدن شرمنده‌من!

[۱] تانماق: انکار قیلماق، رد اېتماق.

www.ezgu.org

تیلیمیز هم اۆزی‌نینگ سۆنگگی آغیر نفسلرینی آله‌پیدی. سۆزلریمیز کوز پیراقلریگه اۆخشب اۆزی‌نینگ همیشه نـوَقیران درختیدن اوزیلیب، یېرگه تۆکیلیب توشه‌یاتیر. مکتبیلریمیز افتیدن، بو تیلنی قۆش قۆللب آلیب باریب، قبرگه قۆیه‌دیلر شېکللی. «کۆتره‌آلمه‌گن تاشنی اۆپیب یېرگه قۆی» –دېب اَیتگنلری‌دېک. منه بونی حقیقي «دانالیک» دېسه بۆله‌دی. بوندن او یاغیگه ایشلری یۆق. سببی اولر بو تیلده اۆقیمه‌گن اېمیشلر. قیامت قایم بۆلگونچه هم تۆله سواد چیقره‌آلمس اېمیشلر! دېمک، بو تیلگه احتیاج هم یۆققه اۆخشه‌یدی.

نوره‌ب باره‌یاتگن اۆزلیک

اېندی، اۆزیم‌نینگ شخصي حیاتیمگه نظر تشله‌یمن. ازلدن بېریلگن نرسه‌لرنینگ بَرینی یۆقاتیب بۆلیبمیز–و!! ملي قدریت و اۆزلیگیمدن بېلگی–علامت قیدیره‌من. اوّلیگه، یشب تورگن اوییمگه باقه‌من. ملي‌لیکدن، یعنی اۆزلیگیمیزدن ذرّه‌چه بۆلسین نشانه قالمبدی. وای دادا! —دېیمن.

اوییمیزده اول–بول نرسه‌لر بار اېدی بیر زمانلر. اولردن هم هیچ نرسه قالمه‌گن. ایچیم زردابگه تۆله‌دی. همّه نرسه ایلان–چَیان بۆلیب، چـَقه باشله‌یدی. باشقه نرسه‌لر حقیده اۆیلشدن تاله‌من. چرچه‌یمن، بار اېی، –دېب قۆل سیلتب قۆیه‌من. تشویشلر ایچیمده خودّی، این قوریب آلگنده‌ی. شوندن کېین اوروغ–اَیماقلریمنی سوریشتیره‌من. ایلدیزلریمنی تاپیشگه حرکت قیله‌من. فایده‌سی یۆق. کیم مېنگه توشینتیریب اۆتیره‌دی. بابام، مامه‌لر الـلّه قـَیسی ییللرده اۆلیب کېتیشگن.

یشب تورگن اوییمیزده قلم، کتاب، قاغازدن درک یۆق. آته–بابالریم‌نینگ چینقیره‌گن روحلری باشیم اوزره گیر–گیر اَیلنه‌دی. اولر کیمگه تیکلیب:

بیز الده‌نیب اۆتدیک بو دنیادن جگریم. شبهه‌سیز یشب، غریب و معناسیز عمر کېچریدیک. دېماقده اېدی. اۆرنیمدن توریب تۆرت تامانیمگه قره‌یمن. بیراو مېنی

www.ezgu.org

«کافر» دېب توتیب کېتیشیدن قۉرقه‌من. اېنگ آسان بو ایشگه برچه‌نینگ قۉلی یېته‌دی. بو گپنی اَیتیش اوچون اۉقمیشلی، آنگ و شعور اېگه‌سی بۉلیش کېره‌ک اېمس. شبهه‌لریم ایچیمگه سیغمه‌ی، تاشیب، کۉزلریمدن تۉکیله‌ی، دېیه‌پدی...

شو اویده آتمدن قالگن بیرگینه رنگی-قوتی کېتگن، چنگ باسیب کېتگن سریق کتابنی رپدن[1] توشیریب، قۉلیمگه آلیب ورقلشگه کیریشه‌من.

منه شجره یاکه شۉر پیشانه

آتیم عبدالله. آتم‌نینگ اسمی عبدالرسول صوفی، آتم‌نینگ آته‌سی‌نینگ آتی محمّد علی اېشان، بابام‌نینگ آته‌سی‌نینگ اسمی اسدالله خواجه، کتـّه بابام‌نینگ آته‌سی خلیفه عمر، عمرنینگ آته‌سی حاجی عثمان، اونینگ آته‌سی‌نینگ آتی ملا صدیق، اونینگ آته‌سی اېسه، مولوی سلام اېکن... شو یېرده یخشی یم که فلانی پیر، پیستکانی اولیاگه باریب یېتمه‌دی گپ. قوریگن بولاققه اۉخشب شجره‌م‌نینگ کېتی اوزیلدی. بۉلمسه، مقدسلشیب باره‌وېریشیم تورگن گپ اېدی. یخش یم که عایله‌میزدن کیم‌دیر اۉزینی مېن «تنگری» -دېب اَیتیب یوبارمه‌گن. تۉغری-ده، سهل نراققه بارسنگیز خلاصه شو بۉلردی. منه بونی عربلشیش دېیدیلر. بیرار عربچه سۉزنی تیلگه آلیش بیلن تۉغری جنـّتده مکان اَیله‌گن‌دېک بۉله‌دی آدملر. بیزنینگ جزیره‌گه اۉخشه‌گن مییه‌میزگه یاتلشیش[2] اوروغینی اېکیب کېتگنلر. اوندن هلاکتدن باشقه نرسه اۉسیب چیقمه‌یدی. بو شجره‌نامه مېنینگ بختسیزلیک طوماریم اېدی. اېندی طومارچه سووده یوویش و یېرگه کۉمیشگه هم لایق اېمسدیر. اۉتمیش بیلن هیچ نرسه قیلیب بۉلمه‌یدی اېکن! آته-بابالر باسیب اۉتگن جر یاقه‌سیدن یورمنگ، دېب اَیتیب بۉله‌دیمی؟ انه او، زنگله‌گن قورال ایشینی قیله‌دی بری‌بیر.

---

[1] رپ (رفع/رفعک): قرآننی اۉشنگه قۉندیریش مقصدیده تام دېواری‌نینگ بلند قسمیده تیره‌ب اۉرنتیلگن چۉپ تخته‌چه.
[2] یاتلشیش: بېگانه‌لشیش، اۉزگریش.

www.ezgu.org

ایسکیرگن طومارچه

شولردن کېین مییه‌مده تورنه قطار سواللر توغیله باشله‌یدی. باباللریمیزنی ایچ–ایچیمدن قرغه‌ی کېتدیم... اولر آخرت اوچون عربگه اینتیله‌وېرگنلر. اولرگه:

تۉغری جنـّتگه بارماقچی بۉلسنگیز، اۉزینگیزنی بیره تۉله «عرب» دېب اعلان قیلمه‌یسیزمی برکه تاپکورلر؟ –دېیمن. بېچاره خدانی آواره قیلیشگه بلا بارمی اېدی؟ – دېدیم اچـّیغیم چیقیب. بو نرسه تگی کۉرینمس جنجال اېکن. شوندن کېین حیاتیمده چوقور اۉزگریش یسه‌شگه قرار قیلدیم. بوگوندن باشلب:

مېنینگ اسمیم عبدالله اېمس، تورسون، بۉله‌دی دېب اعلان قیلگیم کېلدی. آدملر مېنی شو نام بیلن تـَنیش و اته‌شلرینی راسه ایسته‌من.

«الله» خواهلسه، شو نام بیلن مېنی «جنـّتگه» یوبارسین یاکه سېن شۉر پیشانه اۉزبېک اېکن‌سن، دېب «دۉزخگه» سوریب سالسین والسلام. عربلر یامان اېمس. اولرده عیب یۉق. نیمه قیله‌ی، مېن عربچه نامنی کۉتریب یوریشگه قرشی‌من.

اۉز اۉزبېکچه و تورکي آتلریمیز بۉلسین. بو اسملرنی عامه‌لشتیره‌یلیک! –دېگن فکریم بار. اۉز اسمیم بیلن اته‌لیشیم عدالتدن اېمسمی؟

بو باره‌ده کتـّه–کیچیک اۉزیمیزنیکیلر بیلن فکرلشدیم. اولر مېنگه مصلحت بېریشیب:

– بو کمدن–کم بۉلگن ایشلردن اکه، –دېدیلر.

باشقه‌لری:

– دۉستیم، هیچ قچان بو ایشنی قیله کۉرمنگ. هر کیم هر خیل فکرگه باره‌دی، – دېییشدی.

مېن اولرگه بو ایش مطلقا شخصي ایش، یعنی کیم نیمه یېیدی، کیم نیمه ایچه‌دی، کیم نیمه کیینه‌دی؟... –دېدیم.

خلاص اۉز آتیمنی المشتیریشیم اوچون هم کتـّه ضیافت، تۉی–حشم یعنی، پلاو خان تۉره کېره‌ک بۉلرکن. «بیر ایشنی قیلماقچی بۉلسنگ، اوّل آدملرنینگ قارنینی مایله!» —

www.ezgu.org

دېگن گپ بار. چونکه، اۆز بیریمیزنی بیر دَورەده بیرلشتیریش اوچون اۆرتەده «قاره قازان» بۆلیشی شرط. یقینلریمنینگ آخرگی شرطلریگه کۆندیم. شوندەی قیلیب، ییغیلشدیک، مېنینگ اسمیم اۆزگرتیریلیشی اۆرتەچی تامانیدن مجلسده اعلان قیلیندی. اۆرتەچی دۆستیمیز آدملرگه یوزلنیب:

– عبدالله اکه قریگنده آتینی اۆزگرتیرماقچی یعنی، اۆز آتینی بوگوندن باشب «تورسون» دېب قۆیماقچی! –سۆز قاتدی بلند آوازده، –خوش نیمه دېیسیز عزیزلر.

ییغیلگنلردن بیری:

– بۆلمەگن گپ برادر. آزگینه صبر قیلسه او دنیاده اونینگ آتینی پروردگار اۆزی بېلگیلب و انیقلب بېرر اېدی، –دېگن گپینی اَیتدی کنایه قیلیب. اۆتیرگنلردن ینه بیری:

– بو کافر! عربچه آتلرنی یۆق قیلماقی، بوندەی اسملرگه قرشی! بونینگ جزاسی آغیر، –دېدی. اۆلتیرگنلردن باشقەسی سۆز رشتەسینی قۆلگه آلیب شوندەی دېدی:

– دولتیمزنی خبر قیلماق کېرەک اېدی، اۆز باشیمچه ایش توتەآلمەیمیز آغەلر!

اۆزبېک برادرلریمیزدن ینه بیری خلق نامیدن سۆزگه چیقیب:

– جمهور رئیس، عالي مجلسیمیز، بوندەی کتّـه اۆزگریشلردن بې‌خبر قالیشی کېرەک اېمس، –دېدی.

مجلس بارگن سری قیزیب بارەیاتگندی. اۆزینی ییغیب–تېریب سۆزگه لبلرینی جـُفتلەگن بیر برادریمیز:

– عالي محکمه، وزیرلیکلر هم خبر قیلینیشی ضرور، –دېدی و بحثلر جدّی توس آلدی. مجلسده، بېچاره عبداللەنینگ آتی «تورسون»گه المشتیریلیشی سهل کم عالم‌شمول واقعەگه اَیلنتیریلدی. مذاکره و تارتیشلر بارگن سری اَوجیگه مینگندی.

قەلاوینی بیلگن قارنی یاقەدی

www.ezgu.org

بوگونگی مسأله یوزەسیدن اېندی اساسي گپلر اَیتیلەی دېب تورگنده، توردیقول بکاوول[1] کفگیرینی تـَبنگ و غۋریلرگه جرنگیللتیب اوریب، همّه گپ-سۋزگه نقطه قۋیدی قالدی.

توردیقول بکاوول:

- پلاو پیشدی اۋرتاقلر، نان تیّار، قۋزی‌نینگ گۋشتی آش تگیده بیقیرله‌یاتیر! -دېدی.

مجلسگه سوو سپگنده‌ی بۋلدی. آدملر آلدین-کېین بۋلیشیب همّه دستورخوان تامان بوریله باشله‌دیلر. کتـّه تارتیشوو، حقیقي یاقه‌لشوو اېندی باشلندی...

شونچه محنتلر عوضیگه بری‌بیر عبدالله اکه‌نینگ آتی تورسون بۋله‌آلمه‌دی...

[1] بکاوول: آشپز.

www.ezgu.org

۱۶. ایلک سباق

www.ezgu.org

ایلک سباق

نېچه یاشگه کیرگنیمنی هیچ کیم بیلمه‌یدی. آنم اوزوم پیشیغیده دېسه، آتم اۇریک گـُلله‌گنده توغیلگنسن بالم دېردی. قیشلاغیمیزده کیم قچان توغیلگنینی بېش قۇلده‌ی یخشی بیله‌دیگن مامه‌م بېچاره اۇلیب کېتگنیگه اَچینه‌من. فایده‌سی بۇلمسه هم شو بیلگیم کېلگنی کېلگن ابدی اۇشه پـَیتلری. آتم، آنم اۇقیمیشلی بۇلسه ابدی کاشکی! – دېردیم. انسان نېگه یره‌تیلگن؟ یششدن مقصد نیمه؟ قنده‌ی یشش کېره‌ک؟ و نهایت، اېرکینلیک نیمه؟ –دېگن فلسفي سواللر بیر یاقده تورسین، جیلـّه قورسه توغیلگن بیلیمیزنی–کو، بیلسک بۇلردی، –دېیمن اۇزیمچه. شو نرسه‌لر حقیده اۇیلرکنمن، اۇقیگیم کېله‌دی، یخشی اۇقیگیم کېله‌دی؛ زمان اۇقیگننکی دېیمن...
توغیلگن کونیمنی بیلماقچی بۇلیب، اوندن–بوندن سۇره‌ب یوریشیم کۇچه‌داشلریمگه یاقمه‌گن. شو رنگ‌سیز کوننی بیلیشیم کېره‌ک‌میدی؟ بلکه، کتـّه–کتـّه آدملر اۇرنیده قۇیيب کۇرگندیرمن اۇزیمنی. خیالیمده اۇزیمدن بیر قهرمان یسه‌گندیرمن بلکه. آرزوگه عیب یۇق دېیدیلر... کۇچه‌ده‌گیلر بو حقده‌گی قیزیقیشیمنی بیلیب قالیشیب:
– سېنی جۇره تېگیرماچی‌نینگ اۇغلی دېسه بۇلدی–ده! بیلسنگ نیمه–یو، بیلمه‌سنگ نیمه؟ شونی بیلگنینگ بیلن کاسه‌نگ‌نینگ تگی آقررمیدی؟ یاکه مکتب اۇقیب، آته–آننگه کلـّه یېدیررمی ابدینگ؟ –دېسه‌لربارمی؟! اولرنینگ بو گپلریدن کۇنگلیم رنجیب ویران بۇلدی. اوستیمدن کولیشگنلریگه چیده‌ی‌آلمه‌دیم. ایچ–بغریم اېزیلیب، راسه زردەم قـَینه‌دی. امیدلریم سرابگه آیلندی. توغیلگن کونیمنی بیلیش مېنگه نېگه کېره‌ک بۇلیب قالگنینی یخشی اېسله‌ی‌آلمه‌یمن. اېرکه‌لیک قیلیب سۇره‌بمن–ده!

www.ezgu.org

– اۉز حقیمده بیلیش بو مېنینگ حقیم، عیب ایمس، –دېدیم اولرگه.

بری‌بیر، ایچیمده اۉقیمن دېب اۉزیمگه قرار بېردیم... باشقه چاره یۉق. شوندن کېین کۉچه‌دن اېشیتگن اچّیق و کېسه‌تیق گپلرنی، کۉنگلیم اۉکسیب، آته–آنمگه اَیتدیم. اولر «کمبغل‌نینگ باله‌سی‌سن، شۉیله‌نگنی یېب پرده‌نگنی قیلیب کېته‌وېرسنگ بۉلمه‌یدیمی؟» –دېب مېنی آبدان کاییشدی. اویده‌گیلرنینگ گپیده جان بارده‌ی. چونکه، هر قنده‌ی یخشی کونلر بایلرنیکی–ده. «آغزی قیینشیق بۉلسه هم بای‌نینگ اۉغلی گپیرسین» –دېییلگن مقاللرده. توغیلگن کوننی هم شولرگه بویورگن. دنیانینگ ابره–اطلسی شولرنینگ بۉییگه اۉلچب بیچیلگنده‌ی گۉیا!

***

اۉن ایکـّی یاشلرده‌من چمه‌سی. اۉشه ییلی قیش قتـّیق کېلدی. گورسولتیب قار اوردی، اریق و نهرلرده سوو موزلب قاتدی. قاره ماللر تپـّه–تپـّه تشلب، ییقیلیب اۉله‌بېردی. تېگیرمانلر پرچاو، بازار–اوچار هم بۉلمه‌دی. دهقانلر قۉشگه چیقه‌آلمه‌دیلر. مېن هم باشقه تېنگقورلریم سینگری اویده، سوغدی اطرافیده باغلنیب قالدیم. آتم اۉتـیز ییل تېگرمانچیلیک قیلیب هیچ نرسه‌نینگ ایگه‌سی بۉله‌آلمه‌دی. بوتون عایله بیر عمللب قیشدن امان–اېسان چیقیب آلیش قیغوسیده‌میز. خلص، اقتصادي احوالیمیز یخشی ایمسدی. اولّیگه، آتم مېنی بالرنینگ اېشیگده یېتیم قۉیماقچی بۉلدی. کۉنمه‌دیم. دهقان قیلیب سای–ادیرلرگه قۉشگه چیقرماقچی بۉلدی. یۉق، یۉق! مکتب اۉقییمن، دېب توروب آلدیم. ایش–یوموش جبریدن شو کونگه‌چه امل–تقل قیلیب اۉقیب کېله‌یاتگن اېدیم مکتبنی. رۉزغار ایشلریگه قاریشیب، مکتبدن یالچیمه‌دیم. شونگه قره‌مه‌ی، هلی هم اۉقییمن، دېب سۉزیمده توریبمن. اۉقیش‌نینگ چۉغی روحیمدن اۉچگنی یۉق. بیلیم‌نینگ سېراب بولاغیدن تۉییب–تۉییب سیپقرگیم کېله‌دی...

www.ezgu.org

نیمه بۉلدی-یو، عایله‌میزده خودّی، کۉز آغریقده‌ی بیر یاقدن ملا امام‌نینگ گپی چیقیب قالدی. اۉزیمیزنینگ مچیتیمیزده‌گی ملانینگ گپی. بورناغی[۱] کون:

– اۉغلینگیزنی مچیتگه جۉنتینگ اکه، نمازلیگینی اۉرگنیب آلسین بدبخت، –دېبدی آتمگه ملا امام.

آتم بو گپنی کېلیب عایله‌میزده اَیترکن، ایچیمگه تیره‌تمه توشـــدی. هه! دېسم هم، یۉق! دېسم هم آتم مېنی ملاگه اۉقیتماقچی. مُلّه امام‌نینگ بو گپلری قتـّیق داریگنیدن بۉلسه کېره‌ک، آتم «اۉقیته‌من» دېب قرار قیلگن. تۉغری-ده، آتم بو بیلن هم ملا امام‌نینگ گپیدن، همده کۉچه-کۉی‌نینگ طعنه-تاشیدن قوتیلماقچی بۉلگن. بولردن هم مهم‌راغی، «نرگی دنیا عذاب-عقوبتلری؛ گـۉرنینگ شدتلی قیسیشی؛ انکر-مونکرنینگ گـُرز بیلن ینچیب تشلشی، دۉزخ اۉتیده ابدي کوییب یانیش و اژدرهالرگه یېم بۉلیش...»لرنی اېشیتیب ساووق تېرگه توشه‌سن کیشی. بو گپلرنی اېشیتگن آته-آنه باله‌سینی هر نرسه قیلیشگه تیار. بیز اولاد بۉلسه، معناسینی بیلمه‌گن بېِ‌ثمر نرسه‌لرنی اۉقیب، یادلب آلیشگه محکوم اېتیلگنمیز...

***

یېر سهل بۉشگنده‌ی بۉلدی. آدملر چومالیگه اۉخشب قیمیرلشه باشله‌دی... اېرته‌سی کونی آتم قۉلیمدن اوشلب مچیتگه آلیب باریب:

– منه تقصیر، خدانینگ یۉلیده باله‌منی اۉقیتینگ. اېتی سیزدن، سویگی بیزدن، –دېبدی آتم و اۉزی قـَیتیب ایش-یوموشیگه کېتدی.

مېن السلام! دېب درسخانه‌گه کیردیم. تېنگقورلریم عیبدارگه قره‌گنده‌ی مېنگه حیرت بیلن قره‌دیلر. حجره باله‌لردن جیققه تۉله اېدی، باله‌کـَیلر «هفتیک»لرینی آچیب، باشلرینی کتابلری اوزره تینیم‌سیز چـَیقه‌گنچه، «الف زبر، ب زبر» قیلیشیب اۉقیماقده

---

[۱] بورناغی ~ بوروناغی. بورناغی کون: آلدینگی کون، اۉتگن کون.

www.ezgu.org

ئېدىلر. ملا قرشىيسىدە چۆككە توشدىم. جونجوكىب، ساووق قاتگن قۆللرىمنى قۆلتيغيمدن چيقريب، كوهوو، كوهووولب ايسيته باشلەديم.
ملا امام درّاو ، وراقلرى سرغيب كېتگن بير «هفت‌يک»نى قۆليمگه توتقزدى–يو:
– «اۆپيب آچگين» –دېدى.
اَيتگنينى قيلديم. ايلک سباقلرنى باشلەدى ملا امام. عربچه سۆزلرنى دۆنديريب تلفظ قيلەآلمەديم، تيليم يخشى قاووشمەدى، اَيلنمەدى.
ذ، ض، ط، ظ، ع حرفلرينى عربلردېک قيليب اَيتەآلمەديم. ملا امام اچّيغى چيقيب، عصاسى بيلن بيقينلريمگه بير–ايکّى تورتيب، اۆقرەيگن کۆزلرينى قهر بيلن آلەيتيردى، مېنگه قاواق آسدى، پۆپيسه قيلدى. قۆرقديم... اۆزيم اۆيلەگندەى بۆليب چيقدى. خياليمده، حجرەنينگ پخسەلرى نفرت، حقارت و قۆرقوودن تيکلنگندەى. حجرەنينگ سوواقلرى خودّى، ياش باله‌لرنينگ، استعداد، عقل و زکاوتيدن سووەب قۆيبلگندەى توييلەدى. ييللر بۆيى بو وهشتخانەده تينيق ارمانلر بيقيب، ديميقيب ياتبيدى گۆيا...
***

اۆقيش باشلندى. ايلک درسلرده «ف»نى اَيتەآلمەديم. تيليم يخشى اَيلنمەگچ، آخونيم چۆنتگيدن غيجيملنگن کير رۆمالچەسينى چيقريب، تيليمنى قەييريب بورەدى. تيليم قتيّق آغريدى، کۆزيمدن جـوديرب تۆکيلگن ياشلرنى يېتـَگيم بيلن اَريتديم. کتـّه حجرەنى باله‌لرنينگ آوازى تۆلديريب توريبدى. حجرەنى قيشده ياقيلگن ياغاچلر توتونلرى قارەيتيريب يوبارگن. قارەيگن دېوار بېتلرى بۆيلب توتون کويه باغلەگن. بالارلردن اۆرگيمچک‌نينگ بوزيلگن تۆرلرى اجل اييپگه اۆخشب آسيليب توررّدى. تۆستدن، تېپەدن باشيمگه بير قمتيم قارە کويه توشيب کېتدى. کويەنى برماقلريم بيلن سييريب تشلەديم. سۆنگ کۆرستگيچ برماغيم بيلن «هفت‌يک»نى ورقلەديم، کتاب‌گينەم بۆيەليب کېتدى. ملادن قۆرقيب اتـّنگ! –دېديم ايچيمده.

www.ezgu.org

بو احوالنى كۆرىب تورگن آخونىم، كېلە سالىب مېنى بىر آياق اوستىدە تۆختتدى. كاووشىمدن پتـَكلرنى چىقرتىرىب، تىشلتىب جزالەدى. اۆيىنلردە بىر آياقدە تورىشنى يخشى اۆرگنگنىمدن‌مى، هر نې، يىقىلمەدىم. حجرەنىنگ بىر بورچگىدە هىكل‌دېک قاتدىم و چوقور اۆيگە تالدىم. شوندن باشلب حياتىمدە كتـّە اۆزگرىش يىسلدى. عمر بۆيى خۆرلنىب كېلگن حياتىم اۆز معناسىنى اللـّە قچان يۆقاتدى. ايچىمدە توگىب قۆيىلگن ارمانلرىم سىنىب كېتدى. شخصيتىمدن قالگن پرچەلرنى ملا امام غضب اۆغىرىگە سالىب ىنچدى. كوكونلرىنى[۱] توز، قلمپىرگە قارىب تنەمدەگى ىېرەلر اوزرە سېپدى. وجودىمدەگى بو داغلر بىتمس بۆلىب قالدى. اېندى، بو جراحت هىچ نرسەگە امان بېرمسلىگىنى انگلەدىم. شو تابدە، اۆزىمنى توبسىز جرلىككە قولەياتگندەى حس قىلە كېتدىم. اوشلەى، ايلىنەى دېسم قۆلىم هىچ نرسەگە ىېتمەىدى. تىلىم سۆزگە كېلمەيپدى. درەنغىللەگن شو قارانغى بۆشلىقدە، بىر ياووز روح اوستىمدە حكمران تورىبدى. يوتاقى[۲] بو ياووز روح هر لحظە مېنى يوتىب يوبارىشى ممكندەى نظرىمدە. گۆيا او چېكسىز، مطلق «كوچ–قدرت» اېگەسى. تسليم بۆلىش و اطاعتكارلىک اونىنگ بارلىک خصوصىتى. عاجزلىكدن اۆزگە نرسەنى تن آلمەيدى او. ياووز دليل و منطقدن اۆلگودەى قۆرقەدى. اونىنگ آيتگنى آيتگن، دېگنى دېگن.

تېپەمدە تورگن ياووز روح، آياقلرىنى باشىمگە قۆيىب، مېنى توبسىزلىک اۆپقانىگە باسماقچى بۆلەدى. او سۆراق بېرىش و يوزىگە تىک باقىشگە مجال بېرمەدى. آغزىنى آچىب ياتگن توبسىز قارە ظلمت مېنى تارتىب كېتماقدە اېدى. نورەى–نورەى، دېب تورگن حجرەدە، قوتىلىب قالردېک نرسەنىنگ اۆزى يۆق. تگى كۆرىنمس جرلىككە توشىب كېتدىم. آياقلرىم آستىدە تارىخنىنگ چىرىب ياتگن، جانسىز جسدى ياتر اېدى. آدملرنىنگ قنغسىگن تنەسىدن قورت–قومورسقەلر كۆككە اۆرلەياتگندى. توبسىر قارە

[۱] كوكون: قتـّيق جسم‌نىنگ مىدەلنگن ذرّەلرى؛ تالقان.

[۲] يوتاقى: آچ‌كۆز، ىېب تۆيمس.

www.ezgu.org

جرلیک قتلریدن اۉتمیش‌نینگ معناسیز تاووشلری اېشتیلردی. بارسه کېلمس بو زنداندن قاچیب قوتیلیش‌نینگ علاجی قنچه؟ تېپه‌مدن سان–سناقسیز اۉلیک آدملر، خزان ییپراقلری‌دېک تۉکیلیب قوویلیب کېله‌یاتگندی. یاووز روح قۉلیده کیم قنچه تقدیرلر پرچه‌لنیب، سینیب توشردی تېپه‌مگه. مېن هم بو اۉلیکلر اوییگه، تۉده‌سیگه، آرتیقچه جسد بۉلیب قۉشیلیب کېته‌من.

www.ezgu.org

١٧. بــَيرەم

www.ezgu.org

بـَیره‌م

ایشخانه‌نینگ دېوار تخته‌سیده شونده‌ی دېب یازیلگندی:

«اېرته‌گه اداره‌میزده ییغین اۆتکزیله‌دی. آنه‌لر کونی نشانلنه‌دی. شو مناسبت بیلن سیز حرمتلی خادملر اَینیقسه، عزیز عیاللردن تدبیرده قتنشیشینگیزنی التماس قیله‌میز».

جمعه کونی اېدی. سیف الله قاره سحردن توریب کۆچه‌گه چیقیب کېتگن. آیبېکه هم اېرته‌لب بروقت توردی. عایله‌نینگ تشویشی کتـّه–ده. هر کونگی ایشلریدین آیبېکه باش کۆتره‌آلمه‌یدی. بوگون کۆپراق اورونیشیگه تۆغری کېله‌دی. پیشیر–توشیر، سوپیر–سییرلرینی قیلیب آلدی. اوّل اېری‌نینگ مینگ کاکل خۆرازینی اَوه‌یلب کتـّه سوت سبد آستیگه قمه‌دی. اېری بویورگنده‌ی قیلیب خۆرازنینگ پیخینی اَریتیب، کاسه‌سیگه، پسته–بادامهلردن سالیب قۆیدی. سامانی تیتیب، تخملرنی تاپیب خُمره‌چه‌گه احتیاطلب جایله‌دی. تاووقلرینی اېسه، کتککه هیده‌دی...

قویاش چمه‌سی ایکـّی قولاچ کۆتریلیب، هوا ایسیب باره‌یاتگن کېزلر. آیبېکه‌نینگ بېشیکده‌گی باله‌سی اویغانیب «اینغه–اینغه»لشگه کیردی. آنه‌سی درّاو باریب، چقه‌لاغینی اېمیزدی. باله‌نینگ یۆرگگینی[1] ینگیلب:

– اېندی تدبیرگه باره قاله‌ی. کۆرینیب تورگنیم یخشی، تعطیلده بۆلیشیمگه قره‌مه‌ی، بارگنیم معقول. حرمت قیلیب، چقیریق‌خط یوباریشگن. هر قله‌ی ایشخانه، –شولرنی ایچیده اۆیله‌یاتیب، –اوییمنی، باله‌منی آتمگه تاپشیره‌من، –دېدی آیبېکه.

---

[1] یۆرگک: غوندک، چقه‌لاقنی اۆره‌یدیگن کیچیک چایشب.

www.ezgu.org

بېکه ایکـّـی حاولی نریدن آتەسی اوسته مؤمننی چقیریب کېلدی. اوسته نوراني بیر کیشی، قیزیل یوزلی، سلماقلنیب قدم باسەدی. یاشی آلتیمیش بېشدن اۆتگن، انچه تېتیک. قیزینینگ التماسینی بجرگن بۆلیب حاولیده پیدا بۆلدی.

– سلام آته جان، کېلینگ. یخشی کېلدیزمی؟ نبیرەییز هم «بۆوه–بووه» –قیلیب سیزنی قیچقیرەیپدی.

– وعلیکم باله جان! بیرار جایگه بارماقچیمیسن بالم، –یوزیده کولگی یوگورگن بیر قیافەده، –کۆپ قالیب کېتمەیسنمی اۆزی؟ مېنینگ هم قیلەدیغان ایشلریم بیر یېتک. چقـّان–چقـّان باریب کېله قال وقتنی اۆتکزمسدن قیزیم.

– بوگون بالەلر باغچەسیده[1] «آنەلر کونی» بَیرەم قیلینەدی. باریشیم شرط. ایکـّی قیزیمنی باغچەگه آلیب باریب قۆیەمن. باریب کېلیشمگەچه آته جان نبیرەنگیزگه قرەب، اوییمگه سایه–پنه بۆلیب تورەسیز.

– کویاو قەییرده؟ –کیپریکلرینی پیر–پیرلتیب، مینغیرلەگنچه، –سۆرەدی آتەسی.

– اولر ککلیک اوریشتیریشگه کېتیبدیلر.

– قچن کېلەدی؟ مېنی خبر قیمەگنیگه قره–یه، کویاو دېگنی یاو بۆلەدی– ده!

– شو کویاویز بیلن هیچ هم چیقیشەآلمەدیز–ده آته.

– قۆی اۆشەنینگنی بېکه. تیلیمنی قیچیتمەگین. اۆشەنینگنی اېسلەسم اېلکه ساچیم سیخ بـۆلەدی.

– اېرتەلبکی چاینی ایچدیزمی آته جان؟ –دېب سۆرەدی قیزی.

– یۆق هلی قیزیم!

آیبېکه دستورخوان تۆشب، بیر چاینک کۆک چای، تۆرتته تخمنی قاووریب، آتەسینینگ آلدیگه کېلتیریب قۆیدی.

[1] باغچه: کودکستان، بالەلر تربیەگاهی.

www.ezgu.org

بېکه ایشلرینی بیتیردی. سۉنگ اېمیزیکلی بالەسیگه کۉکره‌ک بېردی. سوتدن تۉیگن چقه‌لاق اویقوگه کېتدی. وقت هم الـلّه محل بۉلیب قالگن. بېکه کیینیب، شاشه–پیشه تدبیرگه اشتراک قیلگنی «خیر آته جان» –دېیه اوییدن چیقیب کېتدی.

اوستا مؤمن بیر آتیم ناسینی تیلی‌نینگ آستیگه تشله‌دی. چووه‌لگن سلـّه‌سینی قـَیتیب اۉره‌دی. اېرته‌لبکی چاینی ایچیب، دستورخواننی ییغیشتیریب، شکرانه‌لیک دعاسینی اۉقیب، یوزیگه هاووچ تارتدی.

اوسته اېشیتیلر–اېشیتیلمس غۉنغلله‌گن آوازده یاشلیگیده اۉرگنگن قۉشیغینی اَیتر، حویلی ایوانی بۉیلب آدیمله‌ماقده اېدی... اویگه کیردی. بېشیکده یاتگن چقه‌لاققه بیر تیکلیب، بۉشه‌گن قۉلباغینی قاتیریب قۉیدی. آغزیدن توشه یازگن اېمیزه‌کنی هم آغریگه بېردی. بۉیچن، سۉرّه‌یگن اوسته مؤمن اېلکه‌سینی قیسیب بۉساخه هتله‌گچ، اېشیک زلفینیگه آسیلگن قولفنی آلیب، چقه‌لاق اوستیدن اېشیکنی قولفله‌دی. ایشانچ حاصل قیلیش اوچون زنجیرینی شیقیرده‌تیب تېکشیریب هم کۉردی. اېنـَغه‌نینلیک بیلن آشخانه‌ده‌گی اۉتـّیزته‌چه تخمنی اَوه‌یلب خلته‌چه‌گه سالدی. اوروش اوچون باقیب قۉییلگن و «اۉیلنمه‌گن» خۉرازنی–ده، قوقورلتیب، آیاغیدن باغلب قۉلتیققه اوردی و سېکین حاولی دروازه‌سینی تشقریدن قولفلب، جفتکنی راستله‌دی. بو اطرافلرده تورگیسی کېلمه‌ی، تۉغری تکسی اوشلب، «قـَیده‌سن قیشلاغیم» –دېب قۉشنی ولایت تامان یۉل آلدی.

آیبېکه اوچ–تۉرت ساعت آره‌سیده تدبیردن بۉشب، باله‌سیدن خبر آلگنی اوییگه قـَیتیب کېلدی. قره‌سه که، اوی اېشیگی تشقریدن قوفلاق. هیجان باسگن بیر احوالده، یوگوره باریب قۉشنیسی‌نینگ اوییدن دېوار آشه حاولیسیگه کیردی. حیرت یاقه‌سینی اوشلب:

– نیمه بۉلدی اېکن؟ آته، آته، آته! –سېسینی بلندلتیب ینه، –آتـــه!! یاکه سلقینله‌گنی تشنابگه کیردی‌می اېکن–هه؟ –دېب بلندراق قیچقیردی.

www.ezgu.org

همّه یاق سوو سېپگنده‌ی. هیچ کیمدن سېس چیقمه‌دی. بېکه غیزیللب چقه‌لاغی یاتگن خانه‌گه قره‌ب یوگوردی. اېشیک قولف. هارغین، چرچاق و بۉغیلگن بیر آوازده باله بیغله‌یپدی. بېکه اېشیکنی آچیب خانه‌گه کیرگچ، باره توریب، بیغلب سۉلَـگی[1] قوریگن چقه‌لاغینی بغریگه باسدی. او باله‌سی‌نینگ کۉز یاشلرینی اَریتیب، قۉینیگه باسیب حاولیگه چیقدی. نیمه یوز بېرگنینی بیلمه‌ی حیران. هۉپیققنچه تېوره‌ک–تاشنی کوزه‌تیب چیقدی. آشخانه‌گه کیردی. تخملر یۉق. کتکده‌گی پالوان خۉراز هم غایب بۉلگن.

آیبېکه چقه‌لاغینی یۉرگکلب، تۉغری ینه باغچه‌گه باردی. ایکـّی قیزچه‌سینی بو یېردن آلیب، اۉزی بیلن اېرگشتیریب بندرگه باردی. هیچ کیمگه سِر بېرمسدن تکسی آلیب یان شهرگه جۉنب کېتدی.

یۉل سېرقتناو، مۉترلر آقیمی کتـّه. غوویلب اۉتگنی اۉتگن. مۉترده اوچـّله باله‌سی هم ناتینچ؛ اولر اوخلب کېته‌پکن اېدی... گۉدکلرینی آویته یاتیب: «آه تېنگریم! نې کونگه قالدیم! بو شرمنده‌لیک اېمسمی؟ باله‌لرنینگ آته‌سیگه نیمه جواب بېره‌من. خۉرازنی سۉره‌ب قالسه‌لرچی، شۉریم قوریدی...» –دېگن اۉیلرنی بیر–بیر خیالدن اۉتکردی بېکه.

بیرار ساعت اۉتر–اۉتمس بېکه کۉزله‌گن شهریگه باریب توشدی. بیردن آته‌سی یشب تورگن حاولیگه قره‌ب بوریلدی. ایکـّی چقیریم یۉل یوریب اونگه قـَیریلدی. اوزوم پیشیغی. کۉزنی قمشتیرگودېک، تورلی–تومن، شاده–شاده مېوه‌لر درختلرنی بېزه‌ب تورگن. ایسـّیقدن سقلنیش اوچون بار تیریک جان اۉزینی سایه–سلقینلرگه آلیشگن. بېکه حاولیگه کیریب باردی. پِسته گورجی خودّی تـَنیگن‌دېک، چاو–چاولب، سېلکیلله‌گن دُمینی لیکیللتیب توره بېردی. بېکه ایکـّی خانه‌گه هم بۉینینی چۉزیب

[1] سۉلک: آغیز سووی.

www.ezgu.org

قرەب کۆردی. بیراق، آتەسی اوییده ایمس. او آدم خواه-ناخواه خۆراز و تخملرنی شهرده پوللب یورگن بۆلسه کېرەک، دېگن گپ خیالیدن اۆتدی.
آیېکه نیمه قیلرینی بیلمەدی. بیردن باریب برنده تاقچەسیده قۆییلگن تیکوو ماشینەسینی کتـّه شفتالوگل روماللگه اۆرەب آلیب آرقەسیگه قـَیتدی. بیر قۆلیده آغیرگینه ماشین، ایکـّینچی قۆلیده آلتی آیلیک چقەلاغی. دم ماشیننی کۆتریب بیر جایگه آلیب باریب قۆیەدی، دم ایکـّی قیزچەسینی قۆللریدن اوشلب یېتکلەیدی. بو احوالنی بیراو بیلگنی هم یۆق.
باشیده خالدار-خالدار رومالدن قرص، بۆیی پستراق، کۆزلری کتـّه-کتـّه، کۆکرەکلری تۆلیشگن، قۆنغیر جینگەلک ساچلی آیېکه کولسه کولگیدەی، ییغلسه ییغلەگودەی بیر احوالده. بوتون فکری اېرتەراق اوییگه یېتیب آلیش؛ بۆلگن احوالدن یاتیغی بیلن اېرینی خبردار قیلیش. کتـّەراق جنجل کۆتریلیشدن خواطرده او.
آیېکه شهرگه کېلیب، ینه تکسی توتیب اوییگه قـَیتیب کېلدی. هاریب، تالیب، اوزاق منزل باسیب کېلگن آیېکه اوییگه کیررکن، اولّیگه هووواس تارتیب ییغلەدی... تورموش اۆرتاغی‌نینگ کېلر وقتی هم یقینلشگن. او قندەی کیفیتده اویگه قـَیتیشی معلوم اېمس. کیم بیلەدی، اېری ککلیک اوروشیده یوتدیمی، یاکه یوتقزدیم؟! گروانی بای بېرگن بۆلسه، کېچه بو حاولیده قیامت قۆپەدی دېیوېرینگ.
شامقورون سیف الله حاولیسیگه باش سوقرکن، عادتدەگی‌دېک اویگه کیرمسدن تۆغری خۆرازینی کۆریشگه باردی. کۆرسه که خۆراز جاییده اېمس. هاولیقیب:
- خاتین، خاتین! -یوقاری آوازده وهیمەلی بیر کۆرینیشده، -خۆراز قنی؟ بوگون دان-دون بېریب قرەدینگمی اۆزی؟! -دېدی اېری غضبی تاشیب.
بېکەدن سېس چیقمەدی. قیزەلاقلر آته-آتەلب، اۆیناقلشیب سیف اللهنینگ قوچاغیگه اۆزلرینی آتماقچی بۆلدیلر. سیف الله بالەلرگه پروا هم قیلمسدن، تال ییراغی‌دېک تیترەب تورگن خاتینیگه سپچیب:

www.ezgu.org

– سېندن سۆرەیپمن! خۆراز قنی؟– اچّیق غضب بیلن خاتینینی بیر–ایکّـی مرته دېوارگه اوریب سیلکیدی، –سېندن سۆرەیپمن قنچیغ؟ تیلینگ ایچینگگه توشیب کېتگنمی؟ گپیر دېیمن، گپیر!

آیبېکه کۆز یاشلرینی سېزدیرمسلیک اوچون یوزلریگه توتیب تورگن قۆللرینی زۆرغه توشیردی–ده، لبلرینی جفتلب:

– خۆخۆخۆخۆررراززنی آتم، –دېدی–یو، گپلرینی اَیتیب اولگورمسدن جاییده هوشیدن کېتیب ییقیلدی. قیزەلاقلر آنه–آنه، –دېییشیب اوزەلەیاتگن بېکەنینگ قوچاغیگه اۆزلرینی تشلەدیلر...

یېر و کۆک جای بېرمەگن‌دېک سیف الله اوییدن چیقیب کېتدی...

بېکه آدملر آغزیدن: «سیف اللهنینگ ایشی قاضیگه توشیبدی» –دېگن گپدن اېرتەسی خبر تاپدی.

www.ezgu.org

١٨. بۆلسە بوتگار، بۆلمسە حكايە

www.ezgu.org

بۉلسه بوتگار، بۉلمسه حکایه

کیم نېچه کیم رنج نهاني چېکه‌ی،
آبِ حیات ایستب و جاني چېکه‌ی.
نوايي

بو یاروغ عالمده انسان هر خیل خواهش–ایستکلر ایلینجیده یشب اۉته‌دی، شونده‌ی ایمسمی؟ بونده‌ی تویغولرنینگ اېنگ کوچلیسی «حاکمیت!»گه بۉلگن اینتیلیش‌دیر. حاکمیتنی اېگلّش آرزولرنینگ اېنگ اولکنی‌دیر. قدرت‌نینگ حتاکه هواسی هم یوره‌کنی اۉرته‌ی‌بېره‌دی. آدمزاد اوّلا بو حاکمیتنی اېنگ کمیده اۉز ایچیده قوریب کۉره‌دی. شو آرزولریگه اېریشه‌دیمی، اېریشمه‌یدیمی، بَری‌بیر اۉز ایچیده سرگردان یشه‌ی‌بېره‌دی. آدم باله‌سی گاها، غۉزه‌سینی یاریب، یاروغ حیات صحنه‌سیگه چیققن پیلـّه قورتیگه اۉخشه‌یدی؛ قابیغینی یاریب، کپه‌لک بۉلیب، یوقاریله‌یدی...
هه، کیشی حیاتده بای بۉلیب کېتیشی، یولدوزگه اَیلنیشی، بیلیم چۉقـّیلرینی اېگللشی کمدن–کم آدملرگه نصیب بۉله‌دی اېکن. بوکونلرگه اېریشه‌آلمه‌گنلر شولر حسرتیده یانیب، کوییب اۉته‌دی.
قیرق یاشنی قاره‌له‌گن امان، آش–آوقتدن بۉکدیمی، بو کېچه‌سی کوچلیراق باستیریقلب کېتدی. خورّه‌ک آتیشلری هم زۉره‌یدی. خاتینی گلبهار: «يي بیبی! بسم الله یېی، باله‌لرگه اویقو بېرمه‌ییسیز آته‌سی، تۉغری یاتینگ» –دېیه اېرینی بیر–ایکـّی نوقیلب، تورتیب قۉیدی. امان اېسه الهي و بي‌تکرار شیرین توشلر آغوشیده آرام آله‌یاتگندی.

www.ezgu.org

تینیب–تینچیمه‌گور امان اېرته‌لب کۆزینی آچرکن، هاووچلری بیلن کۆزلرینی سییریب آلگچ، بیر نرسه یۆقاتگنده‌ی بۆلیب دانگ قاتدی... بیردن توش کۆرگنی اېسیگه توشدی، توشینی یخشی آلیب توره‌آلمه‌ی اویغانیب کېتدی. بیر نرسه‌لرنی ایستب تون یریمده اویغانیب کېتگن امان‌نینگ هاوورینی، خاتیندن باشقه هیچ کیم و یا هیچ نرسه باسیب توره‌آلمس اېدی. غرق اویقوده یاتگن گلبهار اېری‌نینگ اینتیق اېرکه‌لشلریگه قره‌مه‌ی، «هر کون هم بۆله‌دیمی؟ قۆیینگ!» –دېیه راضلیک بېرمه‌دی. اېری بۆلسه قیسته‌گنی قیسته‌گن. شیرین و ناز اویقوده یاتگن گلبهار بېزاوته‌لنیب، اویقوسیره‌ب:

– «توبه اېی! قورویب کېتسین! جانیمگه تېگدی، هر کېچه یاپیشگنیز یاپیشگن، –دېیه اویقو اره‌لش کۆرپه‌نی غیجیمی بیلن بوتونله‌ی باشی بیلن اۆره‌ب آلدی–ده، غیرتیغیگه ایلمه‌ی یاته‌بېردی. اۆرتاقلری امانی اوچره‌تگنده اېرکه دېب هم چقیریشردی. امان اېرکه خاتینی‌نینگ رد جوابیگه کۆنمه‌ی، حرکتده... آخری بۆلمه‌دی–ده، خوش قیلیق بۆلیب، بیر شاعرلیگی توتیب، فضولیدن بیت اَیتب بېردی:

اي فضولي يار اگر جَور اېتسه اندين اينجيمه،

يار جَوری عاشــــقه هردم محبـــــّت تازه‌لر.

گلبهار اېری‌نینگ گپیگه قولاق آسمه‌دی، اۆز کیفیتی ایله اوخله‌ی‌بېردی. امان بۆلسه، هیجان باسیب، تیتره‌ب–قلتیره‌ب:

– سېنی اَیته‌من خاتین! اېشیته‌سنمی؟ –دېب یالباره توریب، «بیر یاتیب آلیش» تویغوسی جنبشگه کېلگنینی خاتینیگه اظهار قیلگن بۆلدی.

– قۆیینگ، نیمه دېیسیز، آردانه قالسین[1] «اۆشه»! شاعرلیگیزنی کوندوزی قیله‌وېره‌سیز، اوخله‌شیم کېره‌ک، اېرته وقت توریب رۆزغارگه قره‌شیم بار؛ یۆغ اېی، بۆمه‌یدی دېدیم بۆمه‌یدی! مېن اوخله‌یمن، –دېیه بو گل هم سهل اچّیقلنگن بۆلیب یاته‌بېردی خاتینی.

[1] آردانه قالسین: سبیل قالسین، اېگه‌سیز قالسین.

www.ezgu.org

– کېین اوخلەیبېرەسن آنەسی...، –هوهوهو قیلیب، سېکین‌گینه قیچیق یۆتەلیب هم قۆیدی اشتهاسی قۆزیب.

قۆیرده قۆیمەی گلبهارنی کۆندیردی شېکیللی، بو تون امان اېرکه مقصدیگه اېریشەیاتگن بۆلدی... دېنگیز پۆرتنەسیدن[1] کۆلمککه توشگندەی پسەیيب قالدی.

اېرتەسی تانگ آتیشی بیلن امان اېرکه کۆچەلرنی بیر کېزیب، اَیلنیب کېلدی. چای–پای قیلیش اوچون حوضدن بیر چېلک سوونی آلیب قـَیتدی. خاتینی گلبهار باله–چقەلری اویغانمسدن اېرتەلبکی چایگه تیارگرلیک کۆره باشلەدی. بیرگه ناشتا قیلیشلری کېرەک. قویاش اېندیگینه اۆزینینگ زرّین کاکللرینی آنه بېر اوزره یایماقده اېدی. یازنینگ اۆرتەلری شتاب بیلن اۆتەیاتگندی. امان‌نینگ نظریده، یشب تورگن حاولیسیده قندەیدیر غیرِ طبیعی بیر حال حکمران. اۆزینی هم باشقچەراق حس قیلەیپدی. خودّی، اونگه کیمدیر همّه حمد و ثنا اَیتیب، باش اېگیب تعظیم قیلەیاتگندەی. امان اېرکه شو تابده اۆیلب–اۆیلب گیپیرەدی، سلماقلنیب قدم باسەدی. اۆسماقلنیب[2] بیلگن نرسەلرینی اۆزیدن سۆرەیبېرەدی. خیالیده صولتیگه سیغمس عملدار اۆلەراق اۆزینی اولوغوار بیر توسده کۆریب توریبدی. بو وضعیتنی کۆز تگی بیلن کوزەتیب تورگن گلبهار لبلرینی جفتلب، اېریدن خورسندچیلیک سببینی سۆرەماقچی بۆلیب اېدی هم که، امان سۆز باشلب قالدی:

– بیلەسنمی آنەسی، کېچه بیر الهي توش کۆریبمن. اونی سووگه اَیتیشیم شرط بۆمسه کېرەی. باله–چقه اویغنمسدن اَیتیب بېرەقالەی.

– الهي دېیەپسیز آتەسی، بلکه ایس–پیس چیقریشیبیز کېرەی بۆلر. بوندەی توشلر ختم–خیراتسیز اَیتیلمەگنی یخشی آته جانی‌سی. پیرلر یار بۆسین سیزگه، مرتبەنگیز بوندن هم اولوغراق بۆسین، –دېدی گلبهار اېری‌نینگ کیفیتینی کۆترماقچی بۆلیب.

---

[1] پۆرتنه: کوچلی تۆلقین، طغیان.

[2] اۆسماقلنماق: اۆزی بیلگن یاکه تخمین قیلگن نرسەنی ینه–ده سوریشتیریب انیقلشگه اورینماق.

www.ezgu.org

– اَیتگنینگ کېسین آنەسی. اېشیتگین اونده: تون یریمده توش کۆریبمن. شرقیرەب آقەیاتگن دریا بۆیلب باررکنمن، کۆز اۆنگیمده میسەزار، یم–یشیل دلەلر جلوەلنەدی. قولاغیم آستیده تورلی–تومن قوشلر چوغورلشەدی. بیردن اۆزیمنی تېپەلیکده کۆرەمن. همه نرسه آیاغیم آستیده، چوقور خیالگه باتیبمن. شو پَـیت باشیمگه بیر یومشاق نرسه قۆندیریلگندەی بۆلدی. الـّه قندەی غیبي بیر قۆل باشیمنی سیلەماقده اېدی. «بار اۆغلیم سېنگه کېتمس دولت تارتیق قیلدیم» –دېگن بیر سېس مېنی چولغەیپدی. باشیمگه کییدیریلگن نرسەگه قۆل اۆزەتدیم. آلیب قرەسم، نې کۆز بیلن کۆرەی که باشیمده دُر–جواهرلر قۆندیرلگن بیر آلتین تاج عالمنی پارلتگودەی درجەده یرەقلەیدیر اېدی. اونی قۆلیمگه آلیب اۆپدیم و اویغانیب کېتدیم. کوچلیراق تعبیرچیگه بارسم‌می اېکن آنەسی، –دېدی امان خاتینیگه قرەب.

– تنگریم یارلقەسین، بوندەی توشلرنی بېگانه آدمگه اَیتمەگنیز یخشی اېمسمی آته جانیسی؟

– سېن قندەی تعبیر قیلەسن خاتین؟

– آقر سوو، میسه، جیلغه و قوشلر بولرنینگ برچەسی تنگریدن سیزگه عطا قیلینگن سعادتلی کونلردیر؛ بایلیک، تۆقلیک، تینچ و آسایشتەلیک کونلر آلدینده، دېگنی بۆلەدی بیلیشیمچه. غیبي قۆل اېسه پروردگارنینگ عنایتی‌دیر.

آلتین تاج اېسه، کمدن–کم آدملرگه بېریلەیاتگن کېتمس دولت، یعنی اولوغ منصب و مرتبەدیر. بو تبرّک توشنی بیر عمر بیراوگه اَیتمەگنینگیز یخشی آته جانیسی. مېن اوچون جوده یم قدرلی بۆلدی بو توشونگیز.

– آرەمیزده قالسین اوندەی بۆلسه، دېییشیب، اېر–خاتین خورسندلیگیدن یوزلریگه فاتحه تارتدیلر.

نیمه بۆلدی–یو، امان اېرکه خاتینیگه کۆنگلیدەگی نـِیتی «جمهور رئیس بۆلیشیم کېرەک» گېپنی ایچیگه سیغدیرەآلمەی شپـّه اَیته قالدی. اونینگ کۆرگن توشی منه

www.ezgu.org

شونگه مېنگزر ایدی. ایر–خاتین شاشه–پیشه ایرته‌لبکی چاینی ایچدیلر–ده، جمعه آقشامگی «نـِیت آشیگه» تیارگرلیک کۋریش حقیده اۋیلب قالدیلر. اوچ–تۋرت تاواق پلاو دملب، قۋنی–قۋشنینی چقیریب، مسجد امامی آلدیدن اۋتیب، آق فاتحه آلماقچی بۋلدیلر.

امان ایرکه کتـّه کېسیملی، بۋی بلند، ایلکه‌لری کېنگ–کېنگ، قـَلین بوروتلی، کۋزلری کتـّه‌دن کېلگن، گیپره‌یاتگنده چتیشگن قاشلرینی تېز–تېز چیمیریب توره‌دی. او اۋن ایکـّینچی صنفنی بیتیریب، بیر نېچه ییل دوکاندارلیک، کېین اېسه اۋقیتووچیلیک بیلن شغللگن. سیاستدن گپ–سۋز چیققودېک بۋلسه، بۋلر–بۋلمس اېنیدن بۋییگه‌چه ایجـّه‌لب کېته‌دی. عایله‌ده تونغیچ اۋغیل بۋلگنی اوچون اونی آته–آنه‌سی کۋپ ایرکه‌له‌گنیدن، تېنگقورلری اونینگ آتیگه ایرکه سۋزینی قۋشیب اَیته‌یاتگن بۋلیشگن. شوندن بو یان اېل و یورت آره‌سیده، امان اېمس، امان ایرکه لقبی بیلن تـَنیلدی. پول، دولتی هم اۋزیگه یره‌شه؛ اونچه–مونچه معرکه–موردنی بې‌ملال سَوه‌دی[1]. امان ایرکه نوبتده‌گی سَیلاوده یورت باشی بۋلیش اوچون بَری آشنه–اغه‌اینی‌لری–یو، تـَنیش–بیلیشلرینی بیر–بیر کۋریب چیقدی.

کۋچه–کۋیدن اوییگه، باله–چقه‌سی‌نینگ بغریگه قـَیتیب کېلرکن، او خیالاً اۋزینی پریزیدینت اۋرنیگه قۋییب کۋره‌دی. بو یوکسک منصب‌نینگ حضورلی دملرینی کۋز آلدیدن بیر–بیر اۋتکزیب، شیرین خیاللر آغوشیگه چۋمه‌دی. او بیردنیگه یوقاری لوازمگه کۋتریلیب کېتیشیگه شبهه‌لنمه‌یدی. اونینگ قراری بۋلسه قطعي. جمهور رئیسلیک عملینی تصوّریده تصویرلشگه حرکت قیله‌دی. کۋپ خیال سورگنیدن امان‌نینگ کېچه‌لری اوخلشی بیرآز قیینلشدی. عالي منصب اۋی–خیالری بیلن کۋزی یومیلگنینی بیلمه‌ی قاله‌دی–ده، اویقوگه کېته‌دی.

[1] سَوه‌دی: اۋتکزه‌دی.

www.ezgu.org

گلبهار اېری‌نینگ اۆته خیالچنلیگیدن دلخیره. کونلردن بیر کونی، اونینگ نیمه‌لر حقیده اۆیله‌یاتگنی بیلن خاتینی قیزیقیب قالیب، گپیریب بېریشینی التماس قیلدی. امان اېرکه اۆز خیاللرینی منه بونده‌ی تصویرله‌ی کېتدی:
«یره‌تگن اېگه‌م قۆللب، ۵۰ ٪دن آرتیق آواز قازانسم دېیمن؛ رقیبلریم بَری مېنی تن آلیب قوتلشسه؛ مملکت رادیو–تلویزیونیدن آتیم، شهرتیم برلـله[1] ینگره‌سه دېیمن – بو موفقیتیم، عکسلریم دولت ادره‌لرینی بېزه‌ب تورسه، کتـّه–کیچیک مېنی زیارت قیلگنی اوزاق–یقیندن یۆلگه چیقسه‌لر و نهایت یوره‌ک دردیمنی بیان اَیله‌سم. اوندن کېین، اۆرین‌باسرلریم، وزیرلریم، معین و والي‌لریمنی تعیینله‌سم، خلق ارا سویه‌ده مطبوعات انجمنی[2] اۆتقزسم دېیمن. چېت اېللرگه–ده، سفریمنی هم باشله‌سم. مېنی امریکا دولتی رهبری، انگلیس، فرانسه، آلمان، جاپان، بارینگ که لاتین امریکا بۆیلب رسمي تشریفلریمنی ساغ–امان اۆتکزیب آلسم. بیرلشگن ملتلر تشکیلاتی‌نینگ یوکسک منبریده آتشین نطق سۆزله‌سم. اۆته لوکس هۆتللرده، دنیانینگ اېنگ گۆزل و سۆلیم بۆلگه‌لریده قدم اورسم دېیمن. کۆکده اوچر چاغیم دنیا دولتلری آسمانی اوزره، اۆشه یوکسکلیکدن توریب قوتلاو–سلام خطلری جۆنتسم... همّه‌سیگه سېن یانیمده تورگن بۆلسنگ باشقه ارمانیم یۆق خاتین جان».
امان اېرکه‌نینگ مینگدن بیر خیالینی اېشیترکن، اېسی چیقه‌یازگن گلبهار: «مېنی هم اۆشه سفرلرده اونوتمس‌سیز آته‌سی، کاشکی اېدی–یه! گپینگیزده توره‌سیزمی؟ سۆز بېرینگ!» –دېدی.
هه‌دېمه‌ی جمهور رئیسلیک سیلاوی هم کېلیب قالدی. قیزغین بېلـّه‌شوولر باشلندی، آدملر اۆزلری سیله‌گن کاندیدلریگه رأی بېریشدی. نهایت سیلاولر نتیجه‌سی اعلان قیلیندی. رۆیخطنینگ آخریدن بیرینچی بۆلیب تورگن امان اېرکه جنابلری ني قولاق

[1] برلـله ~ براعلی.
[2] مطبوعات انجمنی: مطبوعاتي کنفرانس.

www.ezgu.org

بیلن ایشیتسین که، همّه‌سی بۉلیب بار و یۉغی اۉنته‌چه‌گینه آواز قازانگن. امان ایرکه بو یاقیمسیز خبردن سیره هم خفه بۉلمه‌دی. چونکه اونگه کۉچه آدملری الـّه قچان پریزدینت لقبینی بیریب بۉلیشگندی.

www.ezgu.org

١٩. قـَيدەسن تىنچلىك-ئامانلىك؟

www.ezgu.org

قـَیدەسن تینچلیک-آمانلیک؟

نور آغانینگ کاناداگه کېلیب قۆنیم تاپگنیگه اۆن بیر ییل بۆلیب قالگن. آلتی ییلگه یقینینی کیبیک دېگن ایالتنینگ شیربوروگ شهریده یشب کېلدی. اوشبو کیچیک شهرده اساساً فرانسوسلر یششەدی، طلبەلر شهرچەسی دېسه هم بۆلەبېرەدی.

نور آغا بیر کون منه بولرنی حکایه قیلیب بېردی: بیرینچی جولای کونی ایدی. اېرتەلب تورانتو شهریگه عایلەمیز بیلن کۆچیب کېلدیک. رۆزغار بویوملری، تقیر-توقورلریمیز هلی یېتیب کېلگنی یۆق ایدی. کمپل-یمپل تۆشب، ینگی آپارتمانده جایلشیب آلدیک ایش قیلیب باله-چقەلر بیلن.

هوا ایسـّیگندن ایسـّیگن. اۆشه پـَیتلر تمەکی تارتر ایدیم. تمەکی توتگیم قیستەدی. بیر تشقریگه چیقەی، سلقین یېرلر تاپیب، تېریمنی قاچیرەی، دېب آلتینچی قـَوەتدن بیرینچی قـَوەتگه لیفت آرقەلی توشدیم. ینگی کۆچیب کېلگن جاینی بیلگینگ کېلرکن. تېورەک-تاشگه اَلـَغده[1] کۆز یوگورتیرەمن. بیرینچی قـَوەت ایوانیده آیاق اوستیده توریبمن. قرەسم اۆزگەچه حالت. کۆپدن بیری کۆرمەگن منظره کۆز آلدیمگه کۆندەلنگ بۆلسه بارمی؟! چۆچیب کېتدیم، حقیقتاً قۆرقینچلی منظره. غوچ-غوچ آدم بشرەسیدەگی ایلان-چَیانلر ایچیگه توشگندەی حس اېتدیم اۆزیمنی. یېرگه سودرەلگودەی آق-قاره کیینگن آدملر لغلغلشیب توریشیبدی بو یېرده. سوپورگیدەی اوزون آق-قاره ساقالليكلر بیلدینگ‌گه[2] کیریب چیقماقده ایدیلر. عجبا! تورانتو-کانادامی یاکه ادەشیب، عربستان،

[1] اَلـَغده: ناتینچ، بېزاوته، تېز-تېز.

[2] بیلدینگ (Building): بنا، عمارت، ساختمان.

www.ezgu.org

پاکستان... باریب قالدیم‌می، دېیه کۆزلریمگه ایشانمه‌ی، تانگ قاتیب قالدیم تورگن جاییمده. انه، شۆرینگگه شۆره تۆکیلدی اۆرتاق، دېدیم اۆزیمگه اۆزیم ایچیمده. نیمه بۆلدی ایکن؟! اۆزی شولردن قاچیب، باش پناه ایزلب شویاققه کېلیب ایدیم، دېیه اۆیگه تالدیم کۆرستگیچ برماغیمنی چکـّه‌مگه تیره‌ب توریب. بولر مېن کۆرگن، بېآزار، ساده‌گینه اۆزیمیزنینگ صمیمي مسلمانلرگه اۆخشه‌مسدی اصلا.

باشلریده بوتون دنیانی مسلمان قیلیش دغدغه‌سی ویج–ویج قـَینر؛ مېنگه اۆخشه‌گنلرنینگ باشینی سپچه‌ده‌ی[1] قیلیب اوزیب تشلشگه تیار؛ کۆزلری تشقریگه آتیلیب چیققودېک بقره‌ییب تورر؛ جون باسگن یوزلریدن غضب و جهاد قانلری سچره‌ب تورگنده‌ی بیر وهشتلی حالت...

بیلدینگ اداره‌سیدن چگپه اۆگریلیب قره‌سم – محشر!!! تویـّه–توزیک مچیت. قـَیدنم بیله‌ی، کېلیب–کېلیب مچیت‌نینگ تېپه‌سیده یشه‌ییگن ایکنیمیزنی. آدم قورگنده‌ی تقدیر مېنی تاپیب شو تامانگه یېتکله‌گن بۆلسه نه چاره؟! «مسجد»، هه مسجد! اۆشه حقیقي اۆزیم بیلگن...

آفتابه‌لرگه عزّت–اکرامنی انه‌شو یېرده کۆره‌بېرینگ... ایشتانلرنینگ آقی قورومه‌ی یومه‌لب دومه‌لشلرنی... داد و بېداد!

قۆلتیغیمدن تربوزیم توشگنده‌ی کیفیتیم شلتیللب، یوقاریگه کۆرتریلماقچی بۆلیب هم ایدیم که، بایه‌گی تۆربه ساقاللردن ایکـّیته‌سی کېله سالیب قرشیمده کۆکریب توریب آلدی.

السلام و علیکم، دېب قرائت بیلن سۆره‌شدی دېوده‌ی ییگیت.

– های! دېدیم انگلیسچه‌لب.

– آتینگ نیمه؟ –سۆره‌دی بیری سېلکیلله‌گن قاپ–قاره ساقالینی اۆینه‌تیب.

[1] سپچه: پیشیب یېتیلمه‌گن کیچکینه قاوون؛ خامک.

www.ezgu.org

– ذکر...، دېب بیلمسدن اېسکی آتیم لاپ اېتیب آغزیمدن چیقیب کېتدی.

– عربچه قلدیر–قولدیر قیلیب، «اۆزیمیزدن اېکنسیز» –دېگندهی اېرکه‌لندی.

– نیمه اېدی؟ –سۆره‌دیم مېن اولردن.

– نمازگه، منه مچیتگه یورینگ برادر! دېب قۆلیمدن محکم اوشلب آلدی–ده، انگلیسچه‌لب غورلدیره‌ی کېتدی.

اۆشه کونلری تیلیم انگلیسچه‌گه یخشی اَیلنمس اېدی. فرانسوس تیلینی بولر توشونیشمه‌یدی. اۆزیم بیلگن تیللرده گپلشسم بلاگه قاله‌من. بولر بیلن سهل احتیاطده بۆلیب، مسافه‌ده توریب گپیریش کېره‌ک بۆله‌دی. قانوني مملکتده آدملر بیلن جنجلسیز، نورمال گپیریش مدنیتگه کیره‌دی. کاشکی بولر اېندی مدنیتلی توزوک–قوروق آدملر بۆلیشسه‌لر اېدی. آزگینه کۆنگیل خیره‌لیک تاپیلسه، گپ «سن و من» قیلیشگه بارسه یخشی بۆلمه‌یدی. ایش پولیس و قاضیگه توشه‌دی. بو یاغی چتاق بۆله‌دی دۆستلریم.

بو آفتدن قوتیلگنیمگه ۴۰ ییل بۆلدی، اېندی بو آزادلیکنی بَـیرهم آله‌ی،... بیر خورسندچیلیک قیله‌ی، دېب اۆیلب یورگنیم نیمه بۆلدی–یو، چیپقانده‌ی بو آفتلر آلدیمدن چیقیب قالگنی نیمه بۆلدی؟ حیران–زَیران اېدیم. منه کوتیلمه‌گن وضعیت! تقدیر آدمنی نې کۆیلرگه ییتکلرکن.

www.ezgu.org

٢٠. كۆرگولىكلار

www.ezgu.org

کۉرگولیکلر

– یوگور، بۉل، بۉل، قاچ کېلدی–یه اویی کویگور! –دېگن قیچقیریق ارەلش غله–غاوور سېسنی اېشیتگن آدملر تومترەقەی[1] بۉلیب قاچه باشلەدیلر. کیپریک قاقەی دېگونچه توپراق چنگیتیب، بیر سریق جیپ غیرە کېلیب تۉختەدی. پـېشه قورالنی کۉترگن ایکـّی عسکر، قیش کونلری آرقەسینی دېوارگه بېریب، اویاق–بویاقدن گپ–گورینگ قیلیب اۉتیرگن آدملردن تۉرتتەسینی اوشلب آلدی. شو پـَیت، ولایتنینگ ینگی والیسی جیپدن توشدی–ده، دهقان ییگیتلردن بیری‌نینگ قولاغینی بورەب توریب:
– قنی، اۉقی سورەلرنی؟ –دېیه دۉق–پۉپیسه قیله کېتدی اۉز تیلیده دغەلەگنچه. هلیگی ییگیتدن هیچ قندەی آواز چیقمەدی. والی ایکـّینچی، اوچینچی و تۉرتینچی آدمنی هم شو طریقه سۉراققه توتدی غضبلنگن بیر قیافەده... بوندەی سواللرگه جوابنی قەیېردن بیلەدی دېیسیز مکتب اۉقیمەگن قیشلاق دهقانلری. بوگون والیدن آلەدیگنینی آلدی بایەگی اۉتیرگنلردن اَیریملری. اَیریملری زۉرغه قاچیب قوتیلیشدی.
ایکـّی طایفه آدم ینگی تعیینلنگن والی‌نینگ اشدّی دشمنی ایدی. بیری قرآن آیتلرینی یاددن اَیتیب بېرەآلمەگن کیشیلر بولسه، ایکـّینچیسی ساقالینی چکـّەسیده بالته قیلیب، اوزون ساچ اۉستیریب، کتـّه پایچه پتلون کییگنلر–و، مۉدنی یخشی کۉرەیاتگن معلم و مامورلر.

[1] تومترەقەی: ترتیبسیز، هر تامانگه تۉزگن حالده.

www.ezgu.org

آدملرنی توتیب جزالش مقصدیده ولایت والیسی آییده ایکّـی–اوچ قتله خودّی آوگه چیقیب یورگن‌دېک شهرمه–شهر کېزیب یورردی. اَیتیشلریچه، شاه دَوریده دینی نظارت اوچون بیر باشقرمه توزیلگن ایکن. بو اداره تېپه‌سیده تورگن شخصنی «رئیس» دېب نامه‌لگنلر. کېینراق، بیلینمه‌دی که نیمه سببدن بو ایش بیلن شخصاً والی جنابلری‌نینگ اۉزلری شغللنه‌دیگن بۉلیب قالدی؟! بوندن تشقری، ینگی تعیینلنگن والی اولسواللیکلر بۉیلب سفرگه هم چیقیب توردی. اونینگ هر بیر سفرگه چیقیشی اَنتیقه؛ «غرایباتگه» بای همده تیللرده داستان بۉلر ایدی. ولایت لباسی ازلدن انه‌شو والیگه اَتـب بیچیب، تیکیلگنده‌ی، گۉیا.

بوگون بروقتراق اویقودن اویغاندیک. ایرته‌لب یوز و قۉلیمیزنی یوویب، بیرته ناننی آلیب، کتابلرنی تبراققه سالیب مکتبگه روانه بۉلدیک. مکتب زنگی چالینگونچه، قیی–چوو! تومنات باله‌لر درختلر آستیده، مکتب تېوره‌گی بۉیلب صنفگه کیریشگه شَیلنیب توریشیبدی. قۉنغیراق چلیندی. تپیر–توپورلشیب صنفلرگه کیردیک. باله‌لیک–ده! اۉقیتووچی کېله‌من دېگونچه، انچه–مونچه چوکی، مېزلر سینیب یاتگنینی کۉره‌سیز. بورنی قانه‌مه‌گن، کییم–باشی ییرتیلمه‌گن باله‌نی صنفلردن تاپیش قیین.

اۉقیتووچیلر قۉلیده خیمچه، اَیریم انصافسیزلری کتّـه تخته خطکش بیلن صنفگه کیرردیلر. بیز صنفگه کیریشیمیز بیلن پشتو تیلی اۉقیتووچیسی علم‌خیل ارواحگه اۉخشب پیدا بۉلیب قالدی. اۉشه کونی بیرینچی ساعتیمیز پشتو تیلی. اۉقیتیوچیمیز علم‌خیل صنفگه کیرگچ سببسیز قۉلیده توتملب تورگن توت خیمچه‌لرنی یوزیمیز، باشیمیزگه دېمه‌ی سَوه‌له‌ی کېتدی.

www.ezgu.org

اېندی‌گینه تشقریده اَوغان تیلیده ملي مدحیه‌نی[1] جۆر بۆلیشیب اۆقیب کېلیب اېدیک. عادتده‌گی‌دېک، بو مدحیه‌نی صنفده هم هر کون بیرگه‌لشیب اَیتیشیمیز شرط. بیرم یاقیمسیز، یوره‌گیمیزنی آلگن اېدی بو قوریب کېتگور مدحیه.
اۆشه کونی پشتو تیلی اۆقیتووچیسی‌نینگ حقارت آمیز زینگیلّلشلری همّه‌دن هم آشیب توشدی. علم‌خیل‌نینگ قاواغیدن قار یاغر، بوریشگن افتی[2] کاساوده‌ی قاره‌یگن، کۆزلری چۆککن، بوروتلری آغزینی یاپر، بقره‌ییب گپیره‌یاتگنده ایکـّی لونجی کفله‌نردی.
پشتو معلمی علم‌خیل‌نینگ مکتبده‌گی بیردن–بیر دشمنی ادبیات اۆقیتوچیسی اېدی. ایکـّله‌سی الـّه نیمه‌لر اوستیده تارتیشر، بحثلشر، گاه‌ده قیزریشیب، جیقـّه‌مُشت[3] بۆلیب قالیشردی. اۆشه تارتیشوولردن بابر، تېمور، احمدشاه ابدالي، وزیر محمّد گل، دولت کیپتان دېگن ناملر اېسیمده قالیب کېتگن. معلوم سببگه کۆره، ادبیات اۆقیتووچیسی معلم‌لیکدن بۆشه‌گنی، ایشدن هـَیده‌لگنینی کېینراق اېشتیب قالدی. مکتبیمیزده، علم‌خیل اۆقیتووچی بۆلیشیگه قره‌مه‌ی کتـّه اختیاردار، آقساقال هم. مدیر هم اوندن ایمیقیب توره‌دی. بیرار–بیر تدبیر بۆلسه هم علم‌خیل‌نینگ بویروغی بیلن بۆلیب اۆتردی.
پنج‌شبنه کونی اېدی. ایکـّینچی ساعت ینه پشتو تیلی قۆییلگن درس جدولیده.
– بوگون ساعت اون بیرده والی صاحب کېله‌دی، همّه‌نگیز شاروالیک آلدیده ییغلیشب توره‌سیز، –دیدی مکتب مدیری مهم بیر خبر یېتکزگنده‌ی قیلیب.
خلص، هر بیر صنف علحیده–علحیده صف باغلب یېتیب باردیک اۆشه جایگه. شهر دوکاندارلریدن تارتیب، بازارچیلر، یۆلچیلر، آلووچی–یو ساتووچی، همّه دولت خادملری بو یېرده حاضر و ناظر. همّه‌نینگ ایککی قولاغی والی صاحبده، بیرار خوش خبر اېشیتەی، –دېگن معناده. قاره دریشی کییگن، چپـّه تره‌لگن، یاغلنگن ساچی باشیده یلتیره‌ب

---

[1] ملي مدحیه: ملي سرود.
[2] افت (Aft): یوز، بېت، تورق.
[3] جیقـّه‌مُشت: قتـّیق مُشتلشماق، اوریشماق.

www.ezgu.org

تورردی. بلند آواز بیلن گپیرگنده گاو ساقـّه‌دېک قۉنقورتگی لیکیللب توردی. فارسي قیلیب گپیرگنده تیلی تۉلغه‌نیب، سۉزلر آغزیده چووه‌لیب کېتدی. او اچّیق ایچک‌دېک چۉزیلگن بیانیه‌سینی توگتدی. اَیتگنلرینی اۉزیدن باشقه توشونمه‌دی. ییغیلگنلر بیر-بیرلریگه جیلمه‌ییب قۉییشدی. سۉنگ، نوبت عریضه‌لرنی اېشیتیش و کۉریشگه کېلدی. آره‌دن بیر آز وقت اۉتگچ، پشتو معلمی علم‌خیل بیر دسته عریضه‌نی والی جنابلریگه توتقزدی. والی اېسه عریضه قاغازلرینی بیرین-کېتین تیتکیلب:

- بو نیمه؟ بونیسی چی؟ بو، بو، بو... -دېگن والی علم‌خیل‌دن سۉره‌شگه کیردی، گۉیا، اهالی‌نینگ عرضینی سۉره‌ماقچی بۉلیب.

عریضه‌نی ورقله‌یاتگن ایدی یم که، علم‌خیل برماغینی چۉزیب قاغازلردن بیریگه علیحده اورغو بېریب، بیر نرسه‌نی والی‌نینگ اېسیگه بېرگنده‌ی بۉلدی سېکین شیویرلب. والی‌نینگ اَنیق نامینی اېسله‌ی‌آلمه‌یمن. آدملر اونگه گل‌نظر دېب نام قۉیگنلر. گل‌نظر کېلدی دېگنی، والی کېلدی دېگنی ایکن بیلسک.

معلوم بۉلیشیچه، قـیسی‌دیر جاینی تېکیسلتیش اوچون بولدوزر کېره‌ک بۉلیب قالگن. بیرینچی قتله اېشیتگنی باعث والی صاحب بو سۉزنی «گل‌نظر» دېب قبول قیلگن. اۉشندن باشلب والیگه اهالی شو آتنی قۉیگنلر.

کتـّه ییغین دوام اېته‌یاتگن ایدی. علم‌خیل‌نینگ بایه‌گی اشاره‌سی والینی درغضب قیلدی. شو پـَیت والی صاحب عریضه ورقه‌سینی قۉلیگه آلیب، اۉز تیلیده:

- غِرت الله خان؟ -سۉکدی، -بو کیم اۉزی؟ -غۉنغیلله‌دی اچّیق بیلن والی صاحب. هیچ کیمدن آواز چیقمه‌دی.

علم‌خیل قۉلینی ییغیلگنلرگه قره‌ته بیگیز قیلیب ایدی یم که، ادبیّات اۉقیتووچیسی یوگوره سالیب صُفه‌گه کۉتریلدی.

- سېن هلی شکایتچی، آقساقال-ارباب بۉلیب قالدینگمی؟ -دېدی والی ادبیات معلمی‌نینگ جینگه‌لک ساچلرینی غیجیملب.

www.ezgu.org

– مېن فقط خلق‌نینگ دردینی، عامه‌نینگ مشکلینی یازیب ایدیم. مېن، باشیمیزگه کېلگن ظلم و ستم، حقارت و کم‌سیتیشلر اوچون دادخواهلیک قیلدیم، عیبیم شو والی صاحب!

– آلیب باریب قماققه سالینگ بو تیرّانچه‌نی، ینه بیر—ایکّـی نرسه‌نی اېسیگه بېرینگ، – دېب ایدی هم که ایکّـی شاتیر عسکر ادبیات معلمینی سودره‌ب آلیب کېتیشدی. ادبیات معلمی قیلمه‌گن عیبی اوچون جزالنیب، آلتی آی دېگنده قماقخانه‌دن چیقدی. نې قولاق بیلن اېشیتسین که، ادبیات معلمینی تـَنیگن—تـَنیمه‌گن، کتـّه–کیچیک «غِرت الله خان» دېب چقیره‌یاتگن بۉلیشدی. کۉچه–کۉیده قیشلاق–محله‌ده، شهرده بېچاره معلم‌نینگ آتی «غِرت الله خان» بۉلیب قالدی. بو اسمنی آدملر ولایت حاکمی تیلیدن اېشیتگندیلر.

بیر اوچره‌تگنیمده سابق اۉقیتووچیمیز مېن بیلن تۉییب تۉییب دردلشدی.

– مکتبده علم‌خیل‌نینگ قۉلیدن مېنگه کون یۉق ایدی.

– نیمه‌گه تارتیشردینگیز؟

– بیزنی خام کلّه و... دېگنی اوچون.

– علم‌خیل یېرلیک[۱] اَوغانلرگه اۉخشمه‌یدی!

– تۉغری، او خطدن نریدن کېلگن.

– توشینمه‌دیم، خط دېدینگیزمی؟

– هه! خط دېگنیم یازیله‌دیگن خط اېمس، وزیرستاندن کېلگن بو غله‌میس دېگنیم، توشوندینگمی اوکه؟ –دېدی اۉقیتووچی.

– اۉزینی جوده اېرکین توته‌دی، اطرافیده‌گیلر بیلن خواجه‌یین‌دېک معامله قیله‌دی.

– عجب–هه!

---

[۱] یېرلیک: بومی.

www.ezgu.org

– تعجبلی جایی یۉق . قه‌یېردن کېلمه‌سین بولرنینگ لایی بیر یېردن.

– والی بیلن جوده آپـاّق–چـَپاق–هه!

– اې اینیم! علم‌گل والی‌نینگ دستگی، اَیغاغچیسی[1]! بیله‌سنمی؟

معلم صاحب بیلن بار و یۉق اَیتیب–اېشیتگنیم شولر اېدی. اۉشه عریضه‌ده نیمه‌لر یازیلگنی بیلن قیزیقدیم. بیراق، ادبیّات معلمی عزت الله خان یورتنی ترک قیلیشدن آلدین مېنگه منه بو گپلرنی اَیتگن اېدی:

– بیز یېر یوزیده اېنگ بختسیز انسانلر اېکنمیز، قره‌گین! باغ و زمینلریمیزنی آلدی بولر، آیاق آستی بۉلدیک، اۉز یورتیمیزده خوارلنه‌میز، آنه تیلیمیزده مکتب یۉق، مېن حق تیلب ملت دردینی کۉتریب چیققنیم اوچون نې–نې کۉیلرگه سالیندیم. نې لعنتی نام بۉینیمگه طوق لعنت بۉلیب توشدی. مېن بو یېردن کېتیشگه مجبورمن. بو درد مېنینگ تقدیریمده یازیب قۉییلگن اېکن. مېن ساچ–ساقالیم آقریب، بېلیم بوکچه‌ییب قالسه هم، البته کیندیگیم قانی تامگن آنه یورتیمگه بیر کون قـَیته‌من...

اۉشندن بویان عزت الله خاندن خبر یۉق.

بو حکایه حیاتده، یقین اۉتمیشده یوز بېرگن. مېن اونی بیرآز بدیعي پرداز‌لب قاغازگه توشیردیم.

[1] اَیغاقچی: مخفي اجینت، جاسوس.

www.ezgu.org

۲۱. ارمان

www.ezgu.org

ارمان

یاز کونلری ایدی. آلتی اریقلیک میرزا بای تشقری حویلیسیدن بیر اۆتاقنی بۆری تاغه‌گه بېریب توردی. بۆری تاغه تۆرت اۆغیل و ایکـّی قیزنینگ آته‌سی.

او ایکـّی کتـّه، بربسته اۆغیل و بیر قیزینی اوروشلرده قۆلدن بېرگن. بۆری تاغه و درزابلیک خاله ایکـّی کیچیک اۆغلی و بیر قیزنی آغزیده تیشلب، بیر تکه نان تاپیش ایلینجیده تینچراق جای ایزلب، شهرگه کۆچیب کېلگنلر.

خاتینی‌نینگ آتینی ایشیتمه‌گنمن. او یېرلرده عیاللر اسمنی اَیتیش اویت بۆلگنیدن‌می، قۆنی—قۆشینی اونی درزابلیک خاله دېب چقریشردی. بۆری تاغه و درزابلیک خاله‌نینگ یاشی آلتمیشدن اۆتیب ایدی. بۆری تاغه رۆزغار شکنجه‌سیدن بېلی بوکیلیب، کۆزی اۆتمسلشیب قالگن. اینـدی او تیریکچیلیکنی تېبره‌تیشگه یره‌مه‌یدی. عایله‌نی باقیش ایسه درزابلیک خاله‌نینگ بۆینیده.

خاله‌نینگ قیله‌دیگن ایشی – بیراونینگ کیرینی یوویش، خمیرینی قیلیش و نانینی پیشیریش. خاله قاره سحردن ایشگه چیقیب کېتر، تکه– تیشلم نانمی، کییم–کېچکمی؟ کېچقورون اوییگه آلیب کېلردی...

جمعه کونی ایدی، درزابلیک خاله بوگون اوییگه سهل بروقتراق کېلدی. خاله‌نینگ تېوره‌ک—اطرافیده اۆن بیر، اۆن و تۆقـّیز یاشلی اۆغیل–قیز باله‌لری چوغورلشیب، کېپه‌لک‌دېک اَیلنردی. قیزگینه‌سی مامه‌خال‌نینگ ایکـّی کۆزی آنه‌سیده. او خاله‌دن مونچاق، تقینچاق، شیشه بیلک‌اوزوکلر کوتیب توریبدی. مامه‌خال بوگون خورسند بۆلمه‌دی. اۆرین و سلیم هم بیر نرسه‌لرنی آنه‌سیدن تیلب ییغله‌ی کېتدی.

www.ezgu.org

حیات بۉیی سویکلری ققشب کېلگن چال و کمپیر بیر پیاله چای اوستیده، باشیدن کېچیرگنلری–یو، اۉتگن–کېتگنلرنی بیر–بیر اېسلب دردلشیب قالیشدی.

– بیز هم شوگینه گۉدکلرنی اۉقیتیب، بهره‌سینی کۉرر اېکنبیزمی؟ –دېیدی درزابلیک خاله چاینی هوپله یاتیب.

– قنی ییدی، باله‌بیز باشقه‌لرنینگ فرزندلری‌دېک، اۉریسیتگه باریب، اۉقیب کېلسه، داکتر بۉلسه؛ انجنیر بۉلسه؛ حاکم بۉلسه؛ تاپرمن–توترمن بۉلسه! منه ایکـّیمیز هم تۉکیلیب قالدیک؛ سېنی باشینگ یاستیققه یېتسه حالیمیزگه ایت ییغله‌یدی؛ گۉدکلر آچدن اۉله‌دی، –دېدی بۉری تاغه سلـّه‌سی‌نینگ پیچی بیلن پېشانه تېرینی اَریته توریب.

– آنه‌نینگ اېمچگینی قتـّیق تیشله‌گن بنده‌لری اېکنبیز، نان‌گدای بۉل، جای‌گدای بۉل، دېب قرغه‌گن اېکنلر گۉرده یاتمه‌گورلر، –درزابلیک خاله اۉرنیدن توریب باله‌لریگه بریمته قتـّیق ناننی بۉلکلب بېردی، –یره‌تگن اېگم مونچه قیینه‌مسنگ اېدی.

بۉری تاغه چوقور اویگه تالدی و اۉلگن فرزندلری داغیدن بیر تۉییب ییغله‌دی. درزابلیک خاله هم چالی‌نینگ بو احوالینی کۉریب، المی تازه بۉلدی.

– صبرینگنی خداگه قیل، خدا پاشا، –کمپیری‌نینگ کۉنگلینی کۉترگنده‌ی بۉلدی بو سۉزلری بیلن بۉری تاغه.

هوا دیم. تېوره‌کده چیبینلر غیژیلله‌یدی. چنگ–تۉزان کۉتریلدی. چال و کمپیرنینگ شیرین صحبتی شو یېرده تۉختب قالدی. چنگ–تۉزان هم کۉپگه چۉزیلمه‌دی. درزابلیک خاله کېنگ یېنگی بیلن یوزیده‌گی چنگ–گردلرنی اَریتیب آلدی.

شو پـَیت آله قرغه‌نینگ شق–شقله‌گن تاووشی، درزابلیک خاله و بۉری تاغه‌لرنینگ تینچینی بوزیب قۉیدی. درزابلیک خاله اۉزیچه بیرار ناخوش حادثه‌نینگ آلدینی آلماقچیده‌ی بۉلیب، «کیشت، کیشت»له‌گنچه قۉلیده‌گی چله یانگن یاغاچنی آله قرغه‌گه آتیب یوباردی. ینه، باره سالیب، ایسریق هم توتتدی بیر نرسه‌لرنی اَیتیب.

www.ezgu.org

هلی قویاش باتمه‌گن ایدی.

– هېییی خاتین! یاپینرییبز آسمان، تۆشه‌نرییبز یېر بۆسه، الکه‌ده نیمه عیب. شو ایریم– سیریمیلرینگ قامه‌دی–ده، قامه‌دی.

– آته‌سی! –آهاری کېتگنراق گل‌شفتالو رۆمالی بیلن درزابلیک خاله باشنی تنغیب باغله‌دی، –بیرکون هم کۆینیمنی کۆترمه‌دیز. داد سیزدی قۆلیزدن، بېداد سیزدی قۆلیزدن! –دېگنچه، کۆز شام قالمسلیک اوچون قاره شۆروه قیله قاله‌ی دېگن اۆی بیلن قازاننی اۆچاققه آسدی.

تۆرتده خشتدن یسلگن اۆچاققه قاغاز، پیراق، پخال–مخال، چۆپ–چخسلرنی تیقیشتیریب آلاو یاقه باشله‌دی.

سۆنگ، او یانغاقچه‌لیک اۆسیملیک یاغینی سرغه‌یگن تونگچه‌دن چیقریب قازانگه سالدی–ده، اوستیدن بیر دانه پیازنی تۆغره‌ب تشله‌دی. ییغی اَره‌لش بیر نیمه‌لرنی اَیتیب، جیز–پیز قیلیب توردی. بۆری تاغه عصا اۆرنیده تیمیر کاساوگه سویه‌نیب، خاله‌نینگ کۆنگلینی کۆترماقچی بۆلیب، اۆچاق یانیگه کېلدی.

– بۆلر–بۆمس نرسه‌لرگه کۆز یاشی قیله‌بېرمه‌گین آنه‌سی. بیراونینگ توبیده اۆلتیرگن بۆلسک، قارنیمیز تۆییب، اوستیمیز بیتمسه. هه! بارر‌سن اۆشه درزابیننگگه بیر کون، – خاله‌نی بیرآز یوپنتیرگنده‌ی بۆلدی تاغه.

– اۆزی کېچه یامان توش کۆریب توربېدیم، اوستیگه–اوستک شوم قرغه‌نینگ شق–شقله‌گنی یوره‌گیمنی بوزدی، –دېیه چالیگه حسرت–اۆگه‌یه قیله کېتدی خاله.

خذمتلری طفیلی درزابلیک خاله‌نی کۆپچیلیک تَـنییدی.

خاله نیمه قیلمه‌سین، اۆغیللری اۆرین و سلیم‌نی مکتبگه قۆییب اۆقیتیشنی عهده‌سیدن چیقه‌آلمه‌دی.

قیشلاقدن کېلگن باله‌لر–ده، اۆقیشگه بۆیین بېرگیسی کېلمه‌دی.

www.ezgu.org

اۆرين و سليم هر كون كۆچه چنگيتيب تېنگقورلرى بيلن اوروش–اوروش اۆينرديلر. اولرنينگ مييەسيگه اۆييندن بۆلك نرسه سيغمەيدى. بو بالەلرنينگ اۆيينلرى عادي اۆيينلرگه هيچ هم اۆخشمەيدى. اېندى كۆرگنلريم بالەلر اۆيينلرينى تصويرلب بېرەى:

اۆسمير بالەلر ايكـّى جبهەگه بۆلينيشيب آليب، يالغانچەسيگه اوروش قيلەديلر. جبهەنينگ بير ياقيده حزبيلر، ينه بير ياقيده مجاهدلر. اوروشلر رۆلينى اېسه بالەلر اجرا قيلەديلر. بو اوروشنى كۆچه بالەلرى جوده هم تكامللشتيريب يوباريشگنلر.

باشيده، بو اۆيينده لتـّه–پوته، چۆپ–چخس قورال وظيفەسينى اۆتەگن بۆلسه، اېندى‌ليكده، بالەلر اۆزلريچه پارتلەگيچ مادّەلرنى اختراع قيليشگن. بالەلر گوگرد، صابون، ساچمه و بِزين ينه الـّه نيمەلردن چينەكم قورال–بمب يسشگن. بو منظره، شفقتسيز اوروشەياتگن ايكـّى دشمن طرفنى اېسلەتردى. اوشبو اۆيينلرده گاه حزبيلر غالب چيقر، گاهده مجاهدلر. بالەلرنينگ اوروش اۆينى شو درجەگه يېتدى كه، حتا حزبيلر اۆز ارا، مجاهدلر اۆز ارا جبهه–جبهه بۆليشيب اوروش آچيشردى. گاه پرچميلر غالب، گاه خلقيلر؛ گاه «جمعيت» گاهده «حزب اسلامي»... غالب چيقيشر اوروشلرده. پستراق دېوارمى، بيرار–بير دۆنگليكمى اوروش جبهەلرينى ايكـّيگه اجرەتيب توررردى. وقت اۆتگن سرى، بالەلرنينگ اۆيين اوروشى كيشى‌نينگ نظرى توشمس جايلرده بۆلەديگن بۆلدى.

مجازي رۆللر، مجازي صحنەلر، آرەده جدّي ماجرالر.

بۆرى تاغەنينگ ايكـّى اۆغلى شو اۆيين‌نينگ باشقروچيسى، تشكيلاتچيلريگه اَيلنگنينگه نيمه دېيسيز؟ اۆرين حزبيلر قوماندانى، سليم مجاهدلر قوماندانى.

شنبه كونى درزابليك خاله يكّه توت تامانلرده كيمگەدير كير يوويب بېريش اوچون سهل كېچيكيب اوييدن چيقيب، ايشگه كېتدى. درزابليك خاله اويدن چيقەياتيب:

– بې‌قيدليک قيلمنگ، بير–بيرينگيزنى خفه قيمنگ، آتەنگيزنى اَيتگنيدن چيقمنگ! –دېب اۆرين و سليملرنينگ قولاغينى تابلب قۆيدى.

www.ezgu.org

– مېن قرەب تورەمن بولرینگگه، وقتراق قـَیتگین آنەسی! –دېب سۆز قیلدی خاتینیگه بۆری تاغه، بیر آتیم ناسنی تیلی‌نینگ آستیگه تشلب. آرەدن بیر ساعت اۆتر–اۆتمس اۆرین و سلیم دُمینی توگیب کۆچەگه ایزغیدی.

بۆری تاغەنینگ هی–هی‌لەگنچه گپی آغزیده قالدی.

– اۆرین آووو، سلیم آووو! –دېگن قیچقیریقلریگه هیچ قندەی جواب آلمەدی تاغه.

مامەخال‌نینگ هم:

– اۆرین اکهـــهـــهـــه، سلیم اکهـــهـــهـــه، –دېیه هَیقیریشلری هواگه کېتدی.

بۆری تاغەدن اوچ چقریمچەلیک نریراقده، چمەسی ییگیرمه چاغلیک باله عادتي اوروش اۆیینی قیلیشه‌یپدی.

بوندن تاغه بېخبر.

– تسلیم بۆل، تسلیم بۆل، چۆچۀ لیلین (لینین)، بۆمسه قیریب تشله‌یمیز همّەنگنی! –دېگن اینگیچکه سېسگه، جبهەنینگ او تامانیدن کیم‌دیر جواب قیله‌دی.

– بیز تسلیم بۆلەدیگنلردن اېمسبیز! اَمالی، طیارەلر اوستلرینگگه بم یاغدیرەدی. بیلدیزمی اشرارله؟ –دېگن گپ–سۆزلر جبهەنینگ او تامانیدن هم اېشیتیله‌دی.

آره–چورەده هواده توتون کۆتریلیب، پقـّیللەگن سېس، آتیشمەگه اۆخشەگن تق–توق، قرسیلّلشلر قولاققه چلینردی.

اوروش اَوجیگه چیققنیدن آرەچیلیک[1] نتیجه بېرمسدی.

– الله اکبر! الله اکبر! –دېگن آواز هم اوروشنی تاباره قیزیتیب یوباردی.

بیر پس جیملیکدن سۆنگ تامانلر اوروش نتیجەلرینی اۆز مجازي رادیولریدن اۆقیتیشمه قیلیب، اعلان قیلیشردی. خلّص، یرەلنگنلر، اۆلگنلر، بې‌درک و اسیرلر حقیده قرمه–قرشی خبرلر... اوروش جبهەسیدن ینگرەیپدی.

[1] آرەچیلیک: واسطه، میانجیگرلیک.

www.ezgu.org

بۉری تاغه، درزابلیک خاله‌نی اینتیقلیک بیلن کوتر. بیر پلّـه درزابلیک خاله بۉغچه‌سینی باشیده کۉتریب اویگه کیریب کېلدی. تاغه گۉدکلری بې‌درک کېتگنیدن اېسی چیقیب کېتگودېک بیر حالتده، کیمدن سۉره‌ب بیلیشگه حیران؟

بو احوالنی کۉرگن خاله‌نینگ ایچیگه غلغله توشدی. آته–آنه، باله‌لرینی کیم‌دیر اۉغیرله‌دیمی، دېیه خیال سورماقده.

– اَلکه‌نینگ ایکـّی کون آلدین شق–شقلشیدن یوره‌گیم خیره، آته‌سی! الهي چیگه کۉرسین، چیگه یېی! –دېب حویلی اۉرته‌سیده، آیاق اوستیده جانینی قۉیرگه جای تاپمه‌یدی خاله.

کۉچه‌دن غله–غاوور آواز اېشتیلدی. بۉری تاغه اېندی، اۉنگلنیب اۉرنیدن توریب اېدی یم که، اۉرین و سلیمنی قۉشنیلر آرقه‌لب کۉتریب کېلدیلر.

اۉرین و سلیم‌نینگ اوستلری لای–توپراق، یوزلری کویگنده‌ی. مامه‌تلاق یوزلریگه کۉزلریدن قان آقردی. بېتلری قان تـَلش، کۉز قاره‌چیغلری ساچمه و چقماق ضربیدن یاریلگن. اۉرین هم، سلیم هم هیچ نرسه‌نی کۉرمه‌یدی. کۉزلری کۉر بۉلیب قالگن.

بۉری تاغه ییغلب توریب باله‌لرینی بغریگه آلدی. بۉز تۉنی بیلن اۉرین و سلیم‌نینگ یوزی و کۉزینی اَرتیب تورگن بۉری تاغه، زۉرغه یوریب باریب تۉرتته تاک برگینی کېلتیریب، ایسـّیق چایگه سالدی–ده باله‌لری‌نینگ کۉزیگه، خودی ملهم‌دېک قۉیدی، قیشلاقچه‌سیگه دواله‌ماقچی بۉلیب.

درزابلیک خاله‌نینگ یوزیگه ساووق سوو اوره‌ییدی، قۉشنی عیاللردن بیری. قیزچه‌سی مامه خال آنه‌سی‌نینگ کۉکره‌گیگه باشینی قۉییب ییغلردی.

بېلیدن کوچی کېتگن آنهٔ زار، اېندی یاتیلگن، کۉزسیز ایکـّی ارمانلی ارزنده گۉدگینی باقیب، کتـّه قیله‌ی دېسه، آسمان–بلند، یېر قتـّیق.

www.ezgu.org

۲۲. اۆليم ياپينچيغى

www.ezgu.org

اۉلیم یاپینچیغی

غم–غصّه‌گه باتیب یاتگن اېسان بی‌بی‌نینگ بیر یېرده تینیمی یۉق. باشیگه ماتم توشیب، ایکـّی قاره کۉز اۉغلیدن اجره‌لگنیدن بېری جانینی قۉیرگه جای تاپه‌آلمه‌ی قالگن. هفته‌ده بیر مرته بۉلسین قـَبلرگه‌دیر باریب، بیر دردکش تاپیب، کۉنگلی‌نینگ چیگیلینی یازگیسی کېله‌دی. او بیر کونی اویی‌نینگ بیر چېتیده تشلب قۉییلگن ییرتیق و اونـّیققن پاچان‌نینگ اووه‌ده[1] مامیغیدن پیلته اېشیب قۉیدی. سفال چیراغیگه هم اچّیق یاغ سالدی. نِیتی جمعه آقشاملری نبیره‌سینی اېرگشتیریب، قبرستانگه باریش. هر هفته قبرستانگه باریش عادت توسینی آلدی. او گۉرستانگه بارّرکن، یانمه–یان قۉییلگن ایکـّی اۉغلی‌نینگ مزاری اوزره یوم–یوم ییغلب کۉز یاشی تۉکه‌دی.

هر بارگنده دۉپـّه‌یگن قبرلرنینگ توپراغی پسه‌ییب، تاباره کیچره‌ییب باره‌یاتگنده‌ی توییلردی. بو کېتیشده ینه بیر نېچه آی اۉتیب، قبرلرنی تاپه‌آلمه‌ی قالیشیدن خواطرده اېدی. قبرلرگه تیکیلیب مهم سۉراق و جومباقلرگه جواب تاپه‌آلمه‌ی، چېکسیز اۉیگه باتیب، توبسیز حیرتگه چۉکیب کېتردی.

کېنگ آسمان هلی قاره پلاسینی یایگنیچه یۉق. بولوتلر آرتیدن بابا قویاش‌نینگ شیرین‌گینه جیلمه‌ییشینی اَنیق–تینیق کۉریش ممکن اېدی. ویزیلله‌گن شمال سوران[2] کۉتریب، ساکنلیکنی بوزیب، قبرلر اوستیده هیلپیره‌یاتگن قاره و ماوي متاعلرنی شدت بیلن هیلپیره‌تر، الـّه قنده‌ی قۉرقینچلی و توشونیکسیز تاووشلرنی قیر–اَدیرلرگه یاییردی.

---

[1] اووه‌ده: کییم، تۉشک و شو کبیلرنینگ تۉزگن، اوزیلگن پرچه‌سی؛ ییرتیلگن، تۉزگن، تېشیلگن.
[2] سوران: کوچلی شاوقین، غاوور–غوور، شاو–شوو.

www.ezgu.org

آخری: «حیات گلچراغی بیر کون کېلیب، منه شو منگو یېر–تېنگستانده اۉچەدی، اداغ تاپەدی»، دېر اېدی گۆیا.
اېسان بی‌بی خیالیده هر زمان گۆر آچیلیب، بالەلری قبردن قۆپیب، آنەسی‌نینگ قۆینیگه آتیلەیاتگندەی. خودّی، بۆینیدن قوچاغلەگنچه، یوز و کۆزلریدن اۉپیب، تۆییب–تۆییب دیدارلشەدیلردی گۆیا. ساغینچ حقی، کۆزلری خیرەلشیب قالگن آنه هم اوشبو روحی اوچرەشوودن قانیقمەی: «مېنی هم آلیب کېتینگ چین دنیاگه دېگنچه»، زار–زار ییغلب، غریب‌گینه کلبەسیگه قـَیتردی. شو ذیل هر جمعه آقشاملری قبرستانگه باریب یورەک توگونینی یېچەدی. او اۉته بیر آغیر درد آستیده، فرزندلریدن اَیریلیق عذابینی چېکماقده اېدی.
اېسان بی‌بی‌نینگ ایکـّی اۉغلی هم ملالر فتواسی بیلن اۉلدیریلگن. آنەنینگ اۉقیمیشلی اۉغیللری ملالر اوقتیرگن[۱] مقدّس نرسەلر، جملەدن «حلاله»–یو، «حجاب/یاپینچیق»... مسألەسینی سۆراق آستیگه آلگنی اوچون، اولرنی دیندارلر اۉلدیریشگندی. حجاب دېگن نرسه، اېسان بی‌بی اوچون ایلان–چیَان، بیتمس–توگەمس داستان بۆلیب قالگندی. هوشیده هم، توشیده هم شونی یازغیریب، «اهمیت‌سیز بیر نرسه اوچون مېنینگ نـَوقیران بالەلریم اۉلدیریلسینمی؟» –دېگن شکایتنی تیلیدن توشیرمسدی.
اېسان بی‌بی قبرلر قرشیسده تېزلنیب اۉتیردی، بېلی ققشب آغریگنیدن چیدەآلمەدی، سهل اۉتمەی، جاییده اۉتیریب قالدی. سۆنگ نیبرەسی‌نینگ قۆلیدن توگونچەسینی آلیب، لای چیراققه اچّیق یاغ سالیب، قۆش پیلتەنی یاقدی. قویوق توتون اَرەلش، اَلنگه آلیب، یالینلەی باشلەدی چیراق. اۆز تیلیده اېشیتیلر–اېشیتیلمس بالەلری بیلن سۆزلەی باشلەدی. او یاقدن قندەی جواب آلەیاتگنی یالغیز آنەگه عیان اېدی. او تاماندن بیر نرسەلرنی اېشیتەیاتگندەی اېدی آنه. اوزاق ایچکی راز و نیاز ایله یرەتگنگه تاپیندی.

[۱] اوقتیرماق: انگلتماق، توشینترماق.

www.ezgu.org

يوره‌گی توته‌قيب ايچيده اويوليب ياتگن دردينی تۆكه باشله‌دی: «... بو ياروغ عالمده خاتين بۆليب توغيليشدن كۆره، بير مشتوم توپراق بۆليب توغيلمه‌يمن‌می؟ دنيانينگ بار و يۆق عذاب–عقوبت، آغريق، اۆكسيگی، اَيريليق، اېنگ آغير مشقّت و مصيبتلری خاتين اېلكه‌سيده. شونچه آغير يوكنی، ازلدن پروردگار خاتينلرنينگ زووالەسيگه قۆشيب يوغورگن اېكن–ده؟.»

اېسان بی‌بی‌نی بير عالم‌شمول معّما قيينب كېله‌دی. او اېسه، بونينگ تگيگه يېتماقچی: «بو نيمه دېگنی اخير! خداييم بيز خاتين–قيزلرگه بير توتم قاره ساچ بېرگندن كۆره، باشيميزنی تېمير–تونيكه‌دن قيليب يره‌تمه‌يديمی؟ اېرككلرنينگ «حرص و شهوت»ينی «قۆزغب» كېله‌ياتگن ساچيميزنی ايگنه‌دن قيليب يره‌تمه‌يديمی اېكم؟ مونچه‌لر قان تۆكيلمسدی بير ساچ اوچون. مېن شو مه‌ييزده‌ی سۆليب قالگن ياشيمده ساقالنی تبرّک، عيال ساچينی جنجالگه باتيرگن خدادن راضی اېمسمن.»

بو سۆزلرنی ييغی اَره‌لش تيلگه كېلتيرركن، قرشی تاماندن اَيتيلگن نرسه‌لرنی يخشی ايلغب[1] آله‌ياتگن‌دېک، اَره–سيره بير جيميب كېته‌دی اېسان بی‌بی و ينه سۆزيگه دوام اېته‌دی: «منه گۆرستانگه كېلگونچه شو كمپير حاليم بيلن، قوريب كېتگور تۆربه–چادرگه اۆره‌ليب، مودره‌ب ييقيلگنيم ييقيلگن. نيمه اېميش، يوزيم كۆرينسه–كۆرينسين، ساچيم كۆرينمه‌سين اېميش؟! ايسّيق–ساووقدن، آچليک، يوپونچيليكدن، ييرتقيچلردن اېمس، قارانغيليک، بلا–قضا، دۆنگ و چوقوردن اېمس، اېرككنينگ كۆزيدن ساچنی سقلش فرض اېميش. بونی قره‌نگ كه، باردی يېر سيلكينيب، سېل كېليب عيالنی داماريگه[2] تارتگوده‌ی بۆلسه، اوّل جانينی اېمس، ساچينی قوتقزيش كېره‌ک اېميش. بيزنی يېردن–يېرگه، گۆردن–گۆر سالگووچی پروردگار، اېرككنينگ كۆزينی تيكيب قۆيمه‌يديمی، ياكه كۆزلرينی تېپّه‌سيدن قيليب يره‌تمه‌يديمی؟ بو نيمه كۆرگوليک اخير؟»...

---

[1] ايلغه‌ماق: عقل، كۆز، قولاق بيلن سېزماق.

[2] دامار ~ تامير: رگ.

www.ezgu.org

اِبسان بی‌بی نامراد کېتگن اؤغیللری بیلن غایبانه دیدارلشیب، کؤپ دردلشدی. بو کبی سؤزلشوو بیرینچیسی هم اِیمس و سؤنگیسی هم اِیمسدی. چونکه، آنه‌نینگ هلی اَیتیلمه‌گن گپ–سؤزلری کؤنگلیده مؤل.

بو نوبت اِبسان بی‌بی جـَودیره‌گن کؤز یاشلری ایله قبرلر اوستیده قؤش چیراقلرینی یاقدی. ینه اؤلیکلر بیلن راز و نیازگه کیریشیب کېتدی. شونده‌ی‌گینه جانلی صحبت بؤلماقده اِیدی که، افتیدن آنه اؤلیکلر بیلن اِیمس، تیریکلر بیلن گپلشه‌یاتگنده‌ی اِیدی گؤیا. آنه قاره یېر آستیدن اِشیتگنلرینی قؤرققنیدن بؤلسه کېره‌ک سِر بیرمسدی.

ینه جگربندلری بیلن سِرلشه یازدی. کېین اِیسه، بیر رومالچه‌ده توگیلگن نرسه‌نی یوزیگه توتگنچه: «اي پروردگار بولر ایکـّی لعل تاشیم اِیدی، بو قیزیل تاشلر مېنینگ یوره‌گیم‌نینگ کوییگیدن آخری قاره توسگه بورکندی. بو ایکـّی تاش مېنینگ یوره‌گیم‌نینگ ایکـّی پرچه‌سی اِیدی. منه، آخر–عاقبت کېلیب بولر مېنینگ قاره قسمتیمگه اَیلندی» –دېیه ایکـّی یلپاق قاره تاشنی ایکـّی قبر اوستیگه بېجیریم اؤییب قؤیدی–یو: «مېن یؤغیمده بو تاشلر بیلن سؤزلشینگ باله‌لریم، اولر–ده قالیب کېتگن مېنینگ حسلریم، یوره‌ک تېپیشیم احوالیدن درک بېره‌دی. مېنی منه شو تاشلر اویغاته‌دی» –دېگن جمله‌نی هم قؤشیب قؤیدی.

اِبسان بی‌بی قبرلر بیلن گپلشرکن، بیر وصیت هم قالدیردی: «خداییمگه مېندن ساغینچ–سلاملر اَیتینگ، باله‌لری یؤلیده یوره‌ک–بغری اِیزیلگن آنم (اِبسان بی‌بی) کؤپ سؤره‌دی سېنی، دېنگ. بیر یوزینی یاووزلیک قاپله‌دی، کؤریمسیز احوال. التماسیمنی اَیتینگیز، بیر اِیپـَقه‌ی‌گه[1] کېلتیرسین بنده‌لرینی. هر قدمده، اویـَت اوستیگه شرمنده‌لیک، آبرویی قالمه‌دی خداییم‌نینگ. اَیتینگ خاتینلرگه قرشی بونده‌ی بېتیک و کتابلرنی یوبارمه‌سین بیرگه قـَیتیب. اِیرککلرنی سېویش و اِیرکه‌لشنی تؤختتسین... خیر تینچ

[1] اِیپـَقه‌یگه کېلماق: ترتیبگه سالماق، برابرلشتیرماق، اِیپلب تابیننی آلماق.

www.ezgu.org

اوخلەیبېرینگ مېنینگ ایکـّی قاره کۆزلریم.» شوندن سۆنگ کوچ–مدارسیز آنه آرتگه قـَیتدی.
جمعه آقشامی یقینلشەیاتگندی. بو گـَل ینه اېسان بی‌بی پیلته اېشیب، سفال چیراققه مای سالیب قۆیدی. غلام دېگن اېنگ کتـّه اۆغلیگه: «بو آقشام مېنی زیارتگه، اوکەلرینگ آلدیگه آلیب بار بالم» –دېیه التماس قیلدی. یاشی قیرقدن اۆتگن داودیراققینه اۆغلی آنەسی‌نینگ اَیتگنینی نریدن بېری قبول قیلدی.
قویاش کون باترگه آغیب، باشلەگن پـَیت اېسان بی‌بی توگونچەسینی قۆلتیقلب یۆلگه توشدی. اوییدن اونچەلیک اوزاق بۆلمەگن قبرستانگه جرلردن قییەلنیب، کیچیکراق دریانی کېچیب باریلەدی. آلدینده غلام، آرقەسیدن اېسان بی‌بی ایکـّاولشیب جۆنەدیلر.
شریعتگه کۆره، غلام خاتین ذاتیدن یېتـّی قدم آلدینده یوریشی شرط، آرقەدن آنەسی زۆرغه تېبرەنیب، یۆل یورماقده اېدی. بوتون بۆیی و باشینی یاپگن چادر اېسان بی‌بی‌نینگ یوریشگه خلەقیت بېرەیپدی، چادر تېشیکلریدن یۆلنی یخشی کۆرمەیدی.
آنه–باله تېز آقر دریا بۆییگه یېتیب کېلیشدی. دریانینگ ایکـّی قولاچ کېلردەی تارراق جاییگه باریب، اوزونەسیگه قۆییلگن بالاردن کېچیب اۆتیشلری کېره‌ک قبرستان طرفگه. اېسان بی‌بی قیمتینیب–قیمتینیب، چادری‌نینگ تېشیکلرینی کۆزلریگه اۆنگلب، ماسلب، کۆررلیک قیلیب، بالارنینگ باشیده تورگن اۆغلی غلامگه قۆلینی توتقزدی. غلام آنەسی‌نینگ قۆل اوچیدن اوشلب، اوزون یۆغاندن کېلگن چۆپ آرقەلی دریانینگ نری یاقیگه یېتکلب، آلیب اۆتیشی لازم. اېسان بی‌بی بیر قۆلیده توگونچەسینی اوشلب ینه بیر قۆلینی اۆغلیگه اوزەتدی. دریا تۆلیب، سوو شدت ایله آقماقده اېدی. یاغاچ‌نینگ اۆرتەسیگه کېلگنده، اېسان بی‌بی چادریگه اۆرەلیب، بیر مونکیدی[1]. آنه غلام‌نینگ امانت قۆلیدن سییریلیب، دریاگه چۆکیب کېتدی.

[1] مونکیماق: قاقیلیب یاکه موازنتنی یۆقاتیب، آلدینگه سیلکینماق، تشله‌ماق؛ تایماق، تۆغری یۆلدن آزماق.

www.ezgu.org

تېز شاشىب ئاقەياتگن سوودن ئانەنىنگ كۆك رنگ چادرى بىر–ايكـّى كۆرىنىش بېردى. سوو توبىگە چۆكىب كېتگن ئىسان بى‌بى قـَيتيب نشانە بېرمەدى. اۆغلى غلام بيلن هم راضيلشەآلمەى كېتدى.

۲۰۱۵/۱/۱۱

كانادا

www.ezgu.org

۲۳. وصیتنامه

www.ezgu.org

وصیتنامه

١

اۋگیت ببی اۋتـیّز یاشلر چمه‌سیده‌گی آق یوزلیک، کېلیشگن ییگیت. ایکـّی ییلدن بویان بیر کیشیلیک خانه‌ده، کوچه‌یتیریلگن ترتیبده نامعلوم مدتلی آغیر قماق جزاسینی اۋته‌ماقده. آچلیکدن جانی اوزیلیب کېتمسلیک اوچون زندانچیلر نان و سووینی اپشیکنی قییه‌لب، تیرقیشدن ببریب توریبدیلر. قماققه آلینیشدن بورون، اۋگیت ببی تشقی کۆرینیشی بیلن کیشینی اۋزیگه تارتیب تورردی. کۆزلری کتـّه–کتـّه، اېلکه‌لری کېنگ–کینگ؛ گـَوده‌سیدن تشقریگه بۆرتیب چیققن بیلک–بالدیرلری–یو، صُفه‌دېک یاییق تۆشیدن[١] کوچ یاغیلیب تورگن کبی. او ایش آدمی، هر دایم آزاده، بَشنگ[٢] کیینه‌دی، ساقالینی قیرتیشلب یورر، قیره‌ّ بورون، قاشلری چتیشگن، بۆینی خودّی جواز اۋقیده‌ی یۆغاندن کېلگن بربسته ییگیت ایدی. قماققه آلینگندن بویان ملاچه‌سیگه قیلیب ساقال اۋستیرگن؛ دینی بۆغیق و اۋته قورِوق حکمران بیر محیطگه اۋزینی ماسلشتیرگن.

تۆله‌دن کېلگن اۋگیت ببی اۋتکیر سۆزچی، یازووچی – قیل قلم شاعر. او سپورتچی بۆلگندی. کوره‌شنی جان و دلیدن سیوه‌دی. قماققه آلینگنیدن بویان سپورتینی قیله‌آلمه‌گنیدن سیقیله‌دی. گۆیا، سولوو یاریدن اَیری توشگنده‌ی – خماری. اۋرگنگن کۆنگیل اۋرتنه‌دی. نه قیلسین، بو یاقیملی خمارنی یازه‌ی دېسه امکان یۆق.

---

[١] تۆش: گـَوده‌نینگ بۆیی بیلن قارین اۋرته‌سیده‌گی آلد قسمی؛ کۆره‌ک، سینه.

[٢] بـَشنگ: یسنگن–توسنگن، نهایتده چیرایلی، کۆرکم؛ بېزه‌نگن.

www.ezgu.org

اېنی بیر یریم متر، اوزونلیگی ایکـّی متردن سهل آشەراق کېلەیاتگن قماخانەدەگی بیر اویچه اۉگیت بېی‌نی اۉزیده ارەنگ سیغدیرەآلگن – بیر قارانغی، قاره و ساووق مکان. بو زخخانەده، او بیلن تشقی عالم اۉرتەسیده، برماق زۉرغه سیغردەی اېشیک تېپەسیدەگی پنجرەدن اۉزگه نرسه یۉق. قتـّیق سۉریب، هوانی اۉپکەلریگه بیر جایلەی دېسه، تازه هواگه تیرقیش تارلیک قیلیشی ممکن. خانەنینگ دېوارلری محبوسلرنینگ ساووق نفسیدن قت–قت قوروم[1] باسگن؛ کویه بیتگن. قماقخانه بنا بۉلگندن بېری، قویاش نوری سیزیب کیرەآلمەگن بو یېر، قۉرقینچیلی جیم–جیتلیک توبیگه چۉکیب کېتگن. دهشت سالیب تورگن یالغیزلیک، نااَنیق قاره تقدیر اۉگیت بېی‌نینگ تینکه–مدارینی قوریتیب بۉلگن. تنەسی سۉلیب، اویقوسیزلیک اونینگ میيەسینی ققشەتر، مینگ بیر قیغی گردابیده، خیالاً دقیقه و ثانیەلرنی سـنش بیلن وقت اۉتکزەدی... تېپەسیده، سیری[2] اۉچگن ناس قوطّی آینەسی‌دېک توینیک. شو تېشیکچه اۉگیت بېی‌نی آسمان بیلن باغلب توریبدی. کېچ پـَیتلری، تون یریمیده هم شو توینیکدن اۉز یولدوزیمنی کۉررمنمی؟ –دېیه، تامگه بۉیین چۉزیب تیکیلگنی تیکیلگن. بیراق، بۉشلیقدن باشقه نرسه کۉزیگه ایلینمەیدی. گاەده، «بۉینیم اوزونلبدیمی–یېی؟!» –دېب قۉیەدی ایچیده.

۲

شونچه کوتیشدن سۉنگ، آخری اونی قۉل و آیاغیگه کیشن و اۉلچک سالیب، قاضی‌خانەگه آلیب باریب، محاکمه قیلیشدی. قیسقەگینه وقت ایچیده آله–پوته[3] حکم چیقریلیب، اونگه «اۉلیم جزاسی» کېسیلدی.

–الله‌نینگ قهر و غضبیگه گرفتار بۉلگن سېن ملعون یقین کونلرده بۉیینیگدن آسیلیب، جانینگ جهنّم اۉچاغیده ابدي یانگووچی‌دیر. سېن لعنتی قیلمیشینگگه یرەشه، جزانگنی

[1] قوروم: قاره رنگلی قتـّیق محصولات؛ کویه.

[2] سیر: سیماب‌نینگ بیرار مادّه بیلن قاتیشمەسی یاکه مادّەلرنینگ سیمابدەگی قاتیشمەسی؛ اَملگـَمه.

[3] آله–پوته: دراّو، تېز وقتده.

www.ezgu.org

آلدینگ. بیر هفته‌دن کېین، مبارک جمعه کونی ساعت بیرده آلامان حضوریده دارگه آسیله‌جک‌سن، –دېدی قاضی تسبیحینی قۉشـه–قۉشـه آغدره‌یاتیب. حکم بۉییچه، بیتوو دعاسی اۉقیلدی «آمین یارب العالمین» –دېیه قۉلینی یوزیگه تارتدی قاضی. قتنشگنلر هم آمینگه آووچ آچیب، بېجیرم یوزلریگه قۉل یوگورتیردیلر.

اۉن بېش دقیقه ایچیده امضا آلینیب، قیلینمه‌گن عیب بۉینیگه قۉییلدی. «الله اذنی بیلن بو کافر محکومگه آنه‌سی بیلن بیر مرته‌گینه اوچره‌شیش حقی» بېریله‌دی، دېگن گپنی قیلدی قاضی آخرده. ایش بیترکن، درّاو توره سالیب، کېکسه قاضی عصاسیگه تـَیه‌نگن بیر کۉرینیشده، سېکین–سېکین یوریب تشقریگه چیقدی. باشقه‌لر هم ایزیدن اېرگشدی. محکمه بۉشب قالدی. او یېرده بیر جلد قرآن، جای نماز، مُهر، دېوارده آسیغلیق چقـّه پول سالینگن دُرّه–یو، بۉش اۉریندیقلر قالدی خلاص. آیاق قۉلی باغلیق اۉگیت بېی‌نی قاره مۆترگه سالیب، قماققه آلیب قـَیتدیلر.

۳

بیرگینه اۉغیل قیغوسیدن ادا بۉلگن آنه‌نی باله بیلن یوزلشتیردیلر. ییغیدن کۉزلری کۉکریب کېتگن آنه، قاره پاینچیغینی باشیدن آلرکن، «کۉرر کونیم بار اېکن بالم!» –دېگنچه اۉگیتنی بغریگه باسیب، یوز و کۉزلریدن تۉییب–تۉییب اۉپدی. اۉگیت اېسه، «آق سوتینگیزگه راضی بۉلینگ آنه جان! ینه‌گی دیداریمیز قیامتگه قالدی... منه بو قیسقه‌گینه بیتیک مېندن سیزگه نشانه و وصیت، –بۉلیب قالسین» –دېیه خیرلشدی. آنه اېسه، تیلی سۆزگه اَیلنمه‌ی، زار–زار کۆز یاشی قیلیب، زۉرغه قماقدن اوییگه قـَیتدی.

۴

اوییگه کېلیب–آق اۉغلی توتقزگن اۉشه اَیریلیق خطنی اۉقیب چیقدی. کۉنگیلنی ویران قیلووچی خطده منه بو سۆزلر یازیلگن اېدی:

«اولّا، مېن یېتیم باله‌نی آق یوویب، آق تره‌ب کتـّه قیلگن آنم آلدیده، آنه‌لیک حقینی ادا قیله‌آلمه‌گنیم اوچون شرمنده‌لیک عذرینی کېلتیره‌من و کېچیریم سۆره‌یمن. قاره تقدیر

www.ezgu.org

آلدیدن سۆنگگی نفسیم آنه سۆزی بیلن اوزیلیشگه ایشانه‌من. اۆشه کونگه قدر آیاغینگیز آستیده باش اېگیب تعظیمده توره‌من... و مېنی بیلگن، بیلمه‌گنلرگه یوز بوریب، مېندن خطا اۆتگن بۆلسه، اولردن هم اۆتینیب کېچیریم سۆره‌یمن. منه، مېنگه حکم چیقریلدی... اېندی قیلمه‌گن گناهیم اوچون بو یاروق عالمنی ترک قیلیشیم اَنیق. مېن روحي و جسماني قییناقلردن قوتیلیب، ابدیتگه، میلیونلب بې‌وقت خزان بۆلگن عیب‌سیزلر صفیگه قۆشیله‌من. مېن یره‌تگنگه مهمان بۆله‌من. روحیم تین آلیب، لعنتی زمینگه الوداع دېیمن. آنه جانیم، جان و جگرلریم! سیزلردن التماسیم شوکه، اېل-یورتگه، شیرین حیات اوچون آغیر دملرنی کېچیره‌یاتگن بېمار، عزیز انسانلرگه: «ساغلام اۆغلیم اۆگیت بېی اۆز یوره‌گینی بیر محتاجگه هدیه قیلماقچی» -دېب خبر بېرینگ. حاجتمند کیشی بو امانتی مېندن آلیب کېتسین. مېن یشه‌ی‌آلمه‌گن تاتلی کونلرنی او یشه‌سین. یشه‌گنده بیر مرته بېریله‌یاتگن حیاتنی سېویب یشه‌سین. باشقه‌لر جهنّمگه اَیلنتیرگن دنیانی شادلیک سرایی بیلیب، کولیب-اۆینب عمر کېچیرسین... بختی قرا اۆغلینگیز اۆگیت بېی. امضا.»

۵

وصیتنامه اۆگیت بېی‌نینگ ژۆرنالیست اۆرتاقلری قۆلیگه یېتیب باردی. ژۆرنالستلر بو وصیتنامه‌نی یېتکرمه‌لرده[1] ترقه‌تیشدی. فیسبوک، تویتر کبی اجتماعي ترماقلرده یشین تېزلیگده یاییلدی. میلیونلب آدملر پیامنی لایک قیلیشیب، حکمران رژیمنی انصافگه چارلشدی. «بیر شاعر و یازووچینی، بیر بـَیتلیک یوره‌ک دردی اوچون اۆلدیرمنگیز» -دېب التماسده بۆلیشدی...

۶

[1] یېتکرمه: رسانه، مطبوعات.

www.ezgu.org

مشئوم جمعه کونی کېلدی. تانگ–سحردن اؤگیت بېی‌نینگ باشیگه قاره کییگیزیب، قماقدن آلیب چیقیشدی. تؤرت ساعت چمه‌سی اونی قاره ماشینده سقلشدی. ساعت اؤن ایدی، قاره ماشین «لعنت آباد» دېگن جاییگه قره‌ب یؤل آلدی. تومنات آدم ییغیلیشگن. کؤپیلری مجبورلب آلیب کېلینگن. عبرت بؤلسین اوچون دارگه آسیشنی تماشا قیلیشلری کېره‌ک.

قاره نقاب کییگنلر اؤگیتنی قؤلتیقلشیب، دار آستیگه آلیب چیقدیلر. تماشاچیلر اؤگیتنی کؤریشر، بیراق، اؤگیت‌نینگ کؤزلرینی قاره کؤز باغله‌غیچ تؤسیب تورردی.

۷

بیر زمانلر حیاتدن بېزیب، یوره‌گی جؤش اوریب، الهامی قـَینب بار–یؤغی بیر بـَیتلیک انشا یازیب ایدی اؤگیت بېی. اؤشه یوره‌ک آغریقلریدن بیر–ایکـّی قطارینی اؤقیب بېرماقچیمیز:

«... دنیانی کائینات بغریده آقیب یورگن ده‌یدی تاشلر یؤق قیلیشگه هیچ قنده‌ی حاجت قالمه‌دی. انسان یېر کُره‌سینی اؤز اؤقیدن اَییریب اولاقتیریش کوچیگه ایگه. بو کېتیشده انسانلر قؤلی بیلن قیامت قؤپیشی تورگن گپ. بو توسده آنه زمین یاووز فرزندلری قؤلی بیلن زوال تاپیشی مقرر. ظلم و خونریزلیک اَوجیگه چیقدی. بیرگینه بیزنینگ یورتده، کؤز کؤریب، قولاق اېشیتمه‌گن یامانلیکلر خدانینگ نامیدن قیلینماقده. تنگرینی، مقدس بیتیک و پیغمرلرنی اؤزی‌نینگ شخصي خذمتگاریگه اَیلنتیریب بؤلیشدی بو قاره قوم... یاووزلیک کېتیدن یاووزلیک، انسانیتدن نشانه قالمه‌دی.

شو آنده غلطی فکر ایچیمدن اؤته‌یاتیر. اؤیلشیمچه، اصلیده بو گؤزل زمینیمیزنی باشقریش صلاحیتی آدملرگه ایمس، ایشکلرگه بېریلگنده ایدی، بختیار بؤلرمیدیک. زېرا، اولرنینگ سیغنه‌یاتگن بـُتـی... یؤق، یسمه مقدس نرسه‌لری هم یؤق. قنچه‌لر بختلی اولر. قره‌نگ، ایشک اینگ بې‌آزار حیوان، محنتکش، بې‌مدّعا و کمترین مخلوق ایمسمی؟ آدم قیلگن ایشلرنی ایشکلر قیلمه‌یدی. خیر آدملر، السلام ایشکلر...».

www.ezgu.org

منه شوگینه خط اۋگیت بېی‌نینگ بیر دۆستی تامانیدن اۋغیرلنیب، کېره‌کلی جایگه ایلتیب بېریلگن. شوندن سۆنگ اۋگیت بېی آزادلیکدن محروم قیلینگندی. محکومگه کفر اَیتگنلیک عیبی قۆییلدی...

... آخر–عاقبت حکم ایشینی قیلدی... اۋگیت بېی برچه بیلن قاره پرده آرتیدن خیرلشگن‌دیر احتمال...

۲۰۱۴/۱۲/۲۱

کانادا

www.ezgu.org

۲۴. غۆرليككه شۆرليک

www.ezgu.org

غۉرلیککه شۉرلیک

بابا قویاش اۉزی‌نینگ زرّین ساچیدن اوزیلیب آرتده قالگن سۉنگگی آلتین رنگ تاله‌لرینی ییردن ییغیب آلماقده ایدی. ماوي آسمان تیپ–تینیقلیگیدن کۉککه قره‌سه، خودّی کۉزگوگه باقن‌دېک آدم‌نینگ یوزی کۉرینه‌یاتگن هوا بۉلدی. کوندوزی ایلیق؛ تونلری اېسه کۉیلکچن کۉچه‌گه چیقیشگه ساووق‌سیره‌سن کیشی. تېوره‌ک–اطراف هلی تۉله، سریق یاپینیب خزان توسینی آلمه‌گن. ایندی، درختلردن بیتـّه–یریمته کوزنینگ زرحل بۉیاغیگه چه‌ییلگن برگلر ییرگه توشه باشله‌گندی. کوزنینگ مه‌یین شمالی دماققه اوریلیب، کیشینی مونگلی اۉیگه تالدیره‌یاتگن چاغلر حکمران. کۉچه‌لر اېسه همان بۉم–بۉش.

مینگ بیر خیال ایله کتـّه یۉلدن اۉته‌یاتسم، «آوو باله! بو یاققه کېل، سېنده گپیم بار» – دېگن چقیریق قولاغیم آستیده جره‌نگله‌گنده‌ی بۉلدی. چله اېشیتگنیم اوچونمی، تیسه‌ریلیب آرقه‌مگه قره‌مه‌دیم. یۉلیمده دوام اېته‌بېردیم. بو گـَل بلندراق تاووشده بایه‌گی سۉزلر تکرار اېشیتیلدی. سۉنگ آرقه‌مگه اۉگیریلیب، سېس چیققن جایگه تیکیلدیم. بیر کېکسه کیشیگه کۉزیم توشیب قالدی. آقر سوو بۉییده اۉتیرگن بو آدم نوراني، آقساقال‌گینه کیشی ایکن. منگله‌ییگه[1] اَجین یوگورگن. اېتی سویـَگیگه یاپیشگن؛ سۉلیگن برماقلرینی اییه‌گیگه[2] توتیب تورگن بیر قیافه‌ده. ایچکریگه باتیب

---

[1] منگله‌ی: پېشانه.

[2] اییه‌ک: جغ.

www.ezgu.org

کېتگن کۆزلری کۆزلیک آرتیدن معنادار کۆرینه‌یپدی. یخشیلب قره‌سم یاشی ۷۰نی اوریب قۆیگن چال. اۉنگ قۉلیده قنده‌ی‌دیر بیر کتاب اوشلب آلگن. کتاب‌نینگ قاق اۉرته‌سیگه باش برماغینی سالگنچه، بیر نرسه‌لرنی مېنگه، اَیته‌ی، دېب چاغلنماقده. یقین باریب حال–احوال سۉره‌شدیم. کېین او کیشیگه یوزلنیب:

– گپیرینگ باباجان، ایچینگیزده بیرار دردینگیز بارگه اۉخشه‌یدی. سۉزلرینگیز حکمت و، اۉگیتلرگه بای دانشمند کیشیگه اۉخشه‌یسیز.

– یانیمگه اۉتیر اۉغلیم، –رسا سۉزلریگه قریلیککه خاص تاووش تیتراغی قۉشیلدی، – آدم‌نینگ دردینی آدم آله‌دی. شو بوگون کۉرگن واقعه‌منی سۉزلب بېره‌یینمی سېنگه بالم؟ یاکه، بیرار یاقَقه شاشیلمه‌یپسنمی اولیم[1]؟ –دېدی باسینقیراق.

– یۉق باباجان، هیچ قه‌یاققه شاشیله‌یاتگنیم یۉق. مېن سۉزلرینگیزنی جان قولاغی بیلن اېشیتیشگه تیارمن، سۉزلنگ.

– بوگون توشدن سۉنگ دنیاده نیمه خبر، دېیه بیر فیسبوککه باش اورگندیم. بو یېرده شونچه بیر–بیریگه قره‌مه–قرشی فکرلر یازیلکن که، اولرنی اۉقیب یاقه اوشله‌یسن کیشی.

– هه، تۉغری سۉزله‌یسیز آته. او یېرده یازیله‌یاتگن، کۉریشگه قۉییله‌یاتگن نرسه‌لر آدم‌نینگ عقلینی شاشیریب قۉیه‌دی. شولرنی مشاهده قیلرکنمن، انسان‌نینگ کیملیگینی بیلماقچی بۉلسنگ فیسبوککه کیر، –دېگیم کېله‌دی. بیلمه‌گنمیز، انسانیت تاریخی ایرینگ–زردابدن عبارت ایکن–آوو. بو کهنه تاریخ مینگ–مینگ ییلدن بېری قنده‌ی قاره کونلرنی باشدن کېچیرمه‌گن، دېیسیز. همّه‌سی یاپیقلیگیچه قالیب کېله‌یاتگن ایکن! علم–فن، تکنالوژي عصریده، اېندی، اولرنینگ اوستیدن پرده آلیب تشلنماقده. انه بولرنی کۉریب تاریخ تیلگه کیردی، دېسه هم بۉله‌بېره‌دی. بو نرسه‌لرنی کۉرگچ،

[1] اولیم ~ اۉغلیم.

www.ezgu.org

آدملرنینگ کۆزی آچیلیب، بیر یاقدن دیده‌سی قاتماقده. دنیانی یاووزلیک یوتیب بارماقده.

– اۆقیله‌یاتگنلری بیر سَری؛ اناوی کۆریله‌یاتگنلرینی اَیتمه‌یسنمی بالم؟

– بیله‌من بابا. بیر–بیریدن قیزیقرلی؛ رنگمه–رنگ و عین پـَیتده اۆته دهشتلی اولر.

– انه شونقه‌سیدن بیرینی گپیریب بېرماقچی اېدیم، مَیلیمی؟

– مَیلی، نیمه اېدی او؟ گپیره قالینگ.

– فیسبوکنی ورقلب تورسم بیرگینه لوحه‌گه کۆزیم توشدی، –کتـّه بیر حقیقتنی آچگنده‌ی، سۆزیگه اورغو بېریب، باش قیمیرلتیب، اَچینه کېتدی، –شو سیچقانچه‌نی بیر اۆزبېکچه کِلیپ اوستیگه آلیب باریب کلیک قیلدیم. نې کۆز بیلن کۆره‌ی که، بیر اېسکی مچیت یانیده ییگیرمه–اۆتـّیز چاغیلیک کیشی تۆپلنیشیب توریشیبدی. اولّیگه، «بو یېرده کیمدیر اۆلیب، جنازه‌سی اۆقیلماقده شېکللی؟» –دېگن فکرگه باردیم. یاکه، آدملر بیرار بیر مهم نرسه اوستیده جنجللشه‌یاتیر، دېب اۆیلب قالدیم.

– بلکه، ملا، آخوند دینی گپ و سۆزنی ساده آدملر قولاغیگه ایله‌یاتگندی، –دېدیم باباگه.

– یۆغ اېی، گپ عموماً باشقه‌چه، یېتـّی اوخلب اېسینگیزگه کېله‌یاتگن صحنه اېمس، اۆغلیم.

– باشیده سلـّه، یاشی اۆتـّیزدن اۆتگن، سییره‌ک‌کینه ساقال اۆستیرگن کیشی، بیر آغیر نرسه‌نی کۆترگنچه، بایه‌گی ییغیلیشیب تورگن آدملر تامان کېله‌یاتگندی. یقین کېلرکن، کۆکره‌گیده اَنیق، بیر تلویزیون کۆتریب کېله‌یاتگنی معلوم بۆلدی. تلویزیون اوستیدن دی‌وی‌دی پیلییر، اونینگ اوستیدن یاقیب اۆچیرگیچ قۆییلگن اېدی. اوزون بۆیلی بو ییگیت جماعه‌گه یقینلشه‌یاتگن پـَیت، بیردن قۆلیده میکرافون توتگن بیر ژۆرنالست ییگیت پیدا بۆلیب قالدی. ژۆرنالیست درّاو تلویزیون کۆترگن کیشیگه قوییده‌گیچه سوال بېره باشله‌دی:

www.ezgu.org

– هارمنگ اکه! تلویزیون بوزیلدیمی؟

– یۏق.

– اوسته‌گه آلیب بارماقده‌میسیز؟

– یۏق.

– ساتگنی ایلته‌سیزمی؟

– یۏق.

– باشی آغریدیمی، ملاگه اۏقیتگنی آلیب باره‌یپسیزمی؟

– یۏق، دېگن معناده بو گـَل تیلینی ایمس باشینی ایرغیتدی.

– نیمه؟ اونده بو تلویزیوننی قوچاقلب قـَی‌یاققه بارماقده‌سیز؟

– بونی مچیتگه آلیب باره‌من اوکه.

– نیمه‌گه کېره‌ک بۏلیب قالدی؟

– مچیتگه، ملانینگ یانیگه آلیب باره‌من.

– نیمه اوچون آلیب باره‌سیز ملاگه؟

– بونی سیندیرماقیچیمن.

– بو تیلسیز، جغسیز تېمیرنی سیندیریب نیمه قیله‌سیز؟ –هیجانلنیب سۏره‌دی ژۏرنالست.

– هی! –ایجیرغیلندی، –سیز بیلمه‌یسیز. بو شیطان قطینی ملامیز حرام دېدی.

– بېبیله‌دیگان نرسه ایمس–کو حرام بۏلسین! –عجبلنیب سۏره‌دی مخبر.

– یۏق. بو کافرنینگ نرسه‌سی؛ اونی کۏریش گناه ایمیش، شونینگ اوچون مېن بونی سندیرماقچیمن! هه، آدملرنینگ کۏز اۏنگیده سیندیریب تشله‌یمن بو شیطان قطینی! –هیجانده ایدی؛ جهلی تاشیب گیپگه نقطه قۏیدی.

شوندن سۏنگ، ژۏرنالیست اۏزینی بیر چېکـّه‌گه آلدی. هلیگی کیشی کۏکسیده زۏرغه اوشلب تورگن تیلویزیوننی باشیگه کۏتره سالیب، یېرگه بیر اوردی. اوستیگه چیقیب

www.ezgu.org

آلیب، قۆپال آیاقلری بیلن بابلب تېپکیله‌دی. تلویزوننینگ ایچک–چـَواغی شووو اېتیب ایچکریگه تۆکیلدی. شو پـَیت اۆرته‌ده توریب، تسبیحینی قۆشـّه–قۆشـّه اَغدره‌یاتگن ملا: «بالته‌نی کېتیریب بېرینگ جۆره بایگه» –دېیه قیچقیردی. شیطان اېلکه‌سیگه مینگن بایه‌گی قصاصکار آدم «یا الله!» –دېگنچه، آغیر بالته بیلن تلویزیوننی اوریب قـیـّه یاریب تشله‌دی. بیر دقیقه‌گه بارر–بارمس توزوک‌کینه، آباد، قیمتیگه ساتیب آلگن، تـَغین ساتسه بیر دردیگه یره‌یاتگن تلویزیوننی پرچه‌لب تشله‌دی. سینیق پرچه‌لرنی–ده، میده‌له‌ی باشله‌دی. آدملر همان حیرت بیلن یاقه اوشلب توریشردی.

***

– ایچینگیز تۆلیب تورگنینی توشوندیم بابا، دېدیم آقساقال کیشیگه.

– اېندی، اۆزینگ بیر اۆیلب کۆر بالم، بو شۆری قورغور بای‌بچه–کو، اېمسدی. کتـّه بۆلسه دهقان، یاکه، حمـّال، جیلـّه‌قورسه بیر خشه‌کی مردکارگه اۆخشه‌دی. بو دستگاه نې–نې عذاب و عقوبت بیلن باله‌لرنینگ آغزیدن اوریب ساتیب آلینگن. قاله‌بېرسه، شو دستگاه، کمبغل‌نینگ بیر کونلیک غم–غصه‌سینی آلردی. اۆرگنه‌یاتگن تربیه‌وي نرسه‌لر کۆپ اېمس‌میدی؟ مثلاً، سیندیرمسدن اوستیگه کۆرپه قه‌لب قۆیسه بۆلردی... نیمه دېب اۆیله‌یسن، بو تیرمیزه‌کنینگ بوزغونچیلیگیگه باله–چقه‌سی کۆندیمی اېکن؟

– یۆق البته، اوی‌نینگ بیر چېکه‌سیده، توره‌بېرردی. باله‌لری‌نینگ اویینچاغی، آوونچاغی بۆلیشی ممکن اېدی. شو جرّار صوفی ایشدن چرچه‌گنده اۆریندیق قیلسه بۆلردی–کو اخیر، دېب قۆشیب قۆیدیم.

– بیله‌سنمی بالم، –دېدی دانشمند تأکیدله‌یاتیب، –بدعت و خرافات بیردنیگه آدم‌نینگ آنگینی اشغال قیله‌دی. بونگه اینانگنلر بار–یۆغینی، حتاکه، جانینی هم بو یۆلده تیکیشگه تیار. قدیمده باله‌سینی اۆز عقیده‌سی یۆلیده قربان قیلیشگه چاغلنگن اۆشه روحي کسللر انه شونده‌یلر جنسیدن بۆلگنینی بیر اېسلب کۆرینگ. اگر بو سوادسیز

www.ezgu.org

کیشی‌نینگ بوندن کتـّه‌راق امکانیتی بۆلسه، قنده‌ی قیرغین–براتلرنی انسانیت باشیگه آلیب کیلگن بۆلردی.

بابانینگ تیلیدن بو واقعه‌نی اېشیتیب، بوتون وجودیم لرزه‌گه توشدی. اگر بو سوادسیز آدم‌نینگ قۆلیده بوندن–ده، کتـّه‌راق امکانیت بۆلسه، اتـُم قورالله‌رینی تاپ تارتمه‌ی اۆز مخالفلری باشیگه یاغدیرگن بۆلردی. چونکه، بولر اوچون جنتده ۷۲ته باکره قیز و غلمان خذمتگه شَی توریبدی. بو دنیاده یشش اولر اوچون قیزیق اېمس، دېگن فکرلر ایچیمدن اۆتدی.

۲۰۱۴

کانادا

www.ezgu.org

۲۵. خان آییم

(تاریخي حکایه)

www.ezgu.org

خان آییم

(تاریخی حکایه)

یاز کونلری‌نینگ تفتیدن ایندی‌گینه سراب کۉککه اۉرله‌یاتگن کېزلر ایدی. غیر–غیر ایسه‌یاتگن شمال اوزاق–یقیندن الـّه قیسی خبرلر درگینی کېلتیریب تورگنده‌ی. غم–قیغوگه یۉل یۉق. کاروانلر تویه‌لرده یوکلنگن توز، غلـّه، تېری، بوغدای و باشقه نرسه‌لرنی کېلتیریب آمبارلرگه تختله‌یاتگن کېزلر. آدملر آت–اراوه، ایشک، خچیرلرده بازارلشگنی شهرگه کیریب کېله‌دیلر. بازارچیلرنینگ تیاقلریدن کۉتریله‌یاتگن چنگلر تاباره قویوقلشیب بارماقده ایدی. جرچی کېلگوسی جمعه کونی اۉتکزیله‌جک اۉیینلرنی بازارچیلرگه، یوقاری تاووشده یېتکزیب توریبدی.

غرق پیشیقچیلیک، آلدی–ساتدی اوچون هر کیم بیر نرسه‌سینی شهرگه یوکلب یاکه آرقه‌لب کېلتیریب آقچه‌لر، شو ذیل اۉز تیریکچیلیگینی تېبره‌تردی. نانچیلر، آشچیلر، قصّابلر، بَری کاسبلر کۉرستیلگن یساقلر[١] بۉییچه ایش توته‌دیلر. شونگه قره‌مه‌ی، شهرده‌گی احوال هر کونی ناظرلر تامانیدن بیر–بیر کوزه‌تیب باریله‌دی. کېننده‌گی بیر کونلیک احوالدن خبرلر سرایگه یېتکزیلیب توریبدی. کېچ کیرمه‌ی، خان آییم[٢] حشمتلی تختِ رونده اۉتیریب، کتـّه شهرنی بیر آیلنیب چیقه‌دی. خاطرینی جمعلب، سۉنگ سرایگه روانه بۉله‌دی.

---

[١] یساق: قانون.

[٢] خان آییم: سرای مُلک خانیم، بی‌بی خانیم.

www.ezgu.org

تورلی اۆلکه‌لردن کفتر و چاپرلر، هر خیل واقعه–حادثه‌لردن خبر کېلتیریب تورر، پایتخت سمرقنددن تینچلیک و آسایشته‌لیک مژده‌سینی آلگچ، ینه آرتلریگه قره‌ب ایزغیب کېتیشردی. خان آییم ییغیلگن بیر کونلیک معلوماتنی سرای امیرزاده‌لری، وزیر و فاضللر مصلحتیدن اۆتکزیب، قیسقه سطرلرده سېویکلی عمر یۆلداشی صاحبقرانگه حضوریگه جۆنه‌تیب توره‌دی. کون باترگه بیر ساعت قالگندی. خان آییم دولت ایشلریدن اېندی بۆشب، سرایگه کیررکن، ملکه وکنیزه‌کلر، طنطنه‌لی روشده سېوگی و ادب یوزه‌سیدن سلاملر اَیتیشب، قرشی آلیشدیلر. خان آییم‌نینگ یوزیگه تارتیلگن ایپک پرده‌نی آله‌یاتیب، اولوس آغه[1]:

– قوللوغ ملکه‌م، یره‌تگن اېگم صاحبقراننی اۆز پناهیگه سقله‌گه‌ی، تخت و بختینی برقرار توتغه‌ی، –دېیه حال–احوال سۆره‌شدی. بی‌بی خانیم اېسه اېنـَغه‌نینلیک بیلن بېلگیلنگن اۆرینديقغه اۆتیره‌یاتیب:

– سلطنت‌نینگ اوستونلرینی مستحکم توتوب تورگووچی نرسه– تدبیر و دانالیک‌دور. صاحقران‌نینگ «رستی – رُستی» یعنی توز و تۆغریلککه زوال یۆقتور، –خوش کیفیت و قووناق بیر قیافه‌ده، –اولوغ دولتیمیز بوتون اېل–اولوس‌نینگ آرقه تاغی بۆلغه‌ی. شکرلر بۆلسین کیم، دولتیمیزنینگ اذنی بیلن قۆی و بۆری بیر گذردن سوو ایچگووچی بیر زمانده یشب کېلماقده‌میز، –دېیه کیچیک‌کینه امیرزاده‌لردن بیرینی بغریگه آلدی و اېرکه‌له‌ی کېتدی. چۆریلر بۆلسه، ییلپیغیچلر بیلن خان آییم‌نینگ باشیده توریب، ییلویزه‌ک[2] قیله کېتدیلر. شام قاره‌لشیب کېلماقده اېدی. شو پـَیت برزنگی‌دېک[3]،

---

[1] اولوس آغه: امیر تېمورنینگ سېویکلی خاتینلریدن بیری.
[2] ییلویزک: ییلپیتماق، شماللتماق.
[3] برزنگی: هیبتلی، دَوه‌نگیرده‌ی، یۆغان گـَوده‌لی.

www.ezgu.org

باقیلگن کتّـه خۆارز اوزون اون[1] چیقریب، بلند قیچقیریدی. اېندی اۆرنیدن جیلماقچی بۆلیب تورگن خان آییم:

– یاپیر اي! بو نې بۆلدی. بیزگه قندهی ساووق خبر اَیتماقچی بو پـَتی یولونگور، – دېدی–یو، یساوللردن بیری باره سالیب، اېریم یوزهسیدن خۆراز نینگ نولینی کېسدی. تواریخده خان آییم‌نینگ بیر کونلیک (جمعه آقشامگی) حیاتیدن منه شولر یازیب قالدیریلگن اېکن.

خان آییم (کتّـه خانیم هم دېییشگن) کېنگ شهرده کېچه‌یاتگن هر نرسه‌دن خبردار. تون الـّه محل بۆلیب قالگندی. آسمانده تۆلین آی برق اوریب تورگن. بو آقشام منجملر تېمیر قازیق یولدوزینی پارلاق کۆردیلر. شو کونی چاپرلر بیر طومارچه بیتیکده، صاحبقران اندخویده پیرلردن بیری بابا ساغري بیلن اوچره‌شیب، اوندن خوش خبر آلگنینی کېلتیریب اېدیلر.

عاتدگه کۆره، خان آییم تون یریمده اۆغانیب کېتیب، آدملر توریش–تورموشیدن خبر آلیش مقصدیده، ایسته‌گن تامان یۆل آلر، یشرینچه‌سیگه، اۆشه طرفلردن بیر نرسه‌لرنی بیلیب و اېشیتیب، سرایگه ینه قـَیتیب کېلردی. خان آییم کۆپراق طلبه‌لر حیاتیدن، ایش، یوموش و تونگی مشغولاتلریدن تېز–تېز خبر آلیب تورردی. کۆنگلی تۆق بۆلسه–ده، خان آییم، قاش قاره‌یگچ، کییملرینی اۆزگرتیریب، ینه علم طلبه‌لریدن خبر آلیش معناسیده کنیزکلری بیلن کتّـه مدرسه تامان یۆل آلدی. تون ساکن اېدی. کیشی خیاللر آغوشیده چۆمه‌یاتگن آنلر. طبعیت، تېوره‌ک–اطراف آدم بیلن سِرلشه‌یاتگنده‌ی. یۆل یاقه‌لب یوررکن، خان آییم قوربقه‌لرنینگ قوریللشیدن اۆزگه جانزاددن سېس اېشتمه‌دی. شودرینگ باسگن اۆتلرنی کېچیب، بی‌بی خانیم مدرسه صحنیگه کیردی. بوتون حجره‌لرده ساکنلیک حکم سورردی. خان آییم کنیزکلرنی مدرسه حولی‌سی‌نینگ بیر

[1] اون: سېس، آواز.

www.ezgu.org

چېتیده قالدیریب، بیر اۉزی سېکین–استه آیاق اوچیده یوریب، طلبه‌لر حجره‌لرینی بیر–بیر تېکشیریب چیقدی. قره‌سه که، چېت حجره‌لردن بیریده شمع‌نینگ خیره نورلری ایلتیللب یانه‌یاتگندی. خان آییم سېزدیرمسدن اۉشه حجره تامان سوریلدی. طلبه‌لر اۉرته‌سیده اَیتیله‌یاتگن گپلرگه قولاق توتماقچی بۉلیب اېشیک آرتیده اۉتیریب قالدی.

آدمزاد قورسین اېکن. یالغیز قالدینگمی، اۉیلر مملکتیده اۉزینگ خان، اۉزینگ سلطان. الـلّه قیسی ده‌یدی خیاللر میه‌نگه کیریب آلیب، سندیراق لَتمه‌یدی‌می یېی؟ تون‌نینگ ساکن تون بغریده ایکـّی طلبه خیال سوریب، اۉز ارا گپ قاتیشه‌یاتگن اېدیلر. طلبه‌لردن بیری ایکینچیسیگه دېدی:

– اوزون تونلرنی تانگ آتتیریش تینچینگنی آلیب کېته‌دور. کېل آغم، خیال سوریشگه نیمه یېتیبدی. خۉب اَیتگین–چی، حاضر کۉنگلینگ نیمه ایسته‌یدور؟

– ایی اینیم، نیمه یستردی، قۉی گۉشتی، قۉی یاغیده دملنگن، لۉمیلله‌گن بیر غۉری پلاو–ده. شو، بیر تۉییب یېسک دېیمن، –دېیه سۉراققه جواب قیلدی بایه‌گی طلبه. اۉیقو تۉشگیده تاولنه‌یاتگن هلیگی طلبه اۉز جۉره‌سیگه:

– خۉش، اۉزینگ‌نینگ کۉنگلینگ نیمه ایسته‌یدور برادر؟ –دېب سۉره‌دی.

– ایی جان برادر! شو سرایده گۉزللیککه تېنگی یۉق، چاوی[1] عالمگه کېتگن، صاحب جمال سرای مُلک خانیمنی–ده. قنی علاجی بۉلسه‌یدی، کۉنگیل قورغور شول خانم بیلن بیر کېچه هم صحبت بۉلیشنی آرزو قیله‌دور. –دېب جواب قیلدی طالبِ علم.

بیرینچی برادری‌نینگ بو قلتیس جوابینی اېشیتگچ ایکـّینچی طلبه:

– آوازینگیزنی شمال اوچورسون. آغزینگیزدن چیقه‌یاتگن گپنی بیله‌سیزمو؟ «دېوارنینگ هم قولاغی بار، آدم اۉز تیلیدن تاپه‌دور» –دېمیشلر، تـَغین بیر بلاگه اوچره‌مه‌یلیک برادر؟ –دېب اۉرتاغینی راسه کاییدی. بو گپلرنی اېشیک آرقه‌سیده تورگن خان آییم

---

[1] چاو: آوازه، شهرت.

www.ezgu.org

آبدان ایشیتدی. سۉز شو ییرگه ییتگنده، سرای مُلک خانیم، حجره ایشیگی آلدیدن سیکین جیلیب، کنیزکلری بیلن آرقه‌گه قَـیریلیب کیتدی. آره‌دن بیر–ایکـّی کون اۉتگچ، سرای اعیانلریدن اوچ کیشی مدرسه‌گه کیلیب:

– بوتون طلبه‌لر سرایگه ییغیلیشسون، –دیگن خبرنی اَیتیب کیتدیلر. بو کوتیلمه‌گن تکلیفدن کیین، طلبه‌لر ایچگه غلغله توشدی. جانینی قۉیرگه جای تامه‌گن، یوره‌گینی قۉرقوو باسگن طلبه‌لر سرایگه ییغیلیشدی. ملا ییگیتلر بیر مهمانخانه‌گه کیریتیلب، قۉی یاغی، قۉی گۉشتیدن پیشیریلگن پلاوخان تۉره‌گه ضیافت قیلیندی. همّه یاق سوو سیپگنده‌ی جیملیک. بیر مدتدن سۉنگ، سرای مُلک خانیم یوزیگه قیمت بها پرده توتیلگن بیر کۉرینیشده، کنیزکلری قورشاویده مجلسگه تشریف بویوردی و تۉرده اجره‌تیلگن مخصوص اۉرندیقده ییرلشدی. او صحبتداش طلبه ییگیتلردن ایکـّیسینی یانیگه چقریب دیدی:

– خۉش ملا ییگیتلر، قۉی یاغی، قۉی گۉشتیدن بۉلگن پلاو قنده‌ی بۉلیبدی؟ یوره‌گینگیزگه معقول توشدیمو؟

قۉرقوودن قلتیره‌ب تورگن ایکـّی طلبه بیردن تیز چۉکیب:

– قوللوق خان آییم! بی‌حد یخشی پلاو بۉلیب‌دور. مختشدن هم یۉقاری آش بۉلیب‌دور، –دییه تعظیم بجا کیلتیریشدیلر. شونده سرای مُلک خانیم بیرینچی طلبه‌گه یوزلنیب:

– اینـدی سیزنینگ آرزووینگیزنی سۉره‌سم. مین بیلگنینگیزتیک صاحبقران‌نینگ نکاحیده‌گی ملکه‌من. سیزنینگ صحبداشینگیز بۉله‌آلمغه‌یمین. اینـدی اۉزوم‌نینگ گۉزل کنیزلریمدن بیرینی سیزنینگ نکاحینگیزگه سالیب بیرورمین. سیز راضی بۉلگه‌یموسیز؟ –دیدی. آغزی قوریب، تیلی اَیلنمه‌ی قالگن ملا ییگیتلر بیردن اۉرینلریدن سیچیب توریب، یالباره باشله‌دیلر. بی‌بی خانیم آیاغیگه باشلرینی قۉییب:

– کیچیرگه‌یسیز خان بیگیم! بو ادبسیز قولونگیزنینگ بیر قاشیق قانیدین اۉترسیز، –دیب التجا قیله‌یازدیلر. شونده وجاحت ایله خان آییم سلماقلنیب:

www.ezgu.org

– ملا ییگیتلر، سیز بېهوده اضطراب چېکمغه‌یسیز، – دېدی رمق جان بۋلیشب تورگن طلبه‌لرگه. شو پَـیتده سرای مُلک خانیم‌نینگ اشارتی ایله قاضی–یو امام کیریب کېلدیلر. سرای‌نینگ اېنگ گۋزل کنیزکلریدن بیرینی چارلب، جمعی طالب علملر گواهلیگیده هلیگی طلبه‌گه نکاحلب بېردی.

www.ezgu.org

٢٦. آق رومال

www.ezgu.org

آق رومال

آته–آنه‌سی‌نینگ بیرگینه ارزنده قیزه‌لاغی عایشه، ابندی‌گینه تۆقّیز یاشنی تۆلدیریب، اۆنگه قدم قۆیگن ابدی. کونلرنینگ بیریده، طوطی عمّه قاق توشده، جزیره‌مه قویاش تیغلری آستیده، قیزگینه‌سینی یبتکلب، تۆی تبپه قیشلاق تامان کسل کۆرگنی کبتدی. او اۆزی بیلن کۆز مونچاق‌دبک، قیزی عایشه‌نی کۆچه‌گه ابرگشتیرب چیققنیدن کۆنگلی خیره ابدی. «بو جایلرده تۆقّیز–اۆن یاشر قیزینگ بۆلسه بۆلدی، سۆره‌مسدن دروا ابرگه ببره‌ویره‌دیلر» –دبگن اۆی–خیال طوطی عمّه‌گه تینچلیک ببرمسدی. اونینگ نظریده کیم‌دیر، گۆیا، عایشه‌نی بوگون خام فاتحه قیله‌دی–یو، بیر–ایکّی کون اۆتیب، ایسته‌گن تامانگه–آلیب کبته‌یاتگنده‌ی توییلردی.

۶–۷ یاشلیگیدن–آق، یقین–اوزاقدن بیلگنلر، کۆرکی–جمالی اۆزیگه یره‌شه عایشه‌نی کبلین قیلماقچی بۆلدیلر. بیراق، طوطی عمّه نیمه قیلمه‌سین بو ایشگه تیش–تیرناغی بیلن قرشیلیک کۆرسه‌تیب کبلدی. عایشه اۆز قیشلاغیده اونشتیریب قۆییلمه‌گن یاکه تورموشگه اوزه‌تیلمه‌گن یکّه و یگانه قیز ابدی. کۆزلری کتّه–کتّه، قاشلری قویوق، کوموشده‌ی یوزلری تۆلیشگن، کبسیمی کیچیکراق عایشه، آنه‌سیگه حرمت قیلگن بۆلیب، باشیده‌گی لچَگینی هیچ هم توشورمسدی. کسل کۆرگنی کبته‌یاتیب، طوطی عمّه علاجی باریچه خلوتراق جایلردن یۆل باسیب کبلر، تویاغی‌نینگ سبسینی اۆزگه‌لرگه ابشیتدیرمسلیککه حرکت قیلردی.

طوطی عمّه تۆی تبپه قیشلاقده‌گی کسلنی کۆریب قَیتگچ، اونینگ اوییدن ساوچیلرنینگ کبتی اوزیلمه‌دی. آخری، کتّه–کیچیک، قۆنی–قۆشنی قۆیرگه قۆیمه‌ی

www.ezgu.org

عایشه‌نی زۈرلب، اوچ قمیشلیک، اېلليک سکـّیز یاشلی عثمان بایگه تۈرتینچی خاتین قیلیب باشینی چتدیلر. قیزنینگ آته‌سی جۈره تاغه هم بو ایشگه راضیلیک بېرمه‌ی کېله‌یاتگن اېدی. طوطی عمّه قنچه‌لیک داد–وایلری سالمه‌سین قۈل کۈتریلیب فاتحه بۈلدی، شیرینلیک اوله‌شیلدی، روماللر ترقه‌تیلدی. اېندی محله‌ده دوو–دوو گپ. کتـّه تۈی اېسه قربان هییتگه قالدیریلدی. شو پـَیت آشخانه‌ده کۈز یاشی قیلیب، قیزی عایشه‌نی بغریگه باسیب اۈتیرگن طوطی عمّه، اېچیده‌گی بار نفرت و غضبینی سقله‌ی‌آلمه‌ی، اۈق‌دېک آتیلیب چیقیب، چیرقیره‌گنچه اوزون اون تارتیب حولیده‌گی جیملیک و سکوتنی بوزدی:

– گۈرینگ کویگورلر، اوییڭگه اۈت توشکورلر! مُشتوم‌دیک گۈدک باله‌نی بوقـّه‌گه اۈخشه‌گن سه‌سیق چال‌نینگ قوچاغیگه سالیب قۈییشدن اویـَلمه‌یسیزلرمی؟ سیزنینگ هم قیزلرینگیز باردیر اخیر! بو قنده‌ی بې‌انصافلیک، وجدانسیزلیک بۈلدی؟ –دېدی طوطی عمّه ساوچیلرگه قره‌ب.

شونده یوزلری بوریشگن، آق سلـّه‌لی، مَلـّه چاپان کییب آلگن ملا شریف بیردنیگه دغدغه بیلن عصاسینی یېرگه تیره‌ب کلمه اۈگیریب استغفرالله کېلتیردی و تیوره‌کده‌گیلریگه قره‌ب:

– اې مسلمان برادرلر! کۈره‌پیسیزلرمی؟ بو آخر زمان علامتلریدن بیری‌دیر. شونده‌ی آنلرده عقلی ناقص خاتینلر ثواب ایشگه تۈسقینلیک قیلب، اۈز اېری و اجماعگه قرشی چیقه‌دیلر، –کتـّه آچگن آووچلری بیلن یوزینی بیر سیپریب آلدی و سۈزیگه دوام اېتدی، –جۈره بای اېندی بو خاتین سیزگه طلاق توشدی. حلاله قیلمسدن سیز اونگه اېر بۈله‌آلمه‌یسیز، یقینلیک هم قیله‌آلمه‌یسیز؛ شریعتیمیز شونده‌ی حکم قیله‌دی، یخشیلب توشوندینگیزمی؟ –دېدی.

قیزی‌نینگ تشویشی یېتمه‌گنی‌دېک، ملا شریف‌نینگ بو گپلری جۈره تاغه‌نینگ قلبینی ویران قیلدی. سېویکلی خاتینیگه، حتا، شمال تېگیشدن رشک قیلیب کېله‌یاتگن جۈره

www.ezgu.org

تاغه، ایندی، ناموسینی بیراوگه قۆشیب قوییب، تغین خاتین قیلیب آلیشینی ایچیگه سیغدیره‌آلمه‌دی. شریعت‌نینگ بو حکملری جۆره تاغه‌نینگ کۆز اۆنگیدن بیر–بیر اۆتدی شېکیللی، کۆز تیگی بیلن ملا شریفگه بیر خومره‌ییب قۆیدی.

طوطی عمّه ملا شریف‌نینگ بو گپینی اېشیتیب تاباره توتـَقدی. غیرتی جۆش اوریب قۆلیده‌گی کتـّه گـُل رومالنیی آله سالیب بېلیگه باغله‌دی–ده، اېری‌نینگ قۆلیدن قتـّیق اوشلب:

– یوره‌ییز چۆکمه‌سین آته‌سی. بولر سیزنی یالیغیز دېب اۆیله‌یپدیلر. یۆق، سیز یالغیز اېمس‌سیز. مېن یانیزده‌من، حتا، بیلـَگیمدن اوشلتگنی قۆیمه‌یمن بو ایمان‌سیزلرگه. بیرینچی اۆز خاتینینی حلاله قیسین ملا شریف. «اولّ پیچاقنی اۆزینگگه سنچ، آغریمسه بیراو سنچ» –دېیدی–کو دانا خلقیمیز. جانیم باریچه مېن بولرگه قرشی کوره‌شه‌من. مېنینگ عثمان ده‌بنگگه بېره‌دیغان قیزیم یۆق، –دېدی عمّه.

ایکـّی هفته اۆتیب قربان هییتی هم یقینلشیب قالدی. کوتیلمه‌گنده عثمان بای‌نینگ قلین و تۆیانه‌سینی جۆره تاغه‌نینگ اوییگه آلیب کېلدیلر. قیزینی عثمان بایگه بېریشگه هیچ قچان راضی بۆلمه‌گن طوطی عمّه‌نی اۆشه کونی بیر عمللب، حیله ایشلتیب یکـّه توت قیشلاغیگه، کتـّه قیزینیکی‌گه اېلتیب قۆیدیلر.

قیشلاق‌نینگ اودومیگه کۆره، نکاح، تۆی و تماشا قیزنینگ اوییده بۆلیب اۆتیشی کېره‌ک اېدی. قربان هییت‌نینگ بیرینچی آقشامیده جۆره تاغه‌نینگ اوییده پلاو خان تۆره دملندی. قلـّیق و کویاونی چیمیلدیق آرتیده دیدارلشتیریش مراسمیگه تیارگرلیک هم کۆریلدی. تام‌نینگ تۆریده بۆغجـَمه بیلن چیمیلدیق توتیلدی، جای سالیندی. کېلیننی چۆغ‌دېک قیلیب بېزه‌تدیلر. قۆل و آیاق کفتلریده لاووللـَتیب خینه قۆییشدی. خفتن یقین قناووز[١] تۆن کییب، ایپک سلـّه اۆره‌گن عثمان باینی جۆره‌لری قۆلتیقلب

---

[١] قناووز: قیزیل رنگگه اۆخشه‌گن ایپکدن تیارلنگن تیکه.

www.ezgu.org

چیمیلدیققه سېکین آلیب کیردیلر. عثمان بای قـلین بخمل کۆرپەچه اوستیده قناردېک گـودەسینی زۆرغه توتیب توررده. کېلیننی چیمیلدیققه سالیشدن آلدین وکیل آته تعیینلندی. عایشه بو اودوملرنی توشونمسه–ده، وکیل آتەنینگ گپلرینی بیرمه–بیر قـَیتریشگه مجبور ایدی. قیزنینگ «عثمان بایگه تن محرملیککه» راضیلیگی شوندەی قیلیب، شاهدلر اشتراکیده آلیندی. کېلینچکنینگ کیچکینه قامتینی اوشلشگن آییمچەلر بۆساخه هتلب، ایچکریگه کیردیلر. ساقاللری سیرپەییب تورگن عثمان بای چیمیلدیق آرتیدن یېمدن تۆیمەگن قبانگه[1] اۆخشب بۆزرەیر، آلدیندن اۆنگ آیاغینی پنجه اوستیده توتیب توررده. موسیچەدېککینه قیزەلاقنی دف–دایرەلر آستیده چیمیلدیققه آلیب کیریشلری بیلن–آق، شَیلنیب تورگن عثمان دەبنگ شاشه–پیشه کېلیننینگ آیاغینی باسدی. عایشه آیاغی زیرقیرەب آغریگنیدن گۆدکلرچه «وای آنه جان» دېب ییغلب قیچقیریب یوباردی. تۆیچی باشی آییمشاه خاله ابسه قیت–قیتلهگنچه، هزل اَرەلش: «یۆق، یۆق!! کېلین باسدی، کېلین باسدی» قیلیب عایشەنی یوپتگن بۆلدی. بیردن قسیر–قوسورلر باشلندی. ساچیگن نقللر ترەقلب اوی بالالریگه تېگیب، آیاغ آستیگه توشردی. باله–چقه، خاتین–خلچ قند، نقللرنی تېریش بیلن آواره ایدی. تۆی–طنطنه ینه ایکـّی ساعت چمەسی دوام ایتدی. اوزاق–یقیندن کېلگنلر ترقەلیشیب کېتیشدی.

«چنغەراقده گۆشت آسیب،

قلـّیق–کویاو مناسب.» –دېگن آَیتیملر ینگرەگنیگه قرەمەی، انصاف بیلن دېییلسه، بو منظره خُم آلدیده تورگن بیر چینـّی پیالەنی ابسلەتردی. چیمیلدیقنی خلوت قیلیش وقتی هم تاباره یقینلشیب بارەیاتگن ایدی. آییمشاه خاله بیردن:

– یېبیی! اوییم کویدی!! شرمندەلیک، کېلین اوخلب قالیبدی، –دېدی.

[1] قبان: دۆنغیز، خوک.

www.ezgu.org

کیم‌نینگ‌دیر آرقه‌دن «اویغه‌تیب یوبار» –دېگن دۆنغیله‌گن آوازی اېشیتیلدی. توشیده دوگانه‌لری بیلن اۆینب یورگن عایشه، شو تابده باشینی یاستیقدن کۆتریب «قۆغیرچاقلریم قنی؟» –دېب اطرافنی قۆللری بیلن بیر سیییپه‌له‌دی، ینه اویقوگه کېتدی. آییم‌شاه خاله یوگوریب باریب، کېلیننی تـَته‌لب اۆیغاتماقچی بۆلدی. اویقوسیره‌گن عایشه ینه هۆپیقیب «آنه جان، آنه جان» –دېیه اۆرنیدن سپچیب توردی. یۆغاندن کېلگن عثمان ده‌بنگ شهوت شدتیدن قومده یاتگن اېچکی‌یېمردېک تۆلغنردی... کېلین قـَیتب جاییدن توره‌آلمه‌دی. بیراق، چیمیلدیق آرتیدن کویاونینگ یقینلری بیر–ایکـّی عیال اینتیقلیک بیلن «گلابگه» تېکیزیلگن آق رومالنی کۆریشگه آشیقردی.

www.ezgu.org

٢٧. درد

www.ezgu.org

درد

– قیش‌نینگ اوزون تونلری ایدی. بونده‌ی پـَیتلرده قیشلاقداشلر قۉشخانه‌لرگه[1] باریشیب، گپ–گشتک قیلیشیب، کېچه‌نی تانگ آتدیریشردی. بخشی سنـّه‌تیش، گـَجه اۉینش، متـَل اَیتیش، قۉشیق ایشیتیش اۉشه دَورنینگ ارمانلی، مراقلی گورینگ و ایرمکلریدن بۉلردی. هوانینگ ساووقلیگیگه، تون‌نینگ قارانغیلیگیگه، یۉل‌نینگ اوزاقلیگیگه قره‌مه‌ی، آدملر هاردیق چیقریش اوچون باشی آققن تامان یۉل آلر و انه شو ایرمکلردن حضور–حلاوت تاپیشردی. هم قشلاقلر آره‌سیده، گۉیا، دنیانینگ اییپدن–ایگنه‌سیگه‌چه بیله‌دیغان گپچیلر هم بۉلیشیب، اولر بیر گپگه کیرگودېک بۉلسه، چېرتیب–چېرتیب سۉزلشر، هفته‌لب گپلری توگه‌مس ایدی. مهمانخانه‌نینگ اۉرته‌سیده سوغدی سالینر، اۉن–اۉن بېش چمه‌سی آدم صندلی کۉزیگه آیاق سوقیب، بیر–بیریگه جان–قولاق بۉلیشردی. بونی هم قیشلاقچه‌سیگه بیر نوع راحت–فراغت دېسه بۉلردی اۉشنده. منه شونگه یم ییتمیش ایل بۉله‌ی دېب قالدی!

– نیمه‌گه تۉستدن ییل بورون بۉلیب اۉتگن واقعه‌لرنی ایسلب قالدینگیز آغم، اینیم؟

– بیله‌سیزمی کېنجه اکه؟ اۉتمیش بیر کۉزگوگه اۉخشر ایکن، آدم اونگه باقیب اۉز کېچمیشینی، ثواب–خطالرینی کۉریب توررکن. اۉشه‌لرنی ایسلش و کۉریش بیلن آدم ذاتی بیر دم بۉلسین تسکین آلرکن؛ انسان‌نینگ روحی تازه‌لنرکن؛ بغری–دلی ییَررکن. افسوسلنرلی داغلی نقطه‌لری هم بار اۉشه کونلرنینگ. شونینگ اوچون اۉتمیش خیالیمنی بیر اۉزیگه تارتیب کېتدی. قیشلاغیمیز ایشلریدن بیر اَیتگیم کېلدی–ده.

[1] قۉشخانه: مهمانخانه.

www.ezgu.org

عجب زمانلر ایدی. آدملر پاکیزه، بیٖغبار، صمیمي، کۉنگیلچن. اولر خودّی، ایرتکلرده‌گی قهرمانلرگه اۉخشر ایدی.

– کۉینیمنی زنگ باسیب کیٖتگن ایکن، بو سۉزلرنی تینگلب یازیلگنده‌ی بۉلدیم تۉره بیٖک راستینی سۉره‌سنگیز. گیپنگیزنی ایشیتگیم کیٖله‌ییٖدی برادر! میٖن هم سیزگه بیر– ایکـّیته یوره‌ک توگونینی آچرمن؛ آدم–آدمگه غنیمت دیٖگنلری شو بۉلسه کیٖره‌ک. سیزنی کۉریب، خضر بابامنی تاپگنده‌ی بۉلدیم جان اینیم. آدم قنده‌ی‌دیر اولوغوار تویغولر بیلن یشه‌یدی. منه کۉپنی کۉردیم، عقل کیٖمه‌سیده سوزیب، بارلیق توبیگه شونغیدیم. شونچه یاشگه کیریب آدمدن عزیز، آدمدن یاووز نرسه تاپمه‌دیم بو دنیاده. تنگری آدم یره‌ته‌من، دیٖب معمّا یره‌تیب قۉیگن ایکن شیٖکیللی. آدم همّه نرسه‌نی بوزیشنی بیر تجربه قیله‌دی و سۉنگ اۉز باشیگه ییٖته‌دی. بو انسان‌نینگ طبعیتی‌دیر. هه! بو دومه‌لاق باشده نیمه‌لر یۉق دیٖیسیز!!

– گیپیزنی کیٖلگن جاییدن دوام ایٖتیرینگ تۉره اکه. سۉزلرینگیزنی راسه یم ایشیتگیم کیٖله‌ییٖدی.

– قیشلاغیمیز منظره‌سی و آدملر تورموشی حقیده گیپیره‌یاتگن ایدیم. اۉشه آقشام کاووش بۉیی قار یاغدی. بیرینچی قار ایدی؛ ییگیتلر بیر–بیرلریگه «قار خط[1]» یازدیلر. اۉتگن کیٖچه یوتیلگن گشتک آشی هم پیشیریلدی، ایکـّیته جۉجه خۉرازنی هم پَلاوگه باسدیلر... تاقچه‌ده قۉیییلگن رادیودن مملکت و دنیا واقعه‌لری ینگرردی. کۉپ هم اۉقیمیشلی بۉلمه‌گن قیشلاق آدملری خبرلرگه قولاق آسیشردی. توشونمه‌گن سۉزلرینی بیزدن بیلیب آلردیلر. اۉشنده اۉقیمیشلی‌لردن بو مجلسده بار و یۉغی میٖن و ملا صمد بار ایدیک.

– بیرار کتّه‌راق واقعه یوز بیٖرگنمیدی اۉشنده بیٖک؟

[1] قار خط: برفی.

www.ezgu.org

– هه! اۉشه کونلر سیره اېسیمدن چیقمه‌یدی کېنجه اکه. بیز یورتیمیزده قنده‌ی شوم تقدیر پنجه‌سیده اسیر توشگنمیز. مېن انه شونگه اَچینه‌من، کویه‌من و یانه‌من. بیزنی زنجیربند قیلگن شۉر قسمت‌نینگ بیر حلقه‌سیدن سۉز آچه‌یین. دۉست–یارانلر جمع بۉلیشیب، صحبت قوریب، درسنگ قیلیشردیک مهمانخانه‌ده. خودّی شو آقشام کابل رادیوسیدن «نظامنامۀ ناقلین (کېلگیندیلر نظامنامه‌سی)» خبری بیر ینگیلیک کبی دری و اَوغان تیللریده اۉقیب اېشیتدیریلدی. بو خبرده «قطغن زمینگه کۉچیب کېلووچی اَوغانلرگه امتیاز» –دېگن مادّه‌لریگه ایضاح بېریلدی. فرمانگه کۉره، جان باشیگه اېنگ سوولی و حاصلدار جایلردن سکّیز طناب یېر، قنچه‌دیر نقد اقچه، بیر نېچه ییل دولتگه سالق تۉله‌مسلیک... اۉشه امتیازلردن ایدی. اۉشندن باشلب تورکستانگه تجاوز، اَوغان تۉره‌لری تامانیدن رسمي روشده قانونگه اَیلنتیریلدی. اۉشندن باشلب تورکستانیمیزگه ناقللر سېل‌دېک آقیب کېله باشله‌دیلر. کېلگیندیلرنینگ هجومی شونچه‌لیک کېنگ توس آلدی که حتا، قۉشنی دولتده‌گی دغه‌لر – پنجابیلر هم قورت–قومروسقه‌دېک یاغیلیشدی بو یورتگه. اولر ایش، عمل–منصبگه هم اېریشدیلر. بو واقعه‌دن شونچه ییل اۉتگن بۉلسه–ده، همان مېنگه تین بېرمه‌یپدی. کۉز اۉنگیمده کۉنده‌لنگ توریبدی. بو درد و عذابدن اۉلیب کېتسم کېره‌ک.کېنجه اکه اۉزینگیز بیر اۉیلب کۉرینگ–هه! شونده‌ی تینچ، آسایشته بې‌غبار بیر اېل‌نینگ یورتی ویران، مُلکی تاراج بۉلسه–یه؟

– دۉستیم تۉره بېک! نیمه‌سینی گپیره‌سیز؟ تاج و تخت قۉلیمیزدن کېتگنیگه منه ۳۰۰ ییل بۉله‌یازدی. اۉشندن بېری نه بیزده تینچلیک بار، نه اَوغانلرنینگ اۉزلریده. خودّی که، یره‌تگن اېگم بولرنینگ زوواله‌سینی اوروش و جهالتگه قۉشیب قاریگن‌دېک. بولرنینگ آیاغی یېتگن یېر ویران قیلینه‌دی. منه مېن اۉتگن کونی میمنه‌دن کېلدیم. «وزیر محمّد گل مومند» دېگن بیر کیمسه شهرگه جر سالیب، «سیزلرنی بیت الله‌گه پولسیز حجگه یوباره‌میز» –دېیه، اۉزبېکلرنینگ قۉلیدن مینگ–مینگلب کتابلرنی، قۉلیازمه‌لرنی ییغیب آلیب اولرگه اۉت قۉیدی، بَرینی یاندیریب یوباردی. بو صحنه‌نی

www.ezgu.org

کۆریب قان ییغلەدیم. بېچاره ساده خلق اونینگ «آنه تیلینگیزده مکتب آچیب بېرەمیز» –دېگن یالغان گپلریگه اوچینیب، الدەنیب قالسه بۆلەدی‌می؟ اویی کویگور مومند کابلدن کېلگن هیأتلری بیلن بیرگه شهر پارکیده آدملرنی تۆپلەگن. شو مناسبت بیلن اوزاق– یقین قیشلاقلرگه هم احوال جۆنتگن. کیمده کیم اېسکی کتابلر بۆلسه آلیب کېلسین، دېگن بویروق بیلن او کتابلرنی اهالیدن تسلیم آلیشی کېره‌ک اېکن. اېرتەلب شنبه کونی کتابلر، قۆلیازمەلرنی آت–ارابەلرگه آرتدیریب، شهردن تشقریگه آلیب چیقیب، یاندیریب یوباردی. نې تیل بیلن اَیتەی که، تامچیلب تورگن یامغیر آستیده چرسیللب یانەیاتگن کتاب و قۆلیازمەلر اَلنگەسی کۆککه اۆرلر اېدی. بیر آز اۆتیب، خرمان‌دېک قلەشیب یاتگن قاغازلرنینگ کولی کۆککه ساوریلدی. کویەیاتگن کتاب توتونلری قاره بولوتلرگه اَیلنیب، میمنه آسمانی اوزره سوزەیاتگندی. فاریاب خلقی اۆز بای معنوي مُلکی بیلن اۆشه کونی منگو خیرلشدی. اۆشه صحنەده، قاره کۆل دۆپـّی کییگن، گـَودەسی کیچیکینەدن کېلگن بیر شاعر «الوداع تورکستانیم!» –دېیه یانەیاتگن کتابلر مزارینی قوچاقلشگه زۆرغه اولگوردی. او، یرەمس خاتین طلاق تویـّه–توزوک اَتەلیب کېلینەیاتگن جای ناملرینی «پشتون‌کۆت»، «اَوغان‌کۆت» قیلیب تشلەدی. «زۆرنیکی تېگیرمان یوریتەدی» –دېگنلری‌دېک، شوناملر تیلیمیزگه اونچەلیک اۆرنشمەیدی هم. باشقه تاماندن «پشتون‌کۆت»، «اَوغان‌کۆت» سۆزلری‌نینگ ایکینچی قسمی اۆزبېکچەده کولگیلی چیقەدی. بیراق، شونگه قرەمەی آدملریمیز شو ناملرنی اَیتیشگه محکوم اېتیلگنلر. محمّد گل موممندنینگ قیلگن ظلمی، خیانتی ساچ–تیرناغینگیزدن کۆپ. قـَیسی بیرینی اَیتەی؟!

– کېنجه اکه، بایه مېن بېکارده قیشلاغیمیزده‌گی اودوملردن سۆز باشلەمەدیم. سیز و بیز–کو، منه بوندەی کتابی تیلده گپلشەییمیز. خلقیمیزنینگ اۆشه تېشه تېگمەگن بُرّا– بُرّا سۆزلرینی ساغیندیم. اۆشه ساده مرجان‌دېک تیزیلیب یاتگن سۆزلرنی قومسەدیم. شۆر قسمتیمیزگه قرەنگ! بیز بوگون آله–براق، قورمه تیل اېگەسی بۆلیب قالیبمیز. بو

www.ezgu.org

احوالدن واقف اجدادلریمیز علامه کاشغري، اولوغ نوايي، بویوک بابرلر «محشر کونیگه‌چه ترکِ خواب اَیلب یاتسه‌لر نې عجب!» داد برادر تیلیمیز اؤلیم یاقه‌سیگه کېلیب قالدی. تیلیمیزنینگ آلدینگی تاتی، حلاوتی یؤقالگن. خلقیمیز منقورتلشتیریلگن‌دیر. اگر بونینگ آلدی آلینمسه تیلیمیزنینگ اؤلیمیگه ماتم توتیشدن اؤزگه چاره‌میز یؤق‌دیر.

– تؤره بېک دؤستیم! بیز اؤزبېکلرنینگ، اَینیقسه، ضیالیلرنینگ آنگیمیزده، چیرکین علتلر ییلدیز آتیب کېتگن. اؤزدن بېگانه‌لیک روحیمیزده این قوریب آلگن. اؤقیشدن قاچه‌میز؛ باشیمیزنی هوايي سودالرگه گرفتار قیله‌میز. ضیالیسی، شاعر و یازوچیسی، رهبری بؤلمه‌گن ملت‌نینگ حالیگه میمونلر ییغله‌یدی. مېن کؤپراق تیلیمیزگه بې‌مَیللیک بابیده گیپیرگیم کېله‌دی. چونکه، مېن قیرق–اېللیک ییل آلدینگی گپ–گورینگلرده ایشلتیلگن تیلنی ساغیندیم. بیز اېلیمیزنینگ صادق اؤغلانی بؤله‌آلدیکمی؟ نخاتکی، اؤز تیلیده اؤقیب، یازیش شونچه‌لیک قیین ایش بؤلسه، عصرلر دوامیده اونی اؤزلشتیره‌آلمه‌سک. اؤزگه تیللرده بلبل‌دېک سَیره‌سک و یازسک–ده، اؤز آنه تیلیمیزده مبتلا بؤلیب توره‌بېرسک.

– تؤغری اَیته‌سیز کېنجه اکه! سیز و بیز ایکـّی‌گینه واقعه‌نی اېسلب درد–حال قیلدیک. بونده‌ی هنگامه‌لردن ینه مینگته‌سی تاریخ قعریده موزلب یاتیبدی. خلقیمیزنینگ هر لحظه‌سی بیر داستان، حیاتی واقعه—حادثه‌لرگه تؤله.

– گـَلابی، هزار بُز، اسحاق‌زی‌لرنینگ قیلمیشلریدن بیر ایکـّیته‌سینی اَیته‌یین‌می؟

– یاغ اېی تؤره بېک، اېت و جانیم جمیرلب کېتدی. باشقه طاقت قیله‌آلمه‌سم کېره‌ک ملتیمیزگه قیلینگن ظلملرگه.

– کېنجه اکه بیر وقت تاپیب ینه گورینگلشه‌یلیک، یالغیزلیک وجودیمنی خودّی کویه‌دېک، کېمیریب بارماقده. شولرنی گپیریب بېنگیل آلرمنمی؟ –دېب اؤیله‌یمن.

www.ezgu.org

– یالغیزلیک مېنینگ هم روحیمگه رخنه سالگن. بو روحي آغریقدن تۆرت موچه‌م[۱] تۆکیله‌ی دېب توریبدی. بو گپلرنی همّه‌گه هم اَیتیب بۆلمه‌یدی. اولوغ نوایي اَیتگنی‌دېک:

مېنی مېن ایسته‌گن اۆز صحبتیغه ارجمند اېتمس،

مېنی ایستر کیشی‌نینگ صحبتین کۆنگلیم پسند اېتمس.

درد کۆپ، درمان یۆق؛ درد بیله‌غان یۆق!

– اۆتمیش‌نینگ گزه‌کلریدن تنه‌میز شونچه‌لر زیرقیره‌یاتیر. هلی آلدینده ینه نې–نې کۆرگولیکلر بار، اۆشنی‌سیدن سقله‌سین.

– مېن کۆز قرچیغه‌ی‌دېک عزیز تیلیمیز خام تلاش بۆلیب کېتیشیدن قۆرقه‌من. ینه کۆریشگونچه تۆره بېک برادر!

– بۆلیبدی آغم، «تاغ، تاغ بیلن اوچرشمس، آدم، آدم بیلن اوچره‌شر»، دردلشیب توره‌یلیک.

معلوم و نامعلوم سببلرگه کۆره بو آغه–اینیلر قـَیتیب اوچره‌شه‌آلمه‌گن اېکنلر. اېسکی حیات اېسه ینگی ورقلرینی آچیب کېله‌یاتیر.

چیکلب بۆلمیدی. اونینگ اینی هم بۆیی هم کۆپ اوزوندیر .مولف

[۱] موچه: کیشی اعضاسی.
تۆرت موچه: قۆل، آیاق، کۆز و قولاق.

www.ezgu.org

٢٨.بير پرچه نان

www.ezgu.org

بیر پرچه نان

بوگون مېنگلی خال اېرتهراق تیریکچیلیک یوموشلریگه کیریشب کېتدی... او بېتاب یاتگن خالهسینی کۆریب کېله قالهی، دېب اوّل خمیرینی قیلیب آلدی. قۆللرینی یووه سالیب، یېنگلرینی شیمرگنچه، اون تۆربهدن ایکـّی تاواق اون آلدی. قۆللریدهگی بیلکاوزوک، برماقلریدهگی اوزوکلرینی، یېچیب بیر ماميق رنگلی ایدیشچهگه سالدی. مـُشتلهگن خمیرینی، باتراق[۱] اۆندریش مقصدیده ایسـّیققینه جایگه قۆییب قۆیدی. اونگهچه تورموش اۆرتاغی داستان هم ایشیدن قـَیتیب کېلدی. باله–چقهنی آوقتلنتیریب، تیورهگ–تاشنی سرانجام قیلگن مېنگلی خال اېریگه قرهب:

– منه اچـّیققینه کۆک چای دملب قۆیدیم؛ قازانده آوقت تیار؛ مَیلی یخشی اۆتیرییلر، بالهلرنی سیزگه، سیزنی خداگه تاپشیردیم آته جانیسی. مېن بۆلسه، اۆلیم تۆشگیده یاتگن خالهگینهمنی کۆریب قـَیتهمن. ایسـّیق جان دېیدیلر، دیدار قیامتگه قالمهسین. آنمدېک عزیز، یخشی کۆرهمن اولرنی. بۆپتی بیر پسده باریب کېله قالهمن. خیر بۆمهسم!

– باره قال، –دېدی کۆرپهچهده یانباشلب، چایدن هوپلب تورگن داستان تاغه خاتینیگه، –ینه کېچیکمهگین–هه! آنهسی. قریندااشلرگه مېندن سلام، دېب قۆی.

– خۆب آته جانیسی، مَیلی!

خمیری اَچیب اېدی هم که، مېنگلی خال اوییگه کیریب کېلدی. اېرکهلنگن بالهلری چوغورلشیب درآو آنهسیگه ترمهشدیلر. کۆپ ایشلیک مېنگلی خال بالهلرینی آووتیب،

---

[۱] باتراق: خمیرمایه.

www.ezgu.org

چقّـان-چقـّان اورینیب، ینه عایله ایشلریگه بېریلیب، کۉتریلگن خمیرنی یسه‌ی کېتدی. او یسلگن نانلرنی، نان سبدگه سالیب، قیزیگن تندیر یانیگه کېلتیریب قۉیدی. قۉلیگه اېنچه‌سینی کییب، باشینی روماللی بیلن تنغیب باغله‌دی و نانلرنی یاپه باشله‌دی.

بیر پسده مېنگلی خال قیپ-قیزیل جییده‌دیک قیلیب، دماغنی قیتیقله‌یاتگن اۉزبېکچه نانلرنی پیشیریب آلدی. پۉسیلله‌گن نانلردن یاقیملی و دماغنی قیتیقله‌یاتگن هید اوف اوره‌دی.

مېنگلی خال همه یاقنی ییغیب-تېریب قۉییشی بیلن-آق اوزوکلرینی برماقلریگه تاقماقچی بۉلدی. اوزوکلرنی برماقلریگه ساله‌یاتگنده، قره‌سه که مېنگلی خال‌نینگ چیلـّه‌اوزوگی یۉق، اوزوگی شو جای‌نینگ اۉزیده اوییده یۉقالیب قالدی. مېنگلی خال درحال آختریشگه توشدی. کۉرمه‌گن جایی قالمه‌دی، بیراق اوزوکدن درک یۉق. «پېشانه‌م مونچه شۉر بۉلمسه ابدی، کېلیب-کېلیب تۆییمده برماغیمگه کییگیزیلگن اوزوگیم یۉقاله‌دیمی-یه؟!» -دېگن سۉزلرنی اَیتیب، تاپه‌آلمه‌گنیدن افسوسلندی و چوقور بیر خۉرسینیب قۉیدی، بیراوگه سېزدیرمسدن کۉز یاشی هم قیلدی. بۉلگن وضعیتنی باله‌لرنینگ آته‌سیگه سِر بېرمه‌ییدی او. اېریدن گپ اېشیتیشگه تابی یۉق.

«اېریم آلیب یشیردیمی؟ -دېسم، عقل باور قیلمه‌یدی؛ کتّه-کتّه اۉغیل-قیزیم بۉلمسه، بیر تارتدی قۉیدی اوزوگیمنی. قیین احوالده قالدیم، اېریمگه قچانگچه اَیتمه‌ی یوره‌من؟ مَیلی بیر نرسه بۉلر. بیر هفته چیده‌ب توره‌ی، زاره تاپیلیب قالر»، -دېگن اۉیلرگه باردی.

بوگوننی مېنگلی خال سِر بېرمسدن تیشینی-تیشیگه قیسیب اۉتکزدی. اېری هم، باله-چقه‌لری هم اوزوک یۉقالگنیدن بېخبر. رۉزغار یوموشیدن سیره بۉشه‌مس مېنگلی خال بَـری‌بیر، دقیقه‌لرنی سنب اۉتکزردی. انه-منه دېگونچه تون هم اۉزی‌نینگ قاره کۉلکه‌سینی یاییب قۉیدی. اوخله‌مسدن تونب چیققن مېنگلی خال، اېرته‌سی توروب

www.ezgu.org

تۉغری فالچیگه باردی. مېنگلی خال حال–احوال باره سالیب بیردن مقصدگه اۉته قالدی و بۉلگن گپنی اَیته باشلهدی:

– فلاکت باسیب تۉی اوزوگیم یۉقالدی آغم...

– آلتین اوزوگینگیزنی اَنیق جِنلر اۉغیرلشگن. اولر جمعه کېچقرون مېنینگ یانیمگه تۉپلنیشهدی. اَتهگنینگیزنی تشلب کېتهبېرینگ. جمعهگهچه بیر–ایکّی خبر آلینگ. قۉلینگیز قوروق بۉلمهسین؛ ینه ارواحلرنی خفه–نازه قیلیب قۉیمنگ، –دېدی فالچی قۉلیدهگی تسبیحنی شرهق–شرهق آغدرهیاتیب.

– منه بو ایکّی یوز پول سیزگه اَتلگن تقصیر؛ کېینی بار! نیمه بۉلسه هم اوزوگیم تاپیلسین اَیلنهی سیزدن.

– خیرلی ایشنی آرتگه سوریب بۉلمهیدی. یخشی عیال اېکنسیز، هی، هی، هی! یقینراق کېلینگ قنی، منه بو آینهچهگه بیر قرهنگ، اوزوگینگیزنی کیم آلگنینی کۉرهسیز، –دېدی فالچی.

مېنگلی خال اېسه شاشقهناقلب دومهلاق کۉزگوچهگه تیکیلدی. مېنگلی خال هیچ نرسهنی کۉرمهدی. بیراق، فالچی اونی آینهچه ایچیدهگی اۉزی تصورّ قیلهدیغان ایریملرگه اَیلنتیریش بیلن آواره. نفسی هکهلک[١] آتیب، کۉز تگی بیلن عیالگه شهواني، آچ بۉریدېک قرر اېدی فالچی تاماغینی تېز–تېز قاقیب. حیلهسی ایش بېرمس اېکن، «اوزوک سیزگه کۉرینهدی بېکهم، امّا، سیز اونی کۉرمهیسیز. شاشمنگ. منه بو قاغازنی آلیب باریب، یاستیققه سالیب، کېچهسی باشینگیز آستیگه قۉییب یاتینگ؛ دشمنینگیزنینگ کۉزینی کویدرهیاتگن منه بو ایریم–دعالردن اۉقینگ. بو کېچه توشینگیزگه آلیب کیرهمن اوزوگینگیزنی انشالله!!!» –دېب مېنگلی خال بیلن خیر معذور

---

[١] هکهلک آتماق: تیترهماق، اۉینهماق.

www.ezgu.org

قیلدی فالچی. و آخرده «بیر کتّـه سپرکه‌ده‌ی خۉرازنی–ده، آلیب کېلیشنی اونوتمس‌سیز آی بی‌بی» –دېب قۉیدی فالچی.

مېنگلی خال اوچ مرته اَته‌گنلرینی فالچیگه آلیب باردی. امّا، نتیجه بۉلمه‌دی... اوزوگینی ایزلشدن تۉخته‌گنی یۉق. گېنی کۉنگلیگه سیغدیره‌آلمه‌گن مېنگلی خال آخری اېریگه اَیتدی. بو گېنی اېشیتگن داستان‌نینگ قانی بیردن قـَینه‌ی کېتدی و آغزیدن کېلگنینی اَیه‌مه‌دی، ساووریب سۉکدی. هلی قۉل کۉترگنی یۉق اېری.

– چیلـّه اوزوگینگمی؟!

– هه–ده، –دېدی قوییی آوازده باله‌لرنینگ آنه‌سی.

– هیم! بو نېپ کۉرگولیلیک! تاپه‌سن، تاپتیره‌من سنگه، بیلدینگمی؟

– سیزگه یالغان تنگریمگه راست. شو یېرده کۉز اۉنگیمده یوقالدی اوزوگیم.

– اوف ف ف! –باش چـَیقه‌دی داستان، –توشنرلی! –دېدی.

«نکاح اوزوک»نینگ یۉقالیشی اونی هر خیل اۉی–خیاللرگه آلیب باردی...

بَری‌بیر عایله‌ده بو حادثه سِر و جومباقلیگیچه قاله‌وېردی. مېنگلی خال یوره‌گیگه ساووق سوو اوریب، اېندی اونوتیشگه حرکت قیله‌دی. نیمه بۉلگنده هم اوزوک‌نینگ یۉقالیشی عایله‌ده دلخیره‌لیک توغدیردی، هر خیل شبهه–گمانلرگه سبب بۉله‌وېردی...

اوزوک‌نینگ یۉقالگنیگه ایکـّی هفته اۉتیب اېدی. یازنینگ جزیره‌مه‌سی. قویاش تفتیدن یېر اوزره سنقی سراب تۉلغنر؛ آدملر اۉزلرینی سایه–سلقینلرگه آلیشر؛ دېوار کۉلکه‌سیده اوزون قاره اېیگه اۉخشب تیزیلگن چوماللر–تیریکچیلیک تشویشیده یۉل قتنه‌یدیلر. شو پـَیت کیم‌دیر کۉچه‌ده‌گی دروازه زُلفینی شق–شقلتدی. داستان تاغه اۉن یاشر اۉغلینی خبر آلیب کېلیشگه بویوردی. باله کۉچه‌گه قره‌ب زینغیلله‌دی و قـَیتیب کېلیب:

– آته جان–آته جان، بیر گدای نان سۉره‌ییدی، –دېدی اۉغیلچه.

– منه بو بیر بُرده ناننی اېلتیب بېرگین، بالم، دېب اۉغلینی کۉچه‌گه یوباردی مېنگلی خال.

www.ezgu.org

– آنه جان–آنه جان! گدای بیتـّه بوتون نان بېریشیمیزنی التماس قیله‌یپدی.

– خی! کېله قال! منه بو ناننی خدانینگ یۉلیگه تیلنچیگه آلیب باریب بېرگین بالم، ثواب بۉله‌دی.

بایه‌گی بیر پرچه ناننی بوتون نان اوستیگه قۉییب اۉغلیچه‌سی آرقه‌لی گدایگه یوباردی مېنگلی خال. گدای «بو مېنینگ نصیبه‌م» –دېیه بوتون آلرکن، «منه بونیسی سیزنینگ نصیبه‌نگیز» –دېب پرچه ناننی باله‌نینگ قۉلیگه قَـیتریب بېره‌دی. اوییده‌گیلر هر یاقدن گپ–سۉز قیلیب توریشیبدی. تۉپلنیشگن عایله اعضالری آوقتلنیب توریشگن بیر پـَیتده، بایه قۉلیده‌گی بیر پرچه ناننی دستورخوانگه ایرغیتدی. شونده مېنگلی خال «باله جان! ناننی آتمه‌گین، گناه بۉله‌دی» –دېب دستورخواندن آلیب، کۉزیگه سورتیب، نصیبه دېیه بیر تیشله‌دی. تیشی غرچیللب کېتدی. زیرقیره‌ب آغریگنیدن «تیشیم سیندی، وادی داد!!!» دېب قیچقیردی مېنگلی خال. تیشله‌گن نانینی آغزیدن چیقریب باقسه، نې کۉز بیلن کۉرسین که، اۉشه «یۉقاتیلگن آلتین اوزوک» یره‌قلب تاولنیب توریبدی.

کوز فصلی، ۲۰۰۹

شیربوروک، کیبیک – کانادا

www.ezgu.org

يازووچی‌نینگ چاپدن چیققن اثرلری:

۱. اۋزبېک ادبیاتی فرهنگی (استاد عالم کۆهکن بیلن بیرگه‌لیکده
۲. حاضرگی اۋزبېک تیلی (مارفولوگیه)

مجازي ترماقلر آرقه‌لی نشر اېتیلگن اثرلر:

۱. نوايي‌نی انگلش (مقاله‌لر تۆپلمی)
۲. سینشته (حکایه‌لر تۆپلمی)
۳. چیراق (حکایه‌لر تۆپلمی)

چاپگه تیار اثرلر:

۱. ینه قـَیته‌من (مینی‌رومان)
۲. اوچره‌شه‌یاتگن تاغلر (شعرلر تۆپلمی)
۳. بایقوش (صادق هدایت‌نینگ «بوف کور» رومانی ترجمه‌سی)
٤. بیر قیشلاق‌نینگ کۆز یاشلری (قصه)
٥. دوتار چۆغلری (قادر مرادي‌نینگ «سُرمه و خون» رومانی ترجمه‌سی)
٦. مقاله‌لر تۆپلمی

www.ezgu.org